

Aurillac-Bogen

1937

Udgivet af Aurillac-Foreningen

AURILLAC-BOGEN

1937

AURILLAC-BOGEN

1937

SKREVET AF OG FOR TIDLIGERE SØNDERJYDSKE
KRIGSFANGER I FRANKRIG 1914—19,
DERES VENNER OG PAARØRENDE

UDGIVET AF AURILLAC-FORENINGEN, SAMMENSLUTNINGEN AF TIDLIGERE
SØNDERJYDSKE KRIGSFANGER I DÉPOT SPÉCIAL I AURILLAC, FRANKRIG

A/S MODERSMAALET'S TRYKKERI . HADERSLEV

AURILLAC-BOGEN 1937, der fremkommer som en Fortsættelse af *Aurillac-Bogen* 1936, hvis Oplag paa nærværende Tidspunkt er udsolgt paa faa Eksemplarer nær, udsendes herved i Aar igen og i samme Form som dens Forgænger. Indholdets Art er ogsaa det samme; det er sønderjyske Krigsdeltageres Oplevelser og Minder fra Krigen og fra deres Ophold som Krigsfanger i *Aurillac*, som her af »*Aurillac-Foreningen*« er samlet og udgivet.

Ved Siden deraf har Professor Paul Verrier paa indgaaende Maade belyst det sønderjyske Krigsfangearbejdes »forhistoriske« Tidsafsnit i Frankrig, altsaa Tiden forud for Oprettelsen af den sønderjyske Krigsfangelejr i *Aurillac*. Vi er Paul Verrier taknemlig for denne Redegørelse, der giver os et stærkt Indtryk af det maalbevidste og utrættelige personlige Arbejde, han satte ind paa Opnaaelsen af en Samling og en begunstiget Behandling af de sønderjyske Krigsfanger i sit Hjemland, og hvis Resultat: *Aurillac*, altid i Sønderjylland vil huskes med Anerkendelse og Taknemlighed.

Antallet af de særlig personlige Bidrag fra de enkelte tidligere Krigsfanger er i nærværende Bog betydelig færre, end Tilfældet var for Udgaven 1936. Dette maa i høj Grad beklages, og der skal her udtales Haabet om, at ad Aare flere af de gamle *Aurillac*'er faar Lyst til at være med her, idet Fortsættelsen med Udgivelsen af *Aurillac-Bogen* formentlig staar og falder dermed.

Endnu skal af Indholdet særlig henvises til en af Hr. Lektor Reicke, Haderslev, foretagen Oversættelse — det nævnes her med Tak — af en lille Fortælling fra det gamle *Aurillac*, skrevet af en kendt, nu afdød auvergnansk Skribent *Armand Delmas, Châteaudubouysso* ved *Aurillac*, hvis litterære Produktion og Interesse dog især har samlet sig om sit snævrere Hjemlands særegne Forhold. *A. Delmas*, der, foruden at eje Slot og Gaard, som han selv drev, var Jurist, døde som Dommer i *Aurillac* 1932. Mange Sønderjyder kender fra Fangenskabets Tid *Châteaudubouysso* og dets venlige Beboere, og her blev Rejseholdets Deltagere gæstfrit modtaget af *Madame Delmas* og hendes to Børn, da de under Opholdet i *Aurillac* sidste Sommer aflagde Slottet et Besøg.

(Læs iøvrigt *Aurillac-Bogen* 1936: *En Ferierejse til Auvergne* 1933, af Math. Andresen.) Den lille Fortælling, »Abbedens Hævne« (*La Revanche de l'Abbé* af Samlingen *Les Menettes de Roumégoux*) vil sikkert læses med Glæde.

Aurillac-Bogen 1937 er præget af Aurillac-Foreningens Fællesrejse til Frankrig og Aurillac sidste Sommer, og det er kun naturligt, at denne Begivenhed faar sin særlige Plads. De fleste gamle Aurillac'er maatte jo blive hjemme, og disse faar nu Lejlighed til at »opleve med«, hvad Rejsedeltagerne i fuld Virkelighed saa og oplevede paa deres Tur. Men der kan netop her være Grund til at nævne, at der er en ganske særlig Forbindelse mellem Aurillac-Bogen og denne Frankrigsrejse.

Da Udgaven for 1936 forelaa, blev den som Gave sendt til nogle af vore særlige Venner i det gamle Land, bl. a. til nu afdøde Formand for »Den sønderjydske Fond«s Bestyrelse, Professor, Dr. med. Edv. Ehlers, som gav Udtryk for sin Glæde over Bogen og for sin Forstaaelse af de i stort Antal fremsatte Ønsker om at gense Aurillac og Auvergne, idet han omgaaende skrev: »Jeg mener, at De og Biskop Fuglsang Damgaard skal indsende et Andragende (til »Den sønderjydske Fond«) om et Tilskud til Foreningens Fællesrejse til Aurillac; søg om en bestemt Sum, f. Eks. 100 Kr. for hvert Medlem af Foreningen, der rejser, saa skal jeg nok støtte Andragendet.«

Og det gjorde Professor Ehlers; Sagen fik under hans Ledelse en meget venlig Behandling i Fondens Bestyrelse, hvilket skal huskes med Tak. Det blev dog ikke Professor Ehlers, der kom til at føre Sagen igennem; det skete først efter hans Død; men Fondens Bestyrelse afgjorde den efter hans Ønske, og det skal der her ydes den baade Anerkendelse og Paaskønnelse for. Aurillac-Foreningen modtog et Tilskud paa 8000 Kr. til Gennemførelsen af Frankrigsturen, og uden denne Velvilje fra Fondens Side vilde Rejsen ikke være kommet i Stand.

Et af Formaalene med *Aurillac-Bogen* er at vedligeholde og fæstne Forbindelsen mellem Sønderjyder, der som Krigsfanger oplevede et Kammeratskab i Aurillac, og det kan med Glæde siges, at Udgaven for 1936 har bevirket en væsentlig Tilgang af Medlemmer til *Aurillac-Foreningen*. Her skal da udtales Haabet om, at den nye *Aurillac-Bog* i saa Henseende maa følge i sin Forgængers Spor, og at den maa blive velvilligt modtaget ikke alene indenfor Foreningens jo ret snævre Kreds, men ogsaa blandt Læsere udadtil.

Rødding, den 1. December 1937.

For Aurillac-Foreningen
Hans Madsen,
Formand.

Min første »Krigsfangerejse«

4.—11. Februar 1915.

Længe havde jeg med Spænding og Længsel ventet paa det Øjeblik. Længere endnu, hele seks Maaneder, havde jeg virket ivrigt for Sagen — ja, lige siden første Uge af August 1914. Jeg vil som Indledning sige et Par Ord om denne Forhistorie.

Saa snart jeg hørte, at det niende prøjsiske Armékorps kæmpede ved Liège, henvendte jeg mig til det franske Udenrigsministerium og Krigsministerium for at bede om samme Behandling for vore eventuelle sønderjyske Krigsfanger som for dem fra Alsace og Lorraine. Paa begge Steder blev det lovet. Og snart var Arbejdet i Gang paa Generalstabens andet Kontor.

Saa kom Nederlaget ved Charleroi, den franske Hærs vedvarende Tilbagetog, Regeringens Flugt til Bordeaux, Oprettelsen dér af en ny Direktion for Krigsfangevæsenet uden at jeg vidste af det, — kort sagt Aarsager nok til at standse vort Foretagende. Det værste var alligevel, at der paa Grund af Uforsigtighed i en dansk Avis var opstaaet yderligere Forviklinger: det franske Udenrigsministerium modsatte sig længe særlige Forholdsregler overfor de sønderjyske Krigsfanger, og det trods de Andragender, som paa min Opfordring blev indsendt af kendte Deputerede, Senatorer, forhenværende Ministre m. m.

Naa, jeg opgav aldrig Ævred. Jeg blev ved med mine Henvendelser til det franske Krigsministerium. Samtidig prøvede jeg at faa Oplysninger fra alle Sider om de kæmpende Sønderjyders Skæbne i Frankrig. Fra H. V. Clausen fik jeg lange Lister. Jeg modtog indtrængende Breve fra Danmark og ad Omveje fra selve Sønderjylland. Under et Ophold i København sendte Nikolaj Andersen fra »Folkehjem« i Aabenraa, de to Krigsfanger Hans Ries' og Hans Madsens Adresser med Bøn om at interessere mig for dem (Brevet dateret 30. Oktober 1914). Hvilket jeg gjorde straks. Den 8. December 1914 fik jeg af Myndighederne Løfte om Tilla-

delse til snart at besøge de to. Den 10. December skrev Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen til mig for første Gang: han klagede over, at Brevveksling paa Dansk ikke var tilladt vore Krigsfanger, og at de heller ikke kunde modtage danske Aviser eller Bøger; han syntes, at jeg maaske kunde faa det ordnet ved at tilbyde min Hjælp som Brevcensor. Den 12. og 29. December skrev han igen om det samme; men han spurgte ogsaa, om vore sønderjyske Krigsfanger ikke maatte »komme ud og hjælpe franske Bønder«. Den 30. December sendte han mig en kort Liste over Sønderjyder i fransk Fangenskab. Førend jeg modtog hans sidste Breve, havde jeg allerede talt med Krigsfangedirektøren, Monsieur Matter, paa selve den Dag, han vendte tilbage fra Bordeaux til Paris (den 6. Januar 1915).

Jeg fremlagde for ham mit Program i syv Punkter, nemlig:

I. De sønderjyske Krigsfanger skal samles i een Lejr, først de dansksindede, saa de blakkede, endelig de tysksindede.

II. De skal have en særlig god Behandling, den samme som f. Eks. Krigsfanger fra Alsace og Lorraine.

III. De skal have sig et dansk Bibliotek, som jeg skal sørge for bliver forsynet med Bøger og Aviser.

IV. En dansk Præst, som har været Lærer ved en Højskole, skal have Lov til at virke i Lejren baade som Præst og som Lærer i dansk Sprog, dansk Geografi og dansk Historie.

V. Krigsfangerne skal ogsaa have Timer i Fransk.

VI. De skal arbejde hos Bønder og Haandværkere.

VII. Der maa i Pressen ikke fremkomme et Ord om disse Forholdsregler.

Monsieur Matter billigede min Plan og min Forsigtighed.

Som jeg ogsaa havde foreslaaet det, skulde jeg censurere alle sønderjyske Krigsfangers Korrespondance, saa de fik Lov til at sende og modtage danske Breve, Aviser og Bøger. Denne Censur var højst nødvendig, ikke blot for Fangernes egen Skyld, men ogsaa og ikke mindst for Sønderjyllands og Danmarks.

Snarest muligt skulde jeg opsøge Sønderjyderne i Nordfrankrigs Fangelejre. Jeg havde selv Lister (omtrent 200 Navne) og fik flere fra Krigsministeriet. Mens det forberedte min Rejse, samlede jeg ogsaa flere Oplysninger i de Breve, jeg censurerede, Breve fra Krigsfanger og fra deres Paarørende og Venner.

* * *

Den 4. Februar 1915 rejste jeg altsaa — min første Krigsfangerejse — til Frankrigs 10. Militærafdeling i Bretagne. Jeg begyndte med at besøge den kommanderende General Bailloud i Rennes (374 km fra Paris). Han tog meget venligt imod mig og hjalp mig paa det bedste.

Den første Sønderjyde, jeg traf, (Christian Fallesen fra Genner) laa alene blandt en Del Tyskere paa et Hospital i Rennes, hvor han havde faaet det venstre Ben sat af. Vanskeligt er det at sige, hvem af os to, der blev mest rørt, da jeg kom op og taltale ham paa Dansk og fandt, han var af den rigtige Slags. Jeg bragte ham Cigarer, Cigaretter, Chokolade og Bøger, danske Bøger; men det bedste for ham var nok, at han nu for første Gang efter Maaneders Forløb hørte sit Modersmaal, og paa sit Modersmaal kunde føre en Samtale om fælles Bekendte, om sin Hjemstavn. Han ønskede at sendes hjem som haardt saaret Invalid, ved at udveksles med en fransk Invalid i tysk Fangenskab. Jeg talte hans Sag for Hospitalets Læger, og efter min Hjemkomst anbefalede jeg ham i min Rapport til Krigsministeriet. Den 27. Februar 1915 rejste han hjem.

*

Saa kom jeg til Saint Brieux (101 km fra Rennes). Der laa ca. 1560 militære eller civile Fanger, dels i en gammel Fæstning midt i Byen, dels nede ved Havnen. Den første, Kommandanten lod hente (Hans Ries), hilste mig straks med et Smil: »Goddag, Hr. Professor!« Han havde set mig hjemme i Sønderjylland, i Aabenraa. Hans Familie var gode Venner af H. P. Hanssen, Nikolaj Andersen, Matthias Andresen, de tre Michelsen, kort sagt alle mine gamle Venner der i Byen ved den brede Fjord med de lyse Bøgeskove paa Skrænterne. Glade var vi begge to og passiarede ivrigt sammen flere Timer i Træk. Jeg havde lært hans Fader at kende dernede en Aften efter en Koncert af den danske Sangerinde Frøken Ea Dinesen (som Dagen derpaa blev udvist af Tyskerne). — Ved den Lejlighed var det ogsaa, jeg i hans og andres Selskab stiftede Bekendtskab med de »små sorte« — Kaffepunch naturligvis. — I Saint Brieux var der en Flok Nordslesvigere fra næsten alle Egne. Mit Ophold i den By tænker jeg altid paa med stor Glæde.

Sønderjyder i Saint-Brieux: Jørgen Brandt, Christian Høeg, Nis Krapp, Nicolai Langendorf, Teodor Lindskov, Martinus Martensen, Jens Nielsen, Hans Ries, — Hans Holmer, Hans Jessen, Genius Nissen, — Hans Hansen, Johan Hansen, Nicolai Hansen, Peter Thielsen.

*

I Montfort-sur-Meu (22 km fra Rennes) tilbragte jeg ogsaa en fornøjelig Dag. Der var omtrent halvandet Tusind Krigsfanger anbragt i et Nonnekloster. Selvfølgelig var Nonnerne borte. Efter Kirkens Adskillelse fra Staten havde Klosteret længe ligget øde hen. Kommandanten, den bedste jeg nogensinde har truffet, havde meget omhyggeligt gjort det i Stand. En af Tolkene viste mig omkring, og jeg kan bevidne, at Fangerne, tyske eller danske, havde det udmærket. I Midten en stor velholdt Køkkenhave. Rundt omkring den Bygninger, blandt andet forskellige, meget ren-

lig holdte Værksteder, hvor en Del Fanger lavede Træsko, Hestesko, Blikbægre o. s. v. I hver af de hvidkalkede Sovesale, hvor der var højt til Loftet, stod kun 10 à 15 Senge. Men jeg syntes Køkkenet var det mest interessante. I et mægtigt Skur stod en Række vældige Kedler, hvor flere Soldaterkokke var i Færd med at koge Middagsmad. Langs Muren hang Fjerdinger af frisk Okse- og Lammekød, og der rejste sig Bjerge af Kartofler, Kaal og andre Grøntsager. Det lugtede godt af friskbrændt Kaffe. Tolken indbød mig til at spise Middag — virkelig Middag Kl. 12 — sammen med ham paa hans Værelse. Vi fik Kødsuppe, Bøf med franske Kartofler, Ost, Vin og Kaffe, altsammen udmærket — og serveret af en Grosserer fra Köln.

At Fangerne havde det godt der, tilstod selv den tyske Underofficer, som jeg talte med: »Upaaklagelig Forplejning!» sagde han. »Og de franske Officerer er meget venlige. Men vi ved hvorfor!» — »Hvorfor da?» — »Ja, fordi Franskmændene er slaaede.« Tyskernes Mentalitet gør det vanskeligt for dem at forstaa os — og omvendt.

Blandt de 1500 Fanger var der kun 6 Sønderjyder. Den ene (Simon Thyssen), en kvik Fyr, var før Krigen ansat som Journalist ved »Modersmaalet« i Haderslev, saa vi havde nok fælles Bekendte at snakke om. En anden, fra Als, (Henrik Eriksen), havde til nærmeste Nabo en Mand (Solmer), som for nu 40 Aar siden kørte mig fra Varnæs til Aabenraa og gjorde Holdt ved sin daværende Gaard i Felsted, hvor vi spiste Frokost. Ham har jeg omtalt i min Pjece om Slesvig som et Eksempel paa sønderjysk Oplysthed. Han spurgte mig bl. a. — sandsynligvis for at forklare sig min Interesse for Sønderjylland — om jeg var fra Alsace-Lorraine. — Nej, jeg var nok fra Normandiet. — »Saa er vi jo i Slægt med hinanden gennem Vikingerne.« Jeg har truffet ham siden. En af hans Døtre har længe været ansat som Adjunkt ved Ordrup Gymnasium. Sammen med hende og hendes Søster havde Eriksen været paa Højskole i Danmark, og han var en god Ven af hele Familien. Iøvrigt var han Nevø af min gamle Ven H. P. Hanssen. Her var jeg altsaa, som andre Steder, landet blandt Kendinger. Det var ikke blot fornøjeligt for begge Parter — jeg kom jo som et Bud hjemmefra, bragte lidt af Hjemmet ind i Fangernes Udlændighed — men jeg fik ogsaa derved den bedste Lejlighed til hos »sikre« Danske at faa Oplysninger om Kammeraters Navne, Adresser og Sindelag. Gennem enkelte har jeg desuden haft den Glæde under Krigen indirekte at høre fra mine Venner i Sønderjylland og sende dem en Hilsen.

Efter min Samtale med de 6 Sønderjyder spurgte Kommandanten mig: »Hvad kan jeg gøre for Deres Venner?» — »Ingenting«, svarede jeg, »saalænge de er sammen med tyske Krigsfanger, som da vilde plage dem og true dem med Angivelse efter Hjemkomsten.«

Jeg vidste, at i Dinan f. Eks. havde de tyske Krigsfanger ikke blot plaget, truet, men ogsaa pryglet Alsacere, som i al Stilhed havde meldt sig

til den franske Hær. Selv i Fangelejre er Tyskerne ypperlige Spioner; det ligger dem vel i Blodet. Af den Grund havde jeg ogsaa her i Montfort-sur-Meu forsøgt at aflede de tyske Fangers Mistanke, idet jeg selv spurgte i alle Værksteder, om der ikke var nogen fra Baden, især fra Heidelberg-Egnen, hvor jeg er godt kendt. Saa kunde de tro, jeg var sendt for at inspicere, hvordan Krigsfangerne fra de mig kendte Dele af Tyskland havde det. Nej, der var ingen fra Baden. Men da vi gik bort fra et Værksted, løb en Underofficer efter mig og raabte: »Her har vi dog alligevel een.« — »Hvad hedder han?» — »Rathgen.« — »Rathgen er jo fra Nordslesvig.« — »Er det da ikke netop Fanger fra Nordslesvig, De er ude efter?» — »Næh, jeg sagde fra Baden, Badener, Badenser.« — »Undskyld, jeg troede, De mente Nordslesvigere.« Ja, han vilde nok vise mig, at han ikke lod sig narre, men udmærket forstod mit Ærinde. Hvorledes vilde han og de andre Tyskere optræde mod mine stakkels Sønderjyder, hvis disse fik en bedre Forplejning, en bedre Behandling? Derfor var jeg bange.

Men Kommandanten var stædig i sin Godhed. »Deres seks Protegeer«, fortsatte han, »kan jo flytte til den alsac'iske Afdeling. Saa har de slet ikke noget at gøre med Tyskerne, ligesom de faar Civilklæder, bliver fritaget for alt Arbejde, kan læse franske og danske Aviser.« Ja, saa vilde jeg spørge de seks. Jeg begyndte med Journalisten: »Vil De flytte over til den alsac'iske Afdeling? De bliver friere, skal ikke arbejde mere, faar Aviser og Bøger — — —« Han afbrød mig: »Skal vi ikke mere være under de tyske Underofficerer?» — »Nej.« — »Bliver vi ogsaa fri for denne her?» og han pegede paa sin tyske Uniform. — »Ja.« — »Saa gaar vi straks med«, raabte han i vild Glæde. — »Tag det med Ro«, sagde jeg, »De maa først tale med Deres Kammerater.« Snart fik jeg Besked, at de alle mente det samme, blot ikke den ene, hvis Fader var en indvandret Tysker. Saa blev de fem andre flyttet. Danske Blade og Bøger fik de uden nogen som helst Vanskelighed. Censuren besørgede en af Tolkene, en Alsac'er, der før Krigen var ansat som Ingeniør ved en Fabrik i Norge, og som nu, efter at han frivilligt havde ladet sig tage til Fange, som fransk Underofficer og Tolk bevogtede sine forhenværende tyske »Vaabenbrødre«. Han forstod vore fem Sønderjyder og hjalp dem alt, hvad han kunde.

Selve Kommandanten var som sagt meget velvillig. Jeg spurgte ham om Journalisten ikke kunde faa Lov til at spise til Aften sammen med mig paa mit Hotel i den lille By Montfort-sur-Meu, som laa omtrent en Fjerdingvej fra Klosteret. »Naturligvis«, svarede han straks. — »Men saa maa vi skaffe ham Civilklæder«, bemærkede jeg. »Han kan jo ikke sidde paa en Restaurant iført tysk Uniform.« — »Det skal Tolken besørge.« — Desværre var der ikke Spor af Civilklæder i hele Depotet. Og det var for sent til at hente nogle i Byen. »Det var Synd«, sagde Kommandanten,

»men Deres Venner skal nok faa et godt Maaltid hos os, det kan De være vis paa.« Om dette Maaltid har jeg ikke erfaret noget senere, men jeg ved, at vore fem Sønderjyder havde det glimrende, saa længe de blev der, og det i alle Henseender. De tilbragte Dagen med at læse danske Bøger og Aviser, spadsere, tale med franske Haandværkere og Bønder, som de i Klædedragt mer eller mindre kom til at ligne. Omtrent 2 Maaneder efter mit Besøg sendte en af dem (Poul Hansen) sine Forældre et morsomt Fotografi: han sidder mellem Simon Thyssen og Henrik Eriksen, alle tre i fransk Bondedragt. Derunder stod bl. a. følgende Linier: »At vi har det godt, behøver jeg ikke at skrive nærmere om, det kan I nok se paa Billedet. Jeg for mit Vedkommende er sværere nu, end da jeg var hjemme.«

Sønderjyder i Montfort-sur-Meu: Henrik Eriksen, Poul Hansen, Peter Otsen, Marius Rathgen, Simon Thyssen, — Martin Vollbrecht.

*

I de to sidste Depoter var jeg ikke saa heldig. I Dinan (87 km fra Rennes) fandt jeg kun to Sønderjyder blandt de 2100 Fanger. Den ene (Laurids Hede) var før Krigen Postbud i Flensborg og fik efter 1920 samme Stilling i Nordslesvig, den anden var en vistnok tysksindet Folkeskolelærer, som næppe talte Dansk.

*

Til Coëtquidan (47 km fra Rennes) lod Generalen mig køre i Bil med en Officer. Der drejede det sig ikke mere om nogen By, men om en rigtig Lejr til det 10. franske Armékorps's Skydeøvelser og Militæruddannelse. Den bestod af store Telte med Bræddegulv. Nu var den optaget af 2460 Krigsfanger. De eneste Sønderjyder jeg der fik fat i var nogle — fem — af deres Kammerater udpegede som dansktalende.

Sønderjyder i Coëtquidan: Christian Hansen, — Mathias Christiansen, Johan Clausen, Frederik Johansen, Vilhelm Mamsen.

Men samme Dag, tidligt om Morgen, var ni Sønderjyder blevet sendt til et andet Depot (Voutré), og jeg vidste, at det var »gode danske Mænd«:

Hans Andersen, Marius Christensen, Nis Peter Christensen, Andreas Hansen, Christian Kauffmann, Peter Matzen, Jørgen Nikolaisen, Christian Skov, Peter Østergaard.

Det var mig en stor Skuffelse, at de opgivne Sønderjyder saaledes var sendt væk. Den gentog sig desværre mere end een Gang ved mine andre Krigsfangerejser. Engang kom jeg f. Eks. til Issoudun (en By midt i Frankrig), hvor der skulde være hele 18 Sønderjyder. Ak, de var flyttet, spredt rundt om i Landet. Alle undtagen een, og han laa i et Detachement

rettere sagt en Gaard, omtrent 15 à 20 km derfra; hvis jeg vilde besøge ham, maatte jeg skaffe mig en Vogn, hvilket ikke var let. Naa, den Krigsfange (Christian Konstmann) kendte jeg gennem hans Breve.

*

Forresten opdagede jeg snart, at der var sønderjyske Krigsfanger i omtrent 60 Depoter, som ofte havde fordelt dem i flere Detachementer, og ofte ombyttede dem indbyrdes. Havde jeg fortsat mine Rundrejser fra Lejr til Lejr, kunde det have været et helt Aar, før jeg blev færdig med dem alle — og saa om igen. Og hvad med dem i Tunis, Algier, Marokko? Nej, jeg opgav den Slags Opdagelsesrejser. Jeg foreslog Krigsministeriet først at samle 50 Sønderjyder, som jeg udpegede. Saa kunde jeg dels ved deres Hjælp, dels paa Grundlag af de Breve, jeg læste og de Oplysninger, jeg fik fra Danmark, efterhaanden anbefale flere og flere.

Saadan blev det; og det endelige Resultat blev — »Aurillac«.

Paul Verrier.

Marneslaget

Søndag den 6. September 1914.

Ilmarch mod Paris. Solstegte, sultne, snavsede og udasede gjorde 1. Komp. Füs. R.86 ved Solnedgang i Aftes Holdt ved en lille Gruppe Huse. Her laa Sengetøj og Køkkengrej slængt hen imellem hinanden, og Døren stod aabne, som om Beboerne var flygtet i Huj og Hast uden at faa Tid til at tage noget videre med. — Vor Sektion fik anvist Kvarter oppe paa Høloftet i et af Husene. I Hast bragte vi alle vore Sager derop og smuttede ned igen for at finde noget til Aftensmad. Een hentede Brænde, en anden gravede Kartoffler op i Haven, en tredje hentede Vand, og en fjerde søgte at finde en Vinkælder. Lidt efter kom Snedker *Thomas Petersen*, hvis Ansigt lyste i et eneste stort Smil, med en stor sprællende Kanin ved de lange Øren og raabte: »Her ska' I sku se, æ ha fundet noget til Nædver!« — At faa Kaninen slagtet, parteret og proppet i Gryden var kun et Øjeblik's Sag. Imidlertid kom lille *Nis Clausen* med et Par Kogekar fulde af Rødvind. Jeg fandt en halv Snes Vinflasker, som ogsaa blev fyldt. Det hele tegnede jo ret festligt. Mens Suppen boblede lystigt over den knitrende Ild, rensede vi vore Geværer for Støv og smurte dem ind i Olie. Efter at have spist os mætte og drukket tæt, kravlede vi med lidt usikre Bevægelser ad Stigen op paa Loftet, hvor vi gemte os i Høet og sov ind i samme Øjeblik. —

Næste Morgen vaagnede jeg ved at høre Raslen med Kogekarrene og én, der fløjtede en lystig Marchmelodi i Stuen neden under. Jeg fik Kogekarrene samlet sammen og gik hen til Feltkøkkenet for at hente Kaffe. Her fortaite man, at vi havde Hviledag i Dag. Det var noget for os helt ukendt; vi var vant til at være i Slag om Søndagen eller til at have en lang anstrengende March. Men desto mere velkommen var Hvilen, og desuden rik vi hver et helt Brød udleveret, saa nu laa Tilværelsen saa vidt lys og smilende foran os.

Det er helt forbavsende, hvad en udsultet Soldat kan spise, naar han har Ro dertil, og der er noget at tage til sig af. — Der var allerede sørget for en bedre Middagsmad. To Høns var Udbyttet af *Thomas Petersens* Morgenrazzia. Efter Kaffen gik jeg ned til en lille Aa, som løb mellem Husrækken og Krattet, hvor Spurvne af Hjertens Lyst kvidrede i den straalende Morgenstund. Jeg vaskede et Par Underbenklæder og en Skjorte, hængte det op til Tørring og lagde mig saa ned for at vedligeholde Ilden til Hønsesuppen.

Enkelte havde klædt sig af for at tage et forfriskende Bad, hvad de ikke havde faaet, siden de drog bort fra Hjemmet. De var helt ellevilde af Glæde over Fridagen og Velværet, der strømmede gennem de unge, kraftige Legemer. De kastede i overgiven Kaadhed, som smaa Drenge, Kampsten efter hinanden, saa Vand og Skum sprøjtede langt hen.

Men — hør, drøner ikke Kanonerne med smaa Mellemrum en kvart Mils Vej herfra? Man taler ikke derom, man vægrer sig ved at tro det, det er jo Fridag. Jeg kastede lidt Kvas paa Ilden og saa til Suppen. Ah, hvor den duftede dejligt! Et helt Lag gult Fedt havde lejret sig ovenpaa. — Da slog en Shrapnel ned i Krattet 40 Meter fra os. »Kompagniet skal holde sig rede«, raabte Feldwebelen. Jeg vidste, hvad det betød. I Hast løb jeg op i Huset og kaldte paa min Sektion, saa vi kunde faa Suppen spist, ifald vi skulde af Sted. »Træd an!« lød Kommandoen. Det var Pokkers! Nu maatte jeg hælde den dejlige Suppe ud paa Jorden og spænde Kogekarret paa. Det var saa varmt, saa det sved Haarene paa Tornysteret. Men Hovedsagen var, at de kogte Høns var reddede; dem fik vi vel nok Lejlighed til at spise til Aften.

Klokken var 9,30, da der blev blæst Alarm, og fremad gik det gennem Byen Neuvy. I Kompagnikolonne tog vi et Par Høje i Løb. De franske Granater slog nu ned i umiddelbar Nærhed. Geværilden blev livligere, og der blev meldt, at 17. Division stod i Kamp, 18. Division skulde rykke frem til Forstærkning. Efter at have marcheret en Kilometer gjorde vi Holdt bag en lille Skov og fik Ordre til at grave os ned i Jorden. Jordbunden var haard og stenet, men Arbejdet skred godt. Vi skiftedes til med Spade og Hakke. Det gik alligevel ikke hurtigt nok for Underoffice-rerne. Saa lod de hente en halv Snes Civilister med store Hakker og Spader nede fra Neuvy. Nu skulde de gøre Graven færdig. De maatte døje

mange Spottegloser, som de dog ikke forstod. Da Arbejdet var færdigt, fik de Lov at gaa, og de var ikke længe om at forsvinde. Saa satte vi os ned og spiste et Stykke Brød med et Hønseseben til.

Da kom Kaptajnen susende med Ordre fra Majoren, at vort Regiment skulde angribe. »Nu kun fremad imod de Bæster«, sagde han. Og saa gik det i Løb ned over Markerne. Bag en Banedæmning laa vi et Par Minutter i Dækning. Kuglerne hylede og hvislede og slog ned lige bag ved os. Hurtigt gik det over Høje og Dale, gennem smaa Krat henimod en større Skov. Her blev min Sektion kommanderet til at blive ved Fanen og forsvare den indtil vor sidste Blodsdraabe.

Vi laa lige bag ved et stort Træ, som stod ved Skovvejen. Ude paa Vejen, lidt til højre for os, slog den ene Granat ned efter den anden. Kompagniet stormede over paa den modsatte Side af Vejen, gennem det tætte Hegn og ud paa en aaben Mark. Larmen af Kugler, Granater og Shrapnels var nu helt øredøvende her inde i Skoven; det var ikke muligt at forstaa nogen Kommando, uden at den blev raabt ind i Øret. To Mand kom allerede løbende tilbage, oversmurt med Blod paa den nye, feltgraa Uniform; den ene var saaret haardt i Skulderen, og den anden havde faaet Haanden skudt i Stykker.

Med ét kom en Kaptajn fra et andet Regiment løbende med hævet Revolver og brølede til os: »Hvad ligger I her efter? Vil I se at komme ud i første Linie!« Fanebæreren tog os i Forsvar; men det nyttede intet, vi maatte af Sted. Fanebæreren blev ene tilbage. — Nu kom Bataillonsadjudanten styrtende og raabte: »Maskingeværer frem, Skovkanten forude er tæt besat af Fjenden!« Da vi sprang ned i Chausségrøften og tog Stilling, fik vi en morderisk Ild af Modstanderen, som laa 500 Meter foran os lidt til højre. Det var næsten umuligt at hæve Hovedet og komme til at skyde. Kuglerne hvinede henad Landevejens Overflade, nogle slog mod Stenene og snurrede med et Fløjt ind i Hegnet. Men saa begyndte vore Maskingeværer at arbejde for fuld Kraft. Det gav lidt Standsning i Modstanderens Ild; nu havde vi Overtaget. I Spring gik det fremad til Storm. Mange faldt her, da vi fik Flankeild fra højre. Skønt vi kom nærmere og nærmere ind paa Modstanderen, blev vor Kaptajn, *von Lilien-cron*, ved at ligge paa Knæ, naar der blev kommanderet »Dæk!« Han blev af Mandskabet advaret nogle Gange uden at tage det til Følge. Men et Par Hundrede Meter foran den franske Stilling brød han sammen med en svag Lyd, ramt af flere Kugler. Hans Ønske om at dø Heltedøden i Felten var gaaet i Opfyldelse.

Vore Modstandere flygtede og efterlod mange Døde og Saarede i Skovkanten. Vi styrtede fremad, stadig overdænget af Projektiler fra det franske Artilleri. Rundt omkring os slog Granaterne ned, saa Jord, Sten og Sprængstykker svirrede omkring i Luften. Støv og Krudtrøg steg til Vejrs som fra en ulmende Ildebrand, der pludselig faar Luft. Forsvedt og

stakaandet løb jeg fremad med Geværet i højre Haand; med den venstre holdt jeg fast paa Sabelen og den fulde Brødpøse. Det fuldtpakke og tunge Tornyster hoppede meget generende paa den foroverbøjede Ryg. Uden at tænke paa ret meget farer man lige ind i Ilden. Tankerne er omtaagede, man er halvt sanseløs. Man styrter fremad, som om man haabede paa at kunne redde sig ved at løbe saa hurtigt som muligt. Man føler en vis Tilfredsstillelse i at kunne bevæge sig hurtigt fremad.

Nu kom det værste for os, nemlig at indtage Franskmandenes Hovedstilling. Forinden skulde vi over omtrent halvanden Kilometer aaben Mark. Hvordan vilde det gaa os? Franskmandene havde en god, dækket Stilling nede i Skoven, og ovre bag Skoven stod deres Artilleri og spydede uafslædig Død og Lemlæstelse ned iblandt os. Med Angst saa jeg, at den forreste Skyttelinie blev uhyggelig tynd. Naar de gjorde et Spring, blev næsten Halvdelen af dem liggende paa Jorden; de var enten saarede eller døde. Helt aandeløs kastede jeg mig ned ved et frisk Granathul. Mit Aandedræt var ved at gaa i Staa; det var, som Brystet vilde sprænges. Jeg lagde Geværet paa tværs foran mig og lagde Hovedet til Hvile paa den kolde Staallaas for at køle lidt paa den hede Pande. — En rystende Haand lagde sig langsomt omkring min Hals og forsøgte at tiltrække min Opmærksomhed. Det var en haardt saaret, som jeg i Skyndingen ikke havde lagt Mærke til. Han var blevet halvt tildækket af Jord og Snavs af Granaten, der var eksploderet lige ved Siden af ham. Han trak mit Øre hen til sin Mund og hviskede næppe hørligt:

»Hjælp mig, kære Kammerat, hjælp mig i Guds Navn, at jeg ikke skal ligge her og dø saa langt fra Hjemmet. Hvad — hvad vilde — min Mor sige«, stønnede han, »hvis hun saa mig ligge her? — Forbind mig — hurtigt — ellers dør jeg af Blodtab. Min ene Arm er revet af!«

En let Gysen gennemfor mig, en Granatsplint havde virkelig afrevet Armen tæt oppe ved Skulderen, og Blodet piblede ustandseligt frem. Saa forbandt jeg Stumpen, saa godt jeg formaaede. —

»Aa, se lige efter, hvad der er i Vejen med det ene Ben«, bad han. Jeg opdagede snart, at der var gaaet en Granatstump gennem den ene Fod. Saa skar jeg ham Støvlen af Foden, sprættede Strømpen op og forbandt Saaret, drejede ham om paa Ryggen, lagde Tornysteret under Hovedet og gav ham en Slurk Vin. Saa løb jeg videre, alt det jeg kunde, de andre var allerede 400 Meter forude.

Efter et Løb paa henved 120 Meter maatte jeg atter hvile mig lidt og kastede mig derfor ned mellem et Par Sektioner, som netop laa lige foran mig. Jeg laa lidt og ventede paa, at de skulde springe op; men ved at se lidt nøjere til saa jeg, at de alle var haardt saarede eller døde, ramte af Shrapnels fra Flanken. —

Atter fremad, saa hurtigt Benene tillod det. Infanteri- og Artilleriilden var nu helt ubeskrivelig. Shrapnellerne eksploderede med en skarp,

Øverst: *Vic-sur-Cère*, Panorama fra det smukke Auvergne.
I Midten: Indkørslen til den 1800 m lange Tunnel ved *Le Lioran* i Auvergne.
Nederst: Viadukten *Garabit* ved *Saint-Flour*, Længde 565 m, Højde 125 m.

3 Billeder fra Afrika.

Øverst: „Ørkenposten“ paa Vej gennem Sahara.

I Midten: Fra Tourgourd i Nordafrika.

Nederst: Palmelund ved Oasen El-Oued.

metalagtig Lyd oppe i Luften, og Granaterne sprængte store Huller i Jorden, saa Sten og Sand og store Sprængstykker fløj omkring til alle Sider. Forude blev der vinket efter Forstærkning. Desværre havde vi ingen Reserver. Ellers kunde vi maaske have rendt dem over Ende der inde i Skovkanten.

Et halvt Hundrede Meter foran mig var der en lille Lavning med høje Rør og Siv. Her kravlede de Saarede hen for at søge lidt Dækning og om muligt faa lidt Hjælp af hverandre. Der laa ogsaa Underofficer *Schæffer*, som var blevet saaret af tre Kugler. Da nu det franske Artilleri bemærkede, at man samlede sig her, skød de uhyggeligt ned iblandt os. Der blev et forfærdeligt Virvar. —

En halv Snes Mand kom løbende tilbage fra den forreste Skyttelinie. »Hvad er der i Vejen«, raabte jeg til *Nis Abrahamsen*. Han vinkede ivrigt afværgende med Haanden og raabte: »Tilbage! Vi er ingen Folk mere, — derhenne er den visse Død.«

Tilbage — det var slemt; det var første Gang i Krigen, jeg havde hørt det Ord. Og nu tilbage en syv til otte Hundrede Meter, i denne morderiske Ild. Umuligt! tænkte jeg, og dog, det maatte gøres.

Som nogle Vilde løb vi tilbage, dog kun et Par Hundrede Meter, saa vilde Aandedrættet ikke mere. Jeg blev nu helt ligegyldig. Hvad kan det nytte, tænkte jeg; hvis jeg alligevel skal have en Kugle, kan den lige saa godt ramme mig i Gang som i Løb. Hvor jeg kom forbi en Saaret, raabte han: »Tag mig med, Kammerat, tag mig med«, eller, »kom og forbind mig!« Men Følelserne for alle andre var næsten dræbte, jeg agtede ikke derpaa. Det sidste Stykke Vej tog jeg alligevel til at løbe igen for dog at komme bort fra denne Dødsmark saa hurtigt som muligt.

Nede paa Landevejen saa det uhyggeligt ud. Ved begge Sider af Vejen var Grøften fuld af Døde og Saarede, og stadig kom nye Saarede til derude fra Marken. Dødtræt segnede jeg ned ved Vejkanten. — Den franske Skydning sagtnede lidt. De sidste matte Solstraaler brød tungt igennem de lave, gullige Skyer af Krudtrøg, Damp og Støv. Aftenen sænkede langsomt sit Taageslør ned over den forvirrede, blodvædede Kampplads. Derudefra lød i den stille Aften høje Klageraab og Bønner om Hjælp. De gav Genlyd i Skoven, hvorved de fordobledes og blev endnu mere uhyggelige.

Hvilken Afslutning dog paa denne Dag, som begyndte saa smukt med Solskin og Fuglesang nede ved den lille, rislende Aa og nu endte med en saadan Jammertime. —

En Officer kom og sagde, at vi ikke maatte gaa længere tilbage; vort Artilleri var ved at køre op. Snart var Artilleriduellen i fuld Gang. De Saaredes Skrig døde hen i Larmen.

Lidt fra mig laa to og talte sammen. Den ene stillede det Spørgsmaal: »Kender du maaske en Reservist Hans Petersen fra 1. Kompagni?«

»Her er han«, raabte jeg glad; jeg genkendte straks min Ungdomsven *Andreas Jessen*. Glæden var stor paa begge Sider. »Men hvordan er du blot kommet helskindet igennem det i Dag?« spurgte jeg. »Det ved jeg næsten ikke. Er du heller ikke saaret?« — »Nej.« — Vi satte os saa ned ved hinandens Side i det dugvaade Græs. »Hør«, sagde jeg, »har du noget at spise?« — »Nej, jeg spiste Resten i Morges.« Saa tog jeg mit halve Brød og det kogte Høsekød frem, og saa delte vi, hvad der var.

Nu fik vi Ordre til at gaa tilbage til Byen. En sørgelig lille Skare af trætte, snavsede Soldater blandet med Saarede, der blev støttet under Armen eller baaret, satte sig i Bevægelse. Ved Udkanten af Skoven stod vor Oberst og græd, idet han sagde: »Ak, mit stolte Regiment, mine tapre Officerer.«

Nede i Byen blev Kompagnierne samlet og ordnet. Af vort Kompagni, som om Morgenens drog i Kamp med 260 unge, kraftige Mænd, flest Sønderjyder, i deres bedste Alder, var der kun 42 tilbage. Enkelte var vel havnet hos fremmede Regiment; men Resten laa døde og saarede ude i den mørke Nat. —

Vor Bataillon blev omdannet til to Kompagnier, og saa blev vi ført bort for at grave en Forsvarsstilling. Vi gravede en Skyttegrav lige ved Siden af en højtliggende Landevej. Hele Natten maatte vi arbejde; at sove var forbudt. Først da Dagen gryede, fik vi Lov at lægge os lidt i en Roemark. Men det varede kun et Kvarter, saa fik vi Ild i Ryggen af det franske Artilleri.

Da begyndte det store Tilbagetog fra Marne. — —

Hans Petersen,
Vridsløselille pr. Glostrup.

Danmark og Sønderjylland under Krigen.

Fra Frk. *Marie Fergo*, *Frederiksberg Allé 37, København*, hvilken Adresse mange tidligere sønderjyske Krigsfanger vil huske med Taknemlighed, har vi efter Anmodning modtaget følgende Bidrag til *Aurillac-Bogen*.

H. M.

De ønsker et Bidrag til *Aurillacbogen*, der skal handle om min og min Families Deltagelse i Arbejdet for de sønderjyske Krigsfanger i Aarene 1914—18.

Egentlig synes jeg, der er talt og skrevet nok — ja alt for meget — om det, som jo kun var et Udslag af en naturlig Trang til at vise vor Deltagelse i den Bekymring, der havde ramt saa mange sønderjyske Hjem.

Der er vist næppe mange, der ved, at der til Oprettelsen af den særlige Lejr i *Aurillac* ogsaa blev taget et Initiativ af min Onkel, den nu afdøde Kommunalæge *P. Fergo*.

Det kom af, at *Jens P. Jensen*, *Ragebøl*, havde skrevet hjem, at han led under Klimaet i *Marokko*, hvor han var havnet i et Krigsfangenskab, der syntes at skulle blive langt. Hans Moder skrev meget bekymret til os, at hun var bange for at miste sin Søn af Klimafeber. Da min Onkel hørte det, satte han sig i Forbindelse med Professor *Ehlers*; de var Kolleger; begge stærkt optaget af den sønderjyske Nationalitetskamp og begge meget stærkt Fransk orienteret. Professor *Ehlers* var straks optaget af min Onkels Tanke om at søge at faa Sønderjyderne samlet i en særlig Lejr under sunde Klimaforhold. I Fællesskab henvendte de to Herrer sig til den daværende franske Minister *M. Bapst*, som viste sig meget forstaaende og bad dem komme igen med en Ansøgning, der var velbegrundet og underskrevet af saa mange Navne som muligt, og dette Andragende blev derefter indsendt til det franske Gesandtskab.

Det var forøvrigt ogsaa et Kort fra *Jens P. Jensens* Mor, der gav Stødet til, at min Familie og jeg optog Arbejdet for Krigsfangerne.

Min Søster og jeg var i Sønderjylland i Juli 1914 og maatte rejse hjem den 1. August, da Krigstilstanden blev erklæret. Men et lille Glimt af Sønderjyllands Nød og Ængstelse saa vi dog; og vi rejste derfra med en underlig Fornemmelse af at have bjerget os selv og ladet Mennesker, vi holdt af, i Stikken.

I de første Uger gik vi forøvrigt og ventede paa, hvad der kunde komme over os selv. Men da Tiden gik, og der intet skete, meldte den Tanke sig, hvad vi skulde gøre for at vise dem bag den stærkt bevogtede Grænse, at vi var her endnu, og at vi ikke havde glemt noget.

Saa en af de sidste Dage i September kom der et Kort — jeg har det endnu — »Jeg vil meddele Jer at vor kære Søn er faldet uskadt i fransk Fangenskab, saa nu kan vi da haabe paa at se ham igen«, stod der. Og disse jævne Ord fra en gammel ængstelig Mor viste os Vejen.

»Krigsfanger«, det var et helt nyt Begreb. Den, der tager Barnet ved Haanden, tager Moderen om Hjertet, siger et gammelt Ord. Vi skrev øjeblikkelig til alle vore Venner og bad dem sende Adresser paa deres egne eller Naboers Sønner, der faldt i Fangenskab. Det stod os næppe helt klart, hvad vi egentlig vilde foretage os med dem, men noget maatte vi gøre.

En Dag kom *Ea Dinesen* til mig og bad mig om Adresser paa Krigsfanger, hvis jeg fik nogle. Hvorfra vidste hun, at jeg havde Forbindelse med Sønderjylland? Jeg har aldrig set hende før eller siden. I lange Tider kendte jeg kun Fru *Schmiegelow* og Fru *Friderichsen* som Stemmer i Telefonen.

N. H. Rasmussen mødte jeg for første Gang i November 1914 ved et stort Møde, hvor han læste Breve op, som han havde faaet fra sine Bekendte mellem Fangerne.

Det laa i Luften: hver af os havde begyndt sin Virksomhed uden at kende de andres. Men i Tidens Løb fandt vi hinanden.

Ganske naivt mente vi, at et saa voldsomt Sammenstød maatte faa hurtig Ende, men da vi nærmede os Julen, og det saa ud til, at den i alt Fald skulde tilbringes i det Fremmede, skrev min Bror, Forlagsboghandler *Peter Fergo*, sit første Opraab om Hjælp til at glæde de sønderjyske Krigsfanger med en Julegave. Senere skrev han flere, og de undlod aldrig at gøre den ønskede Virkning, baaret som de var af hans ærlige, dybe Forstaaelse af den Nød, Sønderjylland var stedt i.

Dette første Aar henvendte vi os kun til Chokolade- og Tobaksfabrikanter; vi havde hørt, at de to Ting vilde Soldater gerne have. Og I skulde jo hjem straks efter Nytaar — troede vi.

Obel i Aalborg, Lange i Slagelse, Augustinus her i Byen, gav os Tobak. *Kehlet* og *Elisabetsminde* sendte Chokolade, og vi fik meget mere, end vi kunde fordele mellem vore egne Adresser.

Saa bad jeg *N. H. Rasmussen* om Adresser. Men han og de Damer, der hjalp ham, var meget forsigtige og vilde ikke ud med dem. Det var jo meget rigtigt, men det var voldsom kedeligt. Jeg ringede ham op en Gang til og forsikrede, at os behøvede han ikke at være bange for, og det lykkedes mig at bevæge *N. H. R.* til at aflægge mig et Besøg, saa vi kunde snakke om det. Jeg viste ham Pakkerne, der stod parat; bare vi havde nogen at sende dem til. *N. H. R.* gik beroliget hjem, og der udviklede sig et udmærket Samarbejde imellem os; i de følgende fire Aar forsynede han os med Adresser, og han forærede mig en fin indlagt Syæske, som »Felthammerne« havde sendt hjem. Den Inskription, der staar i Bunden, er den Dag i Dag min Stolthed.

Da vi havde opgivet Haabet om at faa jer hjem med det første, maatte vi tænke paa at henvende os til videre Kredse for at faa Penge og Gaver i større Stil; men min Broder var som sagt en Mester i at skrive netop det, der skulde skrives, og Pengene sad løst i de Tider.

Min Mor paatog sig at besørge Indkøbene, der nu ogsaa omfattede Underbeklædning og Strømper. Hun gik fra Butik til Butik, mest i de smaa Gader, for dér fik hun mest for Pengene. Og saa en Lørdag Aften, naar Dagens Gerning var endt, trak vi Bordet ud, og saa pakkede vi. I Løbet af Natten og Søndagen kunde vi fire-fem Mennesker faa 8—900 Pakker i Stand. Mandag Morgen trillede vi dem ned ad Trappen fra 3. Sal ud paa en Lastbil, og afsted gik de til »Røde Kors«, som stemplede dem og sendte dem afsted.

Jeg husker godt den Følelse af Glæde, der fyldte os, naar vi stod og saa efter et saadant Læs.

»Enkeltmandspakker« havde vi altid paa Lager, saa de kunde sendes ud straks, naar der havde staaet et Slag, og Listerne kom fra *N. H. R.*

Men i Fangelejrene havde vi »Tillidsmænd«, d. v. s. nogle Udvalgte, som vi sendte 10 Punds Pakker, der skulde deles. De var lidt hurtigere at blive færdige med, men som Tiden gik, blev der meget at kæmpe med. En Gang havde vi pakket 500 Pund Tobak i 10 Punds Pakker, da der pludselig kom Udførselsforbud; der maatte kun sendes 50 Gram til hver. Vi saa paa Tobaksbjerget og gyste. Men min Søster gik til »Røde Kors«s Sekretær og forklarede Sagen. Heldigvis var det en forstaaende Mand; han hørte paa hende og erklærede, at den Virksomhed maatte ikke standses. Et Par Dage efter fik vi Meddelelse om, at herefter kunde alt udføres, naar det var stemplet med vort Navn.

En Gang kunde vi ikke faa Lærred til Indpakning, men da en Afdelingchef i et af vore Magasiner hørte, hvortil vi skulde bruge det, bad han os herefter henvende os til ham; der skulde altid være Lærred til det Formaal.

Saaledes følte vi ofte, at venlige Magter skærmede Arbejdet.

Varemanglen voldte os mange Vanskeligheder; alle Varer var købt med Klausul (Udførselsforbud), og Købmændene var forsigtige. Naar min Mor kom ind i en Butik og vilde købe 500 Par Strømper, saa maatte der jo stikke noget under, og mange Gange, naar hun mente at have overvundet Købmandens Betæneligheder og glad berettede om alt det, hun havde faaet Løfte om, fik vi Afbud; man turde ikke levere Varerne.

Men Mor lod sig ikke forkytte; alle moderlige Instinkter var oppe i hende, og det lykkedes hende tilsidst at finde en Mand, der var Jyde nok til at vejre en stor Forretning. Han solgte os for Tusinder af Kroner.

Det hændte i Løbet af de fire Aar, at det kneb for os, der havde vort daglige Arbejde at udføre, at faa Tiden til at slaa til, men Mor behøvede blot at sige: »I har frivilligt paataget jer det, og jo længere det trækker ud, jo mere trænger de til det.«

Der blev straks pakket igen.

En Gang bad *N. H. R.* om 4 Uldtæpper, 4 Piber med Tobak og en Bibel til 4 Mand, der var havnet i Sibiriens Ismarker. »Det koster mange Penge, og de faar det vel aldrig«, bemærkede jeg. Men Mor svarede blot: »Ja, ét er i alt Fald sikkert, at sender vi det ikke, saa faar de det ikke.«

Det blev sendt samme Dag, og stor var hendes Glæde, da *N. H. R.* en Dag lang Tid efter ringede og meddelte, at de fire »Russere« havde takket for Modtagelsen. Den Slags Episoder var opmuntrende, og dem var der en Del af.

Min Broder var Medlem af »Sønderjysk Centralforening«s Bestyrelse, og alle Indsamlinger blev foretaget i denne Forenings Navn, men Arbejdet blev gennem alle Krigsaarene besørget som ovenfor skildret, og den Glæde, vi følte ved det, kan aldrig tages fra os.

Vi ved godt, at det Arbejde, der for os Par Mennesker tog sig saa stort og omfattende ud, i Virkeligheden forslog altfor lidt i Forhold til det hele Krigsfangespørgsmaal, som blev saa stort og saa tragisk i alle Lande, saa det praktisk talt var uoverkommeligt.

Vi ved ogsaa godt, at meget gik tabt undervejs, og at I ofte maatte nøjes med det tomme Omslag; men det fik vi heldigvis først at vide, da I var vel hjemme igen, og vi haaber stadig, at vi alligevel har bidraget til at holde Modet oppe hos nogle af jer i den lange, trange Tid i Krigsfangenskabet.

Venlig Hilsen til jer allesammen fra min Søster, Broder og jeres hengivne

Marie Fergo.

København, 27. November 1937.

Den gamle Præst.

De fleste af os husker ham. En stille Mand, en ydmyg Herrens Tjener. Naar han kom ind i Lejren til os, var der et Ord af Det nye Testamente, som randt mig i Hu: »Han skal ikke kives og ikke raabe, og ingen skal høre hans Røst paa Gaderne. Han skal ikke sønderbryde det knækkede Rør og ikke udslukke den rygende Tande«. Midt i en Jerntid kom han til os som den milde Kærlighed.

Han har forlængst lukket sine Øjne. Men naar Minderne fra *Aurillac* skal drages frem, naar Fangelejrens Historie engang skal skrives, saa skal hans Navn være med. Den Indsats, som han øvede, maa ikke glemmes.

Jeg har en Del Breve liggende fra min kære gamle Ven, og de skal, sammen med Oversættelserne af en Række af de Prædikener, han holdt for os, og som jeg tolkede, danne Grundlaget for det korte Minderids, jeg vil forsøge at tegne paa de følgende Blade.

Madoulaud var hans Navn, og han var Præst for den protestantiske Menighed i *Brive* i Departementet *Corrèze*. En Del af sin Gerning lagde han i det store evangeliske Kærlighedsarbejde, de bekendte »*Asiles John Bost*«, opkaldt efter en Præst med dette Navn, der havde sat en hel Række filantropiske Institutioner i Gang til Gavn og Velsignelse for de liden- de og de betrængte i Samfundet. Disse Anstalter findes i Landsbyen *Laforce* i *Dordogne*. Protestanterne i Frankrig er mange Steder spredt i smaa Flokke rundt omkring i Byerne og paa Landet, og det er ikke altid Tilfældet, at en saadan lille Menighed eller Menighedskreds har sin egen Præst. *Cantal*, det Departement, i hvilket *Aurillac* ligger, hører til de ud- præget katolske Egne i Frankrig, hvor der kun findes et lille Mindretal

af Protestanter. Nogle af Kammeraterne kunde ikke sjældent fortælle baade morsomme og alvorlige Træk om Befolkningens Stilling til os som Protestanter. De vidste ikke meget om Protestantismen. Det, som baa- de interesserede dem og samtidig vistnok vakte deres Forargelse, var den Kendsgerning, at de protestantiske Præster havde Lov til at gifte sig. I *Aurillac* var Antallet af Protestanter meget ringe. Pastor *Madoulaud* an- slaar deres Tal til omtrent tyve. Det var mest Arbejdsmænd, Lærere og Kontorfolk, som var flyttet til fra andre Egne af Landet. Den indfødte Befolkning var helt igennem katolsk. Protestanterne holdt deres Gudstje- nester i en meget beskedne Mødesal. Gudstjenesten holdtes efter Tid og Lejlighed, naar Præsten kom til Byen.

Pastor *Madoulaud* gør i sine Breve opmærksom paa et Forhold, som glædede ham, og som fortjener Opmærksomhed. Der blev fra Danmark, som bekendt, udsendt en Præst til Fangelejren i *Aurillac*, Pastor *Jensen*, der indtil for nylig var Præst i *Møgeltønder*. Pastor *Troensegaard- Hansen* har flere Gange været paa Besøg i Fangelejren, og desuden har forskellige Sekretærer fra Arbejdet blandt Krigsfanger besøgt os. Men de franske Myndigheder havde lige fra Begyndelsen deres Opmærksom- hed henvendt paa den religiøse Betjening af Krigsfangerne. Pastor *Madoulaud* giver Udtryk for sin Glæde over denne Kendsgerning. Han gør opmærksom paa, at man har vænnet sig til at se paa de franske Au- toriteter som fuldstændig ligegyldige i religiøse Spørgsmaal, ja, maaske endog som Fjender af enhver Form for religiøs Kultus. Det er ikke Til- fældet. Lejrkommandanten, Kaptajn Defournaux, havde fra første Færd sin Opmærksomhed vendt mod dette Spørgsmaal. Han traadte i Forbin- gelse med Pastor *Madoulaud* og foranledigede hans Udnævnelse til *aumonier* for de sønderjyske Krigsfanger.

Pastor *Madoulaud* betragtede os som Venner. Vi var for ham det danske *Alsace Lorraine*. Men det var ikke denne nationale Samfølelse, der i første Række bestemte hans Forhold til os; det var den Kærlighed til Gud og Næsten, som gennemtrængte hele hans Færd og hans For- kyndelse. Den Aand, i hvilken han øvede sin Tjeneste, fremgaar af to Udtalelser fra ham: »Den, der vil tjene Kristus, trænger til at blive ført til dem, der lider«. »Hvad har saa, naar alt kommer til alt, min Gerning betydet for Dem og Deres Kammerater? En Tjeneste, ofte øvet med Frygt og Bæven, vanskeliggjort af Forskellen mellem vore Sprog, en Tje- neste, øvet af en ydmyg Discipel for vor fælles Herre og Frelser, i hvis Navn jeg ønskede at række noget af Livets Vand.«

Hvad var Indholdet af den gamle Præsts Forkyndelse? Han skal have Lov til at tale selv. Han taler over Math. 24, 6: Thi det maa ske. Efter at have talt om Tidens store Begivenheder, som vi stod midt i, og som lidenskabeligt optog os alle, sluttede han: »I, som vil tjene Gud, I, som vil følge Herren, I skal have det ondt. Hvert Menneske skal aflæg-

ge Regnskab for sig selv. Det er den uundgaaelige Nødvendighed, som venter os alle. For den enkelte ligesom for hele Samfundet gælder det, at forfærdelige Ting kommer over dem, dersom de vender sig bort fra Gud. Synderens Vej ligger i Mørke. Han faar ikke Øje paa det, som bringer hans Fod til at snuble. Skynd jer derfor med at tage Bestemmelse. I har ikke de stores Ansvar; men I har jeres Fejl og jeres Fald, I har jeres bitre Minder og jeres Skrøbeligheder. Tag jer i Agt for den Fristelse og den Fare, som bestaar i at efterligne andre, at give efter for enhver Tilskyndelse, at ligge under for enhver Indflydelse, stadig at underkaste sig andre Menneskers Meninger eller Vanens Magt. »Da I var Syndens Tjener, var I fri for Retfærdigheden. Men hvad havde I dengang for Frugter? Ting, ved hvilke I nu skammer jer. Det var nødvendigt, at disse Ting maatte komme, for at I for Fremtiden maa afstaa fra Synden. Dersom de ikke var kommet, var der kanske hændt eders Sjæl noget værre. Mange Lidelser er Synderens Lod; men den, som forlader sig paa den evige, er omgivet af hans Aand.

Afsky Læren om Vold! Hver den, der ikke øver Retfærdighed, er ikke af Gud, heller ikke den, der ikke elsker sin Broder. Hver den, som hader, er en Manddraber, og I ved, at en Manddraber ikke har det evige Liv boende i sig. I var maaske som Soldater, der viste blind Lydighed, uden at I vidste det, med til at korsfæste Jesus Kristus paa ny; thi han blev hengivet til Forsmædelse i denne Krig. Nu skal I blive overbeviste, frivillige, beslutsomme Soldater for Retfærdighedens og Kærlighedens Konge til at gøre Guds Gerninger, nu her i disse Omgivelser og snart i jeres Hjem, ja i hele Verden indtil Enden kommer. Lær allesammen bedre at kende og bedre at tjene den Herre Jesus Kristus, vor Forsoner og Genløser. Rens jeres Hjerter til Lydighed mod Sandheden og mod Faderens Vilje. Vær tro indtil Enden. Hav ingen Tillid til den bedrageriske Visdom af denne Verden. Afsky Materialismens Aand! For at helbrede os fra den maatte disse Ting komme, som I vil se tilbage paa med samme Følelser, hvormed vi mindes de bitreste, men tillige de mest afgørende Prøvelser i vort Liv. I Kristi Øjne gavner det ikke noget, at vi tilhører denne eller hin Familie, dette eller hint Folk. Vi maa blive nye Mennesker. Omvend jer! Saa skal I se Forskellen mellem dem, der tjener Gud og dem, der ikke vil tjene ham.«

Det var nogle af den gamle Præsts Ord til os. Der var mange flere. Det var Ord, som vi har godt af at lægge os paa Sinde den Dag i Dag.

Den gamle Præst er gaaet ind til sin Herres Glæde.

Ære være hans Minde iblandt os.

H. Fuglsang Damgaard.

Fra „Aurillac-Foreningen“s Frankrigsrejse Sommeren 1937.

Øverst: Afrejsen fra Padborg St.

I Midten: Starten fra Köln i Turistbiler.

Nederst: Fra Krigsfangegaarden *La Mense* i *Aurillac*, hvor ovenstaaende Billeder er taget af Byrådsmedlemmer og tidl. Krigsfanger under „Aurillac-Foreningen“s Besøg.

Øverst til venstre: Monument ved *Battice* i Belgien over den første belgiske Soldat, der faldt i Verdenskrigen, d. 4. August 1914. Til højre: Monument i *Battice* over civile Borgere, der blev skudt af Tyskerne under Fremrykningen i August 1914.

Nederst til venstre: Raadhuset i *Aurillac*. Til højre: En sønderjysk Grav paa Kirkegaarden i *Aurillac* — *Heinrich Hansen*, Toftlund, der døde Sommeren 1915.

4 Billeder fra „Aurillac-Foreningen“s Besøg i *Braine* Sommeren 1937. Øverst til venstre: *Jens Lassen*, Nypøhl, nedlægger en Krans ved Monumentet paa den sønderjyske Soldaterkirkegaard. Til højre: *Jens Lassen* nedlægger Krans ved Monumentet paa den franske Soldaterkirkegaard.

Nederst til venstre: Raadhuset i *Braine*. Til højre: *M. Robineau*, Borgmesteren i *Braine*, taler ved Monumentet paa den sønderjyske Soldaterkirkegaard.

Øverst: „Hotel Bordeaux“ i Aurillac, hvor Rejseholdet boede under Opholdet i Aurillac.

Nederst til venstre: Rejseholdet besøger Château du Bouyssou. Til højre: Foran Indgangen til Slottet Bouyssou, Madame Delmas' Børn, Madame Irène Folteau Delmas og M. Charles Delmas, med hvem Hans Madsen lavede Gymnastik under Fangenskabet.

Aurillac-Foreningens Frankrigsrejse

7.—19. September 1937.

Et Rejseselskab med smilende Ansigter var det, der samledes paa *Padborg Station* den 7. September 1937, Kl. 8,15, for at foretage en Fællesrejse til *Frankrig*, til *Aurillac*. 47 gamle Krigsfanger hilste dér paa hinanden igen, mange for første Gang efter 20 Aars Forløb, og Genkendelses- og Forundringsudbrud, Latter og Hilsener summede i Luften.

Inden vi kom af Sted, blev den økonomiske Status gjort op. Her havde hver især skriftligt at gøre Rede for sine pekuniære Forhold. Saa mange Kroner, saa mange Mark, saa mange Francs; det hændte forresten ikke saa sjældent i de følgende 13 Dage, at Status blev gjort op. Hver Gang, vi skulde passere den tyske Grænse, var det en staaende Formalitet, at vi skulde tælle vore Penge. Naa, det er jo altid rart at vide, hvorledes ens økonomiske Forhold er, dog en noget blandet Fornøjelse blev det efterhaanden, som vi igen paa Hjemvejen nærmede os *Padborg St.* Francs og Mark var svunden ind til mikroskopiske Størrelser, og Kronekapitalen, aa jo, den havde de fleste af os saamænd ogsaa maattet tage Hul paa.

Naa, endelig sad vi i Toget, passerede Grænsen og rullede Syd paa. Pasvisering og Toldeftersyn var her, som overalt paa hele Rejsen, hensynsfuld og lempelig. »Toldpligtige Sager?» var det staaende Spørgsmaal, og et »Nej« en lige saa staaende Replik fra vor Side, saa var det klaret.

Vi fik en reserveret Vogn og havde det forresten paa hele Rejsen, hvergang vi benyttede Toget. Paa en Maade var det en Behagelighed, og dog, nok saa interessant vilde det have været, om man kunde have siddet imellem Togets øvrige Passagerer, lyttende til deres Samtaler og iagttaget deres Færd. Til *Hamborg* er det mere eller mindre kendte Byer og Egne, vi kommer igennem; dels i Krigens Tid, dels før Krigen paa Orlovsrejser hjem fra tyske Garnisonsbyer havde vi rejst Strækningen igennem flere Gange, saa den manglede til en vis Grad Nyhedens Interesse, og i enkelte Kupeer tog man derfor sin Tilflugt til Kortene. Dog ellers gik Snakken livligt, sommetider højroset. Om alt det nye, vi ventede at faa at se, aa nej, om mere prosaiske Ting drejede Drøftelsen sig. Krisevøvl, L. S. Snak, Svinekort, Husmændenes Favorisering, foruden adskillige andre lige saa kendte og »interessante« Ting, var det, der optog Sindene. »Nissen« flyttede med, og første Rejsedag fulgte han os trofast; senere hørte og saa vi kun et Glimt af ham engang imellem.

Ved Middagstid naaede vi *Hamborg*, hvor vi spiste Frokost paa Banegaarden; efter et kort Ophold gik det Kl. 15,42 videre Vest paa med *Køln* som første Rejsedags Maal.

Hurtigt rystedes vi sammen. De tyve mellemliggende Aar syntes at forsvinde, og den gamle formløse Krigsfangetone, hvor intet af det, der siges, tages alt for højtideligt, blev hurtigt den raadende.

Snart kører vi over *Lyneborger Hede* — der hvor Haren og Pindsvinet holdt Væddeløb; — vi ser Lyng og Granplantager, et enkelt Hus eller Gaard, og nogle spredte Faareflokkede græssende hist og her. Overalt er man i Færd med Højbjergning, der er enkelte Stubmarker med lange Mellemrum, flad og kedelig er Egnen set fra Toget og næsten overalt af samme ensformige Karakter og kun spredt bebygget lige til den anden Side *Osnabrück*. Man faar egentlig ikke Indtryk af, at det er et »Volk ohne Raum«, som bor her.

Ved *Osnabrück* spiste vi til Middag i Spisevognen, og der gælder det at være sikker paa Haanden (vi mangler den nødvendige Øvelse), om man, trods Togets Rysten, skal naa Munden velbeholden med Skeens Indhold.

Münsterland gør et langt livligere og frugtbarere Indtryk. Enkelte Fabrikskomplekser ses ogsaa nu og da. Efterhaanden forandrer Egnen sig til et udpræget Industriland. Fabriksskorsten ved Fabriksskorsten tegner sig i Skumringen mod Aftenhimlen, mens tykke Røgmasser vælter ud og langsomt driver bort. Overalt snurrer Hjulene; med fuld Kraft gaar det baade Dag og Nat; tre Hold skiftes, fortæller en Tysker mig og, føjer han til, nu kan man rejse trygt herigennem, før risikerede man at blive udplyndret her i Toget. Med den Bemærkning som Baggrund forstaar man maaske bedre, at man, uden at kny, tog imod og finder sig i den »Ro« og den »Orden«, det tredje Riges Magthavere er Talsmænd for.

Udenfor sænker Mørket sig, Lysene tændes i Vognene. Gennem tæt bebyggede Egne kører Toget. Overalt utallige lysende Punkter i Mørket udenfor, fra Huse og Gaarde, Landsbyer og Byer, i Dalene og opad Bjergskraaningerne, tæt ved som langt borte, hvorhen vi ser, glimter det fra oplyste Vinduer. Mægtige Fabrikskomplekser, hvor alt er oplyst fra nederst til øverst, og Ilden lyser ud fra aabne Ovndøre, haster vi forbi.

Kl. 9,30 naas *Köln*. Hotellet, hvor vi skal overnatte, ligger ikke langt fra Banegaarden. Snart er vi dér, og hurtigt er Værelserne fordelt til os. Den første Dag er endt.

Næste Morgen, Kl. 7,30, samles vi ved Morgenkaffen. Turistbilerne, hvormed vi skal foretage Turen gennem *Belgien* og *Nordfrankrig* til *Paris* og igen derfra over *Reims*, *Verdun* til *Assmannshausen*, er store bekvemme Vogne og, hvad der er det vigtigste, med god Udsigt for hver enkelt. To Dannebrogssflag anbringes paa hver Bil foran paa Kølerne, inden vi kører.

Først Kl. 9,15 skal vi starte med Bilerne, saa vi har Tid til at besøge Domkirken, *Kölner Dom*. Den ligger lige ved Banegaarden. Dens Bygning paabegyndtes 1248, og den blev først fuldført i 1880; i fulde 600

Aar, ganske vist med lange Afbrydelser, men dog aldrig helt opgivet, arbejdedes der paa den. Dens Længde er 135 m, Bredden 61 m og Taarnenes Højde 157 m. Den bæres af 104 Søjler, hvoraf de 54 staar frit. Dens Størrelse overgaas kun af tre andre Kirker, Domkirken i Milano, Peterskirken i Rom og St. Pouls Katedralen i London. Tørre Tal og Faktaer, der ikke siger andet og mere end, at et uhyre Arbejde har det været at bygge den, og det giver et lille Begreb om dens Størrelse. Men ellers skal den ikke ses, men opleves. Noget mere imponerende og vidunderligt i sin himmelstræbende Skønhed har vistnok kun de færreste af os nogensinde set. Alle Linjer, alt fra det mindste til det største syntes at stræbe opad. Intet afbryder eller standser. Øjet maa følge efter, Blikket tvinges mod det Høje, mod Himlen; det er, som om alt flyder og bevæger sig op efter mod de høje slanke Taarnes Spidser. Det samme er Tilfældet inde i Kirken. Gennem de pragtfulde spidsbuede Vinduers farveprægtige Glasmalerier staar Lyset ind i varme, farvefunklende Straalebundter. Sindet stemmes til Andagt i det mægtige søjlebaarne Rum.

Vi gaar ned til Rhinen og ser *Hohenzollernbrücke* lige ved og, om man vil, Modstykket til *Kölner Dom*. Den er maaske et teknisk Mesterværk, jeg ved det ikke, men ét ved jeg, den løfter i hvert Fald ikke »Tanken paa Flugt over Støvet«. Massiv, Jern, Staal, Cement, Beton, kolossal.

Kl. 9,15 skulde vi efter Planen være kørt videre over *Aachen* til den belgiske Grænse. Efter Planen! Men adskillige gik fejl i Byen eller tog fejl af Samlingsstedet. Tiden gik, vor Rejsefører, Hr. *Holm*, rendte fra Herodes til Pilatus, spurgte i Øst og Vest efter dem, kun spurgte han ikke paa det belgiske Konsulat, hvor de forsvundne havde aflagt et rask lille Morgenbesøg; hvad de vilde dér, ja det aner saamænd hverken de selv eller vi, kun Guderne ved det. Endelig kom de, og af Sted kom vi med smaa to Timers Forsinkelse; dog stadig manglede en Mand, men han klarede den, tog selv Bil til den belgiske Grænse, hvor han tog imod os, da vi endelig naaede frem. Gensynsglæden var oprigtig over hele Linjen.

Fra *Köln* til *Aachen* kører vi gennem et fuldstændig fladt Landskab. Ikke det mindste Fald, ikke et Hegn, ikke en Grøft, saa langt Øjet rækker, kun det flade Terræn. Enkelte Steder strejfer vi Industrilandet igen. Skorsten ved Skorsten, et enkelt Sted rager 10 saadanne op i en sluttet Firkant. Hele Turen til *Aachen* er nærmest som at køre gennem en stor By; knap er vi ude af den ene, før vi igen kører ind i den næste.

I *Aachen* har vi et kort Ophold, og mange af os mindedes, at ogsaa her standsede vi for 23 Aar siden, inden vi ogsaa den Gang skulde passere den belgiske Grænse; men det var paa en anden Færd, end den vi nu er paa, i en anden Sindsstemning og med andre Følelser, end vi nu er besjælede af. Efterhaanden som vi fjerner os fra *Aachen*, bliver Egnen bakket og skovfyldt. Vi naar den tysk-belgiske Grænse. Men mistænkte

for Devisesmuglerier opholdes vi ved den tyske Toldstation i 2 Timer; det hele opklaredes dog til sidst som en Misforstaaelse, og med en Undskyldning af Politiet faar vi Lov at slippe ud af det tredie Rige. Den belgiske Grænse passerer uden Ophold; et Hagekorsflag (Bilerne og Chaufførerne var fra *Wiesbaden*) anbragt foran paa Bilerne fjernes til vor Glæde, som var det en Selvfølge, af den belgiske Toldbetjent. Vi saa det ikke mere paa hele Rejsen. Det er kun et lille Træk, men det fortæller mere end mange og lange Avisartikler om de Følelser, Belgierne endnu nærer overfor Voldsmændene fra 1914.

Med en Fart af 80 km i Timen haster vi mod vort næste Holdsted over *Battice*, *Herve*, *Liège* til *Namur*. Fra Grænsen til *Liège* er der ca. 30 km. Regnen er nu hørt op, men Taagen ligger tæt og tyk over Landskabet, og Væden driver ned ad Bilernes Ruder og slører Udsigten endnu mere. Dog det, vi ser, viser et bakket og bølget Land med Græsmarker og kun Græsmarker indhegnede af pænt klippede Hækker og snorlige Staaltraadshegn. Fintsmedede Jernled, hængende i smukke, støbte Betonstolper, fører fra Vejen ind til Markerne; alt gør et smukt, pynteligt og velholdt Indtryk.

Foran *Battice* ser vi ved Landevejen en Rytterstatue, en belgisk Soldat til Hest. Foroverbøjet spejder han med Haanden over Øjnene mod Grænsen, mod Tyskland, der hvor Fjenden kom fra i 1914, og hvorfra han maaske igen kan ventes at komme. Det smukke, talende Monument er rejst over den første belgiske Soldat, der faldt i Verdenskrigen, den 4. August 1914. Uforberedt vil man ikke møde Fjenden næste Gang; inden vi naar *Liège* skimter vi nye mægtige Befæstningsanlæg og Pigtraadsforhugninger. En nok saa god Sikkerhed som de fagre Ord og Løfter, der engang viste sig og igen vil vise sig kun at være en »Lap Papir«.

Uden Ophold kører vi igennem *Liège*, men flere af os maa tænke paa Augustdagene 1914, da vi paa Fremmarchen der fik Ordre til at holde os rede til at storme et af Forterne, der endnu holdt Stand. Inden vi naaede frem, kom der dog Melding om, at det var falden. Og selv om vi ellers ikke glædede os over tyske Sejre, saa maa vi dog vistnok her, Sandheden i Ære, sige, at den Nyhed bedrøvede os ikke; ingen var særlig ked af, at vi gik Glip af den Lejlighed til at høste Berømmelse paa »Ærens Mark«.

Til at begynde med forekom *Liège* os at være en By af usædvanlig Størrelse og Udstrækning. Ret snart opdagede vi dog, at vi kørte langs Meusefloden, og at »Byen«, vi kørte igennem, ikke mere var *Liège*, men derimod en bymæssig Bebyggelse paa begge Sider af Vejen, eller rettere Gaden. Brede Fortove, en uafbrudt Række af Huse, Butikker og Fabrikker lige til *De Huy*, en Strækning paa godt 30 km. Vi fik her og paa hele Turen til den franske Grænse et stærkt Indtryk af, hvor uhyre tæt befolket et Land, Belgien er; det tættest befolkede i Europa. Byer var, paa

den Strækning vi kom igennem, det regelmæssige; aabent Land det usædvanlige. Det hele var næsten et eneste stort Fabriksanlæg. Skorsten ved Skorsten, det ene store Værk afløser det andet, omgivet af bjergagtige kegleformede Affaldsdynger, hvor Elevatorer fører Affaldet, Slaggerne, op til Toppen og styrter dem ud.

Klipper og Sten overalt. Ved den ene Side af Vejen høje Fabriksmure, ved den anden Side høje lodrette Klipper, saa stejlt ud til Vejen, at vi ikke gennem Bilernes Vinduer kan se Toppen af dem. Stenbrud ved Stenbrud; man ser, hvorledes Lagene er bleven foldet sammen i en fjern Fortid. Fra Tid til anden aabner Udsigten sig ud over en Dal og til høje skovklædte Bjerge. En Egn af en, for os fra Slettelandet, fremmedartet og storslaaet Skønhed.

Endelig Kl. 6 naar vi *Namur*. Vi har intet spist, siden vi om Morgen forlod *Køln*, og hurtigt finder vi ind til »Frokostbordet«. Uden Mad og Drikke duer Helten ikke, og Humøret er steget adskillige Grader, da vi snart igen sidder i Bilerne for at tage den sidste Tørn de 170 km til *St. Quentin* over *Charleroi* og *Mons*, hvor mange af os første Gang hørte Kuglernes Fløjten, for første Gang hørte de Saaredes Jamren og saa de Dødes og Døendes forpinte Træk. Det var den 23. August 1914 i Slaget mod Englænderne.

Et lille Træk fra denne Dag. Vi haster over Slagmarken hen imod Aften. To saarede Englændere, voksgule i Ansigterne, men uden en eneste Klagelyd, ligger der. Jeg standser, giver den ene en Drik af hans Feltflaske, den anden ryster paa Hovedet; med en sidste Anstrengelse peger han paa Uniformens Brystlomme, en Cigaret er hans højeste Ønske. Jeg tænder ham én, stikker ham den i Munden, selv er han for svag dertil. Med et Blik takker han, og med stoisk Ro ryger han denne, sikkert sin sidste Cigaret. Altid siden, naar jeg har hørt om engelsk Flegma, har jeg maattet mindes ham.

Vejret er igen bleven smukt. Solen synker, nede i Dalene og Kløfterne driver Aftentaagen, den snor sig opad Bjergsiderne, stiger som en let og luftig Røg op gennem Trækronerne og fylder tilsidst alt; Mørket sænker sig om os.

Ved *Quievrain* passerer vi den fransk-belgiske Grænse uden Vrøvl af nogen Art og naar snart efter *Valenciennes*, hvor vi gør et kort Holdt for at hilse paa en god gammel Bekendt — den franske Vin. En Borger fra Byen, som træffer os i Restaurationen, og som har været Krigsfange i Tyskland, giver en Omgang til Selskabet. Vi befinder os vel i Frankrig. Kl. ca. 1 naar vi frem til *St. Quentin*. Hurtigt faar vi noget at spise — og saa i Seng.

Morgenkaffe Kl. 7. Frokost Kl. 6. Middag Kl. 1. Vi sov roligt den Nat.

Næste Morgen gaar det videre. I Dag skal vi naa *Paris*. Et fladt,

jævnt frugtbart Landskab med milevid Udsigt, er det, vi kører igennem. Frodige Sukkerroer- og Lucernemarker, rene og velholdte, vældige Arealer, møder Øjet. Ind imellem nøgne Stubmarker og upløjet Jord. Efter Markernes Størrelse at dømme maa Storlandbruget være det fremher-skende, Herregaarde og Godser efter danske Forhold. Fra aabne Lader høres Tærskemaskinernes Brummen; andre Steder er man i Færd med at bjerge Lucernehøet hjem, dér køres Gødning ud, her harves og pløjes, overalt travl Virksomhed. Af Krigens Spor ses ikke mange her, skønt vi nu er inde i Krigszonen. Kun enkelte Husruiner og Rester af gamle Stillingen ses endnu hist og her, begge Dele sikkert fredede som Turistattraktioner og som Minder om en frygtelig Tid.

Vi kører over *Ferrier — Beauport — Chauny* og gør Holdt ved »*Cimetière de Tracy*«, hvor 1158 franske Soldater ligger begravede. Kirkegaarden ligger lige ved Landevejen. I lange Rækker, i Felter med 2 og 2 Rækker Kors, ligger de Døde. Friske Blomster paa Gravene viser, at endnu mindes de med Kærlighed.

Et Jagtselskab kommer ned til Vejen, hvor vi holder. Vi fortæller, at vi er fra Danmark, paa Frankrigstur, og som med ét Slag forandres deres Væsen fra lukket, kold Høflighed til aaben, smilende Elskværdighed. Vi troede, sagde de, at I var Tyskere, som havde kæmpet her i Krigens Tid. Kun et lille Træk, men alligevel, som Hagekorsets Fjernelse ved den belgiske Grænse, meget sigende om de Følelser, der næres overfor Tyskerne.

En kort Afstikker gjordes saa til *Moulin*, idet mange af Rejsens Deltagere gerne endnu engang vilde gense det Sted, »hvor de selv var med« i de haarde Kampe i 1915. Gennem en dyb og stejlt nedadførende Hulvej naar vi ned til Bunden af den vældige Slugt, hvor de dengang færdedes og levede som Hulemennesker, medens Franskmændenes Granater ustandseligt regnede ned over Stillingen. Lidet anede de dengang, at 20 Aar efter skulde de gense Skuepladsen for disse blodige Begivenheder.

Tanker kommer og gaar, de fødes af Kontrasterne mellem da og nu, her som ogsaa senere i *Cantal*, overalt hvor vi genser de Egne og de Steder, hvor vi i Krigens Tid levede, enten under stadig Trusel om Død og Lemlæstelse, eller færdedes under trygge, men dog i Længden uhyre trættende og ensformigt virkende Kaar, berøvet Friheden.

Vi maa skynde os, vi skal videre, Dagens Program skal overholdes. Lidt svært er det at faa Samling paa Deltagerne, der enkeltvis og i Smaaflokke har spredt sig over den lange Dalsænkning.

Igennem *Compiègneskoven* naar vi til »*Carrefour de l'Armistice*«, hvor Verdenshistoriens blodigste Drama fandt sin Afslutning, dér hvor Marskal *Foch* — hans Statue staar inde paa Pladsen, først for nylig rejst, mærkeligt nok — afskar de tyske Parlamentærer hvert videre For-

søg paa Parlamentaren med sit korte: »Ønsker d'Hrr. Vaabenstilstand, Ja eller Nej. Hvis saa er, er vi rede til at tilstille Dem vore Betingelser.« Et Sprog Tyskerne forstod. Det eneste, de forstaa, det haarde, brutale.

Et Mindesmærke staar udenfor Pladsen, en døende Ørn med brudte Vinger — det er ogsaa Genforeningsmindesmærket i Metz — ligger ved dets Fod. Foroven staar »11. November 1918«. Forneden »1914—1918. Til Minde om de heltemodige franske Soldater, Fædrelandets og Rettens Forsvarere. Alsac-Lorraines hæderkronede Befriere«. Og i mit stille Sind føjede jeg *Nordslevigs* Navn til.

Inde paa den store, runde Plads, lige til venstre, staar Statuen af Marskal *Foch* paa en høj Granitsokkel. Vi ser de to Jernbanespor og Stedet, hvor Togene med de franske og tyske Forhandlere gjorde Holdt. Midt paa Pladsen, lidt hævet over denne i en Stensætning, en stor Stenflade af sorte Marmorfliser med Indskriften: »Her, den 11. November 1918, knustes det tyske Riges forbryderiske Hovmod, besejret af de frie Folkeslag, som det vilde underkue.« Til højre findes den Bygning, der rummer Marskal *Fochs* Salonvogn. Alt staar endnu i den som paa hin mindeværdige Dag. Kort betegner de Pladser ved Bordet, de Allieredes Befuldmægtigede indtog, da de undertegnede Vaabenstilstanden. To Aviser fra da staar indrammede paa hver sit Bord, i den ene ses et stort Dobbeltbillede af *Clemenceau* og *Foch*, i den anden med store tykke Overskrifter: »Tyskland har kapituleret. Vaabenstilstanden er undertegnet. Kejseren har abdiceret.« Korte Sætninger, indholdstunge, rummende hver en verdenshistorisk Begivenhed, som vi allesammen mere eller mindre bevidst har medoplevet.

Dog, vi maa videre; næste Holdt er i Byen *Senlis*. Saa langt frem naaede Tyskerne i September 1914, men heller ikke videre, fortæller et Mindesmærkes Indskrift os. Det staar foran Banegaarden, der blev stukket i Brand af Tyskerne, da de efter *Marneslagets* Nederlag og kun faa Dages Besættelse igen maatte rømme den. *Marneslaget*, vel det bitreste Nederlag, som Tyskerne har lidt under hele Krigen. Maalet, *Paris*, bogstavelig taget, i haandgribelig Nærhed og saa efter *Marneslaget* at vaagne op af Sejrsrusen og finde »at af Herlighedsdrømmen blev intet tilbage, et Luftsyn, det var, og nu sank det i Jord«.

Vi nærmer os *Paris*, kører gennem Forstæderne og forbi den store Flyveplads »*le Bourget*«, enhver vil sikkert huske de lange Rækker af Hangarer, de mange Flyvemaskiner opstillede i Række og Geled. Nogle lander, andre krydser over Pladsen og andre igen gør klar til Start.

Vi kører gennem Porten *de la Villette* ind i *Paris*. Hvormange af os har ikke ofte i Drømme ønsket at se *Paris*, *Frankrig*, *Cantal* og de Steder, hvor vi færdedes i lange og trange Ungdomsaar. Nu bliver Ønsket til Virkelighed. Et Eventyr er det: forhenværende nordslesvigske Krigsfanger paa Frankrigstur over *Paris* til *Aurillac*. Jeg ved, at jeg taler i

alle Deltageres Navne, naar jeg her bringer en *hjertelig Tak* til *Sønderjydske Fond* for den Støtte, den ydede os; uden den vilde Drømmen stadig være bleven *kun* en Drøm.

Kl. godt halvtre er Bilerne parkerede nær Udstillingspladsen og vi paa Vej til denne.

Gennem den prægtige, halvbueformede *Trocadero Port* gaar vi ind paa *Udstillingspladsen*. Vi gaar straks ned til den *svenske Pavillon*, hvor Frokosten staar parat, og derefter hurtigt tilbage til vor egen Udstilling, *Danmarks-Pavillonen*, hvor Modtagelsen skal finde Sted. Hr. Professor *Verrier* og Frue tog straks imod os i Salen ovenpaa og bød hver af os hjertelig velkommen. Generalkommissær *Helge Wamberg* og Frue, Borgmester *Robineau* fra *Braine*, desuden flere Danskere, dels bosatte i *Paris*, dels paa Besøg, havde ligeledes givet Møde for at byde os velkommen, deriblandt Væveskolen »*Askovhus*«, Elever og Lærerinder fra *Sønderborg*, som netop da var paa Studieophold i *Paris*.

Generalkommissær *Wamberg* tager straks Ordet og hilser os i en smuk Tale velkommen paa den danske Udstilling, et Stykke Danmark her i Frankrig. Han mindes de lange og trange Aar, vi tilbragte i Fangenskabet, men ogsaa det store Mirakel, som da skete, at vi som frie Mænd kunde vende tilbage til et frit Land, genforenet med Danmark. Han slutter med et: *Leve Danmark!*

Lykkelig og dybt bevæget over at se saa mange af sine gamle Krigsfanger fra *Aurillac* igen tager saa Professor *Verrier* Ordet, og med Taa- rer i Øjnene taler han; dog Bevægelsen overmander ham, men bedre end mange og smukke Ord kunde have fortalt os det, forstod vi, at *Sønderjylland* og vi stod hans Hjerte nær, var ham en Hjertesag.

I Mellemtiden, uden at nogen har spurgt om mit Samtykke, er jeg bleven »udnævnt« til at være Selskabets Ordfører, jeg takker her for Tilliden og Æren, skønt begge Dele til Tider kunde være baade lidt byrdefuldt og besværligt.

Paa Selskabets Vegne takker jeg for den smukke og højtidelige Modtagelse og slutter henvendt til Professor *Verrier*: »De var, Professor *Verrier*, til at begynde med for de allerfleste af os kun et Navn, en Ukendt, men det endte med, at hver enkelt Krigsfange nærede en urokkelig Tillid til Dem og betragtede Dem som sin Ven. Altid mødte De os aabent og med Tillid og med Forstaaelse af vor Stilling, altid talte De med os som den ene frie Mand med den anden. Det takker vi Dem for i Dag, og med uudslettelig Skrift staar denne vor Tak skreven i vore Hjerter, og som en Feststund betragter vi det, at De, Professor *Verrier*, bød os velkommen her til Frankrig i Dag.«

Endnu en Gang bringes denne vor Tak her i vor Mindebog, for, ærlig talt, aldrig kan vi være Professor *Verrier* taknemmelige nok for, hvad han var for os i Fangenskabets trange Tider.

Øverst til venstre: Fra *La Mense*: Gamle Krigsfanger aflægger Besøg i Lejrens »Storstue«. Til højre: Fra Gaden i *Aurillac*: Studeforspandet skotter til den nye Kusk (Gartner *J. Lund*, *Vojens*).

Nederst til venstre: Fra et gammelt Arbejdssted: *A. Abild*, *Aabenraa*, *A. Gaarde*, *Agerskov*, *A. Detlefsen*, *Gram*, og *Viggo Guldbrandt*, *Haderslev*, fotograferet sammen med Familien *Trépsac*, *Cambon*. (Fot. *P. Jacobsen*, *Sønderborg*.) Til højre: *Hans Bondesen* fotograferet sammen med Familien *Salis*, *Cambon*.

Øverst til venstre: H. Bondesen, Mastrup, og P. Willesen, Høruphav, besøger den gamle Frytieres og Datteren Mélanie fra Faux. Til højre: H. Bondesen under Besøget paa Veyrac i Færd med at piquer la faux, hvilket Børnene morer sig over. Nederst til venstre: Betjent J. Nymand Jørgensen, Odense, besøger sin gamle Plads i Grandelles, til venstre Mme. Maisonobe og til højre Tjenestepigen Louise, der ogsaa var i Gaarden i 1917. Til højre: Fra Bager Dagurzon's Hus i Aurillac, hvor Axel Jürgensen, København, længe arbejdede som Krigsfange. M. Dagurzon er nu død. Billedet viser fra venstre M. le Vaguemestre, Lavialle, Mme. Dagurzon, Datteren og en gammel Svend, som A. J. i sin Tid arbejdede sammen med.

Champagnen perler i Glassene, Bagværket smager, Stemningen stiger efterhaanden adskillige Grader, Snakken gaar livligt, de »smaa Mirakler«, som Hr. Wamberg benævnte de unge Piger fra Væveskolen, gør ogsaa deres til at sætte Kulør paa Tilværelsen. En fornøjelig og munter Time, som vi sikkert allesammen vil bevare som et lyst og dejligt Minde fra Rejsen, tilbragte vi sammen med disse os fremmede, men saa elskværdige Mennesker.

Er vi gennem *Trocadero Porten* kommen ind paa *Verdensudstillingen*, befinder vi os paa en høj Terasse med de mange prægtige Spring vand lige nedenfor. Længere tilbage hæver Eiffeltaarnets 300 m høje, slanke Jernkonstruktion sig op mod Himmelen, medens vi nærmere ved os, lige overfor hinanden ser *Ruslands* og *Tysklands Udstillingsbygninger* med deres næsten lige høje og trods deres Størrelse dog slanke Marmorfacader, over den ene Billedet af Ørnen i majestætisk Ro, over den anden det fremadstormende Arbejderpar, den unge Mand og den unge Kvinde, svingende Hammeren og Seglen. Disse tre, Eiffeltaarnet og de to nævnte Pavilloner, er det, som ubetinget behersker Udstillingspladsen set fra *Trocadero Portens* Indgang, og som hver Besøgende sikkert vil huske længst.

Hvilken af de to Pavilloner, den russiske eller den tyske, der arkitektonisk set er den smukkeste og mest fuldkomne, skal jeg vel vogte mig for at dømme om. Begge virker de lige storslaaede og imponerende, og ikke mindst ved det Præg, de faar, af de Symboler, de bærer. Ørnen, rolig afventende; i ophøjet overlegen Ro synes den foragteligt at ignorere sin fremadstormende Genbo, »Plebejerparret«, der svinger Hammeren og Seglen. Et lysende Genskær af endnu ikke bristede Illusioner synes at ligge over den unge Mands og unge Kvindes Ansigter, der er en Flugt, en Rytme over deres Skikkelsers Linjer, at man bogstaveligt ventar at se dem storme ud i Rummet over mod Ørnen til det store Tag paa Liv og Død.

Dystre Fremtidsperspektiver skimtes gennem disse to overfor hinanden stillede, men hver om Styrke og Kraft vidnende Symboler.

Desværre lukkede Udstillingsbygningerne Kl. 7, saa kun et flygtigt Løb bliver der Tid til gennem den russiske, tyske og italienske Udstilling, og det gav kun et lige saa flygtigt og overfladisk Indtryk af det udstillede Mangfoldighed.

Om Aftenen ligger Pladsen badet i et Lyshav. Alle Lysets Farver har der sat hinanden Stævne; i farveprægtige Bundter i alle Nuancer skinner og lyser det overalt. Eiffeltaarnet er som en Drøm i lysende Spindelvæv. Hver eneste Jerndel i det mægtige Jernskelet er borte i Mørket, men lyser, trukket op med en klart lysende Stribe; som bygget op af utallige, tynde, blanke Traade hæver det sig 300 m op mod den mørke

Nattehimmel. Et betagende og uforglemmeligt Skue byder Pladsen om Aftenen.

I straalende Solskin haster vi næste Dag i vore to Biler gennem Paris, Europas næststørste By, og Verdens tredjestørste, kun overgaaet af London og New York.

Det gælder om at faa det mest mulige at se, men efterhaanden som vor Rejse skrider frem, tror jeg nok, at vore Hjerner (min i hvert Fald) i betænkelig Grad begynder at ligne Pulterkamre for skønne Billeder, som det er næsten umuligt at faa Plads til særskilt og i rette Orden og Rækkefølge. Sker der derfor Fejltagelser, maa Deltagerne selv korrigere, — om de husker bedre.

Første Holdt paa Rundturen gøres paa *Montmartre-Højens Top*, hvor *Sacre Coeur Kirken* ligger. En mægtig, hvid slotslignende Bygning, hvis 60 m høje store Midterkuppel og 94 m høje Klokketaarne flankeres af flere mindre Kupler. Kridhvide lyser de i Solskinnet, pragtfuld er Kirken at se til ude fra, og dens Indre svarer til det Ydre, den er af sjælden Skønhed. Morgenmessen holdes, da vi træder ind. Skarer af Andægtige knæler i Bøn og stille Hensunkenhed i et Øjebliks altforglemmende Stilhed, inden de igen gribes af det travle, larmende Liv.

Her fra Montmartre-Højen, 100 m over *Seinen*, er der en Udsigt over Paris af enestaaende Skønhed. Taagen ligger som et luftigt, blaaligt og gennemsigtigt Slør over Byen, over hvis graa Husmasser Taarne, Tinder og Kupler rager op. Byen strækker sig saa langt Øjet rækker, helt ud til Horisonten, hvor den gaar i ét med Taagedisen.

Vi fortsætter over *Montmartre Broen* forbi *Montmartre Kirkegaarden*, der indtager et Areal af 19 ha, og hvor den af Enevælden landsforviste danske Forfatter *P. A. Heiberg* ligger begravet. Videre gaar det ad de berømte *Montmartre Boulevarder*, hvor Paris's Natteliv florerer, ud til *Vendôme-Pladsen* med den 43 m høje slanke Søjle, rejst til Minde om Felttogene i 1805 og støbt af 1200 erobrede Kanoner. Derfra videre til *Concorde-Pladsen*, dér, hvor under den franske Revolution Guillotinen stod, staar nu den 23 m høje *Luksor-Obelisk* — hvis ægyptiske Hieroglyffer dog trods vore forenede Sprogkunderskab. En stor og smuk Plads omgivet af store, prægtige Bygninger, deriblandt *Madeleine Kirken*, bygget i græsk Tempelstil, omgivet paa alle Sider af slanke Søjler, der bærer Taget, som modsat andre Kirkebygninger er uden Taarn. 8 Statuer for franske Byer, deriblandt *Strasbourgs*, som var tilhyllet med Sørgeflor fra 1871 til Befrielsens Time slog i 1918, staar to og to i hver sit Hjørne af Pladsen. *Concorde Broen*, bygget af Sten fra Bastillen, fører over *Seinen*, som afgrænser den mod Syd.

Videre kører vi ad *Champs-Élysées*, Paris's fornemste Gade, kilometerlang, meget bred, med Rækker af Træer foran de store brede Fortove ved hver Side, og en aldrig ophørende Strøm af Biler, seks-syv Rækker

ved Siden af hinanden. Ud og ind glider de, benyttende hver lille Aabning til at komme frem; med en næsten skødesløs Frækhed drejer de ind foran Køleren af Bilen, der overhales, for i næste Nu selv at blive overhalet, Bremserne slaas haardt i et Øjeblik, og igen farer man af Sted med 50 km i Timen. Fra Sidegaderne slanger man sig ind i Strømmen; Færdselsbetjenten staar som en Støtte, som det eneste urørlige og urokkelige midt i Strømmen, svingende Staven frem og tilbage med en næsten irriterende Ligegyldighed. Nu hæver han den, og som var det en Tryllestav, standser al Færd i samme Nu, og en Strøm af Fodgængere — fredede for et Øjeblik — iler over Gaden; Staven svinges igen, og i samme Sekund er tilsyneladende alt et eneste Virvar igen. Dog Orden maa der være i al Uordenen, i hvert Fald Chaufførernes Nerver og Bilernes Bremses er i mønsterværdig Orden. Ikke et eneste Uheld blev vi Vidne til paa hele vor Kørsel gennem Paris, og denne ordnede Uorden passer sikkert til Parisernes Temperament. Om man overhales eller overhales, lige smilende og elskværdige er Ansigterne, man ser. I Tyskland overhalede vi en Bil, en sjofel Bemærkning var den Hilsen, Chaufføren slyngede efter os; maaske var han en Undtagelse, jeg ved det ikke, men en tilsvarende Undtagelse tror jeg, det vilde falde svært at finde i Paris; vi mødte ham ikke iblandt de Tusinder af Biler, vi kørte imellem.

Synes Færdslen uhyre paa de brede Boulevarder, saa gør den det om muligt endnu mere i de snævrere Gader.

Fra *Champs Élysées* kommer vi ud paa *Place de l'Étoile*, Stjernepladsen, derfra udstraaler der 12 brede Gader, og midt paa Pladsen rejser sig *Triumfbuen*, Sejrsmindestmærket for Napoleonskrigene, 45 m høj, 40 m bred og 22 m i Dybden, udsmykket med mange Relieffer af Scener fra disse. Under Triumfbuen findes den ukendte Soldats Grav med den altid brændende Flamme; Kranse laa paa Graven, og andagtsfuld Stilhed herskede blandt de Besøgende. Med blottede Hoveder mindes vi de utallige Navnløse, der blev Verdenskrigens Ofre.

Saa kører vi en Omvej til *Kaserne Rueil*, foran hvilken der staar én af den danske Billedhugger *Stefan Sinding* udført *Mindesten for danske Frivillige*, som faldt i Verdenskrigen paa fransk Side, og som fik deres Uddannelse i denne Kaserne. »Sønderjylland vunden, det er Kampens Maal«, slutter Indskriften paa Stenen med.

Turen gaar videre langs *Seinens Bred*, gennem *St. Germain og Boulogne-Skoven* — over 800 ha stor — ud til Solkongens Slot *Versailles*. Undervejs standser vi for at se det mægtige Pumpeværk, der forsyner Slottets berømte Springvand, som til Dels er anlagt af Danskeren *Ole Rømer*. Mægtige Vandhjul drejer sig rundt. En lille Ventil aabnes, og med voldsomt Pres slynges en fingertyk Vandstraale op mod Hallens Loft.

Versailles. Vi gaar over den uhyre Slotsplads, og hen foran Slottets Facade, som er ca. 400 m lang; under *Ludvig XIV.* var Slottet Bolig for ca. 10,000 Personer, en lille pæn dansk Provinsby, hvilket maaske bedst giver et lille Begreb om dets Størrelse.

Vi gaar op ad brede Marmortrapper og gennem Slottets pragtfulde Sale, hvor *Ludvig XIV.*, Solkongen, holdt Hof. »Staten, det er mig«, kunde han med fuld Føje hævde, thi hans Vilje var Landets Lov, men Kongedømmet førtes til Fald, som alt maa falde, der slaar over i sin egen Karrikatur. Her færdedes hans Efterfølgere *Ludvig XV.* og senere *Ludvig XVI.*, som maatte bøde saa haardt for sine Forgængeres Forsyndelser, men hvis største »Forbrydelse« maaske kun var en veg Vilje, en Sindets Vankelmodighed. Her til *Versailles* var det, Pøblen fra Paris drog ud for at hente ham og hans Dronning, *Marie Antoinette*, tilbage til *Tuileries*, til Fangenskab, forsmædelig Ydmygelse og tilsidst med bagbundne Hænder til Døden under Guillotinen paa Concorde Pladsen.

Frankrigs Historie taler til os fra de pragtfulde Sale med de farveprægtige Loftsmalerier. Spejlgalleriet, hvem mindes ikke de to Datoer i dets Historie: 18. Januar 1871 og 28. Juni 1919, Frankrigs mørkeste Stund og dets straalende Oprejsnings Time.

Hvert Billede i *Galerie des Batailles*, fortæller om fransk Tapperhed og sejrige Kampe fra den ældste Tid og op til *Napoleon*.

Ved at betragte Billederne og deres Motiver faar man det Indtryk, at i hine »barbariske Tider« var Krigen dog et »ærligt Haandværk«, hvor den enkeltes Tapperhed, Mod og personlige Indsats kunde vende Slagets Gang, medens det nu, naar »højtciviliserede« og »højtkultiverede« Mennesker fører Krig, vel nærmest maa sammenlignes med de Udryddelseskampagner, der undertiden iværksættes mod Rotterne.

Kun ét Billede mindes jeg fra Salen: »*Belejringen af Orléans hæves.*« *Jeanne d'Arc* holder til Hest, bleg med fremadrettet, indadvendt Blik, uden mindste Tanke paa den Bedrift, hun lige har fuldført, uden Tanke paa den Hyldest, Folket, der i Skarer trængte sig om hende og i taknemlig Tilbedelse søger at røre blot ved en Flig af hendes Klæder, bringer hende. Ikke med en Sejrherrers selvbevidste Mine, hvor hver Linje synes at fortælle: dette er mit Værk! Man mindes blot det kendte Billede af Kejserkroningen i *Versailles* 1871 med Bismarck-Skikkelsen i Forgrunden. Der er noget usigeligt rørende og hjælpeløst over dette Pigeansigt, som hun holder der, kun følede sig som Redskabet til Frankrigs Frelse, selvforglemmende, kun fyldt af sin Mission at befri Fædrelandet og faa Kongen kronet i Reims.

Intet Under, at hendes Skikkelse er bleven omgivet af Sagnets Myte, og hun selv for hver Franskmand er kommen til at staa som Indbegrebet af fransk Fædrelandsfølelse. — —

Slotsparken sænker sig terrasseformet ned mod de store Springvand

og prægtige Fontæner; nye Udsigter, nye Terrasser, nye Springvand, nye Fontæner viser sig, efterhaanden som man gaar frem, overalt farveprægtige Blomsteranlæg og skjult mellem Parkens Træer og Busker, Grotter med skønne Statuer.

Prægtig er *Versailles*. Taaget mindes vi det kun, hastigt maatte vi igennem det. Tiden iler, og Kl. 3 skal vi være i den danske Legation, idet Danmarks Repræsentant, Hr. Minister *Oldenburg*, har ønsket at hilse paa os. En Indbydelse, vi føler os meget beærede af. Paa Turen derhen kommer vi forbi *Renault* og *Citroën* Fabrikkerne. De første er mægtige Komplekser, hele Gadeanlæg.

Præcist er vi i Gesandtskabsbygningen, hvor Minister *Oldenburg* og *Frue*, hvem han paa jævn dansk Vis præsenterer med Ordene: »Ja, det er min Kone«, hilser hjerteligt paa os og byder os velkommen ved et Glas Champagne og Kransekage, bagt af den danske Bager i Paris, *Mikkelsen* fra Møgeltønder. Ogsaa Professor *Verrier* og *Frue* er til Stede ved Modtagelsen. Efter en halv Times Ophold, hvorunder Ministeren har underholdt sig livligt med adskillige, tager vi Afsked. Ministeren og *Frue* staar smilende og vinkende ved det aabne Vindue, da Bilerne starter paany. Vi tog videre, en Oplevelse, et Minde rigere.

Vort næste Besøg gælder *Invalidekirken* med *Napoleons Grav*. Det er en stor, smuk Bygning. Gravkapellet findes midt under Kirkens høje Kuppelhvælving; som en stor cirkelrund Fordybning sænker det sig ned i Kirkens Gulv. Dernede, paa en høj Sokkel, staar Napoleons Sarkofag af rød finsk Granit. Austerlitz-Fanerne omgiver den, og Gravmælet rundt staar skønne Marmorskikkelser præget af dyb Ro og dyb Sorg med Blikket vendt mod Kisten.

I to Sidekapeller er to af Napoleons Brødre bisat, og i et tredje fandt Verdenskrigens Sejrrherre, Marskal *Foch*, sit sidste Hvilested.

Vi kører langs Seinen ad *Quai d'Orsay* til *Conciergeriet* ved Justitspaladset, og gaar ned gennem de Kældere, hvor Revolutionens Fanger ventede paa Guillotinen. Vi ser det lille, mørke, skumle Rum, i hvilket Frankrigs stolte Dronning, *Marie Antoinette*, sad fangen i 18 Maaneder, aldrig fri for spejdende Blikke; vi ser Døren, hun førtes igennem, gjort lav, fordi hun skulde lære at bøje sin Nakke, og vi ser den snævre Trappe, ad hvilken hun førtes op til Domsalen, til Dommen og Døden under Faldøksen. Et bevæget Stykke Frankrigs-Historie drager forbi os dernede under de af Søjler baarne i Halvmørke liggende Hvælvinger.

Vi standser et Øjeblik paa Pladsen foran *Notre Dame*; dér som andre Steder, er Tiden os desværre for knap. Kun et flygtigt Indtryk faar vi af denne saa berømte Kirkebygning, kendt over hele Verden gennem Frankrigs store Digter, *Victor Hugo's* Roman af samme Navn. Hvem husker ikke ogsaa fra de to Modsætninger, *Kvazimodo*, Vanskabningen, Klokkeren fra »*Notre Dame*« og saa *Esmeralda*, den yndefulde Zigøjnerpige.

En mægtig, spidsbuet Midterportal, flankeret af to kun lidt mindre, fører ind i Kirken, hvis høje hvælvede Rum bæres af lange Søjlerækker. Rigt forsynet er Kirken overalt med Skulpturer og Relieffer af baade Mennesker og Dyr. Over Midterportalen ses det store runde Vindue, nærmest at ligne ved et Kæmpehjul. De to meget svære, firkantede, 69 m høje Taarne er her, som paa saa mange andre gotiske Kirkebygninger, af de Dimensioner, aldrig bleven fuldførte. Selv ved en flygtig Beskuen, gør Kirken et monumentalt og stærkt Indtryk.

Vi fortsætter over *Pont Royal*, forbi den lille Triumfbue, over *Place du Carrousel*, hvorfra vi skimter *Tuilleries Haveanlæg*, gennem *Louvers* mægtige Bygningskarréer, der mere synes at være som en By i Byen end kun én enkelt Bygning; videre til *Opera-Pladsen* med den store Opera, en af de største og pragtfuldeste Teaterbygninger i Verden.

Dagens Program er nu ved at være udtømt, og det gaar tilbage til Hotellet. Nogle af os har dog forinden forladt Bilerne for endnu en Gang at aflægge *Udstillingspladsen* et Besøg. Vi fik da ogsaa set en vidunderlig smuk Blomsterudstilling og Tid til et Løb gennem den *italienske Pavillon*. Kl. 8 var ogsaa vi tilbage paa Hotellet, Middagen ventede. Om Aftenen tager vi alle med *Métroen*, Undergrundsbanen, ud til Udstillingen igen og er dér et Par Timer. Heldigvis er Rejsefører *Holm* med for at lodse os frem dernede under Jorden, han siger til, naar vi skal skifte, naar vi skal stige op, naar vi skal stige ned, bogstaveligt, to Tunneller ligger under hinanden; og vi benytter begge. Som Trafiken oven paa Jorden i Gaderne er enorm, saaledes ogsaa hernede under Paris. De elektriske Tog, der ustandseligt kører og kun giver sig Tid til den allernødvendigste Standning ved Stationerne, er overfyldte allesammen. De er hurtige, billige og bekvemme for dem, der forstaar at benytte dem. Heldigt, at vi havde Lods med, ellers var det muligvis gaaet os allesammen, som det efter Sigende — dog man siger jo saa meget — gik en af Rejsedeltagerne, da han skulde hjem og mente sig fuldbefaren i dette underjordiske Rige; fuldbefaren blev han ogsaa, inden han naaede Vejs Ende og slap op til Oververdenen igen, for han kørte og kørte hele Paris igennem paa Kryds og tværs, inden han, sikkert ved et helt Slumpetræf, traf Stationen, hvor han skulde stige ud. Vi andre, mere forsigtige Sjæle, tog en Taxa hjem.

Næste Morgen, Kl. 8,30, er vi paa *Orléans Banegaarden*. Rullende Trapper til Passagererne, Transportbaand til Rejsegodset og en vældig Banegaardshal, hvor jeg nær var bleven borte. Med »angergiven« og »sønderknust« Mine tog jeg mod de Skænd og Spydigheder, der vankede, da *Holm* kom trækkende med mig. Kl. 9,15 kører Toget, de første 2—3 km under Jorden, under Paris, gennem *Austerlitzbanegaarden* mod vor Rejses egentlige Maal: *Aurillac*.

En 12 Timers Jernbanefart har vi foran os gennem Frankrigs skønne Landskaber. Brede Sletter, bløde Bakkedrag, skovklædte Bjerge

og Klipper. Langs *Loire Flodens* sagte glidende Vande, hvor store tungtlæssede Pramme føres op, trukken af Hesteforspand inde paa Bredden, jager Toget af Sted. Høje slanke Popler lig sorte Streger mod Himmelen, Pil og Røn med fligede Blade, hvide Birkestammer lyser mod Granens og Fyrrens mørke Grønt og høje brune Stammer. Egeskove fulde af Agern og med aaben Skovbund, hvor blomstrende Gyvelbuske og spredt Lyng staar hist og her. Venlige Landsbyer, store Byer, pragtfulde Slotte og ældgamle Borge og Borgruiner haster vi forbi.

Ved *Feillet-Argenty* er vi ude af det flade Land med det milevide Udsyn, de brede Marker med de mange pyntelige runde Kornstakke, ikke i Hobe, men enkeltvis, spredt ud over Markerne.

Et Bjerglandskab er vi nu inde i, men med bløde Linjer, ikke saa vildt og sønderrevne som *Cantals* Bjerge. Dybe Kløfter, skovbevoksede brede Dale, gule Stubmarker, Søer og store Landsbyer veksler med hinanden og gør Udsigten rig og afvekslende. Ved *Bourges* nikker man hilsende til de store, høje Radiomaster, ikke drømte man om, naar den Bølgelængde bar Tonerne ind i Stuen derhjemme, at en skønne Dag i straalende Solskin, skulde Toget føre én der forbi. *Montluçon* naas. Knudepunktet for *Orléans-Banen* og med mange og store Fabriksanlæg.

Efterhaanden som vi nærmer os *Auvergne*, og Egnen bliver mere »hjemlig«, bliver Snakken mere højroset og livligere. Gamle Minder fra Fangenskabets Dage bliver levende og genopfriskes; at de har været fortalt før, gør ikke noget, — de er stadig nye i mere end en Forstand, thi for hver Gang er der en Smule Variation og en lidt anden Kulør over dem, dog det er tilgiveligt efter 20 Aars Forløb.

En Kilde til Morskab er han, — han er ikke med i Selskabet, og jeg skal ikke røbe Navnet — som første Gang, da han kom gennem Frankrig med Toget til *Aurillac* fortalte, at det var et underligt Land, alle Stationer hed *Hommes*. Indskriften over det lille, private Rum, der som Regel findes paa et iøjnefaldende Sted ved hver Station. »For Folk, som taler alle Sprog, er det jo lige fedt, men Fanden ikke heller for den, som kun kan ét«, kunde han, som vi allesammen, sige den Gang. Nu er vi bleven klogere, meget, meget klogere!

Vi haster mod *Aurillac*, Landet bliver mere vildt og barsk. Sten og atter Sten, høje Bjerge med stejle, skovklædte Skrænter. Mørke, smalle, dybe Kløfter, i hvis Bund en Bæk skummer af Sted. Brede Dalstrøg med en Aa snoende sig ud og ind med frodige Enge ved hver Side og græsklædte Skraaninger højt op ad Bjergene. Vi nikker genkendende. I saadan en Aa har vi badet, paa saadanne Enge har vi svunget Leen, paa hine gyvelklædte Skrænter brugt Seglen, og i disse Skove fældet Træer. Vi nikker genkendende og mindes fjerne Tider, mens Toget farer af Sted, buldrer over høje Jernbroer fra Bjergskrænt til Bjergskrænt, den højeste

er 125 m høj og 525 m lang, Huse, Træer, Mennesker og Dyr ses nede i Dalens Bund i Lilleput-Landets Størrelsesforhold.

Gennem Snese af Tunneller borer Toget sig gennem Bjergene, hvor stejle Klippevægge har gjort enhver anden Fremtrængen umulig, og som fra en uhyre Skorsten staar Røgen bagefter os ud af Bjerget. Jernbanen som Landevejen, snor sig ud og ind, frem og tilbage; et Bjerg ligger undertiden bogstaveligt midt i Vejen; en Gang passerede vi den ene Side af Dalen højt oppe paa Bjergsiden, et Kvarter derefter kørte vi forbi det samme Sted kun en Kilometer eller saa derfra, men denne Gang rigtignok paa den anden Dalside. Smukt udførte Stensætninger af fint tilhugne Sten klæder mange Steder de stejle Sider højt op langs Banelinjen, ligeledes Tunnellerne og Viadukterne, som vi snart passerer over, snart under. Et uhyre og bekosteligt Arbejde maa det have været at bygge denne Jernbane, der bragte den aflukkede Verden, *Auvergne*, i Forbindelse med det øvrige Frankrig.

Vi naar *Aurillac* Kl. halvti om Aftenen, Lørdag den 11. September. Hvor ofte overtræffer Forventningerne ikke Virkeligheden. Ikke saa her. Virkeligheden overgik langt Drømmen. *Aurillac* vil sikkert, naar vi i Fremtiden i Tankerne genoplever Rejsen, staa som dennes Højdepunkt, hvorom Minderne vil gruppere sig. Hvem drømte vel saa fantasifuldt, da vi som Krigsfanger færdedes her i *Aurillac* og *Cantal*, at 20 Aar efter skulde vi igen gense og færdes paa disse kendte Steder, og at vi ved Ankomsten paa Banegaarden da vilde blive budt velkommen af Medlemmer af Byens Styrelse, for næste Dag at modtages som Hædersgæster paa Raadhuset, afhentet af Byraadsmedlemmer i vort Hotel. — — — Næste Dag ledsages vi af dem derhen og bliver dér modtaget af det samlede Byraad og Repræsentanter for *Anciennes Combattants* (forhenværende Krigsdeltagere), føres ad de brede Raadhustrapper op til Raadhussalen, hvor Borgmesteren i Embedsdragt med det tricolorefarvede Skærf om Livet, i en smuk og hjertelig Tale byder os velkommen og udtrykker sin Glæde over at se, at vi stadig med venlige Følelser mindes vort ufrivillige Ophold i *Aurillac*. Borgmesteren slutter sin Tale med at udbringe et: *Leve Danmark*. Endnu tales af Formanden for *Anciennes Combattants*. Vi takker for den smukke Velkomst og for den Ære, man har vist os, og udbringer et: *Leve Frankrig*. Derefter modtager hver af os en lille, smuk Erindring om Dagen. Champagnen skænkes i Glassene, fransk og dansk Tale lyder, Tricoloren og Dannebrog Side om Side paa de smukt pyntede Borde, som ogsaa ude over Indgangen til Raadhuset, saaledes som de ogsaa vajede i Fællesskab — vel for første Gang i *Aurillac* i *La Mense's* Fangegaard hin 11. November 1918, da alle *Aurillacs* Kirkeklokker forkyndte: Vaabenstilstanden er sluttet; og Folkejublen ude fra Gaderne bar Haabet ind over Murene: Vi er Sejrherrer, vi er Sejrherrer, de er besejrede, de er besejrede! — —

Med Fanerne i Spidsen gaar vi fra Raadhuset til det store og smukke og saa gribende Mindesmærke over Byens 600 Faldne. Vi nedlægger dér en Krans med røde og hvide Baand. Fanerne sænkes. Et Øjeblik staar alle i andagtsfuld Stilhed og mindes alle disse, der fjernt fra Hjemmet faldt i Kampen for Fædrelandets Forsvar, for Rettens og Frihedens Sejr.

Saa fortsættes til Byens Kirkegaard, kun én dansk Nordslesvigers Grav er dér, *Henrik Hansen* fra *Toftlund*, de øvrige er flyttet til *Braine*.

Minderne bliver for Alvor levende og myldrer frem, da vi staar, om man saa tør sige, paa vore egne Enemærker. I *St. Étienne*, som under Krigen var omdannet til Hospital, mindes mange af os endnu med Tak den Omhu og Grundighed, hvormed Lægerne dér tog sig af os, den Venlighed og omhyggelige Pleje, Sygeplejerskerne lod os blive til Del. *École Albert* og *La Mense*, vore gamle Fangelejre, alt staar endnu næsten som den Gang. Gaarden, hvor vi i Aftentimerne trissede rundt, rundt og atter rundt i Timevis, som oftest to og to, drøftende alt muligt mellem Himmel og Jord og stadig kommende tilbage til det evige samme: Krigen og Hjemmet, er ogsaa den samme. Vi genkender Trappen, der fører op til Sovesalen, Skomagerstuen, Vaskerummet o. s. v., o. s. v. Vi skæver op til Vinduet med Jernstængerne for, »Hullet«, hvor de fleste af vi »gamle Kavallerer«, Veteranerne fra Fangenskabet i 1915, da Lejren blev oprettet og derfor nok lidt ofte følte os vel meget som »Situationens Herrer«, mindst én Gang har nydt Ensomhedens velgørende Ro — og en ekstra god Forplejning fra Køkkenet. Køkkendøren var kun skilt fra »Hullet«s Dør ved en smal Gang.

Krigsmentalitet paa den ene Side, Fangenskabsmentalitet paa den anden Side, alt i alt maa man undres over, naar de to Forhold tages med i Regning, at man da ikke behøver at se tilbage paa nogen Hændelse af alvorlig Art, kun komiske og humoristiske Episoder, saa vi nu, 20 Aar efter, med Fornøjelse og et Smil i Øjenkrogen, genser Skuepladsen for disse Optrin.

Resten af Søndag Eftermiddag benyttes af de fleste til korte Besøg paa Steder, hvor de har arbejdet, overalt genkendt og gæstfrit modtaget. Næste Dag drager flere paa Langfart for at gæste gamle Venner og Bekendte fra Fangenskabets Tid. Dog disse personlige Oplevelser maa skildres af dem, der oplevede dem. Vi andre, som kun arbejdede en Uge, og ikke engang altid det, paa hvert Sted, faar nøjes med en Fortællelse som ovenfor, om det mere fælles.

Afrejsen med Toget fra *Aurillac* fandt Sted Tirsdag den 13. September, Morgen Kl. 5,15, ad samme Rejserute tilbage til *Paris* som herved, blot i omvendt Orden, over *Mauriac*, *Montluçon*, hvorfra Togene er elektrisk drevne, og videre over *Orléans* med Ankomst til *Paris* Kl. 7,30 Aften.

Efter Ankomsten til *Paris* spiser vi til Middag i Øst-Banegaardens Restauration, og derefter gaar det hurtigt til Hotellet for at faa det værste Rejsestøv fjernet, da vi samme Aften har Indbydelse til at gæste Professor *Verrier* og *Frue*. I Bilerne kører vi ud til deres smukke Hjem i *Rue Monticelli*, og en mere hjertelig og gæstfri Modtagelse end disse to, ja jeg ved intet andet og bedre Udtryk end prægtige Mennesker, gav os, kunde vi ingen Steds have faaet. Vi følte, vi var velkomne, og fik en Bekræftelse af det gamle Ord, at hvor der er Hjerterum, der er ogsaa altid Husrum; kneb det maaske lidt med det sidste, 50 Mennesker fylder nu en hel Del, vi mærkede det ikke, fordi der var saa rigeligt af det første. I en smuk og varmfølt Tale tolkede Professor *Verrier* sin Glæde ved og Kærlighed til Danmark og Sønderjylland, som det netop i Aar var 40 Aar siden han gæstede for første Gang. Efter et Par Timers festligt Samvær i deres smukke Stuer, maatte vi bryde op. Et smukt Minde tog vi med os, og sikkert vil der, hver Gang vi i Fremtiden tænker derpaa, gaa venlige Tanker til Hjemmet i *Rue Monticelli*.

Næste Morgen ved 8-Tiden forlader vi *Paris*, men først efter en god halv Times Kørsel gennem Gaderne naar vi ud til aabent Land. Farten sættes op, her er fri Bane ad den brede asfalterede Vej. Næsten alle Veje, selv Bivejenes Kørebane, er belagt med Asfalt; det var ogsaa Tilfældet i *Cantal*. Vi passerer gennem *Maux*, standser et Øjeblik i *La Ferté-sous-Jouarrée* for at se det store Mindesmærke, der er rejst over 3888 savnede britiske Soldater og Officerer, som kæmpede ved *Mons*, *Marne* og *Aisne* indtil Oktober 1914. Videre gaar det til *Chateau-Thierry*, hvor vi gør et lidt længere Holdt, da mange af Rejsedeltagerne i Krigens Tid er kommen gennem denne By. Vi gjorde Holdt ved *Marne-Broen*, sprængt af Tyskerne i 1918 og genopbygget nogle Aar senere.

Tanker kommer og Tanker gaar. Mangen en oplever hin 5. August 1914, ser igen den graa Kolonne, hvoraf man var et Nummer, komme ned ad den Gade, som nu ligger solbeskinnet og fredelig foran én; den Gang laa der fra Kampen Dagen i Forvejen Hobe af Døde, mange som uformelige Kødklumper. Uænsede ligger de der; ligger de i Vejen, skræves der over dem af Numrene i den graa Kolonne, som aldrig synes at ville faa Ende. Der spises imens, Marmelade, umoden Frugt, Kaalroer, alt muligt; der spises imens — er vi raa, følelsesløse, aa nej, kun Numre, trætte af Dages forcerede Marchture, ligeglade og hungrige. Over *Marne-Broen*. Den graa Kolonne spreder sig. I kravlende Løb op ad de næsten skræntagtige Højder. Er de besatte, vil en dødbringende Kugleregner møde os. Sveddryppende, sanseløse, udmattede til det yderste, naar vi op. Ingen Standsning, videre frem piskes den graa Kolonne.

Vi naar *Soissons*, ogsaa en Mindernes By for mange af vort Selskab.

I *Braine*, som vi naar Kl. 11, gør vi Holdt foran Raadhuset, hvor Tricoloren og Dannebrog hænger Side om Side, og modtages dér af Borg-

mesteren, Monsieur *Robineau*, og det samlede Byraad i Raadhussalen. Der skænkes Champagne og bydes paa Smaakager. Borgmesteren minder i en smuk Tale om det gode Forhold, der altid har hersket Frankrig og Danmark imellem, minder om, at vore faldne Landsmænd, der fandt et sidste Hvilested her i *Braine*, var i samme Situation i Krigens Tid som de fra *Alsace-Lorraine*. Borgmesteren slutter sin Tale med et: *Leve Danmark! Leve Frankrig!*

Den danske Kirkegaard i *Braine* ligger smukt, et Kvarters Gang uden for Byen paa en Skraaning med Hældning mod Syd og med Udsigt ind over *Braine*. En Række Trappetrin fører fra Vejen op til Indgangen, som er holdt i den enkle og dog smukke danske Kirkegaardsstil. En bred gruslagt Gang fører videre til Mindestenen og Flagstangen, hvorfra Dannebrog bølgler i den sagte Brise. Paa begge Sider af Gangen findes Gravene, 79 ialt, hver med en enkel, hvid Marmorplade med Navn og Hjemsted, Fødselsaar, og hvornaar de faldt. Gravene er pyntelige og velholdte.

Ved Mindestenens Fod nedlagde vi en smuk Krans med røde og hvide Baand. Med Vemod i Sind, var det, vi bragte vore faldne Landsmænd — faldne for en Sag, som aldrig var og aldrig blev deres — som her var stedt til Hvile i Frankrigs Jord, denne Hilsen fra deres Hjemland, hvor de efterlod alt, hvad de holdt af, da de drog ud paa den tunge Færd, der skulde blive deres sidste, og hvortil deres sidste Tanke, deres sidste Suk og deres sidste Længsel i Dødsstunden, sikkert er gaaet. *Nos morts sont débouts* hed det i Krigens Tid i de franske Aviser. Ogsaa vore Døde lever, staar iblandt os, taler til os og minder os om, at den blidere Skæbne, som blev os til Del, forpligter. Thi alt, hvad de mistede, beholdt vi. Deres Skæbne kunde lige saa godt være bleven vor.

Ogsaa paa den franske Kirkegaard lige ved Siden af, og ved Mindesmærket inde i Byen for de Faldne, nedlagde vi Kranse med røde og hvide Baand.

Efter Frokosten, hvor Borgmesteren og et Par af Byraadets Medlemmer var saa elskværdige at være vore Gæster, maa vi tage Afsked med det venlige og idylliske *Braine*, dog Tankerne gaar sikkert endnu engang hos mange tilbage til det lille Stykke Nordslesvig eller Danmark deroppe paa Skraaning.

Vi kører ad *Chemin des Dames*, hvorom der i Krigens Tid kæmpedes saa haardt og saa længe. En Vej oppe paa et Højdedrag med stejle Skraaninger og dybe Kløfter, nu til Dels dækket af Buske og Krat ned mod Floden *Aisne*. Endnu ser man tydelige Spor af Skyttegravene og Granaternes Nedslag, selv dér, hvor Jorden igen er taget under Plov og opdyrket, i Form af hvide Striber i den nypløjede Jord og Fordybninger, især i de grønne Lucernemarker.

Vi kommer igennem *Craonne* og gør noget efter Holdt ved *Caverne du Dragon*, et gammelt Kalkbrud, i Krigen en stærk befæstet og udbyg-

get Stilling. En snæver, stejl Trappe fører ned i den underjordiske Hule med dens udstrakte Gange og mange Rum. Tyskerne havde her haft indtil 5000 Mand skjult. En Mur skiller en Afdeling fra en anden; paa den ene Side, fortæller Føreren, laa Franskmændene, paa den anden Side Muren Tyskerne.

Da Foreviseren hører, vi er fra Danmark, fortæller han, at i Sommer havde der ogsaa været to Danskere her; han henter Fremmedbogen og viser, hvor de har skrevet. Vi læser dér: »Solange es kein Vertrauen zwischen den Völkern gibt, wird der Krieg dauern. Jetzt Vertrauen zu Hitler. Dr. Schmidt, Sonderburg. Dr. Henriksen, Lysabel, Alsen. Dänemark. 14/7 37.«

Desværre, fra Danmark er de, det er en sørgelig Kendsgerning, men ellers tør man vel nok sige, at d'Hrr. synes at have sejlet under falsk Flag, naar Foreviseren har faaet det Indtryk, at de var Danskere.

Næste Standsning er i *Berry-au-Bac*, og vi gaar derfra til *Cote 108*, hvor Krigens mest karakteristiske Sprængninger findes. Rusten Pigtraad, halvtbegravet af Jord, til Dels skjult af Græsset, Jernstumper overalt, hvor vi gaar, Sprænghuller overalt, saa langt vi ser. Vi standser ved ét; engang ragede det en 20—30 m op over Omgivelserne, nu er det et Hul, skønsmæssigt ca. 40—50 m dybt og ca. 150 m bredt foroven. Et Bjerg, der blev til et Hul. En realistisk Anskuelsesundervisning af, hvad Krig er. Vi skulde paa vor Vej til *Verdun* se mere af samme Art, thi nu er vi i den krigshærgede Zone. Vi standser igen, hvad er der at se? Intet. Kun et kratbevokset og af Granater oprodet og gennemflænget Stykke Jord, men før Krigen laa her en stor Landsby, nu leder man forgæves efter det mindste Spor af den.

Kl. 7,30 naar vi *Reims*. Næste Morgen gælder vort første Besøg *Kathedralen*, de franske Kongers Kroningskirke. Skønt nu genopbygget og restaureret efter Krigens frygtelige Ødelæggelser, ses endnu Sporene deraf overalt, idet de istandsatte Partier mangler den oprindelige af Alderen givne graalige Farvetone. Kirken ligner meget *Notre Dame* i Paris, men gør et langt stærkere og mere monumentalt Indtryk end denne. Som denne har den i Taarnfacaden en stor spidsbuet Midterportal, flankeret af to noget mindre. Et stort rundt hjullignende Vindue over Midterindgangen, to høje firkantede Taarne og overalt, hvorhen Øjet ser, rigt udsmykket med Relieffer og Stenfigurer. Kirkens Indre er prægtigt, her, som i de andre gotiske Domkirker, de høje søjlebaarne Hvælvinger, de farveprægtige Vinduer, som bryder og dæmper Lyset. Oppe ved Alteret staar et stort Helgenbillede eller en Statue af *Jeanne d'Arc* omgivet af mange tændte Vokslys. Kirkens Indre er 139 m lang 30 m bred og 38 m høj, det giver et lille Indtryk af Størrelsen.

Reims er en fuldstændig nyopbygget By. Tyskerne besatte den den 4. September 1914, maatte rømme den igen den 12. September, og ethvert

senere Forsøg paa at erobre den mislykkedes, men de satte sig fast paa Højdedraget Nord for Byen og derfra var Reims udsat for et stadigt Bombardement gennem fulde 4 Aar, saa da Vaabenstilstanden kom, var der af dens 13,000 Huse kun 25—30 helt ubeskadigede, 8600 fuldstændigt skudt i Grus og Resten Ruinhobe. Om Byens Alder vidner en gammel romersk Port, *Mars-Porten*, fra det 4. Aarhundrede, som vi kører forbi, inden vi forlader Reims. Forinden har vi dog aflagt et Besøg i en af de store Champagneskældere, i sin Tid romerske Kalkbrud. Det var noget for tørstige Sjæle. Straks vi kommer ind i den store Forhal, ser vi det mægtige Vinfad, der var udstillet paa Verdensudstillingen i St. Louis, og som kan rumme 75,000 Liter. Er vi kommen de 130 Trappetrin ned, er vi i Kælderne og Gangene, hvor der lagres 12,000,000 Flasker Champagne. 120 Kældere eller Huler, som Lyset falder ned i gennem Skakter, er dér forbundne med hverandre gennem Gange, som fører Navn efter europæiske Hovedstæder, og hvis samlede Længde udgør ca. 18 km. Vægge, saavel som Gulv og Loft er glatte; mange af Hulerne er forsynet med store prægtige Relieffer, forherligende Vinens oplivende Egenskaber. Luften dernede er ren og frisk, men lidt køligt er der. Dette er kun ét Firmas Kælderrum, og efter Sigende endda ikke det største.

En Overlevering vil vide, at havde Champagneskældrene ikke været under Reims, havde Tyskerne vundet Marneslaget.

Vi starter paany, kører over *Hautvine*—*St. Étienne-à-A.*—*Sommepey*—*St. Marie-à-Py*, gør Holdt ved *Navarin*, kører tilbage til *Sommepey* og over *Sechault*—*Grandpré*—*Varennnes* til *Verdun*.

Navne, skreven ind i Historien med blodig Skrift. Næsten paa hver eneste af disse Slagmarker havde en eller flere af Selskabet deltaget i Kampene. Store Strækninger ligger stadig uopdyrket hen, endnu som de var den Dag, den sidste Granat faldt paa dem og den sidste Soldat forblødte dér. Stridt Græs og lavt Krat skjuler dog det værste; Buske og lave Træer med sorte Stubrester ind imellem er dér, hvor der før var frodig Skov. Alle Landsbyer, vi kommer igennem, er nyopbyggede, hver og én har været Ruinhobe, jævnet med Jorden.

Alene fra *Ferme de Navarin*, hvor vi standser, kan man tælle op til en halv Snes Landsbyer, som, mens blodige Kampe udkæmpedes dér i Maanedsvis, blev til Ruinhobe. Nu ligger der et stort og smukt Mindesmærke over de Allierede Armeers Faldne i Kampene i Champagne 1914—1918. En stor, afstumpet Pyramide med glatte, af hvide Marmorfliser belagte Sider, ovenpaa hvilken paa en høj Sokkel tre Soldater staar i Stilling, rede til at tilbageslaa ethvert Angreb eller rede til at storme frem for at kaste Fjenden tilbage. Dér, hvor Mindesmærket ligger, dominerer det hele Kamppladsen, og oppe fra Platformen, fra Sokkelens Fod, hvortil brede Marmortrapper fører op, har man en milevid Udsigt. Saa langt Øjet rækker, ses et bølget, kuplet Terræn, uopdyrket, et Vildnis af stift,

strittende Græs og buskagtigt Krat, Rester af rustent Pigtraad og Jernstumper overalt. Sprængt og pløjet op af Granaterne, Krater ved Krater, det hele er lig Billedet af et Maanelandskab. I dette Helvede levede Mennesker i Maanedsviis, uden Dækning, kun i Granathullerne i Granatregnen. Menneskene er nogle søde Smaaskabninger! Men i Grunden forstaar man godt, at mange har spurgt og spørger, om ikke snarere Djævelen end den gode Gud skabte dem.

I det Indre af Mindesmærket, som gør et smukt og stemningsfuldt Indtryk, findes Marmortavler overalt; 8000 ukendte Soldater mindes dér. De døde derude paa Slagmarken, uden at man ved hvor og hvordan.

Videre gaar det gennem krigsmærket Land til *Varennés*. Her var det, *Ludvig XVI.* i 1791 blev standset paa sin Flugt til Grænsen og som Fange ført tilbage til Paris. En stor Mindeplads er anlagt her af Staten Pensylvanien som et Minde om Soldaterne fra denne Stat, der kæmpede i den amerikanske Hær og tillige som et Minde over dem, der gav deres Liv for *Varennés'* Befrielse i 1918. Selve Mindesmærket, der staar langt tilbage, modsat Indgangen til Pladsen, bærer den korte, knappe, men meget sigende Indskrift: Ret er mere værd end Fred.

Ved Middagstid naar vi *Verdun*. *Verdun*, hvor mere end en halv Million Soldater fandt deres Død under Tyskernes Stormløb i 1916. 2000 Artilleristykker havde Tyskerne bragt i Stilling mod *Verdun*, og da Angrebet var paa sit højeste, affyredes der ca. 700,000 Projektiler om Dagen. Dog et forbitret Angreb mødte en endnu mere forbitret Modstand. *Verdun* blev ikke erobret.

Vi kører ud til Fort *Vaux*, som maatte overgive sig den 7. Juni 1916. da Forsvarerne, nogle faa Hundrede Mand, ikke længere havde Drikkevand. I Dagevis forud havde de været sat paa stadig mindre og mindre Vandrationer, og de sidste Dage slet intet faaet, i Haab om at holde ud til Undsætning kunde naa frem. Et sidste Raab om Hjælp sendtes med den sidste af Fortets Brevduer til *Verdun* den 4. Juni. Den naaede frem gennem dette Helvede af Ild og Jern, men gasforgiftet og døende. En Mindetavle ved Indgangen til Fortet viser Duen og det Budskab, det sidste fra *Vaux*, som den døende bragte frem.

Vi gaar gennem de mørke, snævre og lave underjordiske Gange, hvor Franskmændene i sejgt og haardnakket Forsvar holdt Stand, selv efter at Tyskerne havde erobret Fortets ydre Værker og besat store Dele af det. Der kæmpedes i Gangene under Jorden, men kun Fod for Fod trængte Tyskerne frem, 15 m i Løbet af 6 Dage. Efter Overgivelsen førtes Forsvarerne under militære Æresbevisninger ud af Fortet. Oberst *Raynal* fik Lov at beholde sin Kaarde, og i Kapellet dernede under Jorden hang endnu den franske Fane urørt, da Franskmændene i November 1916 tilbageerobrede Fortet. Det, mere end alt andet, viser, hvor heltemodigt Forsvaret var.

Men det, som prenter sig dybest i Sindet og gør det stærkeste og

varigste Indtryk, er sikkert den store *National-Kirkegaard* med de 20,000 Grave, de endeløse Rækker af hvide Kors og lige ovenfor Benhallen *L'Ossuaire*, som der fra Kirkegaarden fører to brede Trapper op til. Benhallen gør, set ude fra, et mærkeligt, man kan godt sige, trykkende og beklemmende Indtryk. Det er en meget lang, ikke særlig bred og ikke særlig høj, graalighvid, hall-agtig Bygning med glathvælvet Tag og med det høje Taarn midt over Indgangen.

Fyrtaarnet, som lyser i Natten, skal med denne sin evige holden Nattevagt træde i Stedet for det, at ingen var dér, som holdt den sidste Nattevagt hos alle disse, der døde paa Slagmarken. Det skal symbolisere de tapre franske Soldaters Udødelighed og sige til hver og én, at aldrig skal deres ærefulde Minde dø.

Vi træder ind i Hallen. Højtidsfuld Ro, stemningsfuld Stilhed. Til venstre for Indgangen ses Statuen af en høj Kvindeskikkelse med Fingren paa Læben: *Silence*, Tavshed. Utænkeligt dog, at nogen vilde tale højt eller bryde Stilheden. Gennem de høje, smalle, farvede Vinduer i Frontsiden, falder Lyset dæmpet og med et mildt, gulligt Skær over paa den modsatte Væg, hvori i tolv Nicher sorte Marmorsarkofager staar fyldte med Dødngeben, opsamlede i de tolv Sektioner omkring *Verdun*. Modsat Indgangen fører en Dør ind til et lille Kapel, noget dybere beliggende og med Plads til et Par Hundrede Mennesker. Tavse, grebne, uden Ord forlader vi denne Mindehal, der virker som et højtidsfuldt Kirkerum.

Endnu et Krigens Minde, nej to, ser vi, inden vi forlader Slagmarkerne omkring *Verdun*. Det ene: *Bajonetgraven: Til Minde om de franske Soldater, som, Gevær i Haand, sover den sidste Søvn staaende. Deres amerikanske Brødre*, staar der over Porten, vi gaar igennem op til Pladsen, hvor Skyttegraven, de blev levende begravet i, ligger. Op ad Jorden stikker endnu de rustne Bajonetter og viser, hvor engang de Levende stod med Gevær i Haand, rede til Angreb.

Men Mindesmærket over dem, noget mere gyseligt, skønhedsmæssigt set, skal man lede længe efter. En tung, massiv Betonoverbygning, baaret af lave, kun godt mandshøje, lige saa tunge og massive Betonpiller, strækker sig hen over Graven, saa den ligger i dystert Halvmørke.

Det andet Krigens Minde, vi ser: En Bonde pløjer sin Jord. Ved Agerens Ende en Dyrge, nu tyve Aar efter, under Pløjningen samlet sammen af Jernstumper og Menneskeknogler.

Vi forlader denne af Blod vædede Jord, og kører tilbage til *Verdun*, og derfra videre over *Mars la Tour* og *Gravelotte*; ogsaa dér stod blodige Kampe, dog kun som Skærmydsler at regne mod *Verdun*, *Somme*, *Pachendale*, *Yppern* o. s. v., o. s. v. I Mørke og øsende Regnvejr naar vi sent om Aftenen *Metz*.

Næste Morgen Kl. 9 holder Bilerne foran Hotellet. Forinden har jeg været en Tur gennem en Del af Byen og op til Domkirken. Forgæves har

jeg tiltalt adskillige paa Tysk; at spørge om Vej er altid en brugbar Indledning til en Samtale, men uden Undtagelse, ingen har forstaaet eller vel snarere, villet forstaa mig. Ikke et tysk Ord høres paa Gaden eller i Sporvognen, ingen tyske Bøger i de Boghandlervinduer, jeg saa, og ingen tyske Skilte nogen Steder. Enten har Germaniseringen ikke gjort store Fremskridt under Tyskernes Herredømme, eller ogsaa maa Franskmandene i de forløbne 20 Aar have ført én nok saa meget af sund Sans præget Politik overfor Tyskerne, som Tilfældet har været hos os i Nordslesvig.

Ved *Apache* kører vi over Grænsen ind i det tredje Rige. Først gennem den franske Toldstation, de franske Toldbetjente er mere gemytlige, mere menneskelige end deres Kolleger paa den tyske Side, skønt ogsaa disse er meget høflige og flinke, men med en mere bestemt, militærisk Optræden. *Haben Sie fremde Zeitungen?* — et »Modersmaalet« rækkes frem. Toldbetjenten kigger i det; om han er bleven klogere deraf er maa-ske tvivlsomt, men alligevel, han afgør, at det er ikke farligt for det tredje Riges Fremtid, og vi faar derfor Lov at beholde det. *Haben Sie zollpflichtige Sachen?* er det næste Spørgsmaal, det var værre det, et lille lavmælt *Nein* vidner om en ikke alt for ren Samvittighed. En nydelig Butik vilde ogsaa være kommen for Dagens Lys ved en nærmere og i Detailler gaaende Undersøgelse. Cantal-Ost, Paraplyer i Massevis (Aurillac har Paraplyindustri), en mindre Juveler-Butik af billige Ringe, Broscher, Halsbaand o. s. v., forskellige Tæpper fra Verdensudstillingen og diverse andre Beklædningsgenstande og desuden en Forsyning af halve Flasker Champagne og Rødvin nok til en lille Vinhandel — alt samlet sammen under Fællesnævneren: *Souvenirs*. Intet Under at vort »Nej« var en lille Smule langtrukket. Dog, det tages for gode Varer.

Vi kører. Chaufførerne hilser med oprakt Haand: Heil Hitler! Ved *Saarburg* er vi inde i Vineggen. Bjergsiderne, høje, og sine Steder næsten stejle som Hustage, er tilplantede med snorlige Rækker af Vinstokke. Vi kører snart med, snart lidt fra Moselfloden, men følger i det store og hele dens Løb. Skov klæder Bjergene, hvor Vinen ikke gror; en enkelt Gang aabner Udsigten sig til en By, eller vi ser langs ad en Dal med Vinbjerg ved Vinbjerg paa hele Solsiden.

En Port staar midt over Vejen et Steds med Indskriften: *Ein Volk, ein Reich, ein Führer*. Saa ved man det.

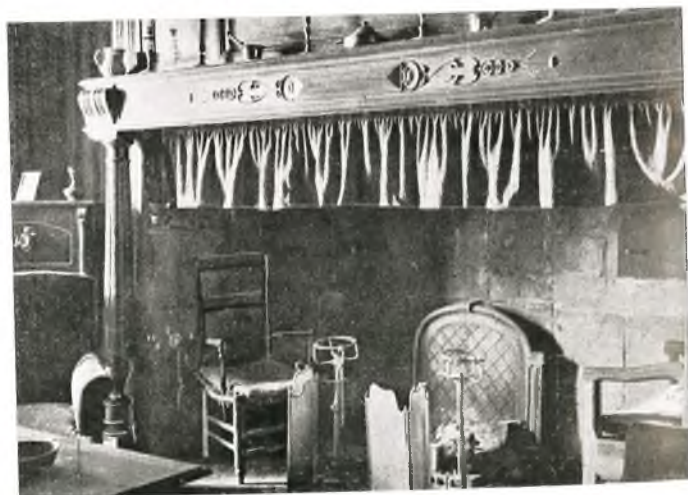
Eggen er vidunderlig smuk, men lige saa smuk som den er, lige saa snavsede er Landsbyerne. Møddingen har overalt Hæderspladsen ud til Gaden ved Siden af Indgangsdøren foran Vinduerne. Enkelte Steder har man anbragt en Bænk mellem denne og disse. Paa den nyder den lykkelige Ejer sikkert Aftenhvilen og Aftenpiben, mens han betragter Solnedgangen ombølget af Møddingens herlige Duft og Skarer af summende, veltilpasse Fluer. Gaderne er snavsede, smalle og krogede. Landbrugsredskaberne synes af forhistorisk Art. Træplove og dito Harver.

Fra Frankrigsrejsen:

Øverst til venstre: Toldsted ved den franske Grænse. Til højre: Den danske Legationsbygning i Paris.
Nederst til venstre: Rejsedeltagere besøger Stadion i Aurillac, som de sønderjyske Krigsfanger har været med til at anlægge. Til højre: Et Hjørne af Krigsfangegaarden *La Mense* i Aurillac.

Øverst: Et Kig ind i en af Turistbilerne under Frankrigsrejsen.
I Midten; Foran Bryggerikælderen i *Malancourt*. Fra venstre: *M. Poulsen*, *Rømet*,
Viggo Guldbrandt, *Haderslev*, *Chr. Petersen*, *Haderslev*, og *Peter Jensen*, *Aabenraa*.
Nederst: Interiør fra Køkkenet hos *Madame Maisonobe* i *Grandelles*; det aabne
Ildsted med en Lænestol ved hver Side — „Kakkelovnskrogen“.

Trier er i Sigte; stadig kører vi langs Moselflodens høje, skovbevoksede Skraaninger. Efter at have spist Frokost i *Trier* og set Ruinerne af det gamle romerske *Amfiteater* med Plads til 8000 Personer og *Porta Nigra*, begge stammende fra det første Aarhundrede e. Kr., forlader vi Byen henved Kl. 2. Vi følger stadig Moselflodens Løb, og stadig er det Vinbjergene, og efterhaanden ogsaa en Mængde Frugttræer, der giver Egnen sit Præg.

I *Cantal* kørte man med Stude, i Omegnen af *Paris* med Heste, ganske vist forspændt paa den for os løjrlige Facon, den ene foran den anden, sommetider 4—5 i Rad; hvor vi nu kører, bruger man Køerne som Trækdyr foran Vogn, Plov og Harve.

I *Bernkastel-Rues*, en lille venlig By, liggende ned mod Floden og med den herligste Udsigt langs Moseldalen, men ellers omgivet af høje Bjerge, ligger højt oppe en ældgammel Borgruin, der næsten hænger ud over Afgrunden; dér gør vi Holdt for at smage Moselvinen. Som gylden Solskin lyser den i Glassene, dog Smagen — men det er jo en »Smagssag« — staar ikke Maal dermed. Nu forlader vi *Moselen* for at køre over *Hunsrück* til *Bingen*. Ud og ind i Slangebugtninger slynger Vejen sig op efter. Højere og højere stiger den, i skarpe Snoninger og Krumninger bøjer vi omkring, kører næsten parallelt tilbage, kun højere oppe. Fyr, Gran og Løvtræer i broget Blanding hænger ofte helt ud over Vejen. Paa Skraaningernes Lavninger falder flimrende Solskin, og Løvet lyser og spiller i Straalerne. Stadig højere op gaar Vejen, snart aabner Udsigten sig for os, vi ser ud over lavere liggende Bjerge, mens den fjerne Horisont indrammes af andre skovklædte Højdedrag. Endelig er vi naaet helt op, og det flade, om end sine Steder let bølgede Skiferplateau, som hæver sig indtil godt 800 m op, breder sig ud for os. At se til fra Bilerne har det et frugtbart og frodigt Udseende, om end kun tyndt bebygget; nogle enkelte Landsbyer ses med lange Mellemrum. Som sorte Pletter ligger de midt i det grønne. Alle Tagene er tækkede med sort Skifer og mange af Husernes Vægge ligeledes.

Ved *Rheinböllerhütten* begynder Vejen at gaa stejlt nedad, ikke mod *Bingen*, som vi troede, men ned til den lille idylliske By *Stromberg*, der ligger helt nede i Bunden af Dalen eller rettere sagt Kedelen, som sænker sig ned deroppe midt paa Højsletten. Vi maa igen i »Højden« og først henimod Aften naar vi *Bingen*. Vi standser dog forinden for højt oppe fra Vejen, hvor vi holder, at betragte det henrivende Billede nedenfor. Vi næsten luder ud over *Bingerbrück*, som er forbunden med *Bingen* ved *Drususbroen*, som fører over *Nahe*, der dér falder ud i Rhinen, paa hvis modsatte Bred, skraas overfor, *Rüdesheim* ligger, mens Rhindalen aabner sig Syd paa, saa langt man kan se.

Fra *Bingen* sættes vi med Færgen over til *Rüdesheim*. Sejlturen, som kun tager et Kvarters Tid, er uforglemmelig. Aftenskumringen er be-

gyndt, halvt skjult af drivende Skyer lyser Maanen gennem Aftendisen, som gør, at alle skarpe Linjer bliver bløde og smygende. Højt oppe paa den Bred, vi kom fra, ser vi *Rolandskapellet* og lidt til Siden derfor en lysende hvid Flade ud mod Floden; stejlt og brat træder de hvide Kalkklipper frem. Langt, langt borte rager Spidser og Tinder op gennem den lette Skumringstaage, og i det tiltagende Tusmørke kan vi lige skimte *Niederwalddenkmal* helt oppe, noget til Siden for *Rüdesheim*. Det er, som sejler vi paa en Sø omgivet af eneste høje, bratte Bjergsider, der efterhaanden som vi nærmer os *Rüdesheim*, lukker helt for Udsigten. Øvre paa Flodens anden Bred, den vi kom fra, glimter nu Lysene frem, flere og flere tændes, mens vi i Bilerne kører mod *Assmannshausen* langs Rhinen, hvor ude paa den ensomme Klippe det sagnomspundne *Mäuseturm* staar midt i Strømmen.

Vi naaer *Assmannshausen* efter en Køretur paa ca. 20 Minutter, og op ad stejle, smalle Gader naaer vi frem til »Alte Bauernschänke«, hvor vi skal overnatte.

Næste Morgen, Lørdag den 18. September Kl. 8,30, venter vi nede ved Rhinen, som her er 250 m bred, paa Rhindamperen, der skal føre os de 90 km ned ad Floden til *Koblenz*. I straalende Solskin foregaar Sejlturen. I korte Krumninger snor Floden sig ud og ind mellem høje og stejle Bjerge, hvor Klipper træder frem overalt, og hvis Sider er klædt, ikke som ved Moselen med store Vinmarker, men med »Vinhaver«, som mange Steder næsten gør Indtryk af at være klistrede fast til de bratte Skrænter. Ofte er disse beplantede Stykker helt smaa, kun en 10—20 Vinstokke er der Plads til paa den kunstigt dannede Afsats i en smal Klippepalte. For hver Snoning, Floden gør, aabner der sig nye Udsigter; igennem lange snævre Dalstrøg ser man langt ind i Landet. Paa høje, utilgængelige og næsten ud over Floden ludende Klippetinder, ligger gamle Ridderborge og Borgruiner. Fra disse beherskede Borgherren Rhinen til næste Krumning, og dér igen andre Borge og Ruiner langs hele Rhinen ned til *Koblenz*. Vi sejler forbi *Lorelei*, en 130 m høj Basaltklippe; skovbevokset skyder den sig langt ud i Floden, som dér kun er 180 m bred. »Die schönste Jungfrau sitzet dort oben wunderbar«, men forgæves spejdede jeg derop for at fange et Glimt af hende, et Solblink i hendes gyldne Smykke, mens hun reder sit gyldne Haar med den gyldne Kam. Forgæves, dog maaske hun i let forstaaelig Indignation har forladt sin Klippe og det tredje Rige, da hendes Sanger, *H. Heine*, blev sat paa den sorte Liste, og hendes vidunderlige »wundersame, gewaltige Melodei« blev overdøvet af helt andre »Sirenesange« og Skraalet om »die braunen Bataillon«.

Kl. 1,30 naaer vi *Koblenz*, med Fæstningen *Ehrenbreitstein* liggende lige over for, 118 m over Floden. Paa det skarpe Hjørne *Deutsches Eck*, som dannes ud mod Rhinen, hvor Moselen flyder ud i denne, staar et stort Monument for Wilhelm I. til Hest; selve Byen *Koblenz*, ligger paa Tre-

kanten, der dannes af de to Floder. Fra *Koblenz* tager vi Kl. 3,30 Toget til *Köln*, en Tur paa en god Times Tid. Indtil *Bonn*, den gamle Universitetsby, kører vi langs med Rhinen, hvor stadig nye smukke Panoramaer aabner sig paa den modsatte Bred. Ved *Bonn* forlader vi Floden og kommer igennem frugtbart og veldyrket Land med meget Havebrug. Ved 4,30-Tiden er vi i *Köln* og har nu en Ventetid paa ca. 7 Timer foran os, inden vi 11,47 med Toget glider ud af Banegaarden mod *Hamburg*, som vi efter en til Dels, for at bruge et mildt Udtryk, søvnløs Nat naaer om Morgen. Efter en Times Ophold dér gaar det videre med Toget mod Nord, og *Padborg Station* naas ved Middagstid: *Rejsen er endt*.

Med store Forventninger drog vi alle ud paa denne Rejse, men om det er vi sikkert alle enige, at Oplevelserne overalt langt overtraf Forventningerne, og mon det ikke er noget af det mærkværdigste ved Rejsen. I det foregaaende er forsøgt en Skildring af den; af Hensyn til Oplevelsernes Mangeartethed, Indtrykkenes Mangfoldighed, Tid og Plads og for slet ikke at nævne Læsernes Taalmodighed, fremkommer den i sammentrængt Form, derfor ofte noget usammenhængende og opremsningsagtigt. Mere end én af Deltagerne vil sikkert, naar de læser den, baade her og der og mange Steder udbryde »det passer ikke, saaledes saa jeg det ikke«. Det er troligt nok, to Personer ser sjældent den samme Ting under samme Synsvinkel, endsige da 50, men kan blot, og sker det end gennem Modsigelser, det Erindringsbillede blive levende, saaledes som *du* saa og opfattede det, *du* oplevede paa Rejsen, ja saa er Formaålet endda tilfulde naaet med ovenstaaende.

Meget saa vi, store Byer, Pragtbygninger, Bjerge, Floder, skønne Landskaber, frugtbare Marker og dog, mon ikke da vi igen saa vort eget og

»saa ud over Dal, over Mark over Sund,
da saa vi en Have med Løvsal i Lund,
med Blomster i Enge og Sølvspejl i Vand
og Haven var Danmark, vort Fædreland«.

mon vi da ikke følte Sandheden i det »at vi rejser ud for hjem at naa«. Eller saa vi paa hele Rejsen noget Sted, hvor vi fik Indtryk af, at dér formede Livet sig lettere, bedre, tryggere end her i Danmark; eller fik vi Indtrykket af, at de Krav, vi er vant til at stille til Livet og betragter som en Selvfølge, at de bliver honoreret, og det endda helst omgaaende, at de med samme »garanteret« Sikkerhed for deres Opfyldelse kunde stilles andre Steder end herhjemme i Danmark.

Og saa til Slut en hjertelig Hilsen til alle gamle Kendinge fra Aurillac-Tiden, dog særlig til Rejsedeltagerne med Tak for godt Rejseselskab.

Jens Lassen,
Nypøl.

Som Krigsfange i Afrika.

Efter Verdenskrigens Udbrud gjorde jeg Turen med gennem *Belgien*, og i Marneslaget, under Kampen ved *Esternay* den 6. September 1914, blev jeg saaret i Armen af en Kugle.

Den første Nat laa jeg sammen med mange andre Saarede ude paa Marken; kun en Del af os fik lidt Halm at ligge paa. Den følgende Dag kom jeg til *Montmirail*, hvor alle større Bygninger var taget i Brug som Feltlazaret, og som alle var overfyldte af baade Tyskere, Fransk mænd og Englændere. De tyske Tropper blev slaaet tilbage, og om Natten mellem den 7. og 8. September var der heftige Gadekampe i Byen, hvor vi laa, men vi var saa udmattede, saa vi faldt i Søvn, mens de andre sloges.

Den 8. September maatte Tyskerne trække sig længere tilbage, men Dagen igennem hørtes Geværild og Kanontorden, og Granaterne slog ned omkring Hospitalet. Vi blev saa flyttet et andet Sted hen, hvor der var mere Ro, men ogsaa her blev det snart ugemytligt, idet 2 Granater slog ned i vort Hospital, dog uden at nogen kom til Skade, men der opstod vild Panik.

Hospitalet var helt overfyldt, og stadig kom flere Saarede til, deraf mange af Civilbefolkningen, som var bleven saaret under Kampene i Byen.

Den 9. September maatte Tyskerne trække sig endnu længere tilbage. Vi kom derved ud af Kampomraadet, og op ad Dagen kom Fransk-mændene saa og tog os til Fange.

I *Montmirail* blev vi til den 14. September.

Forplejningen og Behandlingen var god. Jeg fortalte en Sygeplejerske, som var fra Elsass og ellers var Lærerinde, at jeg var Dansker. Hun kunde udmærket forstaa Danskernes Stilling, og ved Bortrejsen forærede hun mig et Postkort med Fotografi af en Flok Børn, som hun var Lærerinde for. Fra *Montmirail* kom jeg kort efter til *St. Yriex*, hvor vi laa paa en Kaserne.

Her var tysk Sanitetspersonale, som ogsaa var taget til Fange i Marneslaget, sat til at passe de Saarede, men paa Grund af Tyskernes Brødsighed, blev Forholdene helt forfærdelige. Vi led megen Sult, og dette i Forbindelse med mangelfuld Forbinding og Behandling, foraarsagede, at der døde 3 til 5, ja helt op til 7 Mand daglig.

Her i *St. Yriex* fik jeg første Gang Postforbindelse med mit Hjem, efter at jeg var kommet i Fangenskab.

Den 7. November skulde en større Transport af dem, som var blevet raske, sendes bort fra *St. Yriex*.

Jeg meldte mig frivillig; jeg mente ikke at kunne faa det værre, end

vi havde det, og da der som Rejsens Maal blev talt om *Korsika* og *Afrika*, saa var der altsaa Udsigt til, at vi kunde faa noget at se.

Den 8. November 1914 kom vi til *Marseille*.

Vi kom om Bord paa et gammelt forfaldent Fængselsskib i Havnen, men da vi kun havde lidt Halm at ligge paa og intet at dække os til med, frøs vi meget og maatte Natten igennem af og til op at trave for af faa en Smule Varme i Kroppen.

Den 13. November blev der gjort klar til Afrejsen, men hvorhen Turen gik, fik vi ikke at vide; af en mindre Motorbaad blev vi sejlet ud til en større Damper, hvor vi blev proppet ned i et uhyggeligt, snavset og halvmørkt Pakrum.

Der blæste en stærk Storm, og allerede ca. en halv Time efter, at vi var sejlet ud, var alle søsyge, og jeg skal love for, der blev ofret.

Stormen blev haard, Søerne slog hen over Skibet, saa Vandet strømmede ned ad Trapperne til os; det blev en drøj Tur. Den 14. November om Aftenen lagde vi til i Havnen i *Algier* og var saa klar over, at Rejsens Maal var Afrika. Vi blev ført op paa en Kaserne, hvor vi blev bevogtet af de *Sorte*; det var nogle skumle Fyre.

Næste Morgen fortsattes Rejsen med Toget; Befolkningen i Algier var os meget fjendtligsindet og kastede Sten ind til os i Jernbanevognen.

De Indfødte derimod var os venligsindet. Sultanen havde erklæret den hellige Krig imod de Allierede, og derfor betragtede alle Muhamedanere Tyskerne som Krigskammerater. Hen imod Aften naaede vi vort foreløbige Bestemmelsessted *Tizi Ouzou*, en mindre By i Nordafrika.

Landskabet var et storslaaet Tropebjerglandskab med Skove, Søer og Vandløb. Flere Steder saa vi pragtfulde Appelsinplantager.

I *Tizi Ouzou* blev vi til den 7. Januar og boede her paa en Militærkaserne.

Til at begynde med laa vi i Telte, men anbragtes senere i Barakkerne. Efter Fangeforhold blev vi ret godt behandlet, og Forplejningen var ogsaa nogenlunde. Vi kunde købe Dadler og Figener meget billigt og spiste mange.

Julen blev der ikke gjort meget ud af. En tysk Feldwebel holdt en Brandtale af omtrent følgende Indhold:

Kære Kammerater, vi maa nu fejre Julen som arme Fanger, hellere havde vi fejret Julen derhjemme, enhver sammen med sine Kære, men allerhelst vilde vi dog have fejret Julen derude paa Slagmarken, for dette er ægte tysk, — Fangenskab passer os ikke, det er utysk.

Han sluttede med at ønske glædelig Jul.

Vi var 3 Danskere i Flokken, *Hans Langholz*, *Rens*, *Henning Henningsen*, *Klovtoft*, og jeg; vi kunde jo ikke rigtig følge Feldwebelen op i de høje Regioner, men trak os tilbage og sang et Par Julesalmer og

spiste vor private Juleaftensmad, vi var i Tankerne sammen med vore Kære derhjemme og med dem ved Fronten.

I Juletiden havde vi Regntid; det regnede meget stærkt og uafbrudt i flere Døgn, saa det blev til store Oversvømmelser. Den 7. Januar var jeg med i en Transport paa 150 Mand, der blev ført op til Banegaarden, hvor vi, som sædvanlig, blev puttet i Kreaturvogne, som blev aflaaede. Rejsen gik saa igen videre, uden at vi anede hvorhen. Vi kørte igennem et mægtigt Bjerglandskab, Atlasbjergene, hvis Tinder var sneklædt.

Den første Nat og den følgende Dags Formiddag kørte vi gennem næsten helt ubeboede Egne.

Det eneste levende, vi lagde Mærke til, var mange store Gede- og Faareflokk. Om Eftermiddagen kom vi igennem en Del temmelig godt Agerland med mange meget store og velbyggede Gaarde, hvor de Indvandrede havde bosat sig. Der var mange store, fortrinlige Kornmarker, men Kvæget saa ikke saa godt ud. Større Gaarde, tilhørende de Indfødte, var derimod meget primitive; de Indfødtes Boliger var i det hele taget nogle forfærdelig usle Hytter, lavet af utilhuggede Kampesten og tækket med Sumpplanter. Mange af Hytterne var halvt sammenfalden, og det var næsten utroligt, at der kunde bo Mennesker i dem.

De Indfødte drev deres Agerbrug paa meget primitiv Maade. Redskaberne var meget daarlige. Vi saa flere Steder indtil 7 Dyr spændt for én og samme Plov, Okser, Mulæsler og Heste imellem hinanden.

Henimod Aften blev Landskabet, vi kørte igennem, mere slet og ufrugtbart.

Om Aftenen Kl. 11 kom vi til *Biskra*, en lille By i Udkanten af Ørkenen *Sahara*. Her gjorde vi Holdt, men vi maatte forblive i de aflaaede Kreaturvogne Natten over og først næste Morgen, efter 2 Døgns Forløb, fik vi Lov at komme lidt ud og faa noget Kaffe, det første varme, vi fik under hele Rejsen.

Her skiftede vi Tog og kom ind i rare 3. Kl. Vogne, hvorefter Kørslen fortsatte ud i Ørkenen til en Station, som hed *Ouenmach* og som laa ved en lille Oase. Her steg vi ud, fik Skovl og Jordhakke udleveret og marcherede saa afsted ud i Ørkenen, ingen Vej, ingen Huse eller Hytter og ingen Planter, kun klar Himmel og Sand saa langt Øjet kunde naa. Nu forstod vi, hvor vi var, og hvad vi skulde. Humøret var ikke allerbedst. Vi havde meget at bære paa, og det blev en drøj Tur.

Efter flere Timers Gang begyndte vi at skimte en Del Telte ude i Horisonten, det var dér vi skulde bo.

Langt om længe, trætte og udmattede, naaede vi derud, fik lidt Mad og fik vore Telte anvist; det var Aften, og vi kunde nu lægge os til Hvile, men inden vi sov ind, grundede vi noget paa, hvad dette Ørkenliv mon skulde bringe os.

Vi laa pakket som Sild i en Tønde; at komme af Tøjet kunde der

ikke blive Tale om, vi havde kun nogle tørrede Slyngplanter at ligge paa og et Tæppe at dække os til med.

Næste Morgen skulde vi saa igang med Skovl og Hakke. Vort Arbejde bestod i Anlægget af en Jernbane, som skulde forbinde Oaserne med hinanden. Vi var her ialt ca. 500 Fanger foruden Vagtmandskabet og Ingeniørerne.

Ogsaa Ørkenen har sin store Skønhed. Underligt betagende var det om Natten at gaa alene ud i Ørkenen; ude i Verden rasede Krigen, men her var en Stilhed, som jeg aldrig har mødt før og en Stjernehimmel saa usigelig klar; ingen andre Steder i Naturen har jeg mødt en saadan Storhed og Skønhed.

Kunde Livet i Ørkenen end mange Gange blive trist og tungt, saa er jeg alligevel glad for, at jeg fik Lov til at opleve dette med.

Oaserne, hvoraf en Del er meget store, er overordentlig frugtbare, og saa vidt vi kom, var de bevoksede med Dadelpalmer. De var ogsaa meget smukke og virkede særlig stærk i deres Modsætning til Ørkenen.

I Oaserne er Luften mere kølig og fugtig end ude i Ørkenen, hvor den baade er varm og tør, og man gaar derude rigtig og længes efter at komme til at indaande Oasens friske Luft.

Her i Oaserne lever Araberne; deres Eksistens betinges af Dadelpalmerne.

Oasernes Størrelse opgives ikke efter Antal Indbyggere, men efter Antal Palmetræer, og det hedder derfor gerne, at den eller den er Agha (Høvding) over saa og saa mange Palmetræer.

Araberne er som før nævnt Muhamedanere og er meget religiøse. En Dag, jeg kom hen til et Arabertelt for at købe en Kop Mokka-kaffe, forsøgte jeg at fremsige nogle muhamedanske Trossætninger, som jeg havde lært af en Bog.

Først sagde jeg »Allah er Gud og Muhamed er hans Profet« og det kan nok være, at de saa paa mig, jeg gentog det saa, de blev helt forbavset, og ved Hjælp af Tegn og Fagter spurgte de mig, om jeg var Muhamedaner; dette maatte jeg benægte, men havde endnu en lille Sætning, den betød: Men Allah er stor, og saa kan det nok være, at de sendte Lovprisninger op til Allah. Nu var min Visdom ogsaa forbi, men jeg fik Lov at komme ind i deres Telte, og dette tillades ellers ikke Fremmede. Siden hen kaldte de mig Muhamedaneren.

I de 6 Maaneder, jeg var i Ørkenen, regnede det kun én Gang; vi fik en heftig Tordenskyll, men det sker ellers ikke hvert Aar, at det regner, idet Regnen holdes tilbage af Atlasbjergkæden.

Noget af det uhyggeligste, vi havde, var Sandstormene. Naar en saadan var i Vente, ilede vi alle ind i Teltene, lukkede tæt alle Vegne, lagde Tæppet over os, og med et Haandklæde slaet tæt om Hovedet, saa vi

lige kunde aande, laa vi saa sammenkrøbet og ventede, til Stormen var forbi; den varede i Reglen et Par Timer.

Det fine Sandstøv trængte ind alle Vegne og lagde sig som et Lag over alt inde i Teltet.

Vi oplevede ikke saa faa Sandstorme. En Gang blev den særlig slem, det var ved *Touggourd*, da rev Stormen alle vore Telte i Stykker, vi søgte saa Læ i et Hus, hvor vi laa til næste Morgen. Under Anvisning af selve Agha'en af *Touggourd* maatte vi saa til at bygge os nogle Hytter af Palmegrene fra Oasen.

Paa den første Arbejdsplads blev jeg til hen i Marts, da blev et halvt Hundrede Mand sendt 250 km længere ind i Ørkenen til en Oase, som hedder *Touggourd*, og hvortil der gaar Jernbane; Toget kører dog kun 2 Gange om Ugen.

Her skulde vi opføre Stationsbygninger, der endnu manglede; Jernbanen var først bygget færdig i 1914.

Her arbejdede vi sammen med Araberne under 2 italienske Bygmestre. I over 1 Maaned arbejdede jeg sammen med en rigtig sort Svend, vi formede Gibsfigurer.

I Modsætning til den første Arbejdsplads, hvor Vandet, og forresten alt hvad vi skulde bruge, blev bragt os paa Kamelryg, og hvor Tildelingen af Vand var saa lille, at vi knap kunde faa nok at drikke — Vask var der overhovedet ikke Tale om — saa havde vi her Vand nok. Men Vandet, der strømmede op af Jorden, var meget saltholdigt og egnede sig meget daarligt til Drikkebrug; vi kunde heller ikke taale det.

Til at begynde med fik vi Vand med Toget nede fra *Biskra*, som laa 500 km fra *Touggourd*, men senere blev vi snydt for Vandet, andre havde brugt det, inden det naaede den lange Vej frem.

Man regnede med, at der i *Touggourd* var ca. 5000 Indbyggere, men ingen vidste det, thi det var Palmetræerne, det kom an paa.

Her i *Touggourd* kom jeg til at spille Skak med Lejrkommandanten, en Bankier fra Paris. En Dag tog han mig og Tolken med ud paa en Udflugt omkring i flere Oaser, vi havde en Araber med og vi fik en hel Del at se.

Efterhaanden som Tiden gik, blev Varmen mere og mere uudholdelig, og da vi kom hen i Juni Maaned, kunde vi ikke arbejde mere.

En skønne Dag, den 10 Juni, sagde vi saa Farvel til *Touggourd* og kørte med Toget tilbage til *Biskra*.

Varmen og det daarlige Drikkevand bevirkede, at over 20 af de 50 Mand straks maatte paa Hospitalet, da vi ankom dertil.

Her i *Biskra* laa ca. 500 Fanger, og her traf jeg flere Bekendte fra St. Yriex, som senere var sendt til Afrika.

Under Turen fra *Touggourd* til *Biskra* havde vi en sjælden Oplevelse. Vi saa en mere velstillet Araber paa Rejse igennem Ørkenen med

alle sine Koner, over 100 i Tallet; de sad i smaa stærktfarvede Telte, som var spændt paa Ryggen af Kamelerne. Egentlig maatte Kvinderne ikke lade sig se, men da de kom forbi os, saa kunde de ikke dy sig, de skulde kigge lidt ud, — de var jo Kvinder. En Del af Kamelerne var belæsset med Bagage, Levnedsmidler m. m.

Far selv sad stolt og majestætisk paa en flot Araberhingst omgivet af en mindre Stab, som ogsaa var til Hest.

Araberne holder Koner eftersom de har Raad til.

Efter de Oplysninger, vi fik, var Prisen paa en ung Kone, (12—14 Aar) 500 Franc. Men havde de været gift før og var kommen højere op i Alderen, faldt Prisen betydeligt og kunde gaa helt ned til 30 Franc, og først saa var der Muligheder for Smaamanden til ogsaa at faa sig en Kone.

Mens jeg var ude i Ørkenen, fik jeg en kort, men meget hjertelig Hilsen fra Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen, København, som bl. a. skrev, at jeg vilde blive sendt til Frankrig til en Speciallejr for Sønderjyder.

Endvidere blev der ogsaa fra Venner i Danmark sendt mig Bøger og Højskolebladet, som jo altsammen var mig til megen Glæde.

Et Par Dage efter, at jeg var kommen til *Biskra*, blev jeg kaldt hen paa Kontoret for Fangeleiren.

En tysk Krigsfange var Tolke. Jeg maatte opgive, hvor jeg var født, og endvidere blev jeg spurgt, om jeg kunde tale Dansk. Hertil svarede jeg, at Dansk var mit Modersmaal.

Tolken var meget tilbøjelig til at gengive, hvad jeg sagde, han mente ikke, at en tysk Soldat kunde have Dansk til Modersmaal, men da jeg bestemt holdt derpaa, saa maatte han lade det gaa videre.

Det samme Spørgsmaal blev mig stillet angaaende mine to Kammerater, *Hans Langholz* og *H. Henningsen*.

Vi 3 fik nu Ordre til at gøre os rejseklar for at blive sendt til Frankrig.

De tyske Krigsfanger kunde ikke begribe, hvorfor vi nu skulde have en bedre Behandling, de troede, vi var Overløbere og Forrædere.

En Dag blev jeg kaldt hen til en Feldwebelløjtnant fra Flensborg. Til at begynde med forsøgte han med faderlige Formaninger, men da disse ikke rigtig gjorde Indtryk paa mig, saa truede han og lovede, at man nok skulde finde mig, naar Krigen var forbi. Jeg svarede kort, at jeg gerne skulde være til Tjeneste og opgav ham min Adresse, hvor jeg vilde være at finde efter Krigen. Herovert blev Feldwebelløjtnanten meget forarget, — det var »unerhørt«. Efter denne Dag var der ikke mange af Tyskerne, som vilde have noget med mig at gøre. Undtagen var dog min særlige Ven og Kammerat *Karl Richter*, en Sachser, med hvem jeg, siden jeg

rejste fra *Tizi Ouzou*, havde delt baade godt og ondt. Vi var bedrøvet over nu at skulle skilles, og Afskeden faldt ikke let.

Senere har jeg faaet oplyst, at min Ven bukkede under for Tropesygdomme og blev i Ørkenen.

Den 26. Juni 1915 afrejste vi tre, *Hans Langholz*, *H. Henningsen* og jeg fra Biskra. Denne Gang gik Rejsen over Batna, Phillipvill og Marseille. I Marseille blev vi i 4 Uger, og først den 29. Juli naaede vi til *Aurillac*.

Vi havde en meget interessant Rejse, især var vi glade for Turen fra Ørkenen og ud til Havet; det var herligt at komme til at indaande den kølige og friske Luft oppe i Bjergene. Det var klar Maaneskinsnat, da vi kørte over Atlasbjergene. Kort efter Afrejsen fra Biskra blev vi Vidne til et Græshoppeangreb. Saa vidt vi kunde se, strakte Angrebet sig over en Omkreds af flere Mil.

Himlen var formørket af Græshoppesværmene, som slog sig ned over Egnen og aad al Plantevækst, saa baade Korn- og Græsmarkerne var helt nøgne og sorte, og alle Blade paa Træerne var fuldstændig forsvundne.

Araberne gjorde et haabløst Forsøg paa at afværge Angrebet over for mindre Anlæg af Grøntsager, men der var intet at gøre. Græshopperne er til Tider en frygtelig Plage i Afrika.

Ogsaa ude i Ørkenen mødte vi Græshopper, men ikke i saa store Mængder, og derude har jeg ikke oplevet, at de gjorde særlig Skade. Araberne fangede Græshopperne, røgede og spiste dem. Ogsaa vi Fanger prøvede, idet vi mindedes Johannes Døberen, der jo levede af Græshopper og vild Honning; det lykkedes for nogle, men ikke for alle.

I Aurillac kom jeg sammen med Landsmænd og kom her til at nyde mange Fordele. Hermed var saa, ikke den længste, men den drøjeste Del af Fangenskabets forbi.

Peter Slipsager, Nr. Hostrup.

Fra Krigens Udbrud og dens første Tid.

Sommeren 1914, da Krigen udbrød, tjente jeg paa en Gaard i Nærheden af Rødding. Lørdag den 1. August Kl. 5 om Eftermiddagen havde Tyskland udstedt Mobiliseringsordren. Det fortæltes rygtevis, da vi om Aftenen kom hjem fra Høstarbejdet. Jeg vilde den Aften et Ærinde til Skomageren, og med et Par gamle Støvler hængt over Styret cyklede jeg, efter at vi havde spist til Aften, nedad Vejen fra Gaarden. Det havde før set truende ud paa den storpolitiske Himmel, Uvejret var altid drevet

over, Ansvar for en Krig og Uvisheden for dens Udfald havde hidtil lykkeligt afværget den. Men jeg var endnu ikke naaet ud paa Landevejen, da den Tanke slog ned i mig, at denne Gang blev det vist alligevel til Alvor, og følgende en øjeblikkelig Indskydelse løftede jeg under Farten Støvlerne af Styret og smed dem over i Vejgrøften. Hvad behøvede jeg nye Saaler under gamle Støvler, naar det gav Krig?

Jeg kørte videre mod andet Maal og var denne Aften sammen med en Ven, med hvem jeg drøftede, hvad der laa for. Alt var præget af det kommende Opgørs Tyngde. Vi talte om en Række fælles Bekendte og standsede ved alle de mange, der, som vi begge, rantes af Mobiliseringsordren. Hvad der dog især har fæstnet sig i min Erindring fra hin Aften var den forskellige Maade, hvorpaa, trods alt, den foreliggende Situation virkede paa forskellige Sind, — et Forhold jeg ofte senere har haft Lejlighed til at iagttage. Opbruddet var svært for alle, men det har sikkert været tungest for de Ældre, der bedst forstod Alvoren af det, der forestod, og som selv havde Hjem.

Søndag Formiddag regnede jeg af med min Husbond, og jeg var nede paa Telegrafstationen for at sende Telegram til en Broder, der opholdt sig paa Bornholm, og som skulde møde ved sin Afdeling samme Dag som jeg, den 4. August. Han maatte komme hjem. Mobiliseringsordren, der i sit korte, bydende Sprog kaldte Reserverne under Vaaben og gav Militæret højeste Myndighed, var da slaaet op overalt paa offentlige Steder.

Lidt over Middag tog jeg afsted for at cykle til mit Hjem i Roost, der laa ca. 6 Mil sydpaa. Undervejs var jeg inde et Par Steder for at tage Afsked med gode Venner. Turen kom derved til at tage længere Tid end tænkt, og inden jeg naaede hjem, kom en yngre Broder mig imøde. Vi fulgtes saa ad den sidste Strækning; et enkelt Sted var man allerede i Færd med at opbygge disse Landevejsbarrikader, hvor Vejfarende maatte standse og legitimere sig. En ejendommelig Stilhed hvilede over denne smukke Sommersøndag; der var ikke megen Færdsel paa Vejene, kun nu og da mødte vi unge Mænd, der, som vi, var paa Vej mod Hjemmet.

Ved 6—7 Tiden om Aftenen naaede vi mit Hjem. Moder maa have hørt os komme, for idet jeg gennem Forstuen traadte ind i Dagligstuen, kom hun derind fra modsat Side gennem Havedøren. Grædende fløj hun mig om Halsen: »Det var da godt, du kom«, sagde hun; det kom brudstykkevis, Moder kunde næsten ikke faa det sagt for den dybe Bevægelse, der havde grebet hende. »Men Mor«, svarede jeg, »troede du da, at jeg ikke kom hjem?« — »Aa«, sagde hun sagte, idet hun lod den ene Haand glide ned over min Kind, »det varede saa længe, inden du kom, — — jeg vidste jo ikke.«

Da forstod jeg, hvorfor min Broder var cyklet mig imøde. Moder var blevet bange for, at jeg skulde være gaaet over Grænsen, og saa megen

Uro havde dette, som jeg end ikke havde haft under Overvejelse, forvoldt hende, at hun maatte have Vished og sendte min Broder afsted.

Men hvorfor var Moder blevet grebet af denne Angst for, at jeg skulde være gaaet over Grænsen? Da havde jeg med ét Slag været frelst ud af alle Krigens Farer, der jo dog var den dybeste Grund for hendes Pine. Var det af Skræk for, at Tyskerne ogsaa kunde finde mig dér, — Danmark blev maaske inddraget i Krigen, og da kunde det sidste blive værre end det første; var det maaske bare et oprevet Sinds stærke Ønske om foran det truende Uvejr, omend kun for en Stund, at føle Trygheden ved at have sine Børn omkring sig, eller, naar dette skete i et Hjem, der ikke var gaaet udenom sine Pligter, var det da under Indtrykket af en uafvendelig Skæbne, at ogsaa dette bitre Krav skulde fyldestgøres?

Det var der ikke Stunder til at overveje. Jeg husker kun, at Moder, i hvert Fald i det ydre, snart genvandt sin Ro. Min Broder, der ogsaa skulde møde, kom hjem, og vi havde et Par alvorlige, men gode Dage i Hjemmet, hvor alle var samlet.

Den 4. August om Morgenen skulde min Broder og jeg afsted. Mens Fader, som vilde køre os til Stationen, tilsaa Køretøjet, og Søstrene ordnede Kufferterne, var Moder og vi to ene i Dagligstuen. Det var strengt for Moder at give Slip paa sine to Dreng; det var maaske hendes Livs tungeste Øjeblik. Jeg ser hende endnu, som hun stod der med Ryggen vendt mod Skrivebordet, som hun lænede sig imod. Hun havde taget vore Hænder. »Jeg ser jer aldrig mere«, kom det haabløst opgivende over hendes Læber, mens Taarerne randt ned over hendes af Angst og Uro blegede Kinder, og hun favnede os med sit ømmeste Blik. »Jo Mor«, sagde vi, saa opmuntrende vi kunde, »Krigen varer ikke saa længe, og saa kommer vi hjem til dig igen.«

Men Moder var utrøstelig. Da vi var kommet et Stykke henad Vejen mod *Branderup St.*, sagde Fader: »Mor staar der vist endnu?« — Ja, Moder stod der endnu, paa Forhøjningen i det yderste Havehjørne sammen med de tilbageblivende af sine Børn, og vinkede, saa længe hun endnu skimtede Vognen. Hvor Vejen drejer lidt ved *Bækbjerg*, og hvor Kratbevoksning i den ene Side spærrer for Udsigten, tabte vi hende af Syne.

Men de Ord, der blev sagt til Afsked mellem Moder og de to Sønner hin knugende Augustmorgen 1914, skulde gaa i Opfyldelse paa én for os uanet Maade. Vi kom begge hjem. En Foraarsdag 1919 samledes vi igen i det gamle Hjem, sunde og raske, som da vi drog ud, men da var Moder ikke mere. Krigens Lidelser, dens Uvished og Spænding havde da forlængst undergravet hendes Helbred og lagt hende i Graven.

— — —
Mens min Broder fra *Over Jersdal St.* rejste sydpaa for at møde ved Artilleriafdelingen i *Rendsborg*, stillede jeg paa Kasernen i *Haderslev* ved II. Batl. Inf. Regt. 84, hvis 7. Komp. jeg tildeltes. Jeg var Efteraaret før

blevet hjemsendt fra aktiv Tjeneste i *Bromberg* med en Bemærkning i mine Papirer om, at jeg var egnet til Underofficer. Der har formentligt været Mangel paa dem, thi da det krigsstærke Kompagni var formeret, skulde Aspiranterne melde sig. Jeg syntes ikke, der var Grund til at trænge sig frem, idet det forekom mig, at der ikke kunde være noget vundet ved at blive betroet selv en beskeden Førerstilling, der sammen med den mere fremskudte Plads kunde betyde, at man foruden sine egne Sager fik et Korporalskabs 20 Mand at tage Vare paa. Jeg forholdt mig derfor afventende.

Det indbragte mig en Reprimande af Kompagnifeldweblen, Hr. *Veng*, hvem jeg forøvrigt kun ved godt at sige om. Da der engang under Felttoget, efter at det paa Grund af Tab og Sygdom var tyndet ud i Underofficerernes Rækker, var skabt betydelige Avancementsmuligheder, idet ikke færre end godt en halv Snes af d'Hrr. Aspiranter og Gefreitere skulde forfremmes, kunde det nær være gaaet mig galt alligevel. Men jeg kom for sent til den Appel, hvor Udvælgelsen skulde finde Sted, og bevarede dermed én, som det skulde vise sig, sikker Plads paa Ventelisten.

Efter nogle Dages Ophold paa Kasernen i *Haderslev*, hvorfra jeg særlig husker, at vi flere Gange aflagde Besøg hos de i Eksercerhuset indespærrede Danske, deriblandt afdøde Boghandler *Niels Hansen*, *Toftlund*, og afdøde Forpagter *Evald*, *Nybelgaard ved Gram*, drog Bataillon Lørdag den 8. August til Fronten. Med Musik i Spidsen rykkede vi ved Middagstid ud fra Kasernen til Banegaarden, hvor et langt Tog ventede. Afskeden var tung; under Indtrykket af Øjeblikkets dybe Alvor udspillede her hjerteskræende Scener. Vi stuedes ind i Godsvogne, der var forsynet med Bænke til Lejligheden, Tyskerne havde jo Krammet i Orden, 40 Mand kom i hver Vogn; det blev et Tog paa godt et halvt Hundrede Vogne, som transporterede den krigsstærke Bataillon, godt 1000 Mand, sydpaa.

Ingen vidste mod hvilket Maal, om mod Øst eller Vest; Togpersonalet, som vi søgte Underretning hos, vidste kun, at de selv skulde med til *Altona*. Paa de sønderjyske Stationer, hvor der gjordes Holdt, var der kun faa Mennesker i Modsætning til længere sydpaa. Paa Banegaarden i *Slesvig* trakteredes vi med søde Drikke og Cigarer. *Hamborg* passeredes ved Nattetid, og videre gik det — vestpaa gennem *Hannover* og *Vestfalen* over *Rhinen* til *Aachen*, hvor vi ankom den 10. August om Morgenen, efter at de andre to Batailloner af Regt. 84 og Füs. Regt. 86, der tilsammen dannede den slesvigske Brigade, var ankommet kort forinden.

Næste Morgen, den 11. August, fandt Indmarchen i *Belgien* Sted. Det var allerede da et krigshærget Land, vi kom til.

Den 2. August havde Tyskland i et Ultimatum krævet fri Gennemmarch for de tyske Tropper. Stolende paa Frankrigs og Englands Hjælp

afslog Belgien dette. Den 4. August trængte derpaa tyske Tropper paa forskellige Steder ind over den belgiske Grænse, og samme Dag kom Englands Krigserklæring til Tyskland.

For at vanskeliggøre Tyskernes Fremrykning havde Belgierne ved Grænseovergangen paa Hovedvejen til *Liège*, som vi fulgte, savet store Vejtræer over og væltet dem ind over Vejen, der ogsaa var blevet gennemgravet paa tværs.

Ved Aftenstid naaede vi efter en March paa ca. 30 km Landsbyen *Battice*, der var brændt fuldstændig af. Det fortaltes, at det var sket som Hævn, fordi den civile Befolkning fra Vinduerne skulde have skudt paa en Eskadron tyske Ryttere. Hvor vidt dette passede, ved jeg ikke, jeg ved bare, at det var de mest fantastiske Rygter, der gik, og meget af det, der fortaltes, havde ingen Steder hjemme.

Naar man i Dag passerer denne Strækning, lægger man Mærke til et Monument, der staar ved Landevejen umiddelbart før, man naar *Battice*. Det er en Rytterstatue, forestillende en Kavallerist, der paa Rekognoscering spejdende vender Blikket mod Øst, mod Grænsen, — rejst over den første belgiske Soldat, der faldt i Verdenskrigen, Lancéneren *Fonck*, der den 4. August 1914 blev skudt paa dette Sted paa et Patrouilleridt.

Saa langt var de tyske Tropper altsaa naaet frem allerede samme Dag, de havde overskredet den belgiske Grænse. Krigens Haardhed slaar én dumpt imøde ved at staa overfor dette Minde om det lille Belgiens første Offer for den tyske Krænkelse af givne Løfter. Men det skulde komme til at gemme Minder om en Fremfærd af mere brutal og grusom Art.

Faa Hundrede Meter længere fremme, ved Indkørslen til *Battice*, ses et højt Monument af hvidt Marmor. Dets Indskrift og Navne fortæller, at det er rejst over 32 Civile, hvoriblandt 4 Kvinder, der blev skudt af Tyskerne i de første Krigsdage. I den lille Naboby *Herve* findes i et lille Anlæg ved Vejen et Monument af mere anselig Størrelse. Den fremmede, der i Bil passerer Stedet, holder og træder nærmere. Man ser, at det er rejst til Minde om 128 Kvinder og Mænd, alle civile Beboere fra Egnen, der er blevet skudt under den tyske Fremrykning den 4., 6., 8. og 12 August 1914. De Ulykkeliges Navne er alle indhugget i Monumentets Stenflader.

Mere manende Vidnesbyrd om Krigen i al dens Ubarmhertighed og Haardhed end disse Minder over dens mest uskyldige Ofre møder man ikke. Af alle de Krigsminder, man ser, griber disse Sindet dybest, og for det Folk, der oplevede disse Rædsler, vil Erindringen om, hvad der maatte lides i hine Dage, have tegnet sig med Ildskrift i Bevidstheden. At Krigens Ulykker ikke er glemt, faar den Besøgende et umiskendeligt Indtryk af ved at færdes i *Belgien* i Dag.

I Nærheden af disse to Smaabyer, der gemmer saa sørgelige Minder,

havde vi det første Bivauk i 1914. Derfra gik det over *Liège* og videre vestpaa.

Den første Kamp, jeg deltog i, var den 18. August ved *Tirlemont*, under Slaget ved *Gettelfloden*, hvor Bataillonen skulde angribe nogle belgiske Stillinger. Vort Kompagni var i forreste Linie. Vi skulde altsaa have »Ildaaen«.

Først paa Eftermiddagen havde vi faaet Føling med de belgiske Styrker. Kompagniet var gaaet frem snart i sluttede Kolonner, snart i spredt Orden; vi havde i »Laufschritt« passeret et Artilleribælte uden Tab, havde overskredet en Jernbanelinie og kom sluttelig ud i et Engdrag. Kompagniet samledes foran et temmelig dybt Aaløb, paa hvis modsatte Side var en lille aaben Skov, og opad et Højdedrag bagved, i flere Hundrede Meters Afstand, var de belgiske Stillinger. Over Aaen førte et smalt Gangbræt, som passeredes enkeltvis, og det tog Tid.

Idet Kompagniet samledes ved Aaen, hvilket skete under spredt Infanteriild fra de belgiske Stillinger, blev der nogen Uorden i Inddelingen, og derved var jeg, der ellers førte en af Grupperne ved første Deling, nær blevet klemmt helt ud og maatte tage til Takke med næstsidste Gruppe i tredje og sidste Deling. Det var, saa vidt jeg husker, eneste Nordslesvigere, der, maaske ikke helt tilfældigt, havde fundet sammen her.

Da det blev vor Tur at gaa over Aaen, havde Kompagniets Hovedstyrke allerede arbejdet sig et godt Stykke opover det aabne Terræn, der hævede sig foran os. Vi gik et Stykke til højre gennem Skoven og naaede en Vej, hvor vi svingede til venstre og straks kom ud paa aaben Mark. Forude gik det »sprungweise« fremad med det øvede Mandskabs hele militære Færdighed. Belgierne var allerede kastet ud af de forreste, svagt besatte Stillinger omtrent midt paa Højdedraget, og nu skulde vi saa bagefter.

Da Føreren af den bageste Gruppe sammen med sine Folk naaede os i Skovkanten, mente han, der var Underofficer, at han burde overtage Ledelsen af vore samlede Styrker, ialt 16 Mand. Jeg ønskede imidlertid at bevare en vis Selvstændighed i mine Dispositioner — et jo ikke ukendt Fænomen i den tyske Troppeledelse under Opløbet til Marneslaget, og foreslog derfor, at vi skulde være lige gode.

Saadan blev det da, men alligevel kunde han ikke dy sig for ved en hastig Manøvre straks at lægge sig i Spidsen, og derved blev vi, Forholdet skal ikke søges besmykket, uomtvisteligt de sidste, men derfor ikke slaaet ud. Der skulde blive en særlig Opgave for os.

I spredt Orden gik vi op over Kamppladsen, mens der kæmpedes helt oppe paa Bakkekammen, og enkelte Kugler nu og da slog ned omkring os. Vi naaede de første forladte belgiske Skyttegrave; der laa en enkelt dræbt belgisk Soldat, og det flød med efterladte Udrustningsgenstande, der vidnede om, at Stillingen var forladt i Hast. Længere oppe var der andre Stil-

linger, men hverken Døde eller Saarede. Helt oppe laa et brændende Hus; det stiledede vi imod for i Dækning at tage et lille Pust, inden vi skulde videre. Vi havde endnu ikke naaet Kompagniet, der fortsatte Angrebet ned over Markerne paa Bakkens modsatte Hæld.

I Nærheden af Huset laa en saaret Belgier. Han klagede og vred sig i Smerte, men vi kunde ikke hjælpe; han havde faaet en Kugle gennem Brystet og udaandede, mens vi stod hos ham. Det skar os i Hjertet.

Saa gerne vi vilde, kunde vi ikke længere blive i det Læ, vi havde søgt. Ilden flammede og knitrede i Huset, der hurtigt var nedbrændt. Vi søgte at tage Kending af Situationen forude, men Kornmarker spærrede for Udsigten. Nu maatte vi frem, men da, netop idet vi belavede os til Afgang, aabnedes en Dør i Muren, der omgav Hus og Have, og en belgisk Soldat uden Vaaben kom til Syne. Det var os, han søgte. Saa snart han saa, hvor vi stod, satte han med løftede Hænder i Løb hen imod os; oprevet af Angst og Spænding kastede han sig hen ad Jorden for vore Fødder — han græd, han bad for sit Liv. Jeg glemmer aldrig Manden, der laa dér, og det bedende Blik, hvormed han saa op og ledsagede sine for os uforstaaelige Ord.

Han faldt, tør det siges, i gode Hænder; vi havde selvsagt kun Glæde af at tage venligt mod ham. Det blev ogsaa straks forstaaet, for ved Tegn og Fagter forklarede han, at flere Kammerater havde søgt Skjul derinde. Der viste sig at være en halv Snes Mand, og denne Flok forøgedes yderligere med nogle Stykker, vi fandt inde i den nærliggende Kornmark. Vi overtog saa Bevogtningstjenesten for disse Krigsfanger, og til os sluttede sig en Sergeant og en Reserveløjtnant fra Rendsborg, der, ligesom vi, var kommet bort fra deres Afdelinger og øjensynligt søgte et lille Job.

Ved Aftenstid, da Kampen var forbi, og der blæstes til Samling udover Slagmarken, førte vi vore Fanger frem til Bataillon, hvor der var samlet et Par Hundrede Belgiere. Et lille Haab om maaske at komme med paa en Krigsfangetransport til Tyskland blev der ikke noget af. Fangerne blev stillet op og ført bort. Jeg ser endnu Billedet af denne vaabenløse og af Spænding forstumlede Skare af belgiske Soldater uden Orden i Kolonnerne, enkelte barhovedet, i tavst og trist Optog bevæge sig ind over Markerne mod Øst, mens Skumringen sænkede sig over dem. De havde vel frelst Livet, men hvad har der ikke ventet dem af Lidelse og Savn i Fangelejrene, mens tyske Hære holdt deres Land besat.

Vort Kompagni havde haft et Tab paa et Par Døde og en halv Snes let Saarede, hvoriblandt ingen af dem, jeg særlig havde sluttet mig til.

Efter lange, anstrengende Marchture og en enkelt Kamp ved *Mons* den 23. August, hvor navnlig III. Batl. var i Angrebet, og vi laa i Reserve, men trods det mistede et Par Mand, naaede vi den 5. September frem

Øverst: Fra Modtagelsen i *Aurillac*. Byrådsmedlemmerne og Rejsedeltagerne fotograferet paa Raadhustrappen.

Nederst: Rejseholdet fotograferet ved Indgangen til Kriegsfangegaarden *La Mense*.

Fra „Aurillac-Foreningen“s Frankrigsrejse:

Øverst til venstre: Rejsefører *Holm* forklarer og bruger „slaaende Argumenter“; til højre: I Toget fra *Paris* til *Aurillac*: *Peter Lund*, *Nustrup*, og *Erik Petersen*, *Gabøl*, ved Frokosten.

Nederst: Fra *Place de l'Armistice* i *Compiègne-Skoven*; Stedet viser, hvor *Marskal Foch's* Salonvogn holdt den 11. November 1918, da Vaabenstilstanden blev sluttet.

til *Marnefronten*. Kompagniet bivuakerede ved Landsbyen *Joiselle*, henved 40 km sydfor *Chateau-Thierry*, som vi havde passeret en Dags Tid før.

Søndag den 6. September syntes virkelig at skulle svare til sit Navn. Her, knap 100 km fra *Paris*, der jo var blevet nævnt som det store Maal, skulde vi holde Søndagsro. Hvorfor? Maaske fordi højre Fløj af de tyske Armeer under *v. Kluck*, som vi tilhørte, skulde have foretaget en Frontændring fra Syd til Vest, mod *Paris*, som de tyske Styrker under deres Opmarch hidtil havde turdet vende aaben Flanke til. Maaske kan det have været for at faa Reserverne med frem, — Hensigten spiller i og for sig en underordnet Rolle, for den kom ikke til Udførelse, og vi fik ingen Hviledag alligevel. Alle de rare Appeller, Kompagniet havde ansat til Tidsfordriv, med Eftersyn af Geværer, af Støvler o. s. v. og med Kontrol af »die eiserne Portion«, et Par Daaser Kødkonserver og en lille Lærredspose med Kiks, som kun maatte bruges i yderste Nødstilfælde, maatte udgaa af Dagsordenen, og især dette sidste var sikkert heldigt for én og anden, hvis »Portion« mindst af alt taalte at udsættes for kritisk Revision.

Hen paa Formiddagen var der blevet Uro i Luften. Flyvere kredsede højt oppe, og Artilleriet søgte at holde dem borte; det varede ikke længe, før vi fik Ordre til at pakke Tornystret og gøre os klar til Opbrud. Mod Middag kom der Marchordre. Vejene var overfyldt af Tropper. Et Sted i et Vejsving holdt nogle højerestaaende Officerer, der gav de forbimarcherende Kompagnier en Opmuntring med paa Vejen — *Nach Paris*, blev der raabt, nu vilde man have en Ende paa det . . .

Snart efter gik det ind over Markerne sydpaa, men det varede til hen paa Eftermiddagen, inden den tyske Ledelse var blevet helt klar over Stillingen paa dette Frontudsnit, og der blev givet Ordre til Angreb. Det skete, da vi var naaet frem til Landevejen *Esterney—Paris*, hvor vi gik ind i Skoven omkring Slottet *Nogentel*. Her blev vi modtaget af en stærk fransk Shrapnelild, hvormed de angribende tyske Tropper systematisk overdængedes. Paa Grund af en misforstaaet Ordre om at gaa frem, var den Deling, jeg tilhørte, og som i Stedet for var blevet liggende, hvilket ogsaa var rarere, blevet noget forsinket. Da der derfor igen kom Ordre, begyndte et voldsomt Løb i aabne Linier ind gennem Skoven. Det tog fuldstændig Vejret fra os, men da den modsatte Skovkant var naaet, gav det en Standsning, og vi søgte Dækning.

Fra det aabne Terræn foran Skoven havde vi under sidste Del af Løbet været udsat for heftig Infanteriild, mens Shrapnellerne vedblev at eksplodere over Trætoppene. Fra det paagældende Sted, hvor jeg var havnet, førte en lang snorlige Vej eller Brandlinie ned langs Skovkanten paa tværs af vor Angrebsretning. Ved hver Side af Vejen var der en lav, flad Grøft; i den nærmest Skovranden havde jeg søgt Dækning, og bagved mig laa en Mand, tilhørende Regiment 86. Vi vekslede paa Dansk nogle faa Ord om vor Stillirg og afventede derefter i Spænding, hvad der vilde komme.

Stedets Farlighed var mig indlysende. Lidt til venstre for os havde et tysk Maskingevær aabnet Skydningen, og det varede ikke længe, før jeg lagde Mærke til, at det franske Artilleri nu havde taget Skovkanten under Beskydning. Langt ude saa jeg, at Shrapnellerne begyndte at eksplodere lige over Vejen, i hvis ene Grøft jeg laa. For hvert Skud, Artilleriet affyrede, kom Eksplosionerne nærmere — snart maatte de naa os. Ved den sidste Eksplosion, jeg saa, jog det gennem mig: Spring op og løb frem, for den næste kommer lige over dig. Men, saa nøje kunde Afstanden naturligvis ikke beregnes, Tidsrummet mellem Skuddene ejheller, og hvis den næste Shrapnel kom, mens jeg løb frem, var Faren for at blive ramt saa meget større.

Situationen afskar enhver Overvejelse af Mulighederne. Da jeg begyndte at overveje, var der kun ét at gøre, nemlig at blive, hvor jeg var; — der fulgte et mægtigt Lufttryk af den lidt bagved eksploderende Shrapnel, og jeg følte mig trykket til Jorden med stor Kraft; jeg hørte intet Knald og mærkede intet udover Eksplosionen. Men idet jeg løftede Hovedet, stod Blodet ud af Næse og Mund, og ind under den opknappede Uniformsfrakke saa jeg et blødende Saar i højre Side af Brystet. Jeg blev forstumlet, thi til Trods for, at jeg maatte vide, at jeg var ramt af en Shrapnelkugle, saa tydede det noget langagtige Saar paa en Geværkugle, der, slaaet ud af sin Bane, var gaaet paa tværs ind; — det maatte være en »Querschläger«, der havde ramt mig fra venstre, hvor de franske Linier var.

Jeg rejste mig op og lagde mig med Ryggen op ad et fladt Dige i nogle Skridts Afstand, helt ude i Skovkanten. Der laa jeg, mens Skydningen fortsattes usvækket; der var Soldater til begge Sider, men ingen havde Tanker for den Saarede, hvis eneste Angst var at skulle ligge og maaske forbløde uden at blive fundet i det tætte Krat i Skovranden. Da jeg havde ligget et Stykke Tid, og Blodet efterhaanden var stilnet noget af, fik jeg en mærkelig Kuldefornemmelse i højre Armhule; jeg greb derom med venstre Haand, blodig og snavset som den var, og jog saa langt omme, jeg kunde naa, en Finger ned i et blodfyldt Saar.

Saa var jeg klar over, at Kuglen kun kunde have strejft Lungen; jeg fik Forbindssager klemmt ind under Armen og begyndte derefter at træffe Forberedelser til at arbejde mig ud af Kampzonen. Tornystret og Geværet kunde jeg ikke føre med og heller ikke de mange Patroner, jeg havde gaaet og slæbt rundt paa, og hvoraf kun nogle faa var blevet brugt engang mod en nærgaaende »fjendtlig« Flyver, der, sørgeligt nok, bagtefter viste sig at have været en tysk Maskine, der fik nogle Huller i Skroget. For at ingen her skal tro det værste, skal jeg føje til, at Ordren til denne Beskydning af Flyveren hverken var givet af Menige eller Gefreitere.

Idet jeg vilde til at gaa, kom jeg i Tanker om Kammeraten, der

havde ligget bagved mig i Grøften. Jeg havde intet mærket til ham, siden umiddelbart før jeg var blevet saaret; det slog mig, at vi maatte være Lidelsesfæller og nu kunde følges ad tilbage. Jeg gik hen til Stedet, hvor han maatte være; han laa der endnu, paa samme Plads, i liggende Stilling udstrakt i Grøftens lave Bund. Jeg kaldte paa ham og gik nærmere. Han rørte sig ikke. Som til Blund havde han lænet Hovedet over mod den lidt frembøjede venstre Arm, mens højre Haand, der holdt om Geværet, laa ind under ham. Han var død. Et lille, blodløst, rundt Hul i Baghovedets blonde Lød var det eneste Mærke, Kuglen havde efterladt.

Dyb Vemod greb mig ved et Øjeblik at staa og betragte det noget skarpe, men fintformede Ansigt, over hvis smukke Træk nu Dødens Ro og Bleghed havde lagt sig. Han hørte ikke til de helt Unge; han maatte være en af de sønderjyske Reservister. Hvem var han? Det kunde jeg ikke faa Svar paa. En Shrapnelbyge, der af de angrebne Franskmænd paany blev sendt ind over Skoven, og Geværprojektilernes Hvin og Smæld rev mig hurtigt ud af mine Betragtninger. Jeg søgte Dækning bag Skovens Træer, og langsomt naaede jeg omsider, da Dagen gik paa Hæld, ud af Tummelen..

Undervejs gennem Skoven, paa et Sted, hvor flere Veje løb sammen, mødte jeg vort Maskingeværkompagni, der var under Fremrykning. Chefen spurgte om Vej ud til Regimentet, hvilket jeg jo nok kunde give Besked om. Længere tilbage blev jeg nødtørftigt forbundet af en af vore Sanitetsfolk, der var paa Vej frem med sine Forbindssager. Da jeg var naaet helt ud til Landevejen, hvor vi var gaaet ind i Skoven for nogle Timer siden, blev jeg taget under Armen af to Lærere fra 5. Kompagni; senere fik de fat i en Baare og bar mig gennem en Eng til nogle Gaarde, *Aulnay*, hvor der var indrettet Feltlazaret.

I en Frugthave ved en af Gaardene laa Saarede i Rækkevis; Natten tilbragtes under aaben Himmel. Næste Morgen tidlig blev Omraadet beskudt af Artilleri; Franskmændene var under Fremrykning. Sanitetspersonalet og de let Saarede blev stillet op til Afmarch, men i Stedet for at de sendtes afsted, blev Sanitetspladsen rømmet. Alle, paa nær de haardt Saarede, der ikke taalte at flyttes, skulde bort. En panisk Skræk for ikke at komme med greb de fleste, og alle, der kunde gaa, ilede ud til Sanitetsvognene, der holdt paa en Mark ved Siden af. De, der ikke kunde støtte paa Benene, kravlede og slæbte sig frem under hjerteskrærende Klager. Hjælp mig, Kammerat, lad dog ikke mig blive tilbage, genlød det udover Pladsen i angstfulde Raab fra dem, der ikke kunde hjælpe sig selv og nu følte sig forladt og prisgivet.

De haardest medtagne blev af Sanitetsmandskabet lagt ind i Gaarden ved Siden af, medens Sanitetsvogne og Personbiler, der hørte til Sanitetskolonnen, transportererede de øvrige tilbage. Jeg kom op i en Bil, der kørte os til den i et Par Kilometers Afstand liggende Landsby *Newvy*;

her blev vi læsset af, hvorefter Bilen kørte ud for at hente en ny Transport. Ved en af Gaardene i *Neuvy*, hvor der laa 20—30 Mand, tog Franskmandene os til Fange ved Middagstid samme Dag, den 7. September. Derom har jeg fortalt i *Aurillac-Bogen* 1936.

Mens vi laa paa Gaardspladsen, kom en Del tyske Tropper tilbage, deriblandt ogsaa mit Kompagni, der efter Gaarsdagens Kamp nu næppe talte en Trediedel af sit Mandskab, fortalte nogle Kammerater, der saa Gennemmarchen. Den 6. September havde tyndet frygteligt ud i Rækkerne, — og den 9. September var der efter Kompagniets egne Oplysninger kun 40 Mand tilbage. Hele Resten var enten gaaet fra under Fremmarchen, blevet dræbt eller saaret.

Mange Landsmænd, smerteligt mange, fandt deres Grav derude under Marneslagets blodige Opgør. — Billedet af ham derude i Skovranden, med hvem jeg havde delt Øjeblikkets Angst, blev ved at følge mig. Vi havde staaet ved hver sit af de to slesvigske Regimenter, vi havde søgt samme Dækning, havde ligget under samme Shrapnelektion, vi rammes begge, men jeg vendte tilbage, og han blev; — jeg mindes med Vemod og i Ærbødighed min ukendte, faldne, slesvigske Kammerat.

Hans Navn vil efter Tilbagetoget ved Marne have været at finde paa de Savnedes lange, sorgtunge Lister, og hjemme i Nordslesvig vil et Hjem have gaaet i angstfuld Venten og Spænding, indtil Haabet om Hjemkomst og Gensyn tilsidst er bristet. Ham mødte Livets Krav ikke længere, men med desto større Tynge vil de have samlet sig om dem, der maatte gaa ind under de Tilbageblevnes bitre Kaar. Men hørte end ingen hans Afskedssuk, saa var han dog ikke ene, da Øjet brast. Et Skæbnefællesskab bandt Mand til Mand og kan hælde, det er gaaet mange som mig, at de føler at have en sidste Hilsen derude fra at bringe, men ikke véd, hvor den hører hen.

H. M.

Minder og Oplevelser fra Aurillac.

Som én af dem, der havde den Glæde at kunne deltage i *Aurillac-Foreningens Frankrigstur*, føler jeg mig forpligtet til overfor gamle Kammerater, der ikke kom med, men sikkert gerne havde villet det, at fortælle lidt om Turen i *Aurillac-Bogen*.

Jeg skal ikke opholde mig ved Programmet for Rejsen; det har vi alle faaet tilsendt i Indbydelsen til Turen; det vilde ogsaa blive for vidtløftigt at berette om Turens mange Enkeltheder og de Oplevelser, hver Dag bragte os. Hver enkelt af Rejsedeltagerne har sikkert oplevet

Tingene paa sin Maade; hver havde sit, han gerne vilde tage med hjem dernede fra, fra *Fronten*, fra *Paris*, fra Samværet med Professor *Verrier* eller fra *Aurillac*, lidt af hvert maaske. For mig gjaldt Turen først og fremmest Aurillac eller rettere Byens Omegn, de Mennesker, jeg havde lært at kende fra mine Ophold som Krigsfange paa *Cantals* Gaarde. Og dette vil navnlig de »gamle« Kammerater, de, der har været i den sønderjyske Lejr fra første Færd, forstaa.

Det var de mange, skønne Minder, jeg havde taget med hjem fra Auvergnens Bønder, der drog mig, og det blev ude hos dem, jeg nu havde mine Oplevelser. Om dem vil jeg fortælle.

Altsaa Gutter, — *Aurillac!* Det var Maalet for Rejsens femte Dag, og vi ankom dertil Lørdag Aften den 11. September. Havde Rejsen indtil da bragt os Kontrasterne mellem før og nu stærkt ind paa Livet, saa maatte vi føle Forskellen som *Fanger* og *Frie* i endnu mere overvældende Grad, da vi steg ud af Toget paa Banegaarden i Aurillac. Hvor forandret fra før, naar vi sammen med vort Arbejdshold, som det er hændt os mange Gange, af vor Vagtmand førtes gennem Byen til Depotet. — Nu modtoges vi af Byens Viceborgmester, nogle Herrer af Byraadet samt Formanden for den stedlige Soldaterforening, der var mødt for at føre os til vort Hotel, *Grand Hotel de Bordeaux*, saa vidt jeg véd Byens flotteste. — Skulde der være kendte Ansigter fra Landet paa Banegaarden? Dog nej, jeg spejdede forgæves; men det var jo ogsaa ved Aftens-tid, vi naaede dertil.

Ankommet til Hotellet blev Programmet for næste Dag drøftet og fastlagt med Herrerne af Byens Styrelse, og derefter fik vi vore Værelser anvist. Skønt det var sent, og Aftenen var mørk og regntung, saa gik mange af os en Tur gennem Byen; vi kunde ikke lade være; nu, da Rejsens Maal var naaet, maatte vi ud og se de kendte Steder.

Sammen med to Rejsefæller opsøgte jeg vort gamle »Hotel« — »*La Mense*«; vi dvælede en Stund ved Hovedindgangen, hvor vi som Krigsfanger saa ofte var gaaet ud og ind, naar vi som Arbejdshold sendtes ud paa Landet, eller vi vendte tilbage. Den sønderjyske Krigsfangelejr, der først havde til Huse i *Ecole Albert*, en mindre Skolebygning, var blevet flyttet herhen, da Antallet af Sønderjyder, som under Krigen fik Hjemsted i Aurillac, var blevet større, end *Ecole Albert* kunde rumme. Lejren, eller Depotet, som vi sagde, — *D'pot Spécial* — var paa en Maade vort Hjem; selv om baade Far og Mor manglede, saa var her altid en fast Stok af Familien, af gamle Kammerater, Haandværkere — Skomagere, Skrædere og en Snedker — foruden et Antal Kammerater, der havde været haardt saarede og ikke kunde deltage i Arbejdet ved Landbruget. De var Lejrens Tjenestemænd og varetog forskellige Funktioner, f. Eks. ved Lejrens Levnedsmiddelforsyning, Post- og Pakkefor-sendelsen, Køkkenet og Beklædningsafdelingen; men ikke mindst husker

vi »Hjemmet«s sønderjyske Chef, nuværende Biskop H. Fuglsang Damgaard, som varetog dette møjsommelige Hverv den længste Tid dernede.

Mange smukke, omend undertiden vemodsblandede, Minder knytter sig til dette Sted; det var rart engang imellem at komme hjem og hilse paa den Flok — større eller mindre, — som altid var samlet dér. Depotet var jo Forbindelsesleddet mellem den store Flok, der arbejdede paa Gaardene, spredt ud over hele Departementet *Cantal*; her spurgtes Nyt om gamle Kendinge og om nye Landsmænd, som var kommet til.

I det lange Løb blev det dog kedeligt at være inde; saa var det herligt at kunne smyge sig ud af Ensformigheden bag de graa Mure og igen at vende ud til Landlivets friere Tilværelse. Mange Forventninger — maaske synes det altsammen smaat nu bagefter — er af sønderjyske Krigsfanger baaret ind og ud af denne Portal. Thi trods alt førte vi jo noget af Ungdommens Lyssyn og Livslyst med os. — — — Derinde fra var det, at vi først i April Maaned 1919 efter 4½ Aars Fangenskab, fuld af Glæde og Forventning, vendte hjem til Danmark, til vor Hjemstavn. Lykkelige Dag! Og nu stod vi dér igen, Ansigt til Ansigt med dette mærkelige Afsnit af vort Liv, mens Minderne stemte Sindet til Stilhed. — — —

Efter at vi fra Kirkepladsen bagved *La Mense* ogsaa var vandret op gennem den smalle og noget skumle Smøge til Bagindgangen, som *La Corvée* med Kaptajn »Vom« og »Lazarus« som fast Forspand for Trækvognen passerede paa deres daglige Ture efter Levnedsmidler, Pakker m. m. — hvor staar alt da tydeligt for én igen — vender vi tilbage til Hotellet.

Søndag Formiddag Kl. 10 mødte vi i sluttet Trop paa Byens Raadhus til en festlig Modtagelse. Den kunde ikke have været mere imødekommende og venlig — men Fortiden dunkede mig i Hovedet, da vi stod dér i Festsalen. Hvilken Forandring! Jeg mindes mig selv, saaledes som jeg mangen Gang tilforn som *Prisonnier de Guerre*, under opplantet Bajonet, omend med de danske Farver i Huen, havde passeret Raadhuset; jeg har ofte beundret den smukke, stilfulde Bygning med de enkle Linier, men enhver Tanke om mere end et flygtigt Øjekast prellede af mod dens fornemme Facader. — Og nu? Nu havde *l'Hotel de Ville* aabnet sine Portaler paa vid Gab for os; nu stod jeg dér sammen med mine Kammerater oppe i Festsalen under Trikoloren og Dannebrog, mens festklædte Repræsentanter for Byen tog imod os med hjertelige Velkomstord — efterfulgt af Champagneproppers Knalden. Vi var pludselig kommet i en helt anden Verden.

Heller ikke havde jeg troet, at jeg nogensinde skulde se *Jens Lassen* holde Tale paa Raadhuset i Aurillac, som han nu gjorde, assisteret af Rejsefører *Holm* som Tolk; naa, er det ene muligt, saa er det andet vel

ogsaa, og det er ikke for meget sagt, at Aurillac i vor Bevidsthed rejste sig som ét af Verdens *Merveille*.

Efter et kort, tvangsfrit Samvær paa Raadhuset, hvor vi hver især fik overrakt en Souvenir med Byens Vaaben og Dato for denne Dag, gik vi alle, med Fane i Spidsen, til Mindesmærket for Byen Aurillacs Faldne, der er rejst over 600 Sønner, der blev derude. Det er et stort, smukt Monument, ved hvis Fod vi nedlagde en Krans i rød-hvide Farver, mens *Jens Lassen* takkede Frankrig for dets Indsats og mindedes de Faldne. Det var meget højtideligt med et Øjeblikks Tavshed, mens Fanerne sænkedes.

Monument aux Morts staar i en nydelig Mindepark, som er anlagt paa den aabne Plads, der i gamle Dage fandtes lige overfor Justitspalæet i *Avenue de la République*.

Fra Monumentet gik vi til Kirkegaarden, hvor vi fandt en enkelt af vore i Aurillac døde Kammeraters Grave, nemlig for *Heinrich Hansen, Toftlund*, der Sommeren 1915 døde af sit Saar; han havde faaet et Skud i Hovedet, og Døden indtraf efter en nødvendig Operation for at fjerne Kuglen. Flere af vore Kammerater, der var begravet i Aurillac, var senere blevet overflyttet til den danske Soldaterkirkegaard i *Braine*.

Rundturen gennem Byen med de franske Herrer som elskværdige Førere fortsattes til det gamle Slot *St. Etienne*; det ligger højt, paa en af Byens Skrænter, med en henrivende Udsigt over Byen og det smukke Landskab omkring Aurillac. I *St. Etienne* var der under Krigen indrettet Hospital, hvor mange Sønderjyder har ligget, og senere, i Vinteren 1918—19, da *La Mense* ikke kunde rumme de mange Krigsfanger, det da strømmede ind med, blev et stort Antal anbragt i nogle Barakker deroppe. Barakkerne er naturligvis forlængst revet ned, men det gamle Slot staar endnu, og vi havde Lejlighed til igen engang at kaste Blikket udover Byens Huse og Tage, som vi saa ofte havde gjort det i gamle Dage. Opholdet deroppe var ganske kort, og saa stævnedes vi mod *La Mense*, den gamle Krigsfangegaard; det var med mærkelige Følelser, vi gik ind.

Jeg skal ikke søge at gengive den Stemning, der bevægede Sindet, da vi stod i Gaarden og saa os omkring. Bygningen bruges nu til Skole. De 4 smaa Stuer lige til højre ved Indgangen er lavet om til 2 Stuer, og den store Stue, der dannede Bygningskompleksets Bagparti, er nu indrettet til 2 Stuer; »Kirken« er som før med Skolebænke forneden, og paa Forhøjningen staar endnu de gamle Borde og Bænke fra vor Tid, ja, selv én af de gamle »Varmer-Kanoner« findes der endnu. Skomagerstuen og »Polakstuen« saa jeg ikke, og *Prisonen*, som jeg havde lovet min gamle Ven *Niels Kloster* at hilse fra tidligere »Logerende«, fik jeg ikke Adgangstegn til; jeg nikkede genkendende til Døren, det var alt.

Derfra spadserede vi til *Ecole Albert*, vor første Lejr i Aurillac; den bruges nu igen som Skole og ligner sig selv fra før.

Ved godt Middagstid var vi blevet færdige med disse »officielle« Visitter, hvorefter vi tog Afsked med Viceborgmester *Monsieur Besombes*, Formanden for Soldaterforeningen, *Monsieur Cossoul* og de øvrige Herrer, der havde ledsaget os.

Nu var altsaa Formaliteterne endt, og de frie Øvelser kunde begynde; og jeg maa sige, at jeg var meget spændt paa, om jeg kunde lave »Kraftspring« som før ude paa Landet, eller det skulde blive til »Kolbøtter« for mig. Hvor meget huskede man vel af Sproget nu efter de mange Aars Forløb? Og hvor mange af dem, jeg under Turen derned havde tænkt paa at ville besøge, huskede mig vel fra den Gang? Der var mange, jeg under mine Landophold som Krigsfange havde lært at sætte Pris paa, med hvem jeg havde taget Afsked som Ven, og som jeg nu vilde føle mig glad og lykkelig ved at hilse paa igen. Var de endnu, hvor de boede den Gang — ja, mon de i det hele taget eksisterede mere?

Under Formiddagsturen havde jeg søgt lidt Orientering hos nogle af de franske Herrer. Med faa Ord og mange Fagter havde jeg tilkendegivet mine Ønsker om at besøge gamle Kendinge paa Landet. Det syntes ikke at skulle lykkes mig at faa Oplysninger, men endelig var der dog en venlig Herre, der fik ondt af det for mig og fortalte mig lidt fra — *Cambon*. Det var ikke meget, men jeg var glad og taknemlig alligevel.

Da Frokosten var indtaget paa Hotellet, blev der lagt Planer for Eftermiddagen. For mit Vedkommende blev det til en Biltur for 6 Mand til *Jussac*; jeg blev puttet ind til Chaufføren som — sprogkyndig — T-a-k skal I ha'e! Vel huskede jeg, at de dernede kaldte en Hund for en »Ko« og en Ged for en »Cabre«, men hvad mere?

Naa, vi blev placeret, og jeg fik Chaufføren forklaret, hvad vi var for Folk, og at vi agtede at aflægge nogle Visitter paa Landet, først paa *La Trémoulière* ved *Jussac*. Chaufføren, der var noget kendt paa denne Egn, vidste, at de Folk, der ejede Gaarden den Gang, var døde. *Peter Slipsager*, der var med i Bilen, og jeg blev meget skuffede ved den Oplysning. Vi havde arbejdet dér i 6 Maaneder sammen med *Jens P. Christiansen*, Ørsted, *Markus Christiansen*, Abild, og *Peter Hviid*, Dyvig, og havde haft det godt. Men der var to Smaapiger i Hjemmet, *Marie-Sous*, der var 10 Aar, og den kun 8 Aar gamle *Eulalie*, maaske kunde vi finde dem; men kunde de kende os fra den Gang?

Chaufføren kendte ikke noget til Børnene; men da vi havde naaet *Jussac*, standsede vi, og han spurgte et Postbud, som kunde give Besked. Saa gik det videre. Ved en Gaard standsede Chaufføren Bilen med et Ryk og sagde, at her skulde den ene af Smaapigerne bo. Vi steg ud. Det var for mit Vedkommende ikke uden Spænding og nogen Hjerte-

banken, at *P. Slipsager* og jeg nærmede os Huset. Kunde den lille Pige fra før mon huske de sønderjyske Krigsfanger, der engang havde arbejdet hos deres Forældre, og hvem af dem var det mon, vi havde for os.

Vi traf den unge Kone udenfor Huset og genkendte hende straks som *Eulalie*, der nu er gift og har 5 Børn. Vi hilste paa hende som pæne Mænd og spurgte, om hun kunde kende os. Men nej, hun mindedes ikke at have set *ces Messieurs* før. Dog, da hun fik at vide, at vi engang havde været *prisonniers de guerre*, og vi yderligere sagde hende vore Fornavne, saa var hun straks klar over, hvem vi var, og hun huskede endnu de særlige Arbejder, vi havde udført paa Gaarden. Hendes Mand og to af Børnene var fraværende. Vi tog hastig Afsked og fortsatte saa alle 6 til Gaarden *Faux*, hvor den ældste af Døtrene fra den Gang, *Maria*, nu har Gaarden; desværre traf vi ingen hjemme.

Vi kørte videre for at besøge *Mademoiselle Melanie*, en anden Datter fra *Faux*, som, efter hvad vi havde faaet oplyst, nu var gift paa en Gaard i Nærheden; Navnet husker jeg ikke. Her traf vi Folkene hjemme og blev hjerteligt modtaget. Her traf vi ogsaa *Melanie's* gamle Fader, *Monsieur Frytières*, der nu er 85 Aar gammel, og hos hvem vi alle 6 havde arbejdet i sin Tid — foruden mange flere af Jer, der ikke var med paa Turen. Vi blev et Par Timer i Hjemmet her, og mange gamle Minder opfriskedes. Sikken Oplevelse! Hvor var de venlige imod os, og hvor var vi ikke glade allesammen.

Efter et *au revoir* kørte vi tilbage til *Aurillac* og betalte for Turen. Chaufføren, der til at begynde med syntes at se lidt skeptisk paa os, dog med klædelig Anstand, var nu klar over, hvad det var for Herrer, han havde for sig. Han gav os sit Visitkort med Ordene: *Je suis tout à votre service, Messieurs*.

Det var allerede blevet henad Aften, Klokken var snart 6, og Tiden var kostbar. Hvad skulde jeg mere tage mig for? Jeg har fortalt om de to Smaapiger, af hvilke vi havde hilst paa den ene. Da jeg nu havde faaet at vide, at den ældste var gift og boede paa *Veyrac*, kun 3—4 km. fra Byen, og hun var den, jeg — og jeg tror, vi alle — holdt mest af, var jeg besluttet paa ogsaa at ville besøge hende. Jeg søgte efter *P. Slipsager*, men han var sporløst forsvunden. Efter kort Betænkning startede jeg saa alene, til Fods.

I, der kender *Veyrac*, husker, at Gaarden ligger højt oppe paa Skrænten over en af Dalene, der fører ind til *Aurillac*; Vejen stiger jævnt, og jo længere man kommer ud, desto dybere nede ligger Byen og Engene. Nede i Dalen gik græssende Køer, hver med en klingende Bjælde om Halsen. I gamle Gutter, forestil Jer denne Idyl, en stille, mild Søndag Aften med denne Udsigt, denne Musik. Dér gik jeg helt alene, som en ensom Vandringsmand, som en Fremmed, men dog i gammelkendte Egne, mens Minderne myldrede frem. Og om Kap med Minderne steg

den Følelse op i mit Sind, at jo mere jeg nærmede mig Gaarden, jo nærmere var jeg hjemme. Var det mon ikke, fordi jeg hos den lille Piges Forældre havde haft et virkeligt Hjem engang?

Knap et Hundrede Meter før Gaarden, men ud for dens Jorder, stod en Mand ved Siden af Vejen og saa ind mod Byen. Det slog mig, at det vist maatte være Forpagteren, hendes Mand altsaa. Jeg hilste god Aften og spurgte, om Gaarden ikke var *Veyrac*, og om det var Forpagteren, jeg talte med. Jeg fik et omgaaende *Ja* til Svar, hvorpaa jeg spurgte, om ikke hans Kone var fra *La Trémoulière*, og om jeg maatte faa Lov at hilse paa hende. Atter fik jeg et *Ja* til Svar. Han traadte nu ud paa Landevejen, og langsomt fulgtes vi ad hjemefter. Da vi havde gaaet lidt, spurgte han mig, hvorfra jeg egentlig kendte hans Kone; jeg svarede, at jeg i sin Tid som Krigsfange havde arbejdet paa *La Trémoulière* og nu sammen med en Del gamle Kammerater var kommen paa Besøg til Aurillac. Pludselig standsede han og saa paa mig, idet han spurgte: »Hvad hedder De?«. »Hans«, svarede jeg. »Saa kender jeg Dem«, sagde han og tilføjede et »Velkommen«, idet han gav mig Haand.

Vi gik hurtigt til og nærmede os Huset; det eneste, jeg endnu fik sagt, var, at han ikke maatte lade sin Kone forstaa, hvem jeg var. *Je vous comprends*, svarede han, og saa gik vi ind.

Hun var i Køkkenet sammen med nogle af Folkene og fem søde, smaa Unger, en Dreng og 4 Piger. »*Bon soir, Madame*«, hilste jeg. »*Bon soir, Monsieur*«, svarede hun til Genhilsen. »Kender De mig«, spurgte jeg. »Nej«, var hendes Svar. Men nu kunde hendes Mand alligevel ikke dy sig; han hviskede til hende: »*Hans!*«. »Er det virkelig Dem«, udbrød hun, og saa fulgte Spørgsmaal og Svar med Forklaringer baade om det ene og det andet, og de første 10 Minutter var der ingen, der havde Tanke for at byde mig en Siddeplads. Den Hjertelighed, jeg dér mødte, har jeg ikke Ord for; Modtagelsen var overvældende, og det blev en vidunderlig Aften, jeg oplevede blandt disse flinke Mennesker.

Marie kunde endnu huske alle vi fem Sønderjyder, der havde været i hendes gamle Hjem. Selv om det kneb med Navnene, saa havde hun alligevel bevaret Billedet af hver især af os. Meget blev drøftet den Aften, og mange gamle Minder fra Krigsfangedagene blev genopfrisket. Da jeg tog Afsked, lovede Manden at hente mig i Bil næste Dags Morgen og trille lidt omkring med mig i Landskabet.

Det blev lidt over den aftalte Tid, inden han kom, og nogle af d'Hrr. Rejsedeltagere morede sig med at drille mig lidt: »De skal saamænd nok have været glade for, at de fik Dig ud af Huset igen«, sagde de. Men han kom naturligvis, og det første, han gjorde, var at stikke mig et Stykke uforfalsket Cantalost, vel en halv Snes Pund. Nu kom *P. Slipsager* og Hr. *Holm*, vor Rejsefører og Kammerat paa Turen, og min Ringhed op i Sæderne, og saa kørte vi først tilbage til Gaarden, hvor

samme Gæstfrihed, som jeg havde fundet Aftenen før, nu mødte os igen, og vi var ikke sluppet for at tage Plads i den gode Stue, hvis ikke vi havde protesteret energisk derimod og ligefrem forlangt at blive i Køkkenet. Selvom vi lige havde drukket Kaffe paa Hotellet, saa var en Frokost uundgaaelig.

Opholdet blev kun kort, og efter en hjertelig Afsked med *Madame* og hendes Børn kørte vi — et kært Minde rigere — gennem Aurillac til *Cambon*. I *Arpajon* gjorde vi Holdt for at hilse paa en Mand, jeg kendte. Han var ikke hjemme; en Datter paa 15 Aar, som tog imod mig, og en noget mindre Søster var jo begge fra nyere Tid; dem kendte jeg ikke, men derimod genkendte jeg en Pibe, som hang paa Væggen, og som jeg i 1916 havde solgt ham for en Omgang Vin til 20 Mand.

Paa *Cambon* bor stadig Familien *Trépsac*. Herskabet var i Kirke, da vi ankom, og derfor gik jeg først hen for at se mit gamle Kantonnement, mens *P. Slipsager* og Hr. *Holm* slog et Sving ned gennem Stalde og Lader. I, som har været paa *Cambon*, husker, at Huset, vi dengang boede i, laa lidt fra Gaarden. Her boede den Gang og endnu, *Louise*, Fruens Søster. Hende hilste jeg paa og drak et Glas Kaffe hos hende. Hun er Enke; hendes Mand, som gjorde hele Krigen med uden nogen sinde at være syg eller saaret, faldt én af de sidste Dage før Vaabenstilstanden.

Derfra gik jeg ind paa Naboejendommen, der ligger mellem Gaarden og *Louises* Hus, for at besøge Familien *Salis*. I husker vel Datteren, *Marie-Sous*? De var lige ved at *casser la crouste*, da jeg til stor Opstandelse traadte ind ad Døren. Jeg blev bedt med til Bords, men værgede af og nøjedes med en Likør. Da det anede mig, at d'Hrr. *Slipsager* og *Holm*, der jo var fremmed paa Stedet, gik og kedede sig, sagde jeg *au revoir* og gik ud til mine to Rejsefæller, der saa noget mistrøstige ud — dog ikke haabløst, og de var ikke det mindste fortrædelige. Naa, jeg fik dem jo halet »indenbords« og saa blev vi trakteret med Lagkage, Æblekage og Vin efter Behag. Efter et kort, fornøjeligt Samvær gik vi alle tre glade bort og vilde saa hilse paa Herskabet paa *Cambon*. Her blev vi modtaget med samme Gæstfrihed, som overalt. Vi blev inviteret til at spise dér, men da Hr. *Holm* nødvendigvis maatte være paa Hotellet til Frokosten, maatte vi nøjes med en Forfriskning, hvilket begge Parter beklagede. Paa *Cambon* er ellers saa vidt alt ved det gamle. Monsieur *Trépsac* er død, hans Kone lever, men hun er helt hvid og gaar ved Stok. Hun kendte mig straks, og saa huskede hun ogsaa *Peter Ehlert*, som hun spurgte efter. Sønnen, der er halt, har Gaarden; han er gift og har to Børn.

Det var blevet langt over Middag, inden vi naaede ind paa Hotellet; her tog vi saa Afsked med vor elskværdige Chauffør fra denne Formiddag. Om Eftermiddagen besøgte jeg en Familie *Cassan*, der har et Gart-

neri i Udkanten af Byen. Hvem er *Cassan*? vil I maaske spørge. Ja, hvem *Monsieur Cassan* er, det véd jeg heller ikke, men *Madame*, hun var engang *Mademoiselle Eugénie Conne* fra *Martinet*, det første Sted, hvor jeg arbejdede som Krigsfange. Ogsaa i dette Hjem fik jeg en yderst elskværdig Modtagelse, saa jeg derfra, som overalt, hvor jeg var, har taget de allerbedste Minder med mig hjem.

Det var altsaa de Steder, jeg naaede at komme rundt til dernede. Havde Opholdet i *Aurillac* blot varet et Par Dage længere, saa havde jeg kunnet besøge mange flere af vore gamle Husbønder dernede og havde kunnet tage endnu flere gode Minder med derfra.

Af særligt Nyt dernedefra kan jeg fortælle, at gamle *Conne* paa *Martinet* ligger paa en Nerveklínik og vistnok er uhelbredelig. *Monsieur Calvais* og Hustru paa *Raisin*et er begge døde, og Sønnen har Gaarden. Ogsaa »Ole Lukøje« paa *Massic* er død, og Enken sidder med Gaarden.

Inde i *Aurillac* lægger man Mærke til, at der er bygget en Del nye Huse i Kvarteret omkring Banegaarden; den gamle Bydel er uforandret. Fra Byen fører fine asfalterede Landeveje ud gennem Dalene, med Rutebilforbindelser til alle Sider.

Ude paa Landet findes elektrisk Lys næsten overalt; enkelte Steder bredes nu en Voksdug paa Bordet, og Hestekøretøjerne er ombyttet med en Slags Varebiler.

Dette er, hvad man ser dernede. Hvad man hører er ikke som herhjemme om de daarlige Tider, men om Krigen, den spanske Borgerkrig. Saa at sige overalt, hvor jeg kom, stilledes man overfor Spørgsmaalet: Hvad mener I om Krigen hjemme hos Jer? Der næres sikkert nogen Frygt for, at Krigen kan springe over Grænsen og forplante sig til fransk Jordbund.

Kære Kammerater! Nu har jeg fortalt, hvad jeg har oplevet paa vor Tur til *Aurillac*. Det er muligt, at I bliver skuffede ved at læse det; trøst jer i saa Tilfælde med, at jeg ikke blev skuffet over Turen. Jeg rejste derned i Haab om at træffe Bekendte, men jeg vendte hjem med Overbevisningen om, at jeg havde fundet Venner, hvor jeg kom frem. Jeg har været glad for denne Rejse og tænker ogsaa med Tak paa »*Sønderjydske Fond*«, ved hvis Velvilje den blev muliggjort for os.

Og hermed sender jeg saa alle en frisk Hilsen fra *Auvergne* og ønsker alle gamle Kammerater en glædelig Jul.

Hans Bondesen,
Marstrup.

Paa Højde 304 20-Aarsdagen for min Tilfangetagelse.

Som én af Deltagerne i *Aurillac-Foreningens Frankrigstur* vil jeg gerne fortælle lidt om denne og her skildre det Øjeblik, der under hele Rejsen gjorde dybest Indtryk paa mig. Det var, da jeg den 16. September under Besøget paa *Verdunfronten* stod paa *Højde 304*, paa samme Sted, hvor jeg, netop 20 Aar tidligere, den 16. September 1917 var blevet taget til Fange.

Vor Rejse var fra *Reims* gaaet over de mest kendte og saa blodige Steder paa *Champagnefronten*, *St. Etienne-a-A.*, *Somme-Py*, *St. Marie-a-Py*, *Navarin-Ferme*, *Grandpré*, *Varennes*, *Argonnerne* til *Verdun*, hvor vi ankom ved Middagstid og straks kørte op foran *Hotel Du Coq Hardi* for at indtage den ventende Frokost. Nu var vi altsaa i *Verdun* og dermed i umiddelbar Nærhed af dette saa frygtede Frontafsnit, der strakte sig over *Mort Homme* (Døde Mand), *Højde 304* osv., hvor jeg under Krigens haardeste Kampe i 1916—17 oplevede de frygteligste Rædsler.

Nu, da vi var disse Kampomraader saa nær, følte jeg en uimodstaaelig Lyst til at gense netop de Steder, hvor jeg i sin Tid selv havde været med, og da den planlagte Rejserute ikke førte dertil, overvejede jeg at rive mig løs fra Rejseselskabet og paa egen Haand at foretage en Afstikker ind til de kendte Byer *Malancourt*, *Montfaucon* m. fl. og til lige til *Højde 304* for dér at opsøge det Sted, hvor jeg denne Dag 20 Aar tilbage i Tiden var blevet taget til Fange, og hvormed Krigen for mit Vedkommende gik over i anden Fase.

Jeg fremførte mine Ønsker overfor mine Kammerater, og ved at diskutere Sagen viste det sig, at jeg ikke var den eneste, der havde særlige Ønsker om at besøge netop disse Steder. Vi var 5 Mand, der gerne vilde følges ad, nemlig *Peter Jensen*, *Aabenraa*, *Martin Poulsen*, *Rømet*, *Andreas Detlefsen*, *Gram*, *Chr. Petersen*, *Haderslev*, og jeg. Der blev i Hast truffet Aftale med vor udmærkede Rejsefører Hr. *Holm* om vort Forehavende, og Aftalen blev, at vi paa et bestemt Tidspunkt senere paa Eftermiddagen igen skulde støde til Selskabet ved *Fort Douaumont*.

Hurtigt blev en Bil startet og for fuldt Drøn gik det ud af *Verdun*. Efter en lille Times Kørsel naaede vi de gamle franske og tyske Stillinger. Det var her som saa mange andre Steder et trist Gensyn, vi mødte; saa langt Øjet rakte, henlaa Terrænet øde med det ene Granathul ved Siden af det andet og alt overgroet med Tidsler og Ukrudt. Her og der kunde vi genkende Egningen, omend kun daarligt, idet vi i sin Tid jo mest havde færdedes paa den ved Nattetider. Men selv om Kri-

gens Spor endnu var umiskendelige, saa var dog meget forandret; *Malancourt*, der den Gang henlaa i Ruiner, var genrejst paany. Det lykkedes os at finde den en Gang af Soldaterne saa kendte *Bryggerikælder*, ja, vi kom endog ned i den og blev af en elskværdig Bondemand, som nu ejer den og anvender den til andet Brug, vist omkring dernede; et enkelt Parti forefandt vi uændret fra den Gang. Nu stod vi med underlige Følelser paa dette Sted, det sidste sikre Læ, naar vi fra Hvilestillingen i *Nantillois* skulde ud i forreste Stilling, og hvor vi i 1916—17 var krøbet sammen i rædselsfulde Øjeblikke under Verduns Trommeild.

Paa Turen fra *Verdun* derud var under Samtalen om vore Krigsminder til disse Egne det mærkelige Forhold blevet opklaret, at 4 af de 5 Deltagere i denne Tur kendte *Bryggerikælder* i *Melancourt*, alle havde været i den, endog noget nær paa samme Tid, uden at man gensidig havde anet noget derom. *Peter Jensen*, *M. Poulsen* og *Chr. Petersen* havde alle været ved Fronten med Regiment 84, men de havde staaet ved forskellige Batailloner og havde dengang ikke truffet hinanden eller kendt hinanden. Men alle kendte — de fra 1916, og jeg fra 1917 — *Bryggerikælder*en, hvis Stenhvælv og mørke Konturer havde aftegnet sig i dystert Minde i vor Bevidsthed.

Efter at *A. Detlefsen* havde taget et Billede af os 4, staaende foran den gamle Kælder, som vi nu alligevel saa helt venligt til (Billedet findes andetsteds i Bogen), fortsatte vi Turen og passerede *Montfaucon*, der ligeledes er genrejst, selv om der endnu findes enkelte Ruiner, bl. a. af Kirken, hvis Mure vidner om Krigens Hærgen engang. Vi kørte videre, til højre for os ses Højdedragene omkring *Mort Homme*, og forude skimtes *Højde 304*. Efter et Kvarters Kørsel naaede vi frem til dens Fod og svinger til højre for at komme om paa den modsatte Side. Her gør vi Holdt og foretager Opstigningen til Fods.

Med en underlig beklemt Følelse gik jeg fra det ene Granathul til det andet; endnu, næsten 20 Aar efter Krigen, henligger de, som man forlod dem hin 11. November 1918, da Krigens Haandværk blev lagt til Side. Alt minder om Krigens Kaar og taler sit stærke, manende Sprog til ens Sind; rustne Vaabende og gamle Kogekar ligger henslængt i Granathullerne sammen med krøllet og indfiltret, snavset-rusten Pigtraad, Jernspigere, spanske Ryttere, Hylstre og store Splinter af Granater o. m. m. Krigens Dage rykker nær ved Synet af alt dette; uhyggelige Minder vælder frem. Jeg gik lidt omkring for at orientere mig og tog Kending af Byerne *Malancourt* og *Montfaucon*, indtil jeg fandt den Plet, ja, netop her, hvor jeg nu stod, maa det have været, at jeg blev taget til Fange. — Øjeblikket satte mig 20 Aar tilbage i Tiden, levende klart steg Erindringerne op i mit Sind om Eftermiddagens Kamp den 16. Sept. 17, hvor vi efter et heftigt fransk Angreb havde maattet rykke vore Linier ca. 100 Meter tilbage; og jeg mindedes den følgende Nat, da jeg forrettede Ordonnanstjeneste og

afskaaret fra alle mine Kammerater, krybende fra Hul til Hul, havde søgt Kompagniføreren for at overbringe Ordre. Da vore Linier var trukket tilbage, kunde jeg ikke orientere mig og kom de franske Skyttegrave for nær; pludselig blev jeg overrasket af 8—10 Franskmænd, der med Slag og Puf rev mig ned i deres Skyttegrav, som jeg kun havde været faa Meter fra. Jeg blev afvæbnet og ribbet for alt; paa ret haardhændet Maade blev jeg derefter ført ca. 100 Meter tilbage til den franske Bataillonsstab, der havde taget Ophold i én af de tyske Understande, som vi om Eftermiddagen havde maattet rømme. — — —

Vi dvælede en kort Stund paa dette Sted, der for mig gemmer saa dybe personlige Minder, og i et Glimt stod hele den efterfølgende Tid med Opholdet i forskellige tyske Krigsfangelejre, indtil jeg først paa Aaret 1918 kom til Aurillac og godt et Aar senere over Danmark kunde vende hjem til Friheden, for mit Blik. Ligesaa knugende mørk og tung, som Fremtiden tegnede sig for mig, da jeg for 20 Aar siden i Nattens Mulm og Mørke ravede om i Granathullerne paa dette Sted, uden Forbindelse med mine Kammerater og næsten uden Forbindelse med noget som helst paa denne Jord, — ligesaa lykkelig og godt skulde det komme til at gaa mig i Tiden efter.

Vi forlod Højde 304 i smilende Solskin og fortsatte snart efter den vidunderlige Tur sammen med det øvrige Rejseselskab.

Viggo Guldbrandt.

Abbedens Hævn.

Af *Armand Delmas*.

(Oversat af Lektor *Reincke*, Haderslev.)

Folk strømmede ud af Portalen til den hellige Géraud's Kirke, og de værdige rødklædte Raadsherrer begav sig med majestætiske Skridt tilbage til Raadhuset; men det var hverken dem eller Menneskemængden, der fik Guillaume Galadon, Hushovmester hos den nys afdøde Monseigneur Louis Barbier de la Rivière, Abbed af Aurillac, til at se betænkelig ud. Det var heller ikke den lige afholdte Sørgehøjtidelighed, ja, end ikke selve hans Herre og Mesters dødelige Afgang, der fik Mesterkokken Galadon's ellers saa fornøjede Ansigt til at se saa dystert ud.

Nej — det var helt verdslige Tanker, der bevægede sig i ham. I Sandhed — et højtideligt Øjeblik, vel egnet til at vække Bekymringer, nærmede sig. Om lidt skulde Aabningen af hans salig Herres Testamente foregaa, og han — Galadon — haabede jo paa, at der skulde falde en god lille Bid af til ham, i det mindste lige saa meget, som sandsynligvis vilde

tilfalde Franciscaner-Munkene, der ikke havde haft Midler til at genopbygge deres Kirketaarn, som Lynnedsiag havde ødelagt. Galadon kendte sin gode Herre til Bunds, og han havde tjent ham saa godt og saa længe, at han sikkert mente at kunne regne med hans Taknemlighed.

»I hvert Fald med hans Maves«, tiltøjede han i sine Tanker, med klar Bedømmelse af Stillingen. Thi Abbed de la Rivière havde i Sandhed været en Ynder, en meget stor Ynder af Bordets Glæder. Han var begyndt som Lærer i Plessis-Skolen, derefter havde han som Præst været knyttet til Ærkebiskop-Stiftet Cahors og havde været en god Ven af Gaston de France, Hertug af Orléans; men *Mazarin*,*) havde »forvist« ham til Aurillac. »Han var for meget Filosof, altfor meget Filosof«, sagde de fromme Franciskanermunke; »han var ikke nogen nidkær Efterfølger af den hellige Géraud«, sagde Byens Spidsborgere. I hvert Fald havde han forstaaet at gøre sin Forvisning ret behagelig, og hertil havde Galadon bidraget ikke saa lidt.

Og en Mand, der er forfalden til Vellevned, denne den uskyldigste af alle menneskelige Laster, hvordan skulde han kunne nægte *den* Mand noget, som ved sin Gerning tillod ham at pleje denne Last i sin Alderdom, da alle andre Laster var utilgængelige for ham.

Nej — tænkte Galadon og nikkede med sit store rød-blissede Hoved — her maa absolut falde en Belønning!

Folk snakkede ganske vist om, at Galadon ikke havde afventet sin Herres Død, men selv tildelt sig en Belønning. Ja, onde Tunger paastod, at han havde stukket mangen god Louisdor i sin egen Lomme og derfor bl. a. givet sin Datter, gift med Klædehandleren i »Le Bon Drapier«**) i St. Marcelgaden, en rig Medgift.

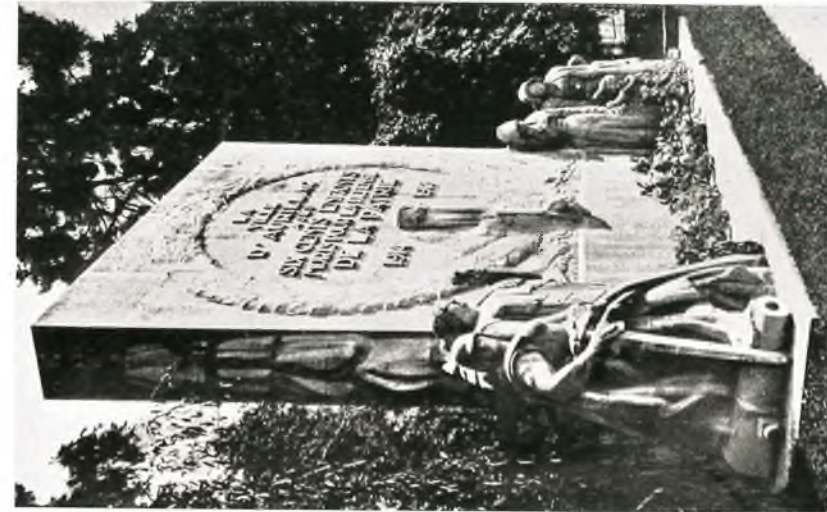
Og Galadon havde i dybe, fromme Tanker og med sit Vokslys til 3 Franc under Armen deltaget i Processionen ved Bisættelseshøjtideligheden. Han tænkte paa de mange Kapuner — fra le Maine — som han selv gav fem Franc for, men som Monseigneur — altid stor i Slaget og rundhaandet — betalte med ti uden saa meget som at mukke; og han tænkte paa den gode Feller-Vin i de støvede Flasker, som Prælaten havde forbeholdt sig selv, uden saa meget som at lægge Mærke til, at hans Kok tog sin daglige Part af den. Alt det kom Galadon til at tænke paa, og hans Bekymring tog til. Ja — han havde rigtignok mistet en god Herre, en sand Perle, en hellig Mand, som endnu paa Sygesengen havde set paa Galadon med et Smil, der syntes at sige: »Du kan tro, Galadon, dig glemmer jeg ikke!«

Han mindedes dette gode, løfterige Smil, og det styrkede og frydede ham.

Og helt beroliget gik han opad Trappen til den kongelige Notar,

*) Førsteminister under Ludv. XIV.s Mindreaarighed.

**) = den gode Klædehandler.

Til venstre: Stefan Sindings Monument for faldne danske Frivillige, der deltog i Verdenskrigen paa fransk Side, rejst foran Caserne Rueil ved Paris.

Til højre: Byen Aurillacs Monument over 600 faldne Sønner.

Mester Issertie's Hus, der laa oppe i den anden Ende af Torvet. Notaren var lige i Færd med at oplæse Testamentet. Galadon smutter om bag Kannikerne og Munkene og lytter: 300 Franc til Clarisse-Søstrene; 500 til Byens fattige; 3.000 til Franciscanerne til at opføre et nyt Taarn for osv. osv. Galadon gned sig i Hænderne.

Men saa fortsatte Notaren: »Til min Hushovmester efterlader jeg intet, eftersom han har været i min Tjeneste i atten Aar.«

Det kan nok være, at Kannikerne lo; og selv Franciscanerne, der endnu ikke havde visket Taarerne af Øjnene, smilede! Galadon var en Besvimelse nær, men han forstod. Ak ja! Det var Hævnen for Kapunerne og Vinen. Abbeden havde vist sig at være stærkere end han! Derfor skyndte han sig ogsaa ud af Døren; men i sin Bevægelse tabte han Lyset til 3 Franc, og det gik i smaa Stykker paa Notarens Trappe.

Skrøbeligt som Haabet!

Oplevelser og Tildragelser fra Fangenskabets Dage.

»KLODS-HANS« FORTÆLLER:

Mens gamle Kammerater sikkert i stort Antal sidder bøjet over deres Skemaer til Aurillac-Bogens Selvbiografier, og »Smæk« er i Færd med at skrive sine Memoirer, maa det være andre forundt paa disse ubeskrevne Blade at gøre nogle Optegnelser om Oplevelser og Tildragelser fra Fangenskabets Dage — set fra det muntre Hjørne. — Ja, nu bagefter kan man sagtens gøre sig morsom, vil en og anden maaske sige, men *saa* trist var det nu heller ikke i Frankrig. Vi var jo unge og havde bjerget Livet — en meget væsentlig Ting i hine Krigens Dage, hvor det for mange stod mellem Død, Lemlæstelse eller Fangenskab; vi fik den bedste Del — oplevede den endda under begunstigede Forhold, — skulde vi da ikke være glade? — Naturligvis.

I den senere Tid har man næsten ikke hørt om andet end Aurillac'ernes store Rejse, og hvad dens Deltagere der oplevede. Jeg har aldrig truffet saa mange gamle Kammerater som efter denne Sommers Hjemkomstdage, og hvor hver enkelt af de Ny-Hjemkomne, man er rendt paa, er gaaet helt ovenud af Hattepulden i Ros og Begejstring over deres Tur. Det har svirret én om Ørerne med Udtryk som *charmant*, *merveilleux*, *magnifique*, *superbe* — helt Fransk; men det var jo ikke os alle, der kunde komme med paa denne Tur.

Øverst til venstre: Foran *Ecole Albert*, hvor Dépôt Spécial var i 1915—16; ovenstaaende Rejsedeltagere har alle været der som Krigsfanger. Til højre: Rejschoidets Amatørfotografier indstiller paa Portalen til Krigsfangegaarden *La Mense*, hvor Lejren var de 2—3 sidste Aar af Fangenskabets.

Nederst til venstre: Den lille *Marie Sous* fra *La Trémoulière* ved *Jussac*, der var 10 Aar gammel, da *Hans Bondesen* og *Peter Stipsager* arbejdede hos hendes Forældre. Hun er nu gift med *M. Lajarrige* paa *Laurillac*. Til højre: Paa Billedet ses de to gamle Krigsfanger sammen med Familien, som de synes at høre til, hvilket Manden til venstre ikke gør.

Jeg har — fortæller »Klods-Hans« — ogsaa engang været i Frankrig; min Rejse foregik til Fods, med Tog, med Bil og Skib, og jeg synes ikke, d'Hrr. Rejsende af Aar 1937 skal være ene om at fortælle.

Det var i 1914, da der jo ogsaa arrangeredes en Fællesrejse til Frankrig, at jeg var med. Vi kørte med Tog til *Aachen* og spadserede derfra til *Chateau-Thierry*, hvor Franskmændene tog imod os og som Gæster sendte os til *Bordeaux*; her stod Bilen parat for at føre os til *Hotel de la Caserne*. Efter ca. 8 Dages Ophold med Besøg i Byen og anden Adspredelse tog vi Toget for at begive os til *St. Jean Pied de Port*, et kendt og søgt, vidunderligt beliggende Badested ved den *Biskaiske Bugt*, helt nede i det fransk-spanske Hjørne. Paa dette henrivende Sted blev vi naturligvis længere Tid — Pengene spillede ingen Rolle for mig, men alt bliver jo trivielt i Længden, og derfor saa vi os om efter noget andet. Kort at fortælle, vi rejste til *Ile d'Oléron*, en smilende, lille fransk Atlanterhavssø paa Kysten ud for *Rochefort-sur-Mer*; Stedet er kendt for sit herlige Klima og sine rige Østersbanker, hvilket sidste jo især har Interesse for Folk med fine Ganer.

Efter et kort Ophold her tog jeg Baaden til en anden lille Ø i Nærheden, *Ile d'Aix* hed den; den var meget lille, og dens eneste By var ikke engang saa stor, at en Bager kunde drive Forretning dér. Noget egentlig mondænt Sted kan man ikke sige, det var, men naar man har rejst meget og set meget, saa faar man undertiden en Længsel efter rolige Forhold, hvor man kan hvile ud og i Stilhed nyde Havet og Luften, og *Ile d'Aix* var et roligt Sted. Nu var *Aurillac-Rejsen* af 1937 jo kun en Svip-tur, uden særlige Anstrengelser eller med Overbebyrdelse af Indtryk, — jeg skulde ellers have anbefalet Stedet.

Jeg blev saa indtaget i den lille Ø's barokke Forhold, at jeg besluttede mig til — dels af sundhedsmæssige og dels af andre Grunde — at tage et længere Ophold dér. Paa Øen var der nogle Stenbarakker og enkelte Huse, af hvilke ét kaldtes *Hotel*, og i et andet boede en ældre Dame, som drev en lille Kolonialhandel. I Barakkerne boede den Gang — det var jo under Krigen — internerede tyske Officerer, ialt 35. Det var interessant med disse Herrer, syntes jeg, saa dem holdt jeg mig noget til. De spiste til Middag i Hotellet, men holdt sig iøvrigt selv med Kost.

En Gang var jeg ude for en morsom Situation, saadan som disse jo kan opstaa, naar man er i det fremmede, og Sproget volder Vanskeligheder. Jeg var gaaet hen i Kolonialhandelen for at købe et Par Æg til Frokosten og traf den gamle Dame, som jeg kendte fra tidligere Besøg i hendes Butik. Nu vidste jeg naturligvis udmærket, at to Æg hedder *Dø-Sø*, uheldigvis havde jeg glemt det, men det gjorde ikke noget, for ovre paa Hylden plejede at staa en Tallerken med Æg i, og den behøvede jeg bare at pege paa og række to Fingre i Vejret, saa var den klaret; vi forstod i det hele taget hinanden udmærket, den gamle Kone og jeg.

Da jeg traadte ind for at forrette mit Ærinde, var der ikke et eneste Æg i hele Butikken. Dog, vi skulde nok komme til Forstaaelse om Tingene. Efter at have betænkt mig lidt, skrev jeg et Nul paa Disken, pegede over mod Hylden, hvor Æggene havde staaet, og viste 2 Fingre frem. Hun sendte mig et, maaske lidt overbærende, men alligevel venligt, Smil, som Tegn paa, at hun havde forstaaet og rakte mig — to aflange Konservesdaaser. Jeg rystede paa Hovedet og gav mig til at kagle som en Høne samtidig med, at jeg gjorde mine Tegn. Hun nikkede, og sikker i sin Sag gik hun ud og kom straks efter tilbage med — to Høns! Jeg rystede igen paa Hovedet og tænkte, hvad i al Verden skal jeg stille op med hende — hun saa spørgende paa mig og sagde: *Que voulez — vous*, hvilket jeg ikke forstod, men det var jo ogsaa mig, der skulde give en Forklaring. I min Vaande satte jeg mig i Knæbøjning, alt imens jeg lod to *Sou-Stykket* rasle ned paa Gulvet; *Comprends, Monsieur*, sagde hun saa, og med et Smil over hele Ansigtet gik hun igen ud og kom tilbage med en hel Skaal Æg, hvoraf jeg fik de to, jeg skulde bruge.

Jeg kunde godt have haft Lyst til at blive endnu nogen Tid hos disse Mennesker, men forskellige Forhold gjorde, at jeg bestemte mig for at vende tilbage til *Ol'ron*, som jeg jo kendte fra et tidligere Besøg. Det var dog ikke for at slaa mig ned dér for længere Tid; først paa Foraaret 1915 bød der sig en Lejlighed til at komme til *Aurillac* i *Auvergne*, et Bjergland af henrivende Skønhed i det sydlige Frankrig, som nok kunde friste til et Besøg, og det skulde gaa mig saadan, at jeg her nær var blevet helt bjergtaget, som man siger, og var blevet dér for Tid og Evighed. Stærke Kræfter bandt mig i 4 Aar til dette Land og dets venlige Befolkning; mange smukke og muntre Oplevelser gemmer jeg i Mindet derfra, bevidst og ubevidst søger mine Tanker ofte tilbage til disse sælsomme Rejseaar med deres Lyst og deres Vemod, med deres dybe Indtryk paa et Ungdomssind. — — —

Det viste sig, at *Aurillac* langfra var saa ukendt en By, som jeg først havde ment; mange Sønderjyder, der ligesom jeg havde hørt om Stedets Idyl og Venlighed, rejste til *Aurillac* i hine Dage — og blev hængende dér. Da oplevede man noget, og ikke mindst, naar man til Afveksling tog Ophold paa Landet.

En smuk Søndag Eftermiddag rejste jeg ud sammen med én af Rejsefællerne fra den Gang, *Theodor* hed han, for at besøge nogle andre Kammerater, der i et Antal af 8 var paa Gaarden *Faux*. Da man saa os, var man straks klar over, at vi godt kunde rejse videre; det gjorde vi ogsaa, nemlig til en Nabogaard hos en *Patron*, der hed *Molles*, som vi tog tre Kammerater med til; det var *Hans Nielsen*, *Baltzer Nissen* og *Henning Henningsen*. Vi havde det dejligt, Forplejningen var god, og mellem Maaltiderne kom *Patronen* med et lille Anker under Armen ud i Engen til os og skænkede et Glas af *det røde*. En Dag, da vi lige var

ved at være færdig med at slaa et Stykke og kun manglede et »Væld« med rigtig rustenrødt Mudder, som stod op om Græsset, kom *Patronen* igen. Vi fik et Glas, og saa gav *Theodor* barbenet og svingende Leen sig i Lag med Mudderhullet. *Patronen* saa et Øjeblik paa ham. *C'est dangereux*, sagde han til *Theodor*. *Oui*, var Svaret, og *Theodor* slog roligt videre. *Patronen* gentog sin Advarsel; *Theodor* sagde *Ja*, men fortsatte sin Dont. Da blev *Patronen* urolig og forklarede mig, hvor farligt for Forgiftning det kunde være at gaa i dette Okkermudder; sig til ham, sagde han, *qu'il faut mettre les sabots*. Jeg gik hen til *Theodor*; ja, han staar og peger herud og siger *cheveaux*, sagde han, og jeg begriber ikke, hvad han vil have Hestene herud efter. Han siger, svarede jeg, at du skal tage dine *sabots*, dine Træsko paa, for det er for farligt at gaa dér i bare Fødder. — Naa-aa, sagde *Theodor*, saa kan jeg bedre forstaa det.

Engang var jeg ude med 3 andre Rejsefæller, det var paa *Raisinie*, hvor *Asmus Hansen*, *Niels Kloster*, *Mathæus Andersen* og jeg arbejdede; *Patronen* paa *Massic*, *Ole Lukøje* kaldet, var Vagtmand for et Hold hjemme paa sin egen Gaard, hvor *Niels Due* og *Chr. Hansen*, *Rømo*, arbejdede og havde desuden Tilsynet med *Povl Hans Pedersen*, som var paa en Nabogaard, og med os 4 paa *Raisinie*. Vi havde det fredeligt og rart hos *den Tykke* paa *Raisinie* og var som hjemme paa Gaarden, hvor vi gjorde alt med, baade hvad der hørte til Reglementet, og hvad der faldt udenfor.

Ved en Karnevalsfest engang gik det galt; da gik det i det hele taget mærkeligt til. Vi havde spist godt og drukket godt paa *Raisinie*, hvor Festen holdtes, men »Maske« havde vi dog ikke faaet paa. Sandt at sige gik Festen udover Tiden, da vi skulde have været i vort Kvarter paa *Massic*, men vi havde det nu saa morsomt. Da, allerbedst som *Niels Kloster* trillede rundt i Dans med Pigen paa Køkkengulvet, stod pludselig *Ole Lukøje i Døren*. Han saa forfærdelig krigerisk ud, som han stod dér i lang sort Bluse, med bredskygget Patronhat paa Hovedet og Revolver i Haanden. Vor Patron, *den Tykke*, tog venligt imod ham og bød ham et Glas Vin. Men han sagde kort: Nej Tak, gik hen til Bordet og holdt os Revolveren for Panden med Ordene *allez — allez, tout de suite*. Det gav en underlig brat Afslutning paa Festen, og *den Tykke* lod forstaa, at han langt fra var tilfreds med *Ole Lukøjes* Indblanding i den huslige Idyl hjemme hos sig.

Vi kom afsted og skulde jo saa med *Ole Lukøje* hjem. Da vi kom ud, kunde jeg ikke faa Styr paa mine Ben. *Den Tykke* og Forkarlen fik mig under Armen, saa gik det. Men et Stykke henne paa Vejen slap de mig, og saa tog Benene Fart under mig, jeg snublede og faldt og væltede i Faldet *Ole Lukøje*, der trimlede over i en Stendynge med mig over sig. Det hele skete saa uventet, og idet jeg greb for mig, var jeg saa uheldig at plante *Ole* en Næve lige i Synet. Det tog han mig meget ilde

op; *Asmus Hansen* og *Niels Kloster* havde han allerede set sig gal paa, og under vrede og uheldvarslende Ord fortsatte vi efter dette Intermezzo Turen hjemefter.

Næste Morgen tog han ind til Depotet og gjorde Anmeldelse om Aftenens Begivenheder. Vi var klar over, hvad der stod for, og styrkede os i Formiddagens Løb til de Begivenheder, der maatte indtræffe. Ved Middagstid kom *Ole* tilbage med Løjtnanten, som paa staaende Fod takserede de Meriter, vi 3 havde gjort os skyldige i, til 5 Dages *Prison*; Straffen skulde vi tiltræde samme Dags Eftermiddag Kl. 3. Vi samlede *Courage*, saa godt vi formaaede, i de mellemliggende Timer. Imidlertid var *Ole* kommet i Tanker om, at han alligevel godt kunde tilgive *N. Kloster*; han kaldte ham til sig, og saa satte de sig til Forhandlingsbordet med en Flaske Vin imellem sig; Vinen blev de færdig med, hvorimod Forhandlingen endte resultatløs; den blev afbrudt af *N. Kloster* med en Erklæring om, at formedelst der skulde 3 Mand til at spille en Skat, var det rigtigst, han fulgte sine to Kammerater i Kachotten.

Vi kom paa Fællestue; med hver et Tæppe under Armen holdt vi vor Entré i »Kassen« og tog Lokaliteterne i Øjesyn. Tidligere Logerende havde paa Væggen skrevet en Hilsen til de nye Gæster og tiltestamentet dem deres Efterladenskaber. Det eneste, vi kunde faa Øje paa, var en støvet Vandkrukke. Saa begyndte vi at indrette os; *Asmus*, der var den længste af os, fik aabnet et Vindue for at faa frisk Luft ind, *Kloster* greb Krukken og hentede frisk Vand, alt imens jeg foretog en kriminel Undersøgelse af Gulvet for at faa fastslaaet, om ikke der skulde være dobbelt Bund i denne Kuffert. Ganske rigtigt — et Gulvbræt sad løst; jeg løftede det lidt op og rakte Haanden ind — jeg fornå en fedtet Masse, og et raaddent Æble kom til Syne. Jeg rodede videre og fandt en Bog — udmærket Enkeltmandsadspredelse, men vi var jo tre. Endelig fandt jeg, hvad jeg søgte, et Spil Kort, godt gemt inde under Gulvet. Det passede lige til vore Forhold og blev flittigt brugt, indtil vi efter 5 stille Dage stævnedes ud til nye Eventyr.

Men den skønneste Oplevelse havde vi dog, da vi rejste hjem dernede fra; da havnede vi ikke paa *Padborg St.* eller ét eller andet tilfældigt Sted; nej, vi drog mod større Maal. Da sendte Danmark Skib efter os, og *København*, *Odense*, *Aarhus* og flere af vort Lands store og venlige Eyer holdt Fest for os i mange Dage paa Rad.

»GODSEJEREN« FORTÆLLER:

Hvorledes jeg kom paa Landet.

Den protestantiske Præst, der jævnlige kom i Lejren, holdt Guds-tjeneste ude i Gaarden. I Teksten forekom bl. a. Ordet om »Vejen til Helvede, der er belagt med gode Forsætter«. Jeg oversatte Prædikenen.

Dagen efter kom jeg oppe paa Kontoret i Diskussion med Kaptajnen om Forholdene i Lejren, og jeg bemærkede, at det gik her som i Præstens Prædiken i Gaar om de gode Forsætter. Kaptajnen var ikke i Tvivl om det ironiske i min Udtalelse og sendte mig som Straf paa Landet, hvilket jeg siden har været ham meget taknemlig for. Jeg havde dér mange fornøjelige Oplevelser, som det ofte morer mig at tænke tilbage paa.

Den fiffige Krokone.

Engang var jeg sammen med mit Arbejdshold beskæftiget ved Høpresning. Kosten fik vi i en Kro, og den var sløj. En af Kammeraterne — Navnet har jeg desværre glemt — havde haft det Held at finde en Hønsere; der er jo visse Høns, der helst lægger Æg paa ureglementerede Steder, og Reden her var god nok. Hver Middag, naar vi alle var samlet i et særligt Værelse, vi havde bagved Krostuen, og sad bænket ved *la soupe*, tog han et Æg op af Lommen og slog det ud i sin Skaal med et triumferende: *Bouillon mit Ei*, mens vi saa misundelige til. — Men Krokonen, der ogsaa maa have vidst Besked med Reden, opdagede Fidusen og ombyttede en Dag det nylagte Æg med et dito raaddent. Da den intetanende Ægelsker denne Dag slog sit Æg ud med sin flotte Bemærkning — og den raadne Stank stod ham op i Næsen, var det andre og mere nedslaaende Udbrud, vi fik at høre. Vi morede os og nød, efter at vi i en Fart havde faaet Vinduerne op, vor tynde Suppe med Velbehag. — Men der var én, som ikke fik *Bouillon mit Ei* denne Dag.

En Drøm.

Ude i Jussac hos »*Klipfisker*«, saaledes kaldte Vagtmanden den gerige Bondekone, vi engang arbejdede hos dér, var Kosten daarlig, hvor ved vor Arbejdsevne jo nedsattes ganske betydeligt. At der maatte være en saadan indre Sammenhæng mellem Føden og Arbejdsydelsen, forstod Vagtmanden godt, Konen derimod begreb det ikke.

En Dag ved Middagsbordet beklagede hun sig højlydt til mig over Danskernes Dovenskab, og saa maatte jeg jo ud med Forklaringen. — Jeg havde en Nat en mærkelig Drøm, fortalte jeg hende; jeg drømte, at alle de Pølser og Flæskesider, der hang over Bordet, pludselig faldt ned i vore Tallerkener, og at det gav rigeligt med Vin og Brød dertil. Det styrkede til Arbejdet, og vi blev gensidig tilfreds med hinanden. *Madame* var intelligent nok til at tyde Drømmen, og hvad mere var, hun troede paa den, og den gik, om ikke bogstaveligt, saa dog, hvad angik Meningen, i Opfyldelse. Vi blev længe paa Stedet, og da vi endelig skulde ind til Lejren, fik vi rigelig Forplejning med til Rejsen.

Spøgeri.

Arbejdsholdet var engang indkvarteret paa en ældgammel, ubeboet Ridderborg, hvis eneste beboelige Rum, et Kaminværelse forneden ved

Siden af Riddersalen, var taget i Besiddelse af 3 af Holdet, medens de to — den lille Murer og Staldmesteren — havde indrettet sig i Taarnværelset ovenover. Det skulde spøge i den gamle Borg, og paa Forpagtergaarden, hvor vi arbejdede, spurgte man os ofte, om vi ikke havde set Ridderen, der gik igen. Det havde vi ikke og troede i det hele taget ikke paa Spøgelser.

En stormfuld Aften sad vi alle omkring Kaminen i Værelset forneden, hvor *Wrang* fortalte Historier. Netop da vi vilde til at gaa i Seng, hørte vi alle et tydeligt Skrig, som fra et Menneske i Nød, vi lyttede spændt, mens Uhyggen bredte sig, — der lød Trin paa den gamle Egetræstrappe, og kort efter faldt den store Yderdør i med et Brag. Derefter blev alt igen roligt, og efter at have siddet lidt gik vi til Ro. Men ud paa Natten blev det galt igen. Pludselig hørte vi Raab oppe i Taarnværelset, og lidt efter kom dets to Beboere rædselsslagne anstigende med deres Sengetøj ned til os; begge var gamle Frontsoldater; som modige Mænd havde de staaet ude i Skyttegravene og trodset Kugler og Kanoner, men her var de slaaet paa Flugt. Dog, hvad der var hændt hin Nat i den gamle Gengangerborgs dystre Taarnrum, vilde ingen fortælle om, det forblev en Hemmelighed. Men i Taarnværelset sov ingen efter denne Nats uhyggelige Oplevelser, og snart efter flyttede vi til lysere Egne.

„GROVSMEDEN“ FORTÆLLER:

Neussargues-Katastrofen, eller hvorledes vi fik Paaskeferie.

I Begyndelsen af April 1917 kom jeg sammen med store *Peter Møller*, *Christen Wrang*, *Hans Wiienberg* og *Hans*, som I jo alle kender, til en Gaard ca. 20 km øst for Banen *Murat—Neussargues*; Byens Navn husker jeg ikke mere; Gaardens Folk bestod af *la Patronne*, en ældre Kone, der for det meste sad paa en Stol ved Ildstedet; hun var syg og drak Mælk for sit Helbreds Skyld; Mælken var af en ikke almindelig, brunlig Farve, hvorfor hun da ogsaa meget af Tiden var i løftet Stemning, og saa var hun altid venlig og rar, ellers var hun alt andet; *le Patron* var en rigtig *Cantal-Bonde* i Tredserne, stor, tyk og yderst godmodig. Han blev kørt i stramme Tøjler. Saa var der en Søn, som havde været Løjtnant ved Fronten, hvor Tyskerne havde ødelagt ham med Gas; han var ikke mange sure Sild værd, og forøvrigt ikke overdreven venlig mod os. Vor Vagtmand var en yngre Husmand fra en Naboby, en dejlig Mand; han havde været ved Fronten, men var nu for det meste hjemme ved Konen og Bedriften. Vi paa vor Side var et fremragende Hold; alle havde været i *Aurillac* fra *Dépôt Spécial's* første Dage.

Vor *Patron* havde solgt et Parti Havre til Hæren; vi fem Mand havde rensat det paa Triøre, uden at det blev meget bedre derved; det meste var og blev Ukrudt, og det skulde jo ogsaa gerne med, for at der

kunde blive en ordentlig Levering ud af det. *Prima* Vare blev derfor puttet nederst og øverst i Sækkene, medens *Sekunda* kom i Midten; det syntes Fatter var meget rigtigt, og han lovede os en bedre Frokost, naar Partiet var vel afleveret i *Neussargues*, hvor en Inspektør for Fourage-væsnet skulde antage det.

En Lørdag Aften var Sækkene fyldt, vejjet, og en Liste over Antal Sække og Vægt skrevet op; 4 Oksekærrer var ladet til med Havren, og Leveringen var fastsat til den følgende Mandag Morgen — Dagen efter Palmesøndag. *P. Møller*, der var den største og stærkeste af os, skulde med, og saa jeg, der havde forestaaet Afvejningen og lavet Listen. Desværre blev *P. Møller* syg, men det var et Held for Hans, som saa kom med i Stedet.

Mandag Morgen meget aarle startede vi med 4 Spænd store, kraftige Stude, — Fatter forrest med Listen i Tegnebogen, saa fulgte *Hans* og derefter jeg, medens Røgterdrengen kom som Nummer 4 og sluttede Cortègen. Ved Middagstid naaede vi *Neussargues*, et vigtigt Jernbaneknudepunkt i *Cantal* og tillige jo Endepunktet for vor Rejse. Kort forinden passerede vi en Fangelejr for tyske Krigsfanger, der arbejdede ved Stenknusning; de gav sig god Tid, og da vi kørte forbi, skældte de os ud for det allerværste, men vi lod dem skabe sig og naaede derefter uhindret frem til Kornmagasinet. Foran Bygningen blev vi modtaget af Inspektøren, der forøvrigt viste sig at være en af mine personlige Bekendte, idet jeg havde presset Hø for ham et Aarstid engang. Da Fatter derfor viste ham Listen og forklarede, at det var mig, der baade havde lavet den og vejjet Kornet af, hvilket jeg bekræftede, var det værste allerede overstaaet. Vi fik en Flaske Vin og gav os i Lag med Aflæsningen af Sækkene, medens Fatter og Inspektøren, der jo ikke skulde hjælpe til, fik sig en Skænk. Vi fik Havren tømt af og Stakken jævnet nok saa pænt; den saa godt ud, og det viste sig, at Listen taalte en lille Forbedring hist og her. Da Fatter og Inspektøren kom tilbage, var alt i Orden; Sækkene blev talt, alt stemte, og saa gik vi over paa Kroen til Frokosten, der ordentlig smagte. Drengen, der skulde passe paa Studene, fik en Hinkel Brød og et Glas Vin ud, Fatter fik sin Betaling, hvoriblandt én meget stor Seddel, og derefter sluttede Frokosten med Kaffe og en Cognac. Saa gik Inspektøren, og ogsaa vi skulde jo til at tænke paa Hjemturen.

Inden vi brød op, syntes jeg dog, at jeg vilde give *Patronen* et Glas, fordi det var den bedste Plads, jeg endnu havde haft. Det følte Fatter sig smigret af; *Hans* gav *un autre*, Fatter gav ogsaa *un autre* og *encore un*. Fatter var ved at komme lidt i Stemning, — hvis jeg vilde regne ud, hvor mange Penge, han skulde aflevere til sin *Patronne* efter den første Liste, saa vilde han give *encore un*. Han fik Tegnebogen frem af Brystlommen og bredte Pengene ud paa Bordet, saa vi ordentlig kunde

se den store Seddel — desværre blev den vist ogsaa set af andre, men det kommer vi senere til.

Imidlertid var det blevet lidt hen paa Eftermiddagen, Studene var blevet urolige og vilde hjemad, og det vilde Drengen ogsaa; han kom derfor ind og bad mig om at hjælpe sig udenfor Byen, hvilket jeg gjorde.

Da vi kom hen til Tyskerlejren, kom de tyske Krigsfanger lige fra Arbejde, og de begyndte igen at skælde ud. Men nu vilde jeg ikke finde mig i deres Grovheder, jeg sprang af Vognen og lod Studestokken begynde at danse henover deres Rygstykker — Studene, der var blevet bange, løb løbsk for Drengen, og jeg blev overmandet af Vagtsoldaterne og indsat i et mørkt Rum i den tyske Fangelejr. Jeg saa mig om — og blev en Tysker var, som i rustrød Fangedragt — saadan saa det ud — havde stillet sig op paa et Piedestal i et Hjørne derinde, men en-to-tre fik jeg Fyren pillet ned; han slog sig, kunde jeg høre, idet han ramlede henad Gulvet. Men der blev da Ro.

Mens dette gik for sig, fik Fatter og Hans sig *un autre*, og Selskabet var blevet større, selv om jeg var gaaet fra — og der blev vist ogsaa danset, hvilket jeg dog ikke tør sige for bestemt. Men muntert gik det i hvert Fald til, og da Fatter tilsidst ikke kunde styre sig og blev højrøstet, var to Gendarmer mødt op. Alt dette fik jeg Rede paa engang ud paa Natten, da der blev banket paa min Dør, og *Hans* blev lukket ind til mig.

Ved Midnatstid var Drengen kommen hjem til Gaarden og havde fortalt Dagens Hændelser, hvad han vidste derom. Det kan nok være, det lavede op derhjemme. Mutter, Løjtnanten og Vagtmanden fik i en Fart spændt for, og om Morgenens ved 4-Tiden holdt de for vort Logi. Mutter skældte ud ind ad Vinduet til os, og Fatter fandt de sovende i en Lade, hvor han var blevet gemt hen, uden en Skilling i Lommen, men drømmende om en dejlig stor Pengeseddel og en fornøjelig Aften i hyggeligt og muntert Selskab. De fik ham kaldt tilbage til Virkeligheden og bragte ham hjem. Hen paa Eftermiddagen kom Vagtmanden med vore 3 Kammerater; vi fulgtes saa ad ned til Jernbaneknudepunktet og gled derfra med Toget ind til *Dépot spécial* i *Aurillac*.

Den følgende Dag, det var altsaa om Onsdagen, blev Retten sat med *M. le Commandant* som Dommer og *Sergent Boulanger* som Tolk. Anklagen lød paa, at jeg under Bataljen med Tyskerne ogsaa var kommet til at slaa et Par Vagtmænd; det var jeg meget ked af, og Kaptajnen syntes ogsaa, at det var en formildende Omstændighed, at det var Tyskerne, som havde begyndt; men alligevel mente han, at 14 Dages *Prison* kunde være passende for os, medens Vagtmanden fik 8, fordi han var blevet hjemme at passe den syge *Peter Møller*. Men det allermærkeligste var dog, at man fra den tyske Fangelejr i *Neussargues*, hvor jeg jo havde tilbragt en Nat, rejste Krav om et Beløb paa 50 Francs for en ituslaet

Kakkelovn. — — Desværre var jeg ikke betalingsdygtig, idet jeg nemlig inden Rettergangen af Sikkerhedshensyn havde deponeret mine Kontanter hos Køkkenmester *Martin Petersen*, der jo havde fri Adgang til Prisonen og var en solid Mand. — Jeg tilbød at sidde Beløbet af, hvilket Kaptajnen dog ikke uden videre kunde gaa med til; Sagen skulde indbettes til Krigsretten for 13. Région i *Clermont*. Jeg bad ham om at prøve paa at opnaa en Ordning, men i *Clermont* var man helt umedgørlige, viste det sig. Da vore Papirer kom tilbage, var de forsynet med en Bestemmelse om, at jeg skulde have 25 Dages mørk *Prison*, *Hans* 14 lyse, og desuden skulde jeg skrive hjem til Konen efter Penge til den stakkels Kakkelovn, der jo saadan set heller ikke kunde gøre ved det og var lige saa sagesløs i hele Historien, som *Hans* havde været.

Jeg maatte til at skrive hjem, og Pengene kom ogsaa, men i Stedet for at sende Beløbet til *Neussargues*, sendte Lejrens Pengesergent de 50 Francs ud til mig paa Landet, og dér blev de ogsaa brugt. Da jeg senere kom ind til Lejren, afkrævede *Sergent Boulanger* mig Beløbet, men da var det for sent, og siden hørte jeg ikke mere til Sagen.

Skærtorsdag 1917 begyndte Tidsregningen for mine 25 mørke Dage; hver Gang det bliver Paaske, maa jeg tænke derpaa, og sommetider ogsaa til Jul. — Glædelig Jul! gamle Kammerater og ikke mindst til *Hans*, min Lidelsesfælle fra Paasken for 20 Aar siden.

Besøget i Aurillac.

Talerne ved Modtagelsen paa Raadhuset.

Efter at Deltagerne i Frankrigsrejsen Lørdag Aften den 11. September var ankommet til *Aurillac*, hvor Medlemmer af Byraadet m. fl. hilste paa dem, blev de den følgende Søndag Formiddag meget hjerteligt modtaget paa Byens Raadhus. Her var Medlemmerne af Byraadet og Repræsentanter for den stedlige Forening af tidligere Krigsdeltagere kommet tilstede. Modtagelsen fandt Sted i Raadhusets med franske og danske Flag smykkede Festsal, hvor Byens Vice-Borgmester *Monsieur Besombes* under Borgmesterens Fraværelse holdt Velkomsttalen, idet han bl. a. udtalte:

»I Byraadets Navn, som jeg her repræsenterer, har jeg den Ære og Fornøjelse at byde Dem hjertelig velkommen til *Aurillac*.

En smuk Følelse af Taknemlighed fører Dem i Dag hertil fra det fjerne, men saa stolte Danmark, lille af Udstrækning, men stor gennem sin Historie og stolt af sine demokratiske Institutioner.

De har ikke skyet en lang og besværlig Rejse for at gense den Egn, som smertelige Forhold i sin Tid førte Dem til, og hvor De var tvunget til at være under

den lange Krig, som hverken De eller vi havde ønsket. De kommer for overfor Deres gamle Værter at give Udtryk for Taknemlighed og Venskab. Vi er glade og stolte over disse venskabelige Følelser overfor vort Land og bringer Dem vor dybtfølte Tak derfor.

De vil i Dag genfinde de samme Traditioner af Flid og Hæderlighed og opleve den samme jævne, venlige Modtagelse, som mødte Dem, da De for 23 Aar siden lærte Cantals Beboere at kende.

Naar De vender tilbage til Deres Hjemstavn, der nu har genvundet sin Frihed, saa sig til Deres Landsmænd, at Frankrig er, hvad det altid har været, et Land opfyldt af Tanken om et Broderskab mellem Folkene, et Land, der ikke taa-ler Uretfærdighed, og et Land, hvor de Undertrykkede finder fuld Forstaaelse. Sig dem, at Frankrig elsker Freden over alt og er rede til at bringe hvert rimeligt Offer for dens Opretholdelse, og at Frankrig, lige som i 1914, hvis det paany skulde blive angrebet, enigt som den Gang vil rykke ud til Forsvar af sin Frihed og Uafhængighed.

Monsieur Besombes sluttede med at takke for det danske Venskab og udbragte et Leve for Danmark og dets Fremtid.

Paa Rejsedeltagernes Vegne takkede *Jens Lassen*, *Nyphol*, for Modtagelsen, idet han udtalte:

»Vi takker Dem for den hjertelige Modtagelse, De har givet os. Vi betragter det som en stor Ære, at De har villet modtage os tidligere Krigsfanger paa denne storslaaede Maade. Vi er kommen til eders skønne Land *Auvergne*, fordi det rummer saa mange gode Minder for os. Vi er kommen for at hilse paa Cantals flittige, arbejdsomme og elskelige Befolkning, som vi fik lært at højagte, da vi færdedes hernede som Krigsfanger. Vi er kommen hertil for endnu engang at se og færdes paa Steder, som i Aarevis blev os et Tilflugtssted i en ond og haard Tid, men som — takket være Frankrigs Højsind og, lad mig gentage det, Cantals elskværdige Befolkning — for os sønderjyske Krigsfanger, naar alt tages i Betragtning, blev en lys og god Tid.

Første Gang vi betraadte Frankrigs Jord, var det tvungent, under fremmed Flag, i fremmed Klædebon, i det ydre som Fjende; men i vore Tanker, i vore Hjerter var vi af vor inderste Overbevisning Fjender af den Magt, som i vort Hjemland, det danske Land Nordslesvig, ligesom i det gamle franske Alsace-Lorraine herskede brutalt og tvang os som ogsaa eders Landsmænd fra Frankrigs tabte Provinser med i Kampe mod Frankrig. Vi følte, at Frankrigs Sejr vilde blive vor Sejr, og at Frankrigs Nederlag vilde umuliggøre vort Hjemlands Genforening med Danmark.

Tungt var det for os dansksindede Nordslesvigere at gaa med i Krigen, tungest af alt var det, i Krigens første Tid at være med til at gaa fra Sejr til Sejr. Men Frankrigs Hovedhær havde vi endnu ikke mødt. Vi mødte den ved Marne i disse Dage for 23 Aar siden, én Hær, ét Folk, der, som *Corneille* siger, hellere vilde dø end besejres. Dér lærte vi Respekt for Franskmændene.

Vort Ophold i Frankrig blev af lang Varighed. I Aarevis var mange af os Frankrigs Gæster. Trods det, at Frankrig og det franske Folk kæmpede en Kamp paa Liv og Død, havde det dog Tid til at tænke paa os dansksindede Nordslesvigere. Man viste Forstaaelse for vor Stilling, og Lejren i *Aurillac* blev oprettet.

Vi kom til *Aurillac*, fandt Venner her, som vi glæder os til at mødes med igen. Vi lærte her det arbejdende, nøjsomme franske Folk at kende, det samme, som vi mødte ved Marne, et Folk, som hellere vilde dø end besejres.

En ung Pige, jeg mødte under Krigen her i Cantal, gav klare Udtryk for dette. Det var i Krigens værste Tid, Tabslisterne var uhyggeligt lange. »Vi længes efter Freden, vi længes efter Freden«, udbrød hun som i Fortvivelse. Jeg spurgte, om Tyskerne da skulde være Herrer i Frankrig. — »Nej, aldrig, aldrig«, lød det fra hende, næsten som et Skrig, mens hun knyttede Hænderne. En Længsel efter Freden, ikke Krigen for Krigens Skyld, men først Sejren, saa Freden.

Vi lærte her i Cantal at beundre og kom, som Aarene gik, til at holde af det franske Folk, derfor har vi glædet os til igen at komme til Cantal, og jeg véd, at det vilde glæde hver af os, om man hernede fra ad Aare vilde gengælde Besøget.»

»I denne Aand«, sluttede *Jens Lassen* paa Fransk, »hilser vi paa Dem og takker Dem for den Velkomst, De har givet os. Vi giver Udtryk for vort Ønske om alt godt for Frankrig og det franske Folk gennem et Leve Frankrig!«

I Tilslutning dertil talte Formanden for Foreningen af tidligere Krigsdeltagere *Monsieur Cossoul*, som i bevægede Ord gav Udtryk for Ønsket om, at Besøget maatte bidrage til at knytte Baandene fastere mellem gamle Krigsdeltagere til Styrkelse af Fredens Sag i Verden.

Opholdet i Raadhussalen sluttede med, at Aurillac'erne til Minde om Begivenheden fik overrakt et Askebæger med Byens Vaaben og Inscripition. *P. Slipsager*, Nr. Hostrup, og *Jens Thomsen*, Blansgaard, overrakte paa Foreningens Vegne Byraadsmedlemmerne et Eksempel af Aurillac-Bogen.

Fra Raadhuset gik man med Fanerne i Spidsen til Mindesmærket for Byens Faldne, hvor *Jens Lassen* nedlagde en smuk Blomsterdekoration med røde og hvide Baand, idet han paa Fransk udtalte: »I dybtfølt Taknemlighed og Beundring for de Tapre, hvis Minde er hædret her, nedlægger vi denne Krans.«

Fanerne sænkedes, og en Stund dvælede man i Tavshed ved det smukke Monument for derefter at fortsætte med en Rundtur til de fra Fangenskabets Dage kendte Steder i Byen. Derom er der fortalt andetsteds i Bogen.

En Række franske Blade bragte en kort refererende Omtale af de tidligere slesvigske Krigsfangers Besøg, idet de særlig nævnte Modtagelsen paa Raadhuset i Aurillac.

H. M.

I Aurillac-Foreningens Frankrigstur deltog følgende 48 Medlemmer:

Chresten Christensen, Lundsgaard.
Peter Jacobsen, Sønderborg.
Peter Willesen, Høruphav.
Viggo Guldbrandt, Haderslev.
Johannes Sørensen, Sønderborg.
Andreas Detlefsen, Gram.
Jørgen Lyck, Vester Sottrup.

Peter Jensen, Aabenraa.
H. N. Lind, Sønderborg.
Andreas Abild, Aabenraa.
Carl Tramm, Rabsted.
Christen Christensen, Sønderborg.
Andreas Brock, Over Tandslæt.
Henrik Eriksen, Nordborg.

Joh. Nasser, Haderslev.
Jens P. Jensen, Ragebøl.
Hans Festersen, Hostrupskov.
Anders Black Hansen, Søst.
Søren Clausen, Svanstrup.
Jørgen Jepsen, Brandsbøl.
Erik Petersen, Gabøl.
J. Nymand Jørgensen, Odense.
Peter Slipsager, Nr. Hostrup.
Christian Clausen, Ulkebøl.
Christian Ravn, Haderslev.
Jørgen Paulsen, Mallings.
Peter Lund, Nustrup.
Hans Mai, Skovby.
Iver Elneff, Vojens.
Hans Bondesen, Marstrup.
Jens Lassen, Nypøl.

Jens Riggelsen, København.
Jens M. Nielsen, Aabenraa.
Jens Thomsen, Blansgaard.
Axel Jürgensen, København.
Niels Henningsen, Gammelgab.
Bahne Witt, Rabsted.
Martin Paulsen, Rømet, Toftlund.
Andreas Gaarde, Agerskov.
Daniel Asmussen, Agerskov.
Jakob Hansen, Øbenings.
Georg Bøhlens, Hjørring.
Christian Quist, Sønderborg.
Johannes Enemark, Bedsted Lø.
Paul Hansen, Knagsled, Hammelev.
Johannes Jacobsen, Aalborg.
Jens Lund, Vojens.
Christian Gram, Vojens.

Vore Døde.

I Løbet af Aaret, der er gaaet, siden *Aurillac-Bogen* 1936 udkom, er to af Aurillac'ernes særlige »Venner i Danmark« og tre gamle Kammerater fra *Aurillac* afgaaet ved Døden. Vi bevarer dem alle i venligt og taknemligt Minde for dansk Landsmandskab og for godt Kammeratskab gennem vanskelige Aar.

Den 7. Maj 1937 døde Professor, *Dr. med. Edv. Ehlers*, København, 74 Aar gammel. Han var en ideelt indstillet Personlighed med dyb og ægte Trang til at blive til Gavn for andre. Og en saadan Indsats kom han til at øve i stort Format som Læge og Videnskabsmand indenfor det Speciale, han viede sine Kræfter. I denne Forbindelse kan nævnes, at det sønderjyske Welanderhjem ved *Sønder Vilstrup* har hædret ham ved at antage Navnet »Ehlershjemmet«.

Professor *Ehlers* har altid følt sig stærkt knyttet til Frankrig, og hans Interesse for den sønderjyske Krigsfangelejr i Aurillac har bl. a. givet sig Udslag deri, at *Alliance Française* i Danmark, hvis Formand han har været gennem mange Aar, sendte en hel Bunke Dansk-Franske Ordbøger dertil. Siden har han paa forskellig Maade, og ikke mindst i Egenskab af Formand for Bestyrelsen i »Den sønderjydske Fond«, der bragte ham i nær Kontakt med det af Krigen mærkede Sønderjylland, lagt sin store Forstaaelse for Dagen ved Gennemførelsen af den Hjælpeopgave, han her stilledes overfor, og tillige har han ved forskellige Lej-

ligheder vist, at han fortsat havde noget tilovers for gamle Aurillac'er. Det var saaledes Professor *Ehlers'* Initiativ, det alene skyldtes, at »Aurillac-Foreningen«s Frankrigsrejse sidste Sommer kom i Stand.

En af de sidste Septemberdage 1937 døde Kaptajn *Eigil Jørgensen*, Odense, 72 Aar gammel.

Deltagerne i andet Hjemrejseshold fra *Aurillac*, der kom til Danmark over *Odense*, vil fra Modtagelsesdagene der huske denne aabne, ligefremme Mand, der ved sin friske og djærve Optræden baade forstod at skabe Stemning og at sætte Fart i Tingene. Mange vil ligeledes huske ham fra hans Deltagelse i de sønderjyske Krigsfangeforeningers Fællesmøde i *Haderslev* i 1929 til Minde om 10 Aaret for Hjemkomsten fra Fangenskabet.

Kaptajn *E. Jørgensen* var en dyb og følsom Natur, der med stor Styrke og Varme gik ind for de Opgaver, der havde vundet hans Hjerte. Han var meget nationalt indstillet og var levende optaget af det sønderjyske Spørgsmaal. I 26 Aar har han siddet i Bestyrelsen for »Sønderjysk Forening« i Odense og var en Overgang Medlem af Grænsforeningens Hovedbestyrelse. Det hørte til hans største Glæder at komme til den genforenede Landsdel, hvor han har talt ikke saa faa Gange ved Afstemnings- og Genforeningsfester. Han var en god Søn af Danmark og en varmhjertet Ven af Sønderjylland.

Den 4. Oktober 1937 døde *Peter Martin Johansen*, Emmerlev, der en kort Tid var i *Aurillac*. Den afdøde Kammerat, som sikkert kun de færreste vil huske, var født i *Rødenæs* den 30. August 1887. Han var Landbrugsarbejder og blev den 22. Juni 1915 indkaldt til Krigsuddannelse ved I. R. 162 i *Lübeck*. Den 15. Oktober 1915 kom han til Rusland og senere til Frankrig. Han blev taget til Fange den 6. Oktober 1918 og kom derefter til *Aurillac*. Han var syg dernede og var hele Tiden i Lejren med Undtagelse af en Overgang, da han var indlagt paa Hospitalet.

Efter Hjemkomsten boede han først en Tid i *Tønder*, senere købte han et Hus i *Toft* og forsøgte at arbejde ved Landbruget; men dertil havde han ikke Kræfter. Han blev saa Træskomager og flyttede igen senere til *Emmerlev*, hvor han havde en lille Ejendom. Militærrente fik han ikke, og svag var han, saa det gik bestandig nedad Bakke. Han var en af Krigen haardt mærket og nedbrudt Mand, der, saa godt Helbred og Kræfter gjorde det muligt, søgte at slaa sig igennem. Han var flink og flittig og efterlader sig et godt Minde. *P. M. Johansen* var gift allerede før Krigen; tilbage sidder nu hans Hustru og 4 Børn i Alderen fra 23 til 9 Aar.

Den 25. November 1937 døde *Peter I. Rosenblad*, Sommersted, i en Alder af 65 Aar. Han var født i *Jels* og havde, da Krigen udbrød, et Gæstgiveri i *Haderslev*.

Skæbnen tumlede haardt med *P. I. Rosenblad*. Paa Krigen's første Dag, den 1. August 1914, blev han indkaldt til 4. Landstormsbataillon i *Flensborg* og kom i November 1916 til Fronten ved *Verdun*. Her blev han taget til Fange den 16. December 1916. Mellem Jul og Nytaar 1916 kom han til *Aurillac*.

I *Aurillac* var *P. Rosenblad* dels i Lejren og dels paa Landet. Han var den ældste af os alle dernede og fejrede sin 47 Aars Fødselsdag i *Aurillac* — vi kaldte ham »Bedstefader«. Han vil af alle gamle Aurillac'er huskes som en ualmindelig flink og omgængelig Kammerat. Der var noget umiddelbart og vindende ved *Peter Rosenblad*, noget hyggeligt og venligt, som det var opmuntrende at møde, og selv om Fangenskabet blev langt, ikke mindst for ham, der havde Familie derhjemme, saa tog han Forholdene med et Humør, der virkede smittende paa mange andre.

Peter Rosenblad forstod at indrette sig efter Livets Kaar; han ejede et lyst og tilfreds Sind, og det bevarede han ogsaa i Aarene senere.

Ved Paasketide 1937 døde i *Lyon* en af vore Kammerater fra Krigsfangenskabets allerførste Dage, *Simon Thyssen* fra *Aaved* ved *Skærbæk*.

Som Krigsfange kom *Simon Thyssen* først til *Montfort-sur-Meu*. (Se *Paul Verriers* Artikel om sin første Krigsfangerejse og et Billede fra *Montfort* andetsteds i Bogen.) Han var senere blandt de første, som kom til *Aurillac*, og opholdt sig det meste af Tiden i Lejren, hvor han, der talte Fransk, bl. a. fungerede som Tolk. Han læste meget, navnlig Fransk og Engelsk og vil huskes for sine selvstændige Meninger om Tingene, hvilke han undertiden kunde forme ret skarpt.

S. Thyssen var aktiv Soldat ved I. R. 75 i *Bremen*, da Krigen udbrød, og havde en kortere Tid før sin Indkaldelse i 1912 været Journalist ved »*Modersmaalet*« i *Haderslev*. Dette sidste bevirkede, at han sammen med Underofficer *Jørgen Jørgensen*, der ogsaa var Journalist, i Slutningen af Fangenskabet, godt et halvt Aars Tid før Hjemreisen var det vist, ved Professor *Verriers* Hjælp kom til Paris, hvor han levede i fuldkommen Frihed og kunde sætte sig ind i franske Forhold, samt dyrke sine særlige Interesser.

Efter Hjemkomsten rejste *S. Thyssen* igen til Frankrig og var en Tid lang Korrespondent i et stort engelsk Handelshus i *Paris*. Mens han opholdt sig dér, skrev han Artikler om Frankrig, navnligt om politiske Forhold, til »*Flensborg Avis*«. Senere blev han gift med en fransk Dame og overtog et Hotel i *Lyon*, »*Hotel du Bugey*« paa *Boulevard des Brotteaux*, som han havde indtil sin Død. Han efterlader sig Enke og to Børn

og ligger begravet i *Grenoble*, hvorfra hans Hustru stammer. *Simon Thyssen* har flere Gange sammen med sin Familie været hjemme paa Besøg, men Frankrig og hans Virksomhed i *Lyon* bandt ham saa stærkt, at han efterhaanden groede fast dernede, hvor han nu har fundet en tidlig Død.

Simon Thyssen var noget for sig; hans Liv, helt fra Ungdomstiden, har været præget af større Afgjorthed, — her kunde med særlig Grund nævnes hans stærke, varme Sind for *Danmark* og *Frankrig*, — end de flestes. Han var en aaben, frimodig Karakter og vil af mange gamle Kammerater huskes med Glæde, men ogsaa med Vemod. *Simon Thyssen* blev kun 45 Aar gammel.

H. M.

Øverst: Fra Auvergne. Opkørslen til *Le Puy Mary* (1789 m).
Nederst: Fra „Aurillac-Foreningen“s Aarsmøde i Gram Søndag d. 27. Juni 1937.

Øverst: Udsnit af Marne-Fronten ved Eternay. Lidt til venstre for Eternay ses den af 3 Veje markerede Trekant ved Nogentel, hvor de slesvigske Regimenter var med i Angrebet Søndag den 6. Sept. 1914.

Nederst til venstre: Fra Skyttegravene. Til højre: Mads Thonesen, Lysabild, paa Vagt i Skyttegravene paa sin Fødselsdag, den 23. Sept. 1915.

Fra Krig og Fangenskab 1914—19.

Hvad Krigsfangerne selv oplevede
— og Tiden derefter.

DANIEL ASMUSSEN

f. d. 26. Septbr. 1894 i Hønning, Arrild Sogn, hvor Forældrene var Husmandsfolk.

Jeg blev krigsuddannet ved I. R. 84 i Husum fra 4. Maj til 1. August 1915. Den 4. August kom jeg gennem Galicien til Rusland til I. R. 12/92 (Braunschweig) og deltog i forskellige Slag østfor Warszawa. Den 6. September samme Aar forlod vi Rusland og kom til Belgien. Efter 8 Dages Ro i Edeghem, en lille Landsby ved Antwerpen, kom vi til Champagne og deltog i Kampene under den store franske Efteraarsoffensiv. Vi havde store Tab; mange Nordslesvigere faldt her, bl. a. H. P. Beining, Allerup, P. Rosenlund, Aabøl, og P. Mathiesen, Fjelstrup, der var ved samme Kompagni som jeg. I 8 Dage blev vi bestandig angrebet hver Morgen. Den 6. Oktober 1915 var vi færdig og maatte overgive os. Det var ved Souain, jeg blev taget til Fange; jeg var ikke blevet saaret.

Som Krigsfange kom jeg først til Chalons sur Marne og 2 Dage senere til Issoudun (Indre). Den 11. November 1915 kom jeg til Aurillac.

Min Hjemrejse foregik over Odense. Jeg bor i Agerskov, hvor jeg har en Byggeforsretning; jeg er gift, og vi har 4 Børn i Alderen fra 6 til 16 Aar. Jeg deltog i Rejsen til Aurillac sidste Sommer og aflagde Besøg paa en Gaard, Sadour ved Calvint, hvor jeg havde arbejdet; men baade Ejeren M. Emile Boissie, hans Hustru og Søn var døde.

Daniel Asmussen, Murermester,
Agerskov.

CHRESTEN CHRISTENSEN

f. d. 2. Juni 1893 i Stenderup ved Vester Sottrup, hvor Faderen var Landmand.

Efter min Konfirmation var jeg Vinteren 1908—09 paa Efterskole, og i de følgende Aar arbejdede jeg ved Landbruget. Vinteren 1912—13 besøgte jeg Ryslinge Højskole, hvor jeg tog Delingsførerkursus hos den kendte Gymnastiklærer Jens Ovesen. Derfra rejste jeg til mit Hjem og blev i Efteraaret 1913 indkaldt til aktiv Militærtjeneste i Sønderborg ved Füs.-Regt. 86, hvis 11. Komp. jeg tildeltes.

Da Krigen udbrød, kom jeg med Regimentet til *Vestfronten* og var med under Fremmarchen gennem *Belgien* og *Nordfrankrig*; jeg deltog i Kampene ved *Liège*, *Tirlemont*, *Mons*, *Chateau-Thierry* og sluttelig i *Marneslaget* ved *Esternay*. I Skoven ved Slottet *Nogentel*, hvor vi angreb, blev vort Kompagni ramt af to Fuldræfere af det franske Artilleri og led store Tab. Jeg blev saaret i Hovedet, Halsen og Skulderen, hvoraf jeg endnu har Mén uden dog at faa Invaliderente.

Jeg gjorde Tilbage-toget med til *Chateau-Thierry*; det var nogle uhyggelige Dage, under hvilke vi blev skarpt forfulgt af det franske Artilleri. Da jeg var for svag til at gøre Turen med til Tyskland, blev jeg sammen med mange andre Saarede indlagt paa et Hospital i *Chateau-Thierry*; her blev jeg taget til Fange den 9. September 1914. 3 Dage senere kom jeg med en Transport af saarede Krigsfanger til *Bordeaux*, og efter et Hospitalsophold her blev jeg senere sendt til Fæstningen *Blaye* i Nærheden af *Bordeaux*. Efter nogen Tids Forløb kom jeg tilbage til *Bordeaux*, hvorfra jeg sidst i Maj 1915 overførtes til den da nylig oprettede sønderjyske Krigsfangelejr i *Aurillac*.

I et Hold paa 10 Mand kom jeg straks ud at slaa Græs hos *den Tykke* paa *Raisinet*, hvortil vi spadserede ud om Morgen og tilbage igen om Aftenen. Det var en god Plads. *Le Patron*, en Kæmpe at se til, var en meget flink Mand, der havde god Forstaaelse af, hvad der skulde til for at sætte Fart i Arbejdet. Naar vi i Engen skulde »hente et nyt Skaar«, stod han ofte parat med en lille Skænk; en Opstrammer var god, sagde han, det gav Humør. Og Manden havde jo Ret. Gennem de næsten 4 Aar, Opholdet i *Aurillac* varede, har jeg haft mange Pladser; glædest var jeg ved at arbejde hos Bønderne — Høpresning og den Slags var for ensformigt.

Vaabenstilstandsdagen fejrede jeg paa Depotet. Jeg husker, at vi blev stillet op i Gaarden, hvorefter Kommandanten holdt en Tale til os. Det blev en stor Dag, hvor Krigens gode Afslutning fejredes under festlige Former og ved adskillige Glas Vin.

Jeg var med i Transporten, der kom hjem over *København*. Det gjorde et dybt Indtryk, da vi efter 4½ Aars Ophold i Frankrig sejlede ud af *Dunkerques* Havn med *København* som Maal. Den Modtagelse, vi fik i Danmarks Hovedstad, er et uforglemmeligt Minde. Her var mødt adskillige af vore Kære hjemme fra Sønderjylland. Det var ikke lige let for alle i hine Hjemkomstdage; to Mand, der hørte til vor Transport, blev angrebet af spansk Syge under Hjemturen og maatte lades tilbage i Frankrig, hvor de døde. Ogsaa min yngre Broder, *Andreas*, døde af spansk Syge i *Aurillac*; han er senere blevet overført til den danske Soldaterkirkegaard i *Braine* og har, som saa mange af vore Landsmænd, faaet sit sidste Hvilested i fransk Jord.

Det gik mig, som jeg tror, det er gaaet mange, at det kneb lidt med at komme rigtig i Gang efter Krigens Aar. Jeg tog atter fat ved Landbruget og var Vinteren 1919—20 paa *Høng Landbrugsskole*. Derefter købte jeg en Landejendom af en gammel Onkel i *Ullerup*; det var ikke gunstige Tider for unge Landmænd, men værre blev det dog senere. Jeg er gift og har tre smaa Piger. Gaarden i *Ullerup* har jeg overladt til en Broder og har nu min Fædrengaard.

Jeg var en Tur i *Frankrig* i Maj 1934 til Indvielsen af et Monument paa den danske Soldaterkirkegaard i *Braine*. Det var en dejlig Tur, hvorfra jeg altid vil mindes den venlige Modtagelse, vi fik i Paris af Professor *Verrier* og *Frue*. Ingen har gennem Aarene været alle gamle *Aurillac*'ers Ven som *Paul Verrier*.

Sidste Sommer deltog jeg i *Aurillac-Foreningens Frankrigstur*. Denne Rejse til *Auvergne* og *Aurillac* blev en stor Oplevelse og vil aldrig glemmes. Den smukke Modtagelse, vi fik af Byen *Aurillac*, var enestaaende; det var meget mere, end vi havde kunnet vente, navnlig i Betragtning af, at vi jo i sin Tid havde kæmpet i de

tyske Armeer mod Frankrigs Sønner, og at vi ikke altid havde været lige artige Børn dernede. Under Opholdet i *Aurillac* besøgte jeg sammen med flere Kammerater en gammel Plads dernede, hvor Familien, trods de mellemliggende 20 Aar, endnu kunde huske os og genkendte os.

Chresten Christensen, Gaardejer,
Lundsgaard pr. Vester Sottrup.

CHRISTEN CHRISTENSEN

f. d. 9. Januar 1894 i *Kær* ved *Sønderborg*, hvor Faderen var Murer.

Efter min Konfirmation kom jeg i Murerlære i *Sønderborg*. Da jeg havde udlært, rejste jeg fra 1912—14 som farende Svend i *Tyskland* og havde Arbejde i mange af de største Byer dernede; ogsaa i *Svejs*s opholdt jeg mig et Par Maaneder og var her Medlem af den *Skandinaviske Klub*. Jeg gennemvandrede hele *Svejs*s til Fods fra By til By. Da Krigen udbrød, arbejdede jeg i *Sønderborg*.

Min militære Uddannelse fik jeg ved II. Rekrut-Depot E. II i *Haderslev*, hvortil jeg blev indkaldt den 5. Maj 1915. 3—4 Maaneder senere kom jeg til Fronten i *Rusland*, men allerede den 22. September 1915 blev jeg i Slaget ved *Pinsk* saaret i det ene Ben. Mit Ophold i *Rusland* blev derfor kun kort. Jeg kom med Lazarettog til *Schrimm* i *Posen*, men opnaaede noget senere Tilladelse til at blive overført til *Sønderborg*. Her kom jeg til at ligge i Forsamlingshuset, der jo var taget i Brug som Lazaret under Krigen. Det var en dejlig Tid, hvor jeg kunde modtage Besøg hver Dag.

Den 28. December kom jeg til *Grothau* til 2/II Ers. 63, hvorfra jeg den 6. Marts 1916 blev sendt til *Vestfronten* og tildelt 5. Komp. I. R. 23. I Kampene ved *Somme* blev jeg saaret den 2. Juli 1916. Jeg havde faaet et Lungeskud, havde faaet højre Haand læderet og var endvidere blevet ramt af en Granatsplint i venstre Skulder. Sommeslaget var det værste, jeg endnu havde været med til. Tre lange Dage laa jeg uden at blive forbundet; saa blev jeg hentet af to franske Sanitetssoldater og fik den første Forbinding i en Understand. Gennem en Løbegrav blev jeg baaret hen til en Bil og førtes saa sammen med 5 andre Saarede, hvoriblandt nogle var Franskmand, til Feltlazarettet. Senere blev jeg flyttet til et Hospital i *St. Lo*. Jeg er Krigsinvalid med 40 pCt. Invaliditet.

I December 1916 blev jeg fra Hospitalet i *St. Lo* ført til Krigsfangelejren i *Dinan*, og derfra blev jeg under Bevogtning af 2 Mand sendt til *Aurillac*, hvor jeg ankom den 23. Februar 1917. Jeg blev modtaget af Sergeant *Boulanger*, og i Løbet af kun 10 Minutter var jeg inde i Lejren og fik her en god Modtagelse af mine Landsmænd, som straks gav mig Navneforandring til *Treogtyve*. Jeg var lige fyldt 23 Aar, var fra Regiment 23 og ankom til *Aurillac* den 23. Februar — tilmed var der flere i Lejren af samme borgerlige Navn som jeg, og som gennem deres Ophold der havde mere Anciennitet, medens jeg jo var ny paa Stedet. Paa Grund af mine Saar kunde jeg ikke arbejde hos Bønderne og blev derfor hele Tiden i Lejren, hvor jeg forrettede forskellige Tjenester.

Vaabenstilstandsdagen var en stor Festdag i Lejren, og den fejredes paa tilbørlig Maade ved et Glas Vin. Jeg kom hjem over *Odense*, hvor Ankomsten fandt Sted den 13. April. Efter 3 Festdage der fortsattes Hjemrejsen over *Faaborg* med Skib til *Sønderborg*, hvor mine Forældre var mødt for at tage imod mig. Hjemme var der pyntet med Guirlander og Blomster; det blev en Modtagelse, som jeg aldrig vil glemme.

Tiden senere er forløbet godt for mig. Jeg fik straks Ansættelse ved Kontorarbejde paa Udligningskassen for *Sønderborg Amt*. I 1921 blev jeg gift, og vi har nu 3 Børn, 2 Piger og 1 Dreng. Samme Aar, vi holdt Bryllup, købte vi et Vaskeri

i lejede Lokaler i Sønderborg, og 5 Aar senere byggede vi en Ejendom, hvor vi stadig driver Vaskeri.

Da jeg hele Tiden var i Lejren, har jeg ikke haft Forbindelse med Fransk-mændene, men det har altid været mit Ønske at besøge Frankrig igen og da navnlig Aurillac. Dette Ønske fik jeg — takket være et Tilskud fra Den sønderjyske Fond — opfyldt sidste Sommer; alle de mange smukke Oplevelser og Minder, vi tog med os hjem fra denne Tur, vil aldrig udslettes af min Erindring.

Christen Christensen, Vaskeriejer,
Kastanieallé 38, Sønderborg.

MARIUS CHRISTENSEN

f. d. 3. September 1880 i Mølby, Spandet Sogn, hvor Forældrene var Husmandsfolk.

Jeg er opvokset i Mølby og kom ud at tjene i 12 Aars Alderen. Efter min Konfirmation i 1895 arbejdede jeg ved Landbruget og havde to Pladser, indtil jeg blev indkaldt til Militærtjeneste ved Inf. Regt. 46 i Posen, hvor jeg laa fra 1900—1902.

I 1910 overtog jeg Gaarden Bredbjerg ved Skærbæk, og jeg blev gift i 1912. Min Hustru er fra Branderup.

Da Krigen kom, maatte jeg møde den 2. August i Haderslev, hvor jeg tildeltes 3. Landstorms-Bataillon. Derfra blev jeg overført til Res. I. R. 75 i Bremen, og den 17. November kom jeg til Fronten i Flandern og tildeltes Res. I. R. 216. Efter Tyskernes heftige, men frugtesløse Stormløb mod Calais, var Fronten i dette Omraade haardt medtaget af Krigen; alt var mærket af dens Gru.

Den 17. December 1914 blev jeg taget til Fange i Nærheden af Bixschoote under Kampene ved Yserkanalen, hvor Fransk-mændene efter et Stormangreb Kl. 7,30 Morgen tog 2. Komp. af Regt. 216 til Fange. Jeg blev ikke saaret. Af Kammerater, der ved den Lejlighed maatte samme Vej, som jeg, nævner jeg N. P. Christensen, Toftlund, Peter Matzen, Gram, Chr. Skov, Fjersted, Peter Østergaard, Vollum, Chr. Kauffmann, Abkjær, Jørgen Nikolaisen, Arnitlund, og Andr. Hansen, Strandelhjørn.

Efter Tilfangetagelsen kom vi til Coëtquidan, og senere arbejdede vi i et Stenbrud i V'outré (Morbihan), hvor der var strengt Arbejde, en lang Arbejdsdag og daarligt Logi. I Begyndelsen af Maj 1915 kom vi som nogle af de første til Aurillac. Overførelsen dertil kom helt uventet, idet jeg paa dette Tidspunkt ingen Anelse havde om, at der var nogen i Frankrig, der tog sig af os. Paa Bane-gaarden i Aurillac tog en fransk Sergent, der til vor store Overraskelse talte Dansk, Hr. Boulanger, imod os. Professor Verrier, der var i Aurillac i disse Dage, bød os velkommen til den danske Lejr.

Ligesom alle mine Kammerater arbejdede jeg ogsaa paa Landet. Bedst havde jeg det ved Høpresning i Laroquebrou. Jeg tør sige, at jeg, alle Forhold taget i Betragtning, har haft det godt som Krigsfange. Efterretningen om Vaabenstilstanden fik jeg, da vort Arbejdshold var undervejs fra St. Salers til Drugeac. Det var Vagtmanden, der meddelte os denne store Begivenhed, som vi efter Ankomsten til vor nye Arbejdsplads fejrede ved quelques litres. Glæden var fælles for Fransk-mænd og Danskere.

Efter Vaabenstilstanden ventede vi med Længsel efter, at der skulde komme Bud om Hjemsendelse; men det trak ud til Foraaret 1919. I Begyndelsen af April fandt Afrejsen Sted fra Aurillac, og den 13. April ankom vi over Dunkerque med »St. Thomas« til Odense; Modtagelsen i Danmark var hjertelig og langt mere stor-slaet, end jeg havde ventet.

Jeg har taget gode Minder med mig hjem fra Cantal, og jeg siger Beboerne

dernede Tak for den Tid jeg, skønt mod min Vilje, maatte opholde mig i dette ejendommelige og smukke Bjergland.

Min Kone, der havde ventet mig hjem med første Transport til København og forgæves var rejst derover for at tage imod mig, kom — efter forinden at have forvissat sig om, at jeg var med denne Gang — nu til Odense for at afhente mig. I alle Krigsaarene havde vi ikke rigtig kunnet skønne over, hvorledes det stod til hjemme, og vi var forberedt paa at finde meget ændret. Forandringerne var dog ikke store for vort Vedkommende. Et dybt Skaar i Hjemkomstglæden var Tanken om de mange Landsmænd og Venner, der ikke kom tilbage.

Efter Afslutningen af Krigen og Sønderjyllands Genforening med Moderlandet var der meget at tage fat paa, men Lysten dertil manglede ikke. Vi har kunnet glæde os ved god Sundhed og har Grund til at sige Tak for alt, saadan som det har formet sig for mig. Fire Børn havde vi før Krigen og tre er født efter; alle er nu voksne paa et nær, og de 3 ældste af Børnene er gift. Den 18. August 1937 fejrede vi Sølvbryllup, og vi takker Aurillac-Foreningen for udvist Opmærksomhed i den Anledning.

Jeg sender hermed alle gamle Kammerater en hjertelig Hilsen.

Marius Christensen, Gaardejer,
Bredbjerg pr. Skærbæk.

SØREN MIKKELSEN CLAUSEN

f. d. 10. Januar 1888 i Svanstrup ved Bredebro, hvor Faderen var Landmand.

Jeg er opvokset hjemme i Svanstrup og har været med til at passe Faar og Kreaturer fra jeg var en lille Dreng. Efter Konfirmationen var jeg Elev paa flere Gaarde og var paa Efterskole og Landbrugsskole.

Jeg blev krigsuddannet fra Juli 1915 ved Res. I. R. 10/214 i Bremen. 3 Maaneder senere kom jeg til Fronten i Flandern og kom i Stilling ved Yserkanalen, hvor det var roligt; vi døjede mest af Vaadhed og af Rotteplagen. Efter Ophold forskellige Steder, hvor jeg deltog i nogle Smaakampe, kom jeg til Sommefronten og deltog i Offensiven dør i 1916. Jeg blev saaret i Skulderen og havde den Lykke at komme tilbage til Tyskland til Lazarettet i Labbek. Efter Udskrivningen tildeltes jeg Ers. Batl. 90, som laa i Rostock. Den 17. September 1917 kom jeg igen til Fronten og tildeltes I. R. 394; jeg var med i Kampene ved Montdidier og Noyon. Under et Ophold i Rekrut-Depot 1006 blev jeg igen saaret; denne Gang under en Øvelse med Haandgranater, hvoraf én eksploderede i Utide og saarede mig i Albueledet. Efter et Lazaretophold kom jeg i Foraaret 1918 til Fronten ved St. Quentin og blev taget til Fange ved Mary den 10. August 1918, da Tilbage-toget begyndte.

Efter Tilfangetagelsen kom jeg til en Samlelejr, hvor vi i 5—7 Dage gik i en indhegnet Mark og kun fik lidt Vand og Brød. Mange paadrog sig en Sygdom. Jeg kan takke mine Kammerater for, at jeg kom igennem dette. De slæbte mig med til den næste Samlelejr og sørgede for mig saa godt, de kunde. I den nye Lejr blev Krigsfangerne fra Grænselandene skilt fra, og Slesvigerne sendtes til Aurillac. Da følte jeg mig godt tilpas, for da var jeg klar over, at jeg havde det værste bag mig. Vi blev godt modtaget i Aurillac. Jeg arbejdede kort Tid hos Bønderne og fulgte Tærskemaskinen. Jeg bar Sække paa Loftet, og for os var der altid stillet en ekstra Flaske Vin til Raadighed. Naar Arbejdet var endt, havde vi altid lidt Fest.

Da Vaabenstilstanden kom, begyndte Kirkeklokkerne at ringe i den lille Landsby, hvor jeg arbejdede. L'Allemagne »kaput«, lød det, og der var Jubel og Glæde allevegne.

Jeg kom hjem over *København*; det var en haard Tur fra *Dunkerque* i Storm og gennem Minefelter over Vesterhavet. Det saa ud, som om vi ikke skulde komme hjem til Danmark; men efter nogle Dages Orkan løjede det af, og saa gik det for fuld Damp til Danmarks Hovedstad. Modtagelsen lader sig ikke beskrive; den glemmes aldrig. Efter Krigen lange, tunge Aar, vendte vi nu hjem til det Land, vore Fædre havde længtes efter at tilhøre.

Da jeg kom hjem, savnede vi en Broder, der var død i Krigen, det var i 1917. Efter Hjemkomsten overtog jeg min Faders Gaard, hvor jeg nu bor med min Hustru og 4 Børn, en Søn i Konfirmationsalderen og 3 smaa Piger. Jeg blev gift i 1922.

I September 1937 deltog jeg i Turen, *Aurillac-Foreningen* foranstaltede til Frankrig; det var med mærkelige Følelser, jeg gensaa Fronten, men hvad der undrede mig var, at det krigshærgede Land, vi havde set, nu igen var opbygget. Byen *Aurillac* saa næsten lige saadan ud, som da vi forlod den i 1919. Rejsen var en stor Oplevelse, og Gensynet med Professor *Verrier* var os en særlig Glæde.

Søren Clausen, Gaardejer,
Svanstrup pr. Bredebro.

HANS FUGLSANG DAMGAARD

f. d. 29. Juli 1890 i Ørsted, *Oksenvad* Sogn, hvor Forældrene havde Gaarden »*Fuglsang*«.

Jeg er opvokset i mine Forældres Gaard og gik i den stedlige Kommuneskole. Efter at have gaaet til Præsten i *Oksenvad* kom jeg paa Præparandskolen i *Aabenraa* for at begynde Uddannelsen til Lærer. Denne Uddannelse fuldenndtes paa Seminariet i *Rendsborg*, og de følgende to Aar var jeg Lærer i *Graasten*. Derefter tog jeg fat paa Forberedelsen til Studentereksamen, som jeg bestod ved Latinskolen i *Rendsborg* i 1915; straks efter maatte jeg med i Krigen. Jeg havde i mange Aar med Studentereksamen for Øje faaet Undervisning hos min Sognepræst.

Jeg har ikke været aktiv Soldat; jeg var første Gang paa Session i December 1914 og blev den 22. Februar 1915 indkaldt til Krigsuddannelse ved I. Ers. Batl. Inf. Regt. 85, I. Rekrut-Depot i *Rendsborg*. Jeg uddannedes senere i *Nortorf* og *Neumünster* og overflyttedes til II. Ers. 85, 1. Komp.

Den 1. Maj 1915 kom jeg med 2. Komp. I. R. 215 til Fronten i *Belgien* ved *Bixchoote* i Nærheden af *Yserkanalen*. Vi kom straks med i de haarde Kampe, som fandt Sted efter Tyskernes første Anvendelse af Giftgas. Paa dette Front-afsnit blev jeg det første Aar, idet vort Regiment dog blev sat ind forskellige Steder, af hvilke især skal nævnes Slaget ved *Pilkem* og Sprængningerne ved *St. Eloi*. Sommeren 1916 var jeg i ca. 3 Maaneder til Uddannelse i *Lockstedter Lager* og kom derefter med i *Sommeslaget* fra 20. September 1916. Vi stod i *Amboltskoven* ved *Chaulnes*. I ca. 3 Uger tordnede Kanonerne ustandseligt, Dag og Nat; i 24 Timer laa vi i *Trommeild*, hvor Granater i Tusindvis sendtes ind over vor Stilling. Den 22. Oktober 1916 om Eftermiddagen Kl. 5 fandt Infanteriangrebet Sted; hele vort Kompagni faldt i Fangenskab. Jeg stod ved Indgangen til vor Dækning. En ung Franskmand styrtede hen imod mig og holdt Revolveren for Brystet, men i Stedet for at trykke af lod han den synke og begyndte at tale til mig. Vi vekslede nogle Ord om Krigen Rædsler: »Skynd dig at komme bort«, sagde han, og saa styrtede vi af Sted, ind gennem de fremstormende Franskmænds Rækker og over i deres Skyttegrave. En Officer modtog mig med et Haandtryk, en Soldat tog min Hue, hvorfor jeg maatte have en Hovedbeklædning af en Sandsæk; det medførte, at man troede, jeg var en Tyrk, da jeg senere ankom til *Aurillac*.

I alt faldt der den Dag ca. 6000 Mand i Fangenskab. Vi var i den første Tid anbragt paa en Gaard bag ved Fronten. Den 22. November kom jeg til *Orléans*; dér blev jeg som Slesviger straks efter skilt fra og sendt til *Aurillac*, hvor jeg ankom den 25. November 1916. Nogle af Tyskerne advarede imod at tage til *Aurillac*, idet det kunde opfattes som Forræderi; men jeg rejste alligevel, fordi jeg ønskede at være sammen med mine Landsmænd.

Vi var 3 Mand, der fulgtes ad dertil, mine to Rejsefæller kunde dog ikke Dansk, saa de rejste videre. *Boulanger* tog imod mig, og det første Spørgsmaal, han stillede mig, var, om jeg havde Lus, og da det viste sig, at jeg forstod Dansk, blev han straks meget venlig imod mig. Men navnlig skal jeg aldrig glemme den Venlighed og Hjælpsomhed, som mine Kammerater viste mig. Jeg var meget taget af Krigen og saa vistnok elendig ud. Men der var ingen Grænser for den Godhed og Hjælp, der blev vist mig fra den første Dag. Jeg tilbragte hele min Fangenskabstid paa Depotet, hvor jeg forsøgte at være til Nytte for mine Kammerater. Naar jeg tænker tilbage paa den Tid, er jeg ked af, at jeg ikke gjorde mere til Gavn og Glæde for andre.

Paa Vaabenstilstandsdagen kom Kaptajnen og meddelte, hvad der var sket; derefter kaldte han os sammen for at fortælle os alle om den store Begivenhed; han holdt en Tale, og vi svarede. Dannebrog og Trikoloren vajede Side om Side i Fangelejren den Dag.

Hjemrejsen foregik over *Paris*. En Tid før Hjemrejsen fik jeg Meddelelse om, at jeg af den franske Regering havde faaet Lov til at være i Frihed i *Paris*. Det blev kun kort Tid. Hjemrejsen kom. Vi rejste over *Dunkerque* til *København* og oplevede de uforglemmelige Dage i Foraaret 1919, som jeg har talt om saa mange Steder og ved saa mange Lejligheder, og hvis Hovedindtryk jeg ofte har sammenfattet saaledes, at al den Kærlighed, vi mødte, gav os Troen paa Livet og Troen paa Mennesker tilbage. Den tog den tunge, knugende Byrde bort, der laa over vore Hjerter. Vi kunde igen aande lettet og frit og med frejdig Fortrøstning gaa til det Arbejde, der ventede hver især. — Det blev et uforglemmeligt Gensyn med Forældre og Søkende. Min Broder havde været med i Krigen, men ogsaa han var sluppet godt fra det. Vi var nu alle samlet og skulde til at bygge paa den nye Fremtid. Jeg opholdt mig en Del i *Danmark* for at fortælle om Sønderjylland. Navnlig hører en Foredragsrejse til *Bornholm* i Pinsen 1919 og et Besøg hos mine nuværende Svigerforældre, som havde været mine »Gudfædre« under Fangenskabet, til mine uforglemmelige Oplevelser.

Efter Krigen tog jeg for Alvor fat paa mit teologiske Studium ved *Københavns Universitet*. Jeg tilbragte her gode Studenteraar bl. a. paa Regensen, tog Embedseksamen i 1923, rejste paa Studierejser i Udlandet, som førte mig til *Frankrig* igen. Jeg blev 1925 Docent ved Universitetet, 1930 Doktor i Teologi, 1933 Stiftsprovst ved *Københavns Domkirke* og 1934 Biskop over *Københavns Stift*. 1926 blev jeg gift med *Calina Wagner*, Datter af Pastor *Wagner* i Aarhus. Vi har 3 Børn, 2 Drengene og en lille Pige i Alderen fra 10 Aar og nedefter til 3 Aar.

I *Frankrig* har jeg været flere Gange. Jeg studerede i *Strasbourg* fra 1924—25 og overværede Indvielsen af den sønderjyske Soldaterkirkegaard i *Braine*, hvor jeg bragte en Hilsen fra de gamle Kammerater. I 1930 holdt jeg Forelæsninger paa *Sorbonne*; paa Hjemrejsen besøgte min Hustru og jeg Slagmarkerne, bl. a. det Sted, hvor jeg blev taget til Fange, og i 1935 var jeg igen i *Paris* som Deltager i det lutherske Verdenskonvent. Jeg haaber, at ogsaa jeg faar Lejlighed til en Gang igen at se *Dépot Spécial des prisonniers de guerre slesvigais*.

Hans Fuglsang Damgaard, Dr. theol.,
Nørregade 11, København K.

HANS FESTERSEN

f. d. 23. Januar 1890 i *Hostrupskov, Ensted Sogn*, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Efter min Konfirmation var jeg hjemme i to Aar; de følgende to Somre havde jeg Plads ved Landbruget og besøgte Landbrugsskolen i *Aabenraa* om Vinteren. Da min Moder var Enke, turde hun ikke sende mig til Danmark. Efter at have været ude i de to Aar kom jeg hjem for at passe Gaarden, og i Efteraaret 1912 blev jeg indkaldt som Soldat ved I. R. 75 i *Bremen*.

Jeg aftjente min Værnepligt paa andet Aar, da Krigen udbrød. Den 8. August rykkede vi fra *Aachen* ind i *Belgien*; den 18. August var jeg med i Slaget ved *Tirlemont* og den 23. August ved *Mons*. I *Marneslaget* den 6. September 1914 blev jeg under Fremrykningen ved *Esternay* saaret i Hovedet af en Geværkugle. Jeg arbejdede mig hen til et Slot, hvor der var Forbindingsplads. Efter at være blevet forbunden kom jeg den følgende Morgen med en Sanitetskolonne til *Montmirail*. Men da Franskændene nærmede sig, blev der den 7. September om Aftenen givet Ordre til, at alle de Saarede, som var i Stand dertil, skulde gaa længere tilbage. Jeg kom derved tilbage til *Chateau-Thierry*, hvor jeg den 8. September blev indlagt paa et Lazaret. Dér overgav den tyske Læge os til Franskændene den 9. September. — Efter en Operation i Næsen et Par efter Krigen er jeg blevet anerkendt som Krigsinvalid.

Som Krigsfange kom jeg temmelig vidt omkring. Fra *Chateau-Thierry* blev vi først transporteret til *Bordeaux*; efter et Ophold paa en Kaserne dér kom jeg til *St. Jean Pied de Port* og senere til den lille franske Atlanterhavssø *Ile d'Oléron*. En Tid derefter kom jeg igen til *Bordeaux* og førtes derfra med en Transport Krigsfanger til *Casablanca* i Marokko, hvor vi arbejdede ved Vejanlæg forskellige Steder. I Efteraaret 1915 kom jeg sammen med de Sønderjyder, der var dér, tilbage til *Frankrig*. Det var en meget smuk Tur gennem *Gibraltarstrædet* til *Marseille*. Søen var helt rolig, og vi faa Sønderjyder, der var med, fik Lov at opholde os paa Dækket. Fra *Marseille* fortsattes Turen med Jernbane til *Aurillac*, hvor vi ankom sidst i Oktober 1915. Jeg var med paa den første Transport, der kom fra *Marokko*; allerede længe forinden havde jeg modtaget Breve fra *Danmark*; Lejrkommandanten spurgte mig derfor, om jeg var dansk; dertil svarede jeg, at vor Landsdel havde været dansk indtil 1864. Han spurgte saa, om jeg ønskede at komme tilbage til *Frankrig*, hvilket jeg naturligvis gerne vilde; men det blev, som allerede nævnt, Efteraar, inden det skete.

I *Aurillac* traf jeg straks Bekendte, hvoriblandt flere Landsmænd, jeg havde været sammen med i andre Lejre. Det meste af Vinteren 1915—16 opholdt jeg mig i Depotet, idet jeg efter Opholdet i Afrika led af Klimafeber. Det var rart i *Aurillac* den Gang, da Pastor *Jensen* var kommen dertil. I Foraaret kom jeg med et større Hold til *Clermont-Ferrand*, hvor vi byggede Barakker til et Hospital. Her havde jeg det godt — ogsaa naar jeg var syg. Da Høhøsten begyndte, kom vi tilbage til *Aurillac*, og jeg kom ud til Bønderne for at slaa Græs, hvilket jeg, der er Landmand, snart kom efter. Det gav en god Kost og rigelig Vin, som sikkert var medvirkende til, at Klimafeberen efterhaanden tog af.

Min Hjemrejse foregik over *Svejts* og *Tyskland*, idet jeg var blandt de Krigsfanger, som udveksledes med franske Krigsfanger i *Tyskland*. Den 9. November 1918 ankom vi til *Konstanz* og blev her modtaget af en tysk General, som holdt en Tale til os. — Under de urolige Forhold, der var i *Tyskland* i disse Dage, vilde jeg ikke skrive hjem; min Ankomst var derfor ikke ventet; Overraskelsen og Gen-synsglæden blev derved saa meget større.

Øverst til venstre: *M. Francis Gaillard*, Infirmier i *Dépôt Spécial*. Til højre: Fra Krigsfangenskabets første Dage; Billedet viser fra venstre *Henrik Eriksen*, Druelund ved Nordborg, *Poul Hansen*, Tørningmark ved Hammelev, og *Simon Thysen*, Aaved ved Skærbæk, mens de opholdt sig i *Montfort*, hvor de var blevet skilt fra de tyske Krigsfanger (se *Paul Verriers* Artikel).

Nederst til venstre: Postekspeditor *Hans Jacobsen Knabe*, Svenstrup, der var „Postmester“ og Bibliotekar i *Dépôt Spécial*. Til højre: „*Aurillac-Foreningen*“s Formand, Red. *Hans Madsen*, Rodding.

Øverst til venstre: *Peter Slipsager*, Nr. Hostrup pr. Rødekro. Til højre: *Mads Thonesen*, Lysabild pr. Skovby, Als.
Nederst til venstre: *Jacob Hansen*, Øbening pr. Hellevad. Til højre: *Jens Jørgensen*, Lindedal 34, Haderslev.

Øverst til venstre: *Smedemester Marius Ratgen*, Københoved pr. Skodborg J.
Til højre: *Valdemar Gram*, Store Nustrup.
Nederst til venstre: *Anders Black Hansen*, Søst pr. Rødekro. Til højre: *Jacob Hansen*, Undelevmark pr. Tørsbøl.

Øverst til venstre: Postbud Jørgen Wrang, Branderup J. Til højre: Andreas Jensen, Købmagergade 43, Fredericia.

Nederst til venstre: Peter Nicolaisen, Kummerlev pr. Bredebro, ved Hjemkomsten til Odense. Til højre: Viggo Guldbrandt, Sønderbro 8, Haderslev.

I Efteraaret 1920 overtog jeg min Fædrenegaard, som jeg stadig har. Jeg blev gift samme Efteraar. Vi har en Søn paa 16 Aar.

Jeg deltog i *Aurillac-Foreningens* Frankrigstur sidste Sommer og var paa mange af de Steder, hvor jeg havde været i Krigsaarene. Bl. a. besøgte jeg en Familie i *St. Simon*, hos hvem jeg havde været helt alene i næsten et Aar. De blev meget glade og overrasket ved at se mig. To Sønner, der den Gang var i Hjemmet, var begge blevet gift; den yngste var hjemme, medens den ældste havde en Forretning i Nærheden af *Aurillac*. Det blev en ualmindelig smuk og fornøjelig Tur, og vi fik overalt en meget venlig og hjertelig Modtagelse. Jeg vil gerne hermed rette en Tak til *Den sønderjyske Fond* for dens Tilskud til Rejsen.

Hans Festersen, Gaardejer,
Hostrupskov pr. Aabenraa.

ANDREAS CHRISTENSEN GAARDE

f. d. 8. August 1894 i *Galsted, Agerskov* Sogn, hvor Faderen var Landmand og Handelsmand.

Jeg har som Ung tjent paa forskellige Gaarde i *Agerskov* Sogn, indtil jeg den 5. Maj 1915 blev indkaldt til Krigsuddannelse ved I. R. 215 i *Lübeck*.

Den 5. Juli 1915 kom jeg til I. R. 6/256 i *Rusland*; i Januar 1916 kom jeg tilbage til *Neuwied* a/R., og i Maj 1916 blev jeg sendt til *Vestfronten* med I. R. 12/364 til *Argonnenskov* — *Verdun*.

Jeg fik et Strejfskud i Nakken under Kampen ved *Fort Souville* ved *Verdun*, hvor Franskmændene efter 4 Dages Trommeild stormede og tog mig til Fange den 4. September 1916. Vi var da kun 7 Mand tilbage af mit Kompagni, og vi overgav os alle. En Læge i *Fort Souville*, som forbandt mig, gjorde mig opmærksom paa, at jeg som Sønderjyde skulde søge at blive sendt til den danske Speciallejr i *Aurillac*.

Som Krigsfange kom jeg først til *Souilly*, ca. 15 km sydfor *Verdun*, og den 27. Oktober 1916 blev jeg sendt til *Aurillac*. I *Souilly* var vi kun 2 Sønderjyder blandt ca. 14,000 Fanger, der var dør, og paa den Konto reddede vi os af og til en lettere Tjans.

I *Aurillac* blev vi glædeligt overrasket ved de mange gamle Bekendte, vi traf dør, og jeg levede mig hurtigt ind i de nye Forhold. — Vi lærte meget nyt at kende i *Aurillac* og under Arbejdet hos Bønderne i Omegnen. Vi blev efterhaanden godt fortrolige med Forholdene og Befolkningen, saa man ofte glemte, at man var Krigsfange. Da Vaabenstilstanden kom, arbejdede jeg hos *M. Monier* paa Gaarden *Faux* i *Menet*. Kl. 13, lige da jeg skulde til at sætte Ploven i Gang, kom en Dreng løbende med Besked om, at der var sluttet Vaabenstilstand. Jeg lod Plov være Plov og skyndte mig hjem til Gaarden, hvor den store Begivenhed fejredes med Taler og Sang, Vin og Dans; det blev overmaade festligt.

Hjemrejsen foregik fra *Aurillac* den 4. April 1919 med Toget til *Dunkerque* og videre med Skib til *Odense*, hvor vi fik en flot Modtagelse. Efter de 4 Ungdomsaar, jeg havde tilbragt i Krig og Fangenskab, blev den største Oplevelse alligevel Gensynet med Far og Mor og Modtagelsen herhjemme.

Siden 1920 har jeg levet som Ungkarl her i *Agerskov Kro*, hvor jeg har forestaaet Driften af Landbruget for Fru *Damm*.

Jeg deltog i *Aurillac-Foreningens* Frankrigstur Sommeren 1937. En af de smukkeste Oplevelser paa Turen havde jeg, da jeg Mandag den 13. September sammen med *Jakob Hansen*, *Hans Mai* og *Carl Tramm* i Rutebil kørte ud til *Mauriac* for at besøge gamle Kendinge. Fra *Mauriac* tog *Jakob Hansen* og jeg en Bil til *Menet*.

Undervejs gjorde vi en Afstikker til *Puy Mary*, fra hvis 1787 Meter høje Top vi havde en herlig Udsigt ud over det smukke Land, hvor vi havde tilbragt nogle Ungdomsaar, og som vi nu igen besøgte. Ankomsten til *Menet* opsøgte vi Byens Tobakshandel, hvor vi købte Tobak og fik en *Chaupine*. Vi kendte jo Stedet fra gamle Dage. Saa kørte vi ud til Gaarden *Faux*, hvor jeg i lang Tid har arbejdet som Krigsfange. Jeg blev godt modtaget af Datteren, der nu er 37 Aar gammel; hun er gift og har Gaarden. Ogsaa Broderen, der var lille, da jeg var der, talte jeg med. Da vi havde snakket lidt, og jeg havde faaet *la soupe*, Vin, Brød og Ost, spurgte jeg, om Herskabet paa Slottet *La Clidelle*, hvis Ejer var General, og hvor jeg ogsaa havde været, var hjemme. Hun syntes ikke, jeg skulde gaa derop, men jeg gjorde det alligevel. Jeg kom ind i Køkkenet, hvor jeg før mange Gange havde faaet mine Maaltider, mens jeg i sin Tid var der. Jeg traf 2 unge Piger og sagde mit Ærinde; de mente ikke, det var heldigt, jeg gik ind, men jeg dristede mig dog til det og fik en venlig Modtagelse med Champagne og Kage. Her havde jeg bl. a. arbejdet sammen med *H. Henningsen, Klovtoft*. — Senere besøgte jeg Slottet *Vezac*, hvor jeg har været sammen med *Paul Hansen*.

Andreas Gaarde,
Agerskov Kro pr. Agerskov.

VALDEMAR J. GRAM

f. d. 19. April 1892 i *Nustrup*, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Min Barndomstid har jeg oplevet paa en Gaard i *Nustrup*; den er senere brændt og nu delvis udstykket. Bortset fra en Vinter, jeg var paa *Hejls Efterskole*, har jeg været hjemme de første Aar efter min Konfirmation. I 1909 overtog min ældste Broder Fædrenegaarden, og vi yngre Søkende flyttede saa med vore Forældre hen paa den Gaard, jeg senere har overtaget. Sommeren 1911 var jeg paa en Gaard ved *Odder*, og den følgende Vinter besøgte jeg *Ryslinge Højskole*. Efter et Ophold paa en større Gaard paa Sjælland var jeg paa *Dalum Landbrugsskole*. Sommeren 1914 var jeg med paa det sønderjyske Gymnastikhold til *Malmø*. Paa Hjemturen derfra modtog min Broder og jeg i *København* Budskabet om min Faders Død.

Paa Foraarssessionen 1914 var jeg taget til Soldat, men dels paa Grund af Faders Død og dels paa Grund af Aareknuder trak det ud med Indkaldelsen til Efteraaret 1915. Reklamationer kunde kun hjælpe til en Tid, og da jeg engang ved en Afhøring blev mødt med det meget sigende Udbrud »Hochschulenschrift«, var det forbi. Jeg kom sammen med flere fra Egnen til *Lohausen* ved *Düsseldorf* til Res. I. R. 53; det var i November 1915.

I Januar 1916 blev vi sendt til *Maubeuge* til Videreuddannelse og som Reserve. Da det trak op til *Verdun-Offensiven*, lod jeg mig indlægge for at faa Aareknuderne opereret bort, men jeg naaede alligevel at komme med til *Verdun* som Reserve; begejstret var jeg jo ikke. — Bortset fra en lille Høstlov var jeg hele Sommeren 1916 ved *Cote du Poivre*, hvor det jævnlige gav baade Peber og Kanel. Ved et enestaaende Held laa vi der hele Sommeren uden at storme en eneste Gang, men alligevel kunde vi efter en Sommers Ophold der regne os til »Seniorerne«. Mangel Aften og Nat har man der staaet paa Post i Mulm og Mørke eller har ligget foran Skyttegraven i et Granathul og har hørt Trommeilden til begge Sider af os, og til Afveksling kunde man se Lyskugler af forskellig Art og Kulør som Signal over Terrænet. Til de ikke saa hyggelige Bestillinger hørte ogsaa at trække Pigtraad mellem Skyttegravene om Natten; selv om man lærte at blive færdig i en Fart, og man var fri for Tjeneste Resten af Døgnet, saa var det ikke et Arbejde,

der var særlig Rift om, for Franskmandene holdt godt Udkig, og undertiden gjorde de os det »pebret« nok. Nej, saa var »Stollenbau« da mere human Arbejde.

Den 15. December 1916 hørte jeg Kanonernes Drøn for sidste Gang. Efter 5 Dages Trommeild angreb Franskmandene i Nærheden af vor Stilling, og vi blev kommanderet op for at afgive nogle Skræmmeskud (de eneste, jeg har affyret), og derved blev det. Ved Middagstid den følgende Dag gik de frem, i Læ af deres egen Ild, og indtog et Par Skyttegrave over en længere Frontstrækning. Vi hørte, der blev nogen Skærmydsel, men da vi tøvede lidt, hvor vi var, blev vi røget ud af Understanden med Haandgranater. Ved Hullet stod en Franskmand paa Post, mens vi kravlede ud én for én. Saa vidste vi, hvad Klokken havde slaaet. Det varede lidt, inden Franskmandene fik Samling paa os. Et Par Mand af os søgte Læ et Sted, hvor det viste sig, at en Franskmand havde gemt sig. Da han sad med opplantet Bajonet, tilbød vi ham for en Sikkerheds Skyld lidt Tobak.

Vi blev ført til *Verdun*, hvor vi stod fra Middag til Aften, inden vi blev ført gennem Byen. Vi naaede den første Nat saa langt, at vi ikke længere kunde høre Kanontordenen. De første 8 Dage af Fangenskabets var vi i en Samlelejr i *Souilly*, godt med Pigtraad omkring, med en Lyskaster i det ene Hjørne og et Maskingevær i det andet. Derfra kom vi til at arbejde i et Stenbrud i *Fleury*, men kom kort efter paa Grund af mangelfuld Beklædning til *Dijon*, hvor der blev spurgt efter Slesvigere, Elsass-Lothringer og Polakker.

Saa gik Turen til *Aurillac*, hvor jeg ankom den 14. Januar 1917. Noget forkommen var man blevet efter den sidste Tids mindre behagelige Tilværelse; Skafterne havde maattet skæres af Støvlerne for dog at kunne faa Fodtøj paa de ophovnede Ben, og blank var man blevet i Ansigtet paa Grund af for ringe Vandforsyning, dertil passende langhaaret, saa man saa ikke helt almindelig ud. Det var velgørende at blive vasket og i det hele taget at dumpe ned blandt Landsmænd, der sørgede for én, men som tillige var svært gridsk efter Nyt hjemme fra. Efter kort Tids Forløb kom jeg paa Landet, dels til Bønderne og dels til Høpresning. Det første Sted, jeg arbejdede, var i *Marmanhac*, og senere har jeg været i *Laroquebrou, St. Projet de Salers, Pleaux* og *Vendôme*. Landbruget var ret forskelligt fra vort. Om Sommeren gav det god Øvelse i Græsslaaning, og om Vinteren var det særlig Skovarbejde, Gyvelhugning osv., vi beskæftigedes ved. Undertiden gravede vi Overrislingsrender; de flyttedes, idet Grønsværet fra de nye Render, der gravedes, brugtes til Opfyldning af de gamle. Overrislingen spillede en stor Rolle, og i Forbindelse dermed kunde jeg nævne, at jeg et Sted var med til, at vi kastede Møddingen i en lille Bæk, der flød forbi Gaarden. Bækken førte Gødningen med sig, og Vandet, der brugtes til Overrisling af Markskraaningerne, kunde nok sætte Kulør paa Græsset. Livets Behagelighed bestemtes jo mest af Bøndernes og Vagtmandens Velvilje. Mest frit havde man det ved Høpresning; i vort Hold har vi ofte haft det muntert, naar *Hans N. Hansen* fik fat i Harmorikaen, hvormed han forstod at lokke Nysgerrige til. Ved dette Arbejde var vi paa egen Kost og havde engang en pudsige Oplevelse. En Dag ved Middagstid indfandt Politiet sig pludselig og gik lige løs paa vor Suppegryde, som han inkvisitorisk undersøgte efter at have løftet Laaget af. Vi blev alvorligt bange for, at han vilde snuppe Suppen lige for Næsen af os, men saa galt gik det ikke. Forklaringen var den, at der var blevet stjålet Høns i Nabolaget, og da Tyvene havde været saa raffineret at strø nogle Fjer fra Hønseset hen til vort Kantonnement, blev vi mistænkt for at have stjålet Høns, hvad vi naturligvis ikke havde.

Vaabenstilstanden oplevede jeg i Lejren; Stemningen var høj baade der og ude i den flagsmykkede By; jeg var Vaabenstilstandsdagen med efter Levnedsmidler og saa da første Gang *Aurillac* flagsmykket og Gaderne fulde af glade be-

gejstrede Mennesker. En lang Vinter, men alligevel med Forventning i Sindene, fulgte, og endelig sidst i Marts 1919 kunde vi — jeg arbejdede den Gang i *Vendome*, pakke Klundset. Hjemrejsen foregik over *København*. Det var med ejendommelige Følelser, vi i *Dunkerque* gik om Bord i et Skib, der laa og ventede med Dannebrog i Toppen. Her modtog vi det første Velkommen paa dansk Grund af Dr. *Munch* og N. *Neergaard*, der, som Deltagere i den danske Delegation til Paris, vendte hjem med samme Skib.

Det blev en haard Sejlads over Nordsøen, men den glemtes hurtigt over den hjertelige Modtagelse, vi fik ved Ankomsten til *København*, og de Festdage, der fulgte efter. Min Moder og Svigerinde kom over at hente mig og var med til en Del af Festlighederne. Da vi en lille Uges Tid senere kom hjem, var Dannebrog gledet til Tops; det var lidt før Tiden, men alt var rede.

Jeg var ikke blevet saaret i Krigen, men Helbredet slog kun lige til, til jeg kom hjem; kort efter maatte jeg paa Sygehuset, og jeg skrantede en Del de første Aar efter Hjemkomsten. I 1923 blev jeg gift; vi har en Pige paa 12 Aar. Samme Aar, jeg blev gift, fik jeg Gaarden overdraget af min Moder, som var svagelig og døde 2 Maaneder senere.

Jeg har ikke været i Frankrig siden Krigen. Paa Grund af et Byggeforetagende kunde jeg ikke saa godt deltage i Turen derned sidste Sommer; det var i hvert Fald ikke Lysten, der manglede.

Valdemar Gram, Gaardejer,
Store Nustrup.

VIGGO PETERSEN GULDBRANDT

f. d. 12. Juni 1896 i *Haderslev*, hvor Faderen var Rebslagermester.

Jeg blev krigsuddannet i *Slesvig* fra 21. September 1915 til i Juni 1916 ved I. Ers. Batl., 1. Komp., Regt. 84 og kom derefter med I. R. 222 til *Østfronten*, til *Galicien* og *Karpaterne*. Senere kom jeg til *Vestfronten*, til *Verdun*, hvor jeg den 16. September 1917 om Aftenen Kl. 11 paa Højde 304 helt alene, under Udførelse af Ordnonanstjeneste, blev taget til Fange af Franskmandene, som overraskede mig. Som Krigsfange passerede jeg flere store Gennemgangslejre, bl. a. *St. Décir* og Lejren i det gamle Fort i *Dichon*. Senere kom jeg paa Hospitalet i *Vichy* og i Januar-Februar 1918 til *Aurillac*. Her befandt jeg mig bedst ude hos Bønderne. Jeg kom hjem over *Odense*. Hjemturen var som et herligt Eventyr, der kulminerede med den hjertelige Modtagelse i *Odense*. Hjemkomsttiden er mit Livs lykkeligste Dage.

Jeg er gift og har 2 Børn, 2 Piger paa 12 og 16 Aar. I 1921 overtog jeg min Faders Rebslageri og førte det betydeligt frem; i 1929 opgav jeg dog selve Fabrikationen. Grunden hertil var, at jeg foruden Rebvarer havde oparbejdet en betydelig Grossist-Forretning omfattende alle mulige Salgsartikler. I 1933 solgte jeg min Detail-Forretning og flyttede til *Sønderbro Nr. 8*, hvor jeg i Dag udelukkende driver Engros-Virksomhed og beskæftiger 6—7 Mand.

Viggo Guldbrandt, Grosserer,
Sønderbro 8, Haderslev.

ANDERS BLACK HANSEN

f. d. 27. Februar 1893 i *Søst*, hvor Forældrene var Bønderfolk.

Mine Forældre er begge af gammel Bondeæt, og deres Slægt, der kan føres 3—400 Aar tilbage, stammer fra *Egen* og *Genner*. Jeg er opvokset i mit Hjem og gik i Kommuneskolen i *Søst*. Efter Konfirmationen har jeg, med Undtagelse af Vintrene 1911—12 og 1912—13, da jeg besøgte den daværende Landbrugsskole i *Aabenraa*, været beskæftiget hjemme.

Ved Generalsessionen i Juni 1914 blev jeg taget til Soldat og skulde have af-tjent min Værnepligt ved I. R. 162 i *Lübeck*. Jeg kom i Stedet for til Rekrut-Depotet i *Flensborg*, hvortil jeg indkaldtes den 6. Oktober 1914.

Allerede den 20. December samme Aar blev jeg sammen med en Transport sendt til *Noyon*, til Füs. Regt. 86, hvis 11. Komp. jeg tildeltes. Julen tilbragte vi i *Camelin* bagved Fronten; heldigvis blev det baade den første og den sidste derude. Kort efter Jul kom Regimentet i Stilling ved *Moulin*. Den 24. Januar 1915 blev jeg saaret i venstre Hofte af en Granatsplint. Saaret var ret dybt, men ikke farligt; jeg kom paa Feltlazaret VII i *Noyon* og var der til 5. Marts, da jeg kom tilbage til Kompagniet ved *Moulin*.

Under det franske Angreb den 6. Juni 1915 ved *Moulin*, hvor jeg laa i forreste Linie, blev jeg taget til Fange. Efter flere Dages Trommelild, der tilføjede Tyskerne store Tab, stormede Franskmandene og tog omtrent hele Resten af III. Batl., ca. 250 Mand, til Fange.

Jeg kom som Krigsfange til *Belle-Isle-en-Mer*, en lille fransk Atlanterhavssø ved Bretagnes Kyst, hvor der fandtes en stor Samlelejr for Krigsfanger. Derfra blev jeg med et stort Arbejdshold sendt til *St. Nazaire* ved Loiremun-dingen, hvor vi udførte Havnearbejde.

I Begyndelsen af Januar 1916 blev jeg, takket være Professor *Verrier* og hans Arbejde for de sønderjyske Krigsfanger, flyttet til *Aurillac*, hvor Lejren den Gang var i *Ecole Albert*. Samlingen af Sønderjyderne var en stor Begunstigelse, vi ikke nok kan paaskønne, og jeg havde glædet mig til at komme til *Aurillac*.

I selve Lejren har jeg kun været kort Tid. Det var altid fornøjeligt at komme der, for i Lejren traf man altid gamle og nye Bekendte. Men som Landmand foretrak jeg at være ude hos Bønderne. Selv om Landbruget var forskelligt fra vort, saa kunde der godt læres noget af de franske Bønder, der særlig udmærkede sig ved Flid og Nøjsomhed. Jeg har mange gode Minder fra Opholdet i *Auvergne*, og ikke mindst tænker jeg ofte paa den herlige franske Vin.

Rygterne om Vaabenstilstand, der ofte var fremme, blev endelig Virkelighed, da Tyskerne i Efteraaret 1918 maatte trække sig tilbage. Den 11. November 1918 var jeg beskæftiget ude paa Marken; pludseligt hørte jeg, at Kirkeklokkerne begyndte at ringe, Folk samledes under Jubel og Leveraab for Sejren, for Frankrig og for de Allierede. Da var det sket, som vi gennem Aar havde ventet paa, men som vi nu næsten ikke kunde fatte. Tankerne søgte uvilkaarligt mod Hjemmet og ud til Soldaterne paa Fronten; vi kunde forestille os, hvad de følte i dette Øjeblik. I mit Arbejdshold fejredes den uforglemmelige Dag ved en lille Fest om Aftenen med Vin og Sang.

Vinteren maatte vi endnu tilbringe i Fangenskab, men hen i Marts Maaned hørte vi, at et Hold var blevet hjemsendt fra *Aurillac*. Rejsespændingen steg nu for hver Dag, der gik; vi vidste jo, at det ogsaa snart maatte blive vor Tur. Endelig, omkring 1. April, kom der Rejsbud til os. Vi tog Afsked med vore Venner paa Gaarden *Escoudert*, hvor jeg da arbejdede; med Fane i Spidsen og under Sang drog vi ud af Byen og naaede Lejren, hvor alt stod i Opbruddets Tegn, og hvor det ene Hold efter andet ankom ude fra Landet.

Efter nogle Dages Ophold i Lejren — vi maatte jo afvente Skibets Tilbage-komst efter Afleveringen af den første Transport — drog vi endelig af Sted den 5. April og naaede *Dunkerque* efter et Par Dages Jernbanekørsel. Det var et stort Øjeblik, da vi kunde gaa om Bord paa »*St. Thomas*«. Da var det Slut med Fangenskabet. Under Leveraab for det Land, der gav os sunde og raske tilbage, og til *Marseillaisens* Toner, gled Skibet gennem Kanalen ud mod Havet.

Omtrent 4 Døgn tog Sejladsen, der forløb udmærket. Natten til den 13. April

ankrede »St. Thomas« op ved Indsejlingen til *Odense Kanal*, og Søndag Morgen sejlede vi saa ind til *Odense*. Det var en Triumftur ned gennem Kanalen, men langt mere storslaaet blev det dog, da vi, efter den festlige Modtagelse paa Kajen, marcherede gennem Gaderne til Kasernen, hvor vi kom i nye Klæder.

Efter nogle smukke Festdage i *Odense*, skiltes de gamle Kammerater. Skærtorsdag den 17. April ankom jeg til *Rødekro St.*, hvorfra jeg omtrent 4 Aar tidligere var rejst til Fronten. Meget tungt var hændet i disse onde Aar, og Sorgen var ogsaa kommet til mit Hjem, hvor tre Brødre var draget ud, men jeg alene vendte tilbage.

Efter Hjemkomsten har jeg været beskæftiget i mit Fødehjem, som jeg i 1929 overtog efter min Fader. — Jeg lever stadig som »garçon«.

Jeg var med blandt dem, der i Sommer fik Ønsket om at gense de gamle Frontegne og *Aurillac* opfyldt. Det blev en stor Oplevelse.

Anders Black Hansen, Gaardejer,
Søst pr. Rødekro.

JACOB HANSEN

f. d. 29. Oktober 1886 i *Vester Lindet*, Gram Sogn, hvor Faderen var Landmand.

Efter min Konfirmation var jeg et Par Aar hjemme hos min Fader og havde derefter Plads paa forskellige Gaarde paa min Hjemegn, indtil jeg i 1908 blev indkaldt til Militæret. — Jeg har aftjent min Værnepligt ved 12. Komp., Inf.-Reg. 129 i *Grandens* fra 1908—10.

Efter endt Soldatertid var jeg Vinteren 1910—11 paa *Ryslinge* Højskole og havde derefter igen Plads ved Landbruget paa min Hjemegn indtil Krigens Udbrud. Den 4. August 1914 mødte jeg til Krigstjeneste ved Inf.-Regt. 84 i *Haderslev* og blev tildelt 7. Kompagni.

Efter nogle Dages Ophold paa Kasernen i *Haderslev*, gik det til Krigsskuepladsen i *Belgien*. Vi kørte med Toget til *Aachen* og gik den næste Dag over den belgiske Grænse. Saa begyndte Krigen for Alvor. Jeg var med i Kampene om *Liège*. Dernæst den 18. August i Slaget ved *Tirlemont* mod Belgierne, og den 23.—24. August ved *Mons* mod Englænderne. Saa marcherede vi mod *Paris*. Der skete ikke noget nævneværdigt, da Franskmandene hele Tiden trak sig tilbage, og vi marcherede næsten baade Dag og Nat, indtil vi den 6. September 1914 stødte sammen med Franskmandene ved *Marnefloden*, og det for Tyskerne saa skæbnesvangre Slag begyndte. Vi skulde den Dag have haft Hviledag, men det blev noget andet; thi hen paa Formiddagen begyndte Franskmandene Angrebet. Vort Regiment blev sendt ud til Modangreb, og i denne Kamp blev jeg saaret af en Shrapnelkugle, der gik gennem det ene Ben. Jeg blev samlet op samme Dags Aften af vort eget Artilleri og var med paa Tilbagetoget i 2 Dage. — Den 8. September naaede vi tilbage til *Chateau-Thierry*. Her blev alle de Saarede efterladt af Ambulancen, der fulgte Tropperne paa Tilbagetoget, og den næste Dag blev vi taget til Fange af Franskmandene. Efter nogle Dages Ophold i *Chateau-Thierry* blev vi sendt til *Bordeaux*, hvor jeg kom paa Lazaret. Jeg fik en god Pleje; efter 3 Maanedes Forløb var mit Saar lægt, og jeg har ingen Mên deraf.

Fra *Bordeaux* kom jeg til *Blaye*, og sidst i Juni 1915 kom jeg sammen med nogle Kammerater til *Aurillac*. — Forhøret der over mig tog ikke lang Tid, og jeg havde ingen Vanskeligheder ved at blive optaget.

Jeg har aldrig været bange for at sige, at jeg er dansk. Efter nogle Dages Ophold i Depotet blev jeg sammen med 9 Kammerater sendt paa Arbejde paa en Gaard i Nærheden af *Aurillac* — *La Resinie* hos Monsieur *Calvet* — i Fangesproget

kaldet »den Tykke«. — Han tog imod os udenfor Gaarden, og efter at have kigget fra den ene til den anden, sagde han: *à la soupe!* Og saa begyndte Arbejdet hos Bønderne i *Auvergnes Bjerge*, og det skulde vare i tre Aar. — Her hos »den Tykke« havde vi det godt. Det gav meget Vin og Flæsk, og det smagte mig fortræffeligt. Det kneb i den første Tid at kunne taale Vinen. Den første Dag gik det godt; men den næste Dag fik jeg for meget og faldt i Søvn midt paa Eftermiddagen. Naa — senere gik det jo bedre; vi lærte — om ikke just at holde Maade — saa dog bedre at kunne døjle »Mosten«, og Vinen og Flæsken spillede hele Tiden en stor Rolle i Fangernes Tilværelse.

I de tre Aar, Opholdet i *Cantal* varede, havde jeg mange forskellige Pladser, baade gode og mindre gode, men jeg havde det dog godt — især naar man tager i Betragtning, at man var Krigsfange.

De sidste halvandet Aar var jeg sammen med fem Kammerater i *Falgoux*. Byen laa i Enden af en 40 Kilometer lang Dal ved Foden af Bjerget *Puy Mary*. Her havde vi det meget godt.

Efterhaanden som Tiden var gaaet, havde vi vænnet os til Fangelivet og lært en Del af Sproget.

Bevogtningen af Fangerne slappedes ogsaa, det blev ikke mere taget saa nøje. — Her i *Falgoux* saa vi ikke meget til Vagtmanden, vi blev godt kendt med Beboerne og kunde om Aftenen og om Søndagen gaa lidt i Byen. Vi kunde ogsaa købe Kød og Vin, saa meget vi vilde, saa det skete en Gang imellem, at vi lavede et lille Festmaaltid.

En Aften hen paa Efteraaret 1918, da jeg var paa Vej hjem til vor Bolig, kom en Dreng og fortalte mig, at der var kommen Telegram til Posthuset, at to af Fangerne skulde ind til Fangelejren for at sendes hjem. Det viste sig at passe; da jeg kom hjem, stod Vagtmanden med Telegram om, at *Rasmus Hye* og jeg skulde hjem, og vi maatte af Sted samme Aften, da vi skulde være i *Aurillac* næste Morgen.

Vi fik i en Fart vore Smaating pakket, og vandrede saa det meste af Natten op over Bjergene til nærmeste Jernbanestation og tog derfra med Toget til *Aurillac*, hvor vi ankom næste Morgen. Der var 30 Mand, der skulde hjemsendes fra *Dépot Spécial*. I Depotet blev alt ordnet i en Fart, og allerede samme Eftermiddag blev vi sendt af Sted. — Vi kom først til en Fangelejr, hvor der blev samlet 750 Mand, der skulde sendes tilbage til Tyskland. Efter nogle Dages Ophold her og efter at der var foretaget mange sære Ting med os, bl. a. taget Fingeraftryk, og vi var blevet fotograferet baade med og uden Klæder, blev vi endelig sendt af Sted. Rejsen gik gennem *Svejts*, hvor vi flere Gange fik noget at spise; men Dørene i Toget var laasede, saa ingen kunde knibe ud. Efter godt et Døgn's Jernbanekørsel naaede vi *Konstanz* i Baden. Her blev vi modtaget af en gammel General, der bød os velkommen hjem, og et Orkester spillede »Deutschland über alles«. Der blev ogsaa holdt Taler for Fædrelandet og Kejser *Wilhelm*, der da allerede var paa Vej til *Holland*.

Jeg var paa Rejsen bleven angrebet af spansk Syge og kom derfor, da Modtagelsesceremonien var til Ende, til Undersøgelse hos Lægen og straks derefter i Lazarettet. Jeg havde 40 Graders Feber og blev paa Lazarettet i 3 Uger. Behandlingen her var saamænd ganske god, men Føden var meget knap. Den sidste Uge, jeg var der, fik jeg af Kødmad kun en lille Frikadelle, saa jeg var glad, da jeg, efter at være blevet udskrevet, kunde rejse hjem. — Paa Lazarettet i *Konstanz* oplevede jeg ogsaa Vaabenstilstanden og Revolutionen, som vi dog ikke mærkede meget til.

Rejsen fra *Konstanz* hjem til *Nordslesvig* blev ikke af de behageligste. Alt stod i Krigens og Revolutionens Tegn. Skønt det var om Vinteren, var der hverken Lys eller Varme i Togene. Disse gik ogsaa meget uregelmæssigt, og vi holdt flere Gange stille i Timevis ude paa Jernbanelinjen. Endelig efter to Døgn's Kørsel naaede vi til *Altona*, hvor jeg skulde melde mig. Det tog ikke lang Tid for at ordne Papirerne, saa jeg samme Aften kunde fortsætte til *Flensborg*, hvor jeg sammen med en Del andre maatte overnatte i Ventesalen.

Næste Morgen fortsatte jeg med Toget til *Rødekro* og spadserede derfra til *Nørre Hostrup*, hvor min Søster dengang var og endnu er.

Saa var Krigen og Fangenskabet for mit Vedkommende til Ende, efter at det havde varet i fire Aar og fire Maaneder. — Min Søster blev meget glad ved at have mig sund og rask hjemme igen, og min Glæde over Gensynet var ikke mindre, men jeg havde lidt svært ved at finde mig tilrette i de forandrede Forhold herhjemme, og i den første Tid længtes jeg næsten tilbage til Frankrig.

Jeg fik ogsaa senere Lejlighed til at rejse derned, men derom fortæller jeg en anden Gang.

Efter Krigen tog jeg fat ved Landbruget igen og var et Aarstid paa min Hjemegn. I 1920 kom jeg til *Holbøl Sogn*, hvor jeg blev. Her havde jeg Plads paa nogle Gaarde, boede derefter i nogle Aar paa *Holbøl Landbohjem* og arbejdede ved alt, hvad der bød sig. I disse Aar foretog jeg 3 Rejser til Frankrig.

I 1932 købte jeg et Stykke Jord af Jordlovsudvalget og byggede senere paa det, saa nu er jeg Husmand. De daarlige Tider for Landbruget har ogsaa sat sit Præg paa dette Foretagende, men ved Sparsommelighed og gode Folks Hjælp er det dog lykkedes at holde det gaaende.

I 1933 blev jeg gift med *Emma Junk*, Datter af forhenværende Vagtmester Junk i *Klipleu*. Vi har en lille Pige paa 3 Aar.

Jacob Hansen,
Undelevmark pr. Tørsbøl.

JAKOB HANSEN

f. d. 23. Marts 1896 i *Øbening*, *Hellevad Sogn*, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Jeg har haft en god Barndoms- og Ungdomstid. Vi var mange Søsken; Moder døde, da jeg kun var 8 Aar gammel, men vi havde derefter en Husbestyrerinde, der, saa vidt det har været muligt, var os i Moders Sted. Vinteren 1911—12 var jeg paa *Holsted Efterskole*, og i de følgende Aar var jeg hjemme, indtil jeg den 8. December 1915 blev indkaldt til I. R. 85 i *Neumünster*.

I Juni 1916 blev jeg sendt til Fronten i *Galizien* til I. R. 12/223 og var, saa vidt jeg véd, den eneste Slesviger ved Bataillon. Faa Dage før vor Ankomst dertil var der indledet en større Kamp, i hvilken vi blev sat ind. Den varede nogle Dage, hvorefter den aabne Kamp efterhaanden udviklede sig til Stillingskrig. Vi byggede en Stilling, som vort Regiment holdt besat hele Vinteren, og hvor vi havde det ret roligt. I Marts 1917 blev vi sendt til *Vestfronten* — det var noget helt andet.

Da vi om Aftenen den 19. August blev sendt ud i Stillingen, gik vi vild og løb hele Natten rundt i gasfyldte Sænkninger i Terrænet. Først om Morgen kom vi i Stilling, men straks efter begyndte Franskmandene at »tromle«. Kl. 8 stormede de og tog os til Fange sammen med ialt 11,000 Mand. I mine Papirer staar, at jeg blev taget til Fange i Slaget ved *Forges* den 20. August 1917.

Fangenskabets første Tid tilbragte jeg i »*Kronprinzenlager*»; senere kom jeg til *Coëtquidan* og derfra igen til *Montfort sur Meu* i Nærheden af *Brest*. Det var

Øverst til venstre: *Nic. Peter Hansen*, *Nederskov*, *Broager*. Til højre: *Chresten Christensen*, »*Lundsgaard*« pr. *Vester Sottrup*.

Nederst til venstre: *Nis Kunstmann*, *Rødding*. I Midten: *Johs. Jacobsen*, *Algade 5*, *Aalborg*. Til højre: *Adolf Johansen*, *Forballum* pr. *Døstrup*, *Sjl.*

Øverst: Fra Frankrigsrejsen. Billedet er taget i den danske Legation i Paris; i Midten Professor Verrier og Frue, i Baggrunden skimtes Minister Oldenburg og Frue. Nederst til venstre: Professor Edv. Ehlers, tidl. Formand for „Den sønderjyske Fond“s Bestyrelse. I Midten: M. Armand Delmas, Château du Bouysson ved Aurillac. Til højre: Biskop H. Fuglsang Damgaard.

ikke rart nogen af Stederne; Forplejningen stod paa ingen Maade i Forhold til Arbejdet.

Straks i den første Lejr blev jeg af en Kaptajn, der forhørte os, gjort opmærksom paa, at der fandtes en Speciallejr for Sønderjyder. Vi var flere Sønderjyder sammen, men blev flyttet flere Gange, og først efter at vi gentagne Gange havde henvendt os til Lejrkommandanten om at blive overflyttet til Speciallejren, slog Befrielsens Time for os. Inden Afrejsen blev vi af den tyske Tolk, en Officers-stedfortræder, stillet op foran Fronten af hele den tyske Lejr, hvor han forklarede, at det var 6 Forrædere, man her saa, og som af fri Vilje ønskede at komme hen i en tysk fjendtlig Lejr. Vi skal nok huske dem, naar vi kommer hjem, sluttede han sin Tale.

Den 21. November 1917 ankom vi til Aurillac. I *Dépot Spécial* blev vi modtaget af Sergent Boulanger og slap godt igennem Krigsforhørets Skærsild. Saa førtes vi ind i Lejrens Gaard, hvor H. Fuglsang Damgaard var den første, vi traf; med et ægte dansk Haandtryk bød han os velkommen. Da følte vi, at vi var kommen hen, hvor vi hørte hjemme, blandt Venner. Mine Kammerater var Th. Thomsen, Pøl, Chresten Bonde, Købingsmark, Hans Sørensen Freudendahl, Rejsby, og Karl Nydahl, Tinglev.

Jeg kom snart ud paa Landet og var først en lille Tid paa Skovarbejde i Saignes, hvor jeg bl. a. var sammen med »Onkel» og Svend Hanssen-Nørremølle. Her fejrede vi en hyggelig Jul 1917. Senere kom jeg paa Hold sammen med Peter Willesen, Chr. Bække, Peter Hviid og Svend Hanssen. Vi arbejdede paa Cambon og kom senere til St. Martin Valmeroux, Drugeac og flere Byer deromkring. Hele Sommeren 1918 arbejdede vi i La Monselie. Vi arbejdede for det meste enkeltvis paa Gaardene, her havde jeg de bedste Pladser, jeg nogensinde har haft, rigeligt med Mad og ogsaa med Vin, gode Drikkepenge og flinke Folk at arbejde for. Nogle franske Lærebøger, vi havde paa Holdet, benyttede jeg flittigt, og P. Willesen, som var Ekspert i Fransk, hjalp mig, saa jeg fik Sproget ret godt lært. Næsten hver Søndag blev en Festdag for os blandt de flinke Beboere i La Monselie.

I Oktober 1918 kom vi ind paa Depotet, og det var helt rart at faa Lejlighed til at hilse paa baade gamle og nye Bekendte derinde. Jeg meldte mig dog ret snart til Arbejdet paa Landet igen. Jeg kom saa paa Tourné med et Tærskelværk i nogen Tid. Julen 1918 fejrede jeg i Lejren, hvor den blev meget mere festlig end ude paa Landet. Jeg boede i disse Vintermaaneder oppe i Barakkerne paa St. Etienne, hvor vi havde mange fornøjelige Timer. Lidt hen i Januar kom jeg paa Skovarbejde til Crespiat, vi fældede Træer, og hvor de havde staaet, plantede vi Graner, jeg tror forresten ikke, at ret mange af dem er groet. Her arbejdede jeg, indtil vi en skønne Dag blev afhentet af en Vagtmand. Nu skulde vi hjem! Denne store Efterretning blev der naturligvis drukket et Bæger paa, inden vi hen mod Aftenen naaede Aurillac.

Vaabenstilstandsdagen arbejdede jeg hos en Greve. Det var en meget flink Mand, som hver Dag holdt os à jour med de store Ting, der da skete. Naar Freden er sluttet, vil I komme hjem til Danmark, sagde han til os. Det var et gribende Øjeblik, da den 11. November Kl. 11 Kirkeklokkerne i Omegnen begyndte at ringe. Det betød jo ogsaa noget for os, og vi baade lo og græd af Bevægelse. Greven gav et Glas ekstra Vin og ønskede os til Lykke. Om Aftenen gik Vagtmanden efter mange Betænkeligheder med os til Kros, hvor vi drak en Skaal paa Krigens gode Udfald. Han var en af disse kedelige bange Vagtmænd, som ikke turde vove sig udenfor Reglementet. Han laasede for os om Natten og passede paa som en Smed, saa det blev ikke til megen Fest den Gang.

Den 3. April 1919 afrejste vi fra Aurillac til Dunkerque. Hjemrejsen blev den

bedste Rejse, jeg nogensinde har foretaget. Ude ved *Murat* laa Sneen endnu meter-høj, men inde ved *Aurillac* var det begyndt at blive Foraar, og Foraar var der ogsaa i vore Hjerter. Det første Bud, vi fik fra *Danmark*, var Dannebrog fra »*St. Thomas*« i *Dunkerques* Havn; det hilstes med Hurra. Det var en dejlig Tur langs Englands Kyst. Da vi var naaet over Nordsøen, og Jylland var i Sigte, maatte alle Mand op paa Dækket for at hilse paa Danmark.

Ankomsten til *Odense* var storslaaet. Efter en hjertelig Modtagelse, blev vi forsynet med nyt Tøj fra Top til Taa og indkvarteredes saa i Byen. Sammen med *Peter Holst*, *Tyrstrup*, kom jeg til *Dalumgaard*. Festlighederne i *Odense* varede 3 Dage, det var dejlige Dage, men det bedste var dog Ankomsten til Hjemmet.

Min Broder modtog mig paa Banegaarden i *Rødekro*, og saa gik det videre til Vogns. Aldrig har jeg været saa glad, som da jeg kom op over Bakken, hvorfra jeg kunde se mit Hjem. Fader var ældedes i Krigens Aar, den havde taget stærkt paa hans Helbred. Min ældste Broder var falden i *Elsass*. Foruden ham havde to Brødre og en Svoger været med, men vi kom da alle godt hjem igen.

Jeg blev hjemme den følgende Sommer; Vinteren 1919—20 var jeg paa *Vestbirk Højskole*, og tog Sommeren efter Plads der paa Egnen. Siden November 1920 har jeg været hjemme, og efter min Faders Død i Marts 1921 overtog jeg mit Fødehjem.

I 1923 blev jeg gift. Vi har nu tre Børn, 2 Piger og en Dreng; den ældste Pige er 11 Aar, Drengen 9 og den mindste Pige 6 Aar gammel. Alle er sunde og raske. Med Bedriften gik det godt, indtil Krisen begyndte; vi er da ogsaa kommen nogenlunde om ved det siden, men godt er det jo ikke.

Jeg har haft megen Lyst til at besøge *Frankrig*, og dette Ønske fik jeg opfyldt sidste Sommer. Jeg har været meget glad for at deltage i Turen til *Aurillac*, men derom kan jeg maaske fortælle en anden Gang.

Jakob Hansen, Gaardejer,
Øbening pr. Hellevad.

NICOLAI P. HANSEN

f. d. 2. Juni 1889 i *Skodsbøl* paa *Broager*, hvor Forældrene var Arbejdsfolk.

Efter endt Skolegang i *Broager* Skole har jeg arbejdet som Tjenestekarl, næsten udelukkende i *Broager* Sogn, hvor jeg bl. a. har tjent hos Gdr. *M. Hollensen*, *Mølmark*.

Jeg har ligget aktiv Soldat fra 1909—11 ved I. R. 4/152 i *Marienburg* i Vest-prøjsen. Paa 3. Mobiliseringsdag stillede jeg i *Flensborg* og rykkede den 7. August 1914 ud med Füs. Regt. 6/86.

Den 11. August overskred vi den belgiske Grænse og marcherede videre mod *Liège*. Mærkelige Følelser greb Sindet, første Gang man hørte Kommandoen »Laden und sichern«. Krigens Alvor var rykket nær. Da vi naaede *Liège*, var Byen, der var befæstet, allerede indtaget, kun nogle Forter holdt endnu Stand. Jeg fik Lejlighed til at se ind i et Fort, der havde kapituleret — det var en værre Ruin. Men det værste Syn under Krigen mødte jeg dog i *Chateau Thierry*, hvor en Granat var eksploderet midt i en Afdeling marcherende franske Soldater. Det var forfærdeligt at se.

Jeg blev taget til Fange under *Marneslaget* 1914. Det skete den 6. September i Nærheden af *Estermay*. Jeg var i forreste Linie, og uden Kommando var Tyskerne hen paa Eftermiddagen gaaet tilbage. Da jeg ikke var kommet med, vilde jeg afvente Mørkets Frembrud, men allerede forinden gik Franskmændene frem og tog mig til Fange. Jeg blev ikke saaret.

Som Krigsfange kom jeg til en Lejr i den gamle Fæstning *Blaye* ved *Bordeaux*, men blev allerede efter et kort Ophold sammen med en stor Transport Krigsfanger sendt til *Marokko*. I Lejren, hvor jeg var, var vi to Sønderjyder, *Hans Andersen*, Roager, og jeg. Vi blev der henved ét Aar. Men en Dag kom der Ordre fra Krigsministeriet om, at vi begge skulde sendes tilbage til Frankrig, til *Aurillac*. Tyskerne søgte at gøre os bange for at rejse til den danske Lejr, og *Hans Andersen* var lige ved at lade sig overtale til at blive, men da der forelaa en Ordre, havde vi bare at gøre os rejseklar.

Det blev en af Fangenskabets største Oplevelser, da vi ankom til *Aurillac*, til Landsmænd, og hilstes paa vort Modersmaal. I *Aurillac* fik vi en udmærket Forplejning, her kunde vi spise os mæt, og det betyder noget for Folk, der har prøvet at sulte.

Vi arbejdede jo mest ude hos Bønderne. En Vinter var jeg helt alene paa en Gaard, hvor jeg var som hjemme. Jeg var sløj til at bruge Leen, idet jeg efter Opholdet i Afrika led af Klimafeber, men det hjalp betydeligt, da en Læge gav mig for Raad altid at gaa med uldent Undertøj.

Jeg havde det godt inde i Lejren, men Tiden gik bedre ude paa Landet. Lejrens smukkeste Fest var Julen, der fejredes med Juletræ, som herhjemme, og med Julepakker sendt hjemmefra, og da især fra *Danmark*. — Ude hos Bønderne fulgte jeg en Tid lang et Tærskværk; det gik fra Gaard til Gaard, og vi levede hver Dag, som var vi til Bryllup.

Da jeg var kommet meget tidligt i Fangenskab, var jeg blandt de Krigsfanger, der blev udvekslet mellem Frankrig og Tyskland. Vi naaede tysk Grund den 9. November 1918 i *Konstanz*. Her gav det »Liebesgaben«, og jeg blev helt forundret, da jeg af en Løjtnant blev tiltalt paa Dansk. Paa Vaabenstilstandsdagen kom jeg paa Lazaret. Jeg havde faaet spansk Syge, men blev udskrevet efter et Par Dages Forløb. Vi tiltraadte Hjemreisen i Revolutionens første Dage.

Efter et Par Dages Ophold i *Hamborg* naaede vi *Flensborg* og overnattede der paa Banegaarden. Næste Morgen telefonerede jeg hjem til min Kone, som saa afhentede mig. Saa gik det mod Hjemmet, og hvem der har oplevet det véd, hvad det vil sige at være rigtig glad. »Der er et yndigt Land« stod mig i Sindet, da vi med Dampskibet nærmede os Hjemstavnens Kyst.

Lige før vi rejste hjem fra *Aurillac*, var Sergenten ude hos os paa Landet for at tale med os om Udvekslingen. Han sagde, at vi nu kunde komme hjem, men føjede til, Krigen er snart forbi, Tyskerne taber, og saa kan I, ved at vente lidt, komme hjem over Danmark. Det viste sig, at han fik Ret, og havde vi været helt sikre paa det den Gang, havde vi hellere ventet og deltaget i Hjemreisen over Danmark sammen med vore Kammerater.

Jeg kom hjem i god Behold, men min Kone havde mistet 4 Brødre, af hvilke ingen havde været Soldat før Krigen. Vi ønsker ikke Krig, men saa længe Strid blandt Mennesker ikke kan undgaas, kan den det næppe heller blandt de forskellige Folk. Vi har 8 Børn, hvoraf 2 er konfirmeret; det yngste er kun 4 Maaneder gammel.

Efter Krigen kom det anderledes i økonomisk Henseende, end vi havde tænkt os det. Før hed det ellers sommetider, omend mest i Spøg, at en lille Krig vilde være god for at skaffe Arbejde og Fortjeneste. Men det har i Aarene, der er gaaet, været vanskeligt at faa Arbejde. Vel kan der opnaas en god Understøttelse, men den rækker ikke langt, hvor der er en stor Familie. Men over alle Vanskeligheder maa vi huske Glæden, vi følte ved at komme hjem til Danmark.

Jeg arbejder paa et Teglværk og tjener godt, men det er jo kun saa kort Tid.

Jeg fik et godt Indtryk af det franske Folk, og jeg har tit ønsket at have bevaret Forbindelsen med nogle af de Mennesker dernede, som vi lærte at kende, men det er altid strandet paa, at jeg ikke kan Fransk. Men stor Lyst havde jeg til engang at besøge Auvergne.

Nicolai P. Hansen,
Nederskov pr. Broager.

CHRISTIAN HUUSMANN

f. d. 21. Maj 1890 i Aalkjær, Nustrup Sogn, hvor Faderen havde været Lærer og blev pensioneret allerede i 1890.

Jeg kom til Landbruget og var beskæftiget ved dette, indtil jeg i 1911 blev indkaldt til Militærtjeneste som Infanterist i Soldau i Østpreussen. I 1913 købte min Fader en Gaard i Tirslund; jeg vilde den følgende Vinter 1914—15 have været paa Ladelund Landbrugsskole, men kom det ikke.

Ved Krigens Udbrud mødte jeg paa Kasernen i Haderslev den 4. August og blev tildelt 7. Komp. I. R. 84, med hvilket jeg drog til Fronten over Aachen. Ind gennem Belgien og Nordfrankrig passerede vi mange af de Steder, som Aurillac'erne under deres Frankrigstur sidste Sommer har besøgt Liège, Mons, Chateau-Thierry osv.

I Marneslaget den 6. September 1914 blev jeg saaret i den ene Arm og i Brystet. Jeg var med i den forreste Angrebslinie, da vi gik frem mod de franske Stillinge i Nærheden af Esternay. Længere naaede Tyskerne aldrig, og her blev jeg liggende, da de tiltraadte Tilbagetoget. Dagen efter, den 7. September, blev jeg taget til Fange af Franskmændene; der var ingen Bitterhed at mærke fra deres Side, de var tværtimod meget hjælpsomme. Jeg kom paa et Hospital i Bordeaux, hvor vi nød en Pleje saa god, som vist ingen af os havde drømt om; men efter Tyskernes Bombardement paa Kathedralen i Reims blev Stemningen mod os en anden. Da jeg var blevet rask, kom jeg til den lille franske Atlanterhavso Ile d'Oléron, hvor der var en stor Krigsfangelejr i et gammelt Fort. Her samledes mange Nordslesvigere, og sammen med 19 Kammerater kom jeg i Maj 1915 til Aurillac.

Ankommet til den sønderjyske Lejr i Ecole Albert blev vi i Gaarden modtaget af Professor Verrier. Det første Spørgsmaal, Prof. Verrier stillede mig, var noget pinligt. Hvor kan det være, jeg aldrig har set Deres Korrespondance, sagde han til mig. (Indtil da havde Prof. Verrier censureret vore danske Breve.) Og jeg synes heller ikke, Deres Kammerater har afsendt ret mange Breve, medens der altid var Masser af Breve til Jer, føjede han til. Jeg maatte jo saa til at forklare Sammenhængen, der var denne, at jeg havde haft en Stilling som en Slags Oppasser hos Tolkene paa Ile d'Oléron, og disse havde med Kommandantens Tilladelse betroet mig at læse Censur paa mine gode danske Kammeraters Breve. Det var en stor Tillid, svarede Professor Verrier med et Smil.

Da Vaabenstilstanden kom, arbejdede jeg i Courtiras ved Vendome hos en stor dansk Forretningsmand Hr. Erichsen i Paris, der havde købt et Gods herude og beskæftigede først 12 og senere 24 sønderjyske Krigsfanger. Om Aftenen gik vi ind til Vendome og oplevede hele den Jubel og Begejstring, hvormed Befolkningen og Soldaterne havde modtaget Efterretningen om Vaabenstilstanden og den vundne Krig.

Det var med lyse Tanker om Fremtiden, vi en Dag hen i Marts Maaned 1919 forlod Courtiras for fra Banegaarden i Vendome at tiltræde Hjemrejsen over Dunkerque til København.

Jeg oplevede et Gensyn herhjemme i baade Glæde og Graad; det var herlige Dage, men ikke mindst da kom Savnet frem om min ældste Broder, der var falden ved Hartmannsweilerkopf i Januar 1915. I 1920 overtog jeg mit Hjem; jeg er gift, vi har haft 3 Børn, hvoraf det ældste er død.

Christian Huusmann, Gaardejer,
Tirslund pr. Bevtøft.

HANS JACOBSEN

f. d. 5. Maj 1896 i Uge, hvor Faderen var Skomager.

Efter at have boet i Uge i nogle Aar, flyttede mine Forældre et Par Gange og bosatte sig derefter i Højer, hvor jeg har gaaet i Skole til 1911. Jeg lærte Skomagerfaget hos min Fader til 1914 og arbejdede saa som Svend paa forskellige Værksteder indtil 1. November 1915.

Da blev jeg indkaldt til Militærtjeneste i Husum, var senere i Lockstedter Lager og Rendsborg, og kom saa tilbage til Lockstedter Lager, hvorfra jeg i Juni 1916 sendtes til Fronten i Frankrig. Jeg tildeltes I. R. 7/163 (Neumünster), og kom med i Offensiven ved Somme. Den 7. August 1916 blev jeg saaret og blev sammen med 7 Kammerater levende begravet ved en Granatekspllosion. Et lykkeligt Tilfælde reddede mit Liv. Staalhelmen var gledet ned over Ansigtet, og derved kunde jeg faa lidt Luft, indtil jeg blev udgravet. Fire af mine Kammerater satte Livet til, deriblandt en Nordslesviger, Peter Brodersen fra Hjordkær.

Jeg havde faaet et Nervechok og faaet venstre Ben knust og laa derefter paa Lazaret i Köln, indtil jeg i Oktober 1916 overflyttedes til et Rekreativekompagni i Neumünster. I December samme Aar blev jeg overskrevet til 24. Landstormsbatl. og var nogen Tid Vagtmænd ved Flensborg Sporstifte. Senere kom jeg til Sønderborg og derfra til Beverloo i Belgien.

Jeg var imidlertid blevet overflyttet til 4. Garde Inf.-Regt. og deltog i 1917 i Kampene i Argonneskoven. Derfra kom jeg med en Stormbataillon til Galizien, hvor jeg deltog i Stormen paa Tarnapol i Juli samme Aar. I September 1917 var jeg med i Litauen og Kurland og deltog i Indtagelsen af Riga, hvor vi lavede Parade-march for Kejser Wilhelm og Hindenburg.

Fra Riga kom jeg med Garderegimentet tilbage til Frankrig og deltog i Slaget ved Chemin de Dames, hvor vi i »Thyringer Slugten« forreste Stilling blev taget til Fange den 23. Oktober 1917. Franskmændene greb an Kl. 6 om Morgen. Vort Kompagni laa i Understanden ved Ferme Malmaison, der havde 3 Udgange, ved hvilke vi skiftedes ved at staa Post — indtil vi blev røget ud med Haandgranater og Kompagniføreren gav Ordre til Overgivelse.

Den første Tid af Fangenskabet tilbragte jeg i en Pigtraads-Lejr ved Soissons. Det var et grueligt Sted; vi stod i Mudder til Anklerne og Madrationen bestod i 4 Skipperkiks om Dagen samt Vand af Grøfterne; vi skiftedes til at sidde paa en Staalhelme for at faa lidt Hvile. — Derfra kom vi til Fort Dijon, hvor vi slog Sten, og senere var jeg paa en Skovkommando.

Først i December kom jeg til Aurillac. Jeg havde ingen Vanskeligheder ved at komme ind i den sønderjyske Lejr, da jeg kunde tale Dansk, og Højer jo skulde med til Danmark.

I Lejren kom jeg paa Skomagerstuen, hvor der allerede var 3 Svende i Forvejen. Tiden gik bedst, naar man havde noget at tage sig for. Et Aars Tid senere kom min yngre Broder, Andreas, ogsaa til Aurillac. Han var haardt medtaget, saa det var godt, han ogsaa kom dertil, hvor jeg kunde pleje ham og faa sat Humør i ham igen.

Vaabenstilstandsdagen og Udsigten til nu snart at kunne komme hjem bragte stor Glæde i Lejren. Jeg kom hjem over Dunkerque til Odense, hvor vi blev festligt modtaget.

Det var herligt at komme hjem og igen tage fat hos Fader efter disse svære Aar. Jeg var kun 19 Aar, da jeg drog ud, og var blevet 23, da jeg med et helt andet Syn paa Tingene vendte tilbage.

I 1920 købte jeg min Faders Forretning og begyndte saa ogsaa med Skotøjs-handel. Jeg blev gift i December 1920; vi har nu 3 Børn. I 1926 byggede jeg en ny Butik, og i 1931 købte jeg Købmand *N. Petersens* Forretning og har nu baade Købmandsforretning og Skotøjshandel. Det har altid været mit Ønske at blive Købmand, men da min Fader ikke syntes om det, kunde det ikke blive før.

Jeg har ikke været i Frankrig siden Hjemkomsten, men det mangler ikke paa Lyst til at besøge *Aurillac* og *Auvergne*.

Hans Jacobsen,

Købmandsforretning og Skotøjshandel, Højer.

JOHANNES JACOBSEN

f. d. 9. November 1895 i *Hjordkær*, hvor Faderen var Købmand.

Jeg tog Realeksamen i *Aabenraa* i 1913, og efter nogle Maaneders Sygdom besøgte jeg Handelsskolen i *Flensborg* til November 1914.

Den 11. Maj 1915 blev jeg indkaldt til militær Uddannelse ved Res. Füsiliereg. 86 i *Aabenraa*. Den 2. August 1915 kom jeg med I. R. 90 til *Sydrusland*, men efter kun 6 Ugers Forløb fik jeg Tyfus og tilbragte de følgende 10 Maaneder paa Lazaret, hvoraf 8 Maaneder i *Wegeleben* i Sydhavz. Fra Garnisonen i *Oldenburg* kom jeg over forskellige Landstorms-Batailloner til Fangelejren i *Altengrabow* og blev der hele Aaret 1917.

I Marts 1918 kom jeg til *Vestfronten*, deltog i *Somme slaget* og senere, i Maj, i Offensiven ved *Chemin des Dames*. Lige før det andet Marneslag begyndte, blev jeg syg og kom paa Lazaret i *Braine*, senere overflyttedes jeg til *Bad Orb* i Taunus og kom efter en Hjemmeorlov tilbage til *Vestfronten*, hvor jeg den 26. September 1918 blev taget til Fange ved *Ripont* i Nærheden af *Reims*. Efter en Trommeild, der havde været fra Kl. 11 Aften til Kl. 6 Morgen, stod Franskmændene pludselig foran Trappen til Understanden og tog hele Divisionen paa faa Mand nær til Fange. Jeg blev ikke saaret.

De første 3 Uger af Fangenskabet tilbragte jeg i en Teltlejr, fra hvilken jeg blev sendt direkte til *Aurillac*. Det kneb med Optagelsen, idet min Moder var Friser. Gennem Vinduet i Døren havde jeg haft Lejlighed til at hilse paa *Hans Petersen*, *Kassø*, *M. Mathiesen*, *Hjordkær*, og *Jens Smith*, Bolderslev, og dette Bekendtskab hjalp mig over alle Vanskeligheder. Den hjertelige Modtagelse, jeg kort efter fik af disse tre Bekendte og af mange ukendte Kammerater i Lejren, glemmer jeg aldrig.

Under mit Ophold i Lejren var jeg kun én Gang paa Arbejde. Jeg var med et Hold, der fulgte en Tærskemaskine, men allerede den første Dag blev jeg angrebet af den spanske Syge, hvorefter Franskmændene skyede mig som Pesten. Der var dog en lille fransk Pige, der havde noget tilovers for mig. Hun forsynede mig med dejlig fransk Vin under mit Ophold paa Gaarden. Det var den eneste Føde, jeg fik der, og det var sikkert den bedste Medicin, jeg kunde faa. Da jeg førtes tilbage til Lejren, bar *Hans Petersen* og en Kammerat, hvis Navn jeg desværre ikke husker, min Bagage og næsten mig selv den lange Vej tilbage til Lejren. Resten af Fangenskabet blev jeg i Lejren.

Vaabenstilstandsdagen fejrede jeg forholdsvis rolig paa Sygestuen.

Da det gik hjemad fra Fangenskabet, var jeg, der boede i Barakkerne, blandt de heldige, der kom med paa første Transport over *Dunkerque* og videre med »St. Thomas« til *København*. Hjemreisen staar levende for mig endnu. Hvad der gjorde stærkest Indtryk paa mig ved Afrejsen fra Frankrig, om det var Synet af Dannebrog og at være under dets Beskyttelse eller de franske Bajonetter, vi lod

tilbage paa Kajen, véd jeg ikke. Jeg husker endnu den haarde Søgang over Nordsøen og Søsygens Kvaler. Men det mest uforglemmelige paa Turen var det næsten spejlblanke Skagerak og Kattegat med Synet af Fyrtaarnet ved Skagen.

Den storslaaede Modtagelse i *København* blev mig for voldsom, den husker jeg ikke meget af. Derimod bevarer jeg Modtagelsen hos mine elskværdige Værtsfolk, Hr. Grosserer *Thaysen* og Frue, i bedste Erindring. Den stille Hjertelighed, der udstraalede fra disse prægtige Mennesker, og den Venlighed, Hr. Thaysens unge Kontormand viste mig, da han førte mig gennem det meste af *København*, gjorde et dybt Indtryk paa mig. Hjemkomsten til *Sønderjylland* var lige saa gribende, som den var enkel. Det var store Dage.

Efter Hjemkomsten søgte jeg Beskæftigelse det meste af et Aar, men uden Resultat. Saa besøgte jeg Købmandsskolen et Aar og fik derfra Plads ved et Cigar-Firma en gros i *Sønderborg*. Mens jeg var paa Købmandsskolen blev jeg kendt med min Hustru, der da var ansat paa Belysningsvæsenets Kontor i *København*. Til Nytaar 1923 rejste jeg til *Aalborg* til mine Svigerforældre og blev der i Forretningen. Fra 1. Maj 1923 blev jeg Medindehaver af min Svigerfaders, J. P. Jørgensens en gros Forretning i Tobak, Cigarer og Cigaretter. I samme Maaned holdt vi Bryllup; vi har haft det godt og altid haft godt at bestille. Vi har nu to Piger, der er henholdsvis 12 og 8 Aar gamle.

Mit Ønske, om at faa Lov at gense de gamle Frontegne og *Aurillac*, fik jeg opfyldt i Sommer, da jeg deltog i *Aurillac-Foreningens* Frankrigsrejse. Det blev en dejlig Tur.

Johannes Jacobsen,
Algade 5, Aalborg.

ANDREAS JENSEN

f. d. 14. August 1899 i *Sottrupskov*, Vester Sottrup, hvor Faderen var Skomagermester.

Allerede 12 Aar gammel kom jeg ud at tjene, og var bl. a. i 2½ Aar hos Enkefru *Wrang*, *Stolbro*, og havde der en god Plads; senere har jeg tjent i *Stolbrolykke* og i *Himmark*.

Den 15. Juni 1917 blev jeg indkaldt til *Rendsborg* og kom til Rekrut-Depot I., I. R. 85. Efter at have faaet min Soldateruddannelse der, kom jeg til Fronten i *Frankrig* til I. R. 85. Første Gang, jeg kom i Skyttegravene, var ved *Albert*, hvor jeg mistede min Sidekammerat, en Polak, der fik begge Ben skudt af og døde kort efter. Han havde ellers sagt til mig, at jeg aldrig kom hjem mere, medens han sikkert vilde vende tilbage. — Jeg har været med i mange Kampe, baade hvor det gik frem, og hvor det gik tilbage; Sult og Tørst har jeg døjet, og jeg har været plaget af »de Graa«. Jeg har mistet mange Kammerater, da jeg var ved Fronten.

Den 17. Oktober 1918 blev jeg taget til Fange ved *Essonville*. Sammen med mit Kompagni laa jeg udenfor Byen, som Franskmændene allerede tog om Formiddagen, og om Eftermiddagen stormede de vor Stilling, hvor jeg laa i forreste Linie. Da Kampen var endt, var der af Kompagniets 120 Mand kun 33 tilbage, og de blev taget til Fange. Jeg blev ikke saaret, men jeg fik en Kugle gennem Støvlerne og én gennem Hjælmen, der fløj langt bort.

Fangerne blev samlet i en Lejr bagved Fronten. Det var en dejlig Græsmark, da vi kom der, men det varede ikke længe, inden den var blevet et bundløst Pløre. Maden bestod af lidt Brød og en Kop Bouillon daglig. Det var en sløj Kost, og tilmed var Lusene ved at æde os op. Vi blev talt 3 Gange om Dagen, og hver Gang, vi blev stillet op, faldt en Del af os om af Udmattelse.

Fra denne Samlelejr kom nogle Stykker til *Aurillac*. Ankommet til den danske Lejr førtes vi ind i »Kirken« og maatte her aflægge en lille Prøve i *Dansk*. De, der bestod den, blev puttet i Arresten, og da hele Holdet var gennemgaaet og sorteret, kom vi ud i Fangegaarden. Holdvis førtes vi saa ind i Badeværelset og fik et dejligt Bad samt rent Tøj paa fra inderst til yderst. Denne Renselsesproces, der hørte med til Optagelsesceremonien, var herlig, men det blev endnu bedre, da vi kom ud i Køkkenet, hvor vi fik al den Mad, vi kunde spise, og blev ordentlig mæt for en Gangs Skyld. Men der var jo næsten ingen Bund i os.

Jeg var i Lejren hele Tiden og holdt meget til paa Skrædderstuen, hvor de var flinke mod mig, særlig *Anders Th. Jensen*, hvem jeg kan takke for megen god Mad, og ogsaa *Hans Fuglsang* var en god Kammerat.

Hjemturen til Danmark gik over *Dunkerque* og *København*. Da vi kom om Bord paa »*St. Thomas*« fik hver af os udleveret en god varm dansk Militærfrakke — og saa blev der dækket Bord til os med den dejligste Mad, man kunde ønske. Ja, *Danmark* har gjort meget for os, som vi ikke kan takke nok for.

Modtagelsen i *København* er et Minde, der aldrig vil glemmes. Efter 5 Dages Ophold i Hovedstaden rejste jeg til en Onkel i *Kolding* og blev der i nogle Dage, inden jeg tog over Grænsen og naaede mit Hjem. Moder græd af Glæde, da hun saa mig; mine Forældres Taknemlighed ved at modtage mig sund og rask var saa meget større, fordi de havde mistet en anden Søn; han faldt ved *Verdun* i 1916, knap 20 Aar gammel. Min Fader havde været indkaldt til Landstormen i 3 Aar, medens min Tvillingbroder, der ikke var rask, kun havde været med i kort Tid.

Efter Hjemkomsten blev jeg hjemme i 3 Maaneder. 1. Juli 1919 rejste jeg til *Fredericia*, hvor jeg først arbejdede som Murerarbejdsmand og derefter som Kusk. Siden August 1924 har jeg arbejdet i Jenstøberiet *Ernst Voss's Fabrikker* og er stadig der. Den 13. September 1924 blev jeg gift. Min Kone er fra *Fredericia*. Vi har 2 Børn, begge Piger, paa 12 og 10 Aar.

Jeg har ikke været i *Frankrig*, siden jeg kom hjem; jeg kunde ellers nok have lyst til at besøge *Aurillac*, men Rejsen er for dyr, og det værste vilde være, at jeg kunde risikere at miste min Stilling derved; det gaar ikke i disse Tider.

Jeg slutter denne lille Beretning fra mit Krigsfangenskab med en særlig Tak til *And. Th. Jensen* og til alle, der havde deres Tilhold paa Skrædderstuen.

Andreas Jensen, Fabriksarbejder,
Købmagergade 43, *Fredericia*.

FRANZ G. JENSEN

f. d. 3. August 1899 i *Hamborg*, hvor Faderen, der stammede fra *Flensborg*, var Nitter.

De første Aar af min Levetid var en stadig Skiften Ophold mellem Byerne *Hamborg* og *Flensborg*, alt efter som Arbejdsforholdene laa. I 1904 mistede min Fader et Øje under sit Arbejde paa det store Skibsværft *Blom & Voss*, og et Par Aar efter tog mine Forældre fast Ophold i *Flensborg*. Her blev jeg efter min Konfirmation i 1915 sat i Købmandslære uden Tanke om, at det ogsaa skulde falde i min Lod at blive Soldat, komme ud for Krigens Genvordigheder og til sidst havne i vort lille Danmark.

Den 13. April 1917 stillede jeg til Session, og saa fulgte hurtigt efter hinanden Indkaldelsesordrerne, første Gang den 16. Juni, saa den 10. September og til sidst den 12. November samme Aar, da jeg mødte ved I. Ers.-Batl. Inf.-Regt. 85 i *Rendsborg*.

Efter et Par Maaneders Uddannelse og en stor Troppe-Parade rykkede vi den 10. Februar 1918 ud af Garnisonen med *Beverloo* i Belgien som Maal. Transporten

udgik fra *Flensborg*, og fra alle Byer undervejs sluttede mange Hundrede Unge sig hertil, store Drenges allesammen i 18 Aars Alderen, der nu skulde have den afsluttende Uddannelse, inden Alvoren begyndte. Mine Forældre var om Aftenen samme Dag mødt paa Hovedbanegaarden i *Hamborg*, hvor min Fader arbejdede under hele Krigen, for at sige mig Farvel; dog de militære Myndigheder ledede Transporten udenom Byen, og først efter to lange og trange Aar gensaa jeg mine Kære.

Min sene Indkaldelse bevirkede, at jeg paa Vej til Fronten kom ind mellem helt fremmede Mennesker fra alle Egne i Tyskland. Som tilhørende I. M. G. K., Füs.-Regt. 86, 18. Division, var jeg med paa det meste af Vestfronten, uden dog at blive saaret; men under den spanske Syge fik jeg et lettere Tilfælde af Tyfus, der først senere, i Fangenskabet, udartede sig langt mere alvorligt. »Ilddaaben« fik jeg ved den lille By *Sally Lorette* i Nærheden af *Braine sur Somme*, hvor den sønderjyske Kirkegaard nu findes.

Den 4. November 1918 blev jeg taget til Fange af Franskmandene, netop en Uge før Vaabenstilstanden; de sidste tre Dage var vi uden Forplejning, fordi Feltkøkkenet ikke kunde komme frem. *Grand Verril* hed den lille By, hvoraf der ikke var Sten paa Sten tilbage. Klokken 8 om Morgenen var de franske Delinger over os; helt tilbage fra 2. tyske Reservestilling kom de, efter i Nattens Løb at være brudt igennem baade til højre og til venstre for vort Frontafsnit; Antallet af Fanger var imponerende, skønt der af mit Kompagni kun var et Gevær og seks Mand tilbage. Den første Følelse, der greb mig, var en alt overvældende Glæde over at være undsluppet alle Farerne, men hvor meget maatte jeg ikke endnu gaa igennem, inden der sattes Bom for denne Periode af mit Liv. Kun et Par Kilometer bag de franske Linier blev alt, med Undtagelse af det Tøj, vi gik og stod i, frataget os. Personlig mistede jeg baade Ur og Tegnebog og en større Sum af mine rede Penge (opsparat Løn, som jeg ikke havde sendt hjem af Frygt for, at man skulde stjæle den paa Vejen), og desuden alle mine Breve og Fotografier. For hele Herligheden fik jeg senere udbetalt en Erstatning paa siger og skriver 22 Mark; grundet paa Rigets daarlige Finanser kunde det ikke blive til mere.

Klokken 10 om Aftenen, Dagen for Tilfangetagelsen, naaede vi efter en anstrengende Marchtur *St. Quentin* og blev anbragt paa en Fabrik, i hvis Bygninger der manglede baade Vinduer og Døre; vi laa omkring paa Gulvene og frøs nederdrægtigt om Natten. En Uge varede Opholdet ved en daglig Forplejning af 300 gr. Hvedebrød, og hvis man var heldig i et Drikkebæger Vand foruden en Portion tynd Kaffe. Den 12. November blev vi flyttet til Straffelejren i *Candor*, hvor der efter Sigende samledes ca. 15,000 Mand. Forholdene var ovenud elendige, og mange bukkede under. Julen 1918, som jeg tilbragte der, er det mørkeste Punkt i mit Liv, ikke engang en Salme kunde det blive til. Kort efter Ankomsten dertil laa jeg en Uges Tid paa et nærliggende Hospital, atter med Tyfus; men dette Ophold er som udslettet af min Bevidsthed, jeg maa have været saa langt nede, at intet gjorde Indtryk mere.

I Begyndelsen af det nye Aar blev der udtaget smaa Kommandoer, der arbejdede i de omliggende Landsbyer; den 31. Marts opløstes Lejren, og dens Beboere blev fordelt paa de forskellige Arbejdskompagnier rundt om i Landet. Under hele denne Periode fik jeg ingen Efterretninger fra mit Hjem; engang imellem blev der givet Tilladelse til at skrive et Kort med nogle faa Linier, men om de kom igennem, anede vi ikke noget om dengang. Det første halve Aar, der hengik, vidste mine Forældre intet om min Skæbne; fra Oktober 1918 gik nemlig al Post hjemmefra tilbage med Paategningen: *Savnet*. Som fattig Trøst sendte man dem saa Jernkorset.

Den 7. April 1919 kom jeg til den nye Lejr i *Tagnon*, en lille Stationsby paa Strækningen *Reims—Charleville*, hvor jeg blev indrulleret i Komp. P. G. Nr. 248, og jeg fik malet disse to Bogstaver paa Ryggen af min Uniformsfrakke. Her arbejdede jeg ved Jernbanen og oplevede en forholdsvis god og rolig Tid. Selskabet betalte en daglig Præmie paa 2 Franc, som vi modtog den sidste i hver Maaned, Forplejningen var blevet betydelig bedre, Brødrationen var steget til 900 gr. Vi boede i gode Barakker, fik Lejlighed til et Bad engang imellem, og hver enkelt var i Besiddelse af to Sæt Undertøj.

Den 28. April modtog jeg det første Brev fra mit Hjem. Mine Forældre stod nu i «Den slesvigske Forening», og min Fader kom meget omkring i hele Landsdelen paa Agitation, bl. a. sammen med Folketingsmand *Holger Andersen*, der senere skaffede ham dansk Indfødsret; mine Forældre havde da bosat sig i Odense. Jeg kunde ikke rigtig danne mig et klart Billede af Forholdene, men Tanken om at vide dem i god Behold opvejede foreløbig alt andet. Livet i Lejren gik sin jævne Gang, indtil et Brev fra København vendte op ned paa det hele for mit Vedkommende. Mine Forældre var kommen i Forbindelse med Gymnastikdirektør *N. H. Rasmussen*, hvilket havde til Følge, at jeg den 31. Juli kunde forlade Kompagniet for at tiltræde Hjemrejsen. Alligevel tog Turen syv Uger, men som en rød Traad gennem alle efterfølgende Begivenheder gik Brevet fra København; jeg har tit senere spekuleret over det mærkelige i, at denne Skrivelse kunde udvirke saa meget.

Den første Tur paa Rejsen gik til Udvekslingskompagniet Nr. 89 i *Charleville*, hvor jeg tilbragte otte Dage; herfra blev jeg videresendt til den svejtsiske Grænse, hvorfor er jeg aldrig blevet klar over; mit egentlige Bestemmelsessted var nemlig *Dunkerque*.

I *Armières, Cote d'Or*, var der i et gammelt Fort indrettet en Lejr for Syge og Uarbejdsdygtige samt for Personer fra Grænsedistrikterne. Kun ledsaget af en enkelt Vagtsoldat ankom jeg dertil. Tiden der blev lang. Men alting faar jo en Ende, og den 28. August var mine Papirer saavidt færdige, at Rejsen til den danske Lejr i *Rouen* kunde tiltrædes; her indtraf saa forskellige Omstændigheder, der bevirkede, at Opholdet fik en Varighed af tre Uger. Endelig den 14. September løb den lille danske Krydser «*Heimdal*» ind i Havnen. De mest fantastiske Rygter kom i Omløb. Ugen i Forvejen havde vi faaet udleveret nyt Tøj, saa noget maatte der ske, hvad det saa end kunde være. Den 17. om Morgen sagde vi Farvel til Lejren, alt i alt 196 Mand; men nye Problemer dukkede op: kunde det lille Skib tage os alle? Tyve skulde blive tilbage — og jeg var mellem de sidst ankomne, en Deputation gik saa op til Kaptajnen med Bøn om ogsaa at tage de sidste med; vi vilde gerne ligge i Kulrummet. Resultatet blev, at en Officerkahyt agterskibs ryddedes, alle kom med, og Klokken 9 Formiddag stak vi til Søs og tiltraadte en overordentlig interessant og herlig Sejlads. Trods Storm og Uvejr og Søsyge var Stemningen upaaklagelig. Behandlingen var ovenud god — og saa gik det jo hjemad. Søndag Eftermiddag den 21. September løb vi ind i *Assens* Havn og blev modtaget paa det hjerteligste; hele Byen var paa Benene, og Dannebrog vajede fra alle Husene.

Jeg kom i Kvarter hos Dommerfuldmægtig *A. Mencke* sammen med en Ingeniør fra Dresden; om Natten boede vi paa et af Byens Hoteller og fik gode Senge og fine, bløde Dynner. Men vi to var ikke vant til saadan Komport, og saa tog hver sin Hovedpude ned paa Gulvet, hvor vi sov upaaklageligt denne og de følgende Nætter. Et Skaar i Glæden var det for mig, at jeg paa dette Tidspunkt ikke kunde tale et eneste dansk Ord, saa det kneb med at gøre sig forstaaelig. Om Tirsdagen forlod vi vore prægtige Værtsfolk og sejlede over Lillebælt til *Haderslev*; her var selvfølgelig ogsaa stor Modtagelse, men den savnede i høj Grad

Hjertelighed og Forstaaelse. Jeg var glad, da vi endelig kunde fortsætte til *Flensborg*; Klokken 10 om Aftenen holdt vi udenfor Byen ved *Nordslesvigsk Spor-skitte*, og maatte saa spadserere Resten af Vejen. Hele Banegaardsterrænet henvendte sig i Mørke, og der var ingen til at modtage os; jeg blev helt trist i Sindet, det varslede ikke godt for de kommende Dage. Jeg kunde ikke forstaa, at mine Forældre ikke var mødt op, da jeg dog i Forvejen telegrafisk havde meddelt min Ankomst. — Telegrammet indtraf først Dagen efter. — Jeg entrede en Sporvogn, der slet ikke kørte hurtigt nok — og saa var der ingen hjemme; som saa ofte før var mine Forældre gaaet ned paa Banegaarden for at se, om jeg skulde være med. Først ved Midnatstid kom de hjem; min Moder kunde ikke forstaa, at hendes Dreng heller ikke var med denne Gang; men stor blev saa Overraskelsen og Glæden, da de saa mig.

Nu skulde jeg saa i civile Klæder igen; vi havde saa tit derude, Mand og Mand imellem, talt om, hvad vi vilde udrette, naar vi kom hjem; men vi blev hurtigt klar over, at man ikke havde Brug for vor Energi og gode Vilje. To lange og trange Aar var gaaet, da jeg atter mødte i min Læreplads; Resten af Tiden fik jeg eftergivet, og min tidligere Principal skaffede mig en Stilling som Lagerforvalter hos én af sine Kolleger. Imidlertid kom Besættelsen og dermed Afstemningen; mine Forældre vilde ikke blive i Byen efter Resultatet. Først rejste min Fader, og et halvt Aar senere fulgte min Mor efter; de begyndte saa under helt nye Forhold her i *Odense*. Efterhaanden blev Livet ogsaa mig for broget dernede; den 2. Marts 1921 pakkede jeg mine Sager og fulgte mine Forældres Eksempel. Ogsaa i Danmark begyndte de daarlige Tider, men gennem min tidligere Vært i *Assens* opnaaede jeg en Kontorplads der i det landskendte Firma *Plum*.

I de første Aar havde jeg mange Vanskeligheder med mit Pas, dog fik jeg allerede den 10. Maj 1923 Meddelelse om, at jeg havde erhvervet dansk Borgerskab. 1925 forlod jeg *Assens* og opholdt mig et Par Aar i *Nyborg*; der blev jeg angrebet af Sukkersyge, og saa kom der vanskelige Tider ogsaa for mig. Jeg gik arbejdsløs i to Aar, inden jeg fik min nuværende Stilling i «*A/S Odense Kamgarvsspinderi*».

Kort forinden blev jeg kendt med min tilkommende Hustru, og sidste Sommer stod Brylluppet.

Franz Jensen,
J. C. la Coursvej 5, Odense.

ADOLF KRISTIAN JOHANSEN

f. d. 5. Maj 1896 i *Forballum, Døstrup* Sogn, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Jeg er opvokset i mit Hjem og konfirmeret i *Mjolden* Kirke. Vinteren 1911—12 var jeg paa *Vester Vedsted Efterskole* og derefter i halvandet Aar paa *Ulleruplund* ved *Skærbæk*. I de følgende Aar var jeg hjemme hos mine Forældre, indtil jeg den 2. November 1915 blev indkaldt til militær Uddannelse ved Ers. Batl. 2. Komp., I. R. 84 i *Husum*.

1. Juni 1916 kom jeg til *Verdunfronten* til Højde 304, hvor jeg bl. a. deltog i Kampene den 29. Juni og 2. Juli. Den 4. September kom Regimentet til *Fort Douaumont* og den 5. November til *St. Mihiel — Præsteskov*, hvor vi laa til Paa-sken 1917. Da blev vi flyttet til *Reims*. Under et fransk Angreb den 4. Maj 1917 udfor *Fort Brimont* faldt jeg usaaret i Fangenskab sammen med ca. 2000 Tyskere. De første 14 Dage af Fangenskab var jeg i en Teltlejr ca. 15 km bagved Fronten, senere førtes vi til *Orléans*, hvor de Dansktalende blev noteret op og den 29. Maj sendt til *Aurillac*. Af 40 Mand, der blev sendt dertil, viste det sig, at kun 16 kunde Dansk. De blev der.

Jeg var meget glad for at komme til *Aurillac*, hvor vi fik en god Modtagelse. Efter faa Dages Ophold i Lejren kom jeg paa Landet, til Byen *Vitrac*, hvor vi kort efter begyndte at slaa Græs, og derefter gik det fra Sted til Sted. Vort Hold, der, som de fleste andre, bestod af 5 Mand, kaldtes *Peter Ehler's Hold*. Vi boede i Skolen og gik saa hver Dag paa Arbejde hos Bønderne, hvor vi jo fik Kosten; om Søndagen spiste vi paa Byens Hotel. Jeg har arbejdet i 6 Kommuner og i alt haft 61 forskellige Pladser; enkelte Steder var vi kun én Dag. Vaabenstilstandsdagen fejrede jeg paa en Gaard oppe i Bjergene i *Lavigerie* ved *St. Flour*. Efter Hjemkomsten har jeg, saa godt jeg kunde, skrevet til Manden, Monsieur *Mory*, som jeg ogsaa har haft Brev fra igen.

Jeg kom hjem over *København* og rejste efter Modtagelsesfestlighederne dér hjem til *Sønderjylland* over *Ribe*, hvor min Broder, der kort forinden var vendt hjem fra russisk Krigsfangenskab, hentede mig. Jeg blev i mit Hjem den første Tid, senere blev jeg angrebet af Gigtfeber, der var en Følge af Krigen. Da jeg blev rask, var jeg i 3½ Aar Bestyrer paa en Gaard i *Vinum*. Min Broder har nu min Fødegård, medens jeg i 1925 overtog en Ejendom i min Fødeby. I 1931 blev jeg gift med *Signe Svendsen* fra *Mosebøl*; vi har en lille Pige paa 1½ Aar.

Jeg har ikke været i Frankrig siden Hjemkomsten; Lyst til en Tur derned mangler jeg ikke, men derimod Tid og Penge dertil.

Adolf Johansen, Landmand,
Forballum pr. Døstrup, Sjl.

NIELS CHR. KLOSTER

f. d. 29. Marts 1893 i *Over Jersdal*, hvor Forældrene var Landbrugere.

Jeg er oplært ved Landbruget. Allerede som Dreng opkøbte jeg Svin; jeg havde Lyst til Handel, og 1. August 1913 paabegyndte jeg en Eksportforretning for levende Svin til *Hamborg* og *Sydtyskland*.

Jeg fik min militære Uddannelse ved I. R. 84 i *Husum* fra 1. Maj til 1. August 1915 og tildeltes derefter Dødningshoved-Bataillon ved I. R. 92 i *Braunschweig*. Dødningshovedmærket havde Bataillon faaet som en særlig Udmærkelse fra Krigen 1870—71. 1. August 1915 kom jeg til Fronten i *Galizien* og var med til Fremmarchen gennem *Polen*, hvor jeg deltog i Kampene ved *Bialastok* og *Brest Litovsk* uden dog at komme rigtig i Ilden.

Den 15. September kom jeg til *Frankrig* og var med i *Champagne-Offensiven* fra 25. September til 6. Oktober 1915. Jeg var blevet saaret og blev taget til Fange af franske Kolonialtropper (de Sorte). Disse Kampe var baade haarde og grusomme. Af ca. 1200 Mand ved Regimentet kom ca. 100 Mand i Fangenskab; Resten var gaaet til. De Sorte brød Fronten igennem til venstre for os og kom derefter bag paa os i store Styrker.

Som saaret laa jeg først paa et Marinehospital i *Rochefort-sur-Mer*; Føden var noget knap, men ellers var Behandlingen god. Senere kom jeg paa en Slags Efterkur til den lille franske Atlanterhavssø *Ile de Ré*, hvor Lejren var i et gammelt Fæstningsanlæg. Det var et meget »sikkert« Sted, umuligt at flygte fra. Herfra blev jeg sendt til Arbejdslejren i *Bergerac*, hvor 6000 Mand af alle Folkeslag, sorte, gule, brune og hvide byggede en Munitionsfabrik. En Maaned senere blev jeg en Dag sammen med 4 andre holdt tilbage; vi skulde flyttes til en Lejr, hvor der kun var Kammerater fra vor Hjemegn, blev der sagt. Jeg var dog den eneste af os, der efter Ankomsten til *Aurillac* bestod Prøven hos Sergent *Boulanger*.

Jeg fik en god Modtagelse af Kammeraterne i *Aurillac*; her gav det lige saa meget at spise, man kunde have. 8 Dage senere kom jeg paa Arbejde paa Landet.

Det var omkring 25. Februar 1916, og min første Plads var paa Gaarden *Trémoulet* ved *Thiézac*. Pladsen var jævnt god, men det var en Overgang med *la soupe*, kold Rødvín og varmt, kogt Flæsk som Morgenmaaltid. Det hjalp, at det gav *la soupe* og Vin til hvert Maaltid, saa man vænnede sig hurtigt dertil.

I Løbet af Fangenskabets arbejdede jeg paa ca. 65 forskellige Gaarde rundt omkring i det henrivende *Cantal*, det smukkeste Landskab, jeg nogensinde har set. De fleste Pladser, jeg har haft, har været gode, og Tiden blev mig ikke lang, for man mødte altid nye Mennesker og nye Oplevelser, som man nu bagefter mindes med Glæde og har Fornøjelse af at drøfte med gamle Kammerater, man har delt dem med. Der blev lavet ikke saa faa Gavtyvestreger — det stimulerede Humøret, men undertiden blev Løjerne jo drevet lige til Grænsen.

Jeg mindes saaledes særlig en Karnevalsfest, hvor Stemningen havde været betydelig høj; Afsvalingen foregik i Prisonen. Heldigvis havde vi været flere om at holde Fest, og vi fulgtes naturligvis ad i Kachotten, hvorved Ensomheden blev mindre trykkende. — Da vi var blevet puttet i Hullet, fik jeg Lyst til at komme ud i Fangegaarden for dér muligvis at faa Lejlighed til at hilse paa nogle af Kammeraterne i Lejren. Jeg greb Vandkrukken, der stod i et Hjørne og var det eneste løse Bohave derinde, og med den i Haanden bankede jeg paa Døren. Vagtposten spurgte, hvad jeg vilde, og da han fik at vide, at jeg vilde hente Vand, fik jeg Lov at passere. Den første, jeg løb paa, da jeg kom ud i Gaarden, var *H. Fuglsang Damgaard*. Saa snart han saa Krukken, vidste han Besked. Men *Kloster* da, sagde han overrasket, hvad har du lavet? Vi har fejret Karneval ude hos den »Tykke« paa *Raisin*et og banket vor Vagtmand »*Ole Lukøje*«. — Vi, siger du, hvem andre har været med til det? *Hans Bondesen* og *Asmus Hansen*, svarede jeg kort. Det er da ogsaa for galt med Jer, sagde saa *Fuglsang*, I skulde skamme Jer, I er jo ikke til at styre paa en hel Tønde Land. — Efter den Besked forrettede jeg mit Ærinde og aflagde Beretning til mine to Kammerater om, hvad jeg havde oplevet.

De af Kammeraterne, som har gjort det mest uegennyttige Arbejde i Lejren, er *Hans Fuglsang Damgaard* og *Hans Madsen*; de har begge arbejdet efter Ordet: Den tjener sig selv bedst, som tjener andre. Saa længe der findes *Aurillac'er*, vil I altid blive mindet med Taknemlighed.

Jeg kom hjem over *Odense*. Modtagelsen dér glemmer jeg aldrig; den Hjerterlighed og Godhed, som her strømmede os i Møde, fik Taarerne til at løbe ned ad Kinderne. Hjemkomsten til *Sønderjylland* kan jeg ikke beskrive, men læs *Hans Petersens* Digt i *Aurillac-Bogen* 1936; smukkere kan det ikke tolkes, hvad vi oplevede, da vi kom hjem, men saadan var det for de fleste.

Under Krigen var min Forretning gaaet i Staa, men jeg tog fat, hvor jeg slap, og kom snart godt i Gang med Eksport af Svin og Kreaturer til *Svejs*, *Czekoslovakiet*, *Østrig*, *Italien* og *Tyskland*. Omsætningen, der var ret betydelig, var højest i 1924, men saa kom der Mund- og Klovtsyge, Prisfald og store Tab. Jeg maatte lægge Forretningen om til Eksport af slagtede Varer og Landbrugsprodukter; i 1926 optog jeg en ny Virksomhed med Import af Sydfrugter, som jeg videresolgte en *gros* til Købmænd over hele Landsdelen. Forretningen beskæftiger nu godt 20 Mand, og jeg har 8 store Lastbiler, Specialvogne med indbyggede Kølemaskiner til Fjerkræ- og Kødtransport.

Da jeg ikke har faaet forretningsmæssig Uddannelse og hverken har besøgt Højskoler eller Handelsskoler, har der ved alle de Restriktioner, Kontingenteringer, Kreditindskrænkninger, den særegne Penge- og Valutapolitik, man har staaet overfor, været meget at sætte sig ind i og mange haarde Nødder at knække. Men ved at arbejde paa et reelt Grundlag og ved gode, solide Forretningsforbindelser, hvor-

ved Tab, Processer og andre Ubehageligheder, der let følger med en stor Forretning, har kunnet undgaas, saa er alt lykkedes godt.

I 1921 giftede jeg mig med *Marie Petersen*, Datter af Købmand *P. R. Petersen*, *Lendemark*. Vi har 3 Børn, 2 Piger og en Dreng, paa henholdsvis 15 — 13 og 12 Aar.

Jeg har besøgt *Auvergne* 2 Gange og truffet mange gamle Bekendte. Det er bare kedeligt, at det ligger saa langt borte, ellers vilde jeg besøge det hvert Aar.

N. C. Kloster, Grosserer,
Sønder Ottinggade 18, Haderslev.

HANS JACOBSEN KNABE

f. d. 13. Decbr. 1890 i *Melvedhus*, *Egen* Sogn paa *Als*, hvor Faderen var Skovløber.

Min Fader, der arbejdede i *Nørreskov*, forulykkede den 10. Januar 1898, hvorefter jeg, 9 Aar gammel, kom ud at tjene ved Landbruget. Vi var 3 Brødre og maatte selv hjælpe til med at tjene til det daglige Brød. Jeg blev i samme Plads indtil 1 Aar efter Konfirmationen og var derefter i 3½ Aar hos en anden Gaardmand her i Byen. Derfra blev jeg indkaldt som Soldat ved Infanteriet i *Thorn* fra 1910—12. Da jeg kom hjem, fortsatte jeg ved Landbruget. En af mine smukkeste Ungdomoplevelser var, da jeg sammen med min Kæreste deltog i en Udflugt til *Stevns* 11.—14. Juli 1914. Kun 14 Dage senere fulgte de uhyggelige Dage, da Krigen udbrød.

Jeg mødte den 4. August 1914 ved *Füs. Regt. 86 i Flensborg*, hvis 1. Komp. jeg tildeltes. Fra *Aachen* rykkede vi den 11. August ind i *Belgien*. Ved 10-Tiden om Aftenen gik vi i Bivuak i en af Skov og Krat omgivet Dalsænkning. Pludselig fik vi Ild fra et Højdedrag, og da samtidig Taarnuret paa et Nonnekloster, der laa i Dalen, slog 23 Slag, troede Officererne, at der var Spioner i Klokke-taarnet, hvorfra der signaliseredes til Modstanderne. Taarnet blev øjeblikkelig undersøgt, mens Nonnerne jamrende og grædende gik omkring i en stor Messesal. Af og til lød der Skud fra Krattet; det var en uhyggelig Nat.

I *Marneslaget*, den 6. September 1914, blev jeg saaret i højre Ben under et Stormangreb ved *Estermay*. Den følgende Nat laa jeg paa Slagmarken, en skrækkelig Nat med ustandselige Raab om Hjælp fra de Saarede: *Saniteter! Saniteter!* Jeg laa sammen med en Snes Saarede, hvoraf de fleste var ramt i Bryst og Mave. Om Morgen den 7. September blev jeg af en Sanitetsoldat, *Boysen*, ogsaa Sønderjyder, samlet op og sammen med en Zuav kørt til nærmeste Forbindingsplads. Jeg maatte vente en Timestid og kom saa paa Forbindingsbordet. Mens jeg blev forbundet, begyndte franske Granater at slaa ned blandt de Saarede. Jeg blev igen lagt paa Baaren og gennem et Vindue ekspederet ind i et Hus, hvor jeg kom til at ligge i en Seng sammen med en Artillerist. Det var i *Newvy*, en lille By bagved Fronten; her blev jeg taget til Fange den 7. September ved 5-Tiden om Eftermiddagen. Vi laa 12 Saarede i samme Hus.

En fransk Officer af et Jægerregiment til Hest rakte Revolveren ind gennem Vinduet med de Ord: *Wo habt Ihr denn unsere Leute? — Verbunden. — Euer Glück!* — Alle de Civile var flygtet med Undtagelse af en gammel Kone. Hun var blevet, og nu malkede hun sin eneste Ko og gav Mælken til en tysk Underofficer, der var saaret i Halsen og ikke kunde spise fast Føde.

Den 12. September blev vi i Biler transporteret til Banegaarden i *Estermay*; her fik vi lidt kogt Ris og en Skive Franskbrød, og saa blev jeg paa Sygebaare indladet i en Kreaturvogn, som lige havde transporteret en Sending Heste til Fronten. Søndag den 14. September ankom Krigsfangetransporten til *Mont de Marsan*; undervejs var flere af de haardt Saarede døde. De let Saarede og de Usaarede anbragtes i Byens *Arena*, medens de, der var haardere medtaget, ind-

lagdes i Byens *Lyceum*, der var indrettet som Hospital. Her traf jeg mange Sønderjyder, og for første Gang i lang Tid kunde Modersmaalet igen faa frit Løb. Jeg har mange gode Minder fra *Mont de Marsan*, men ogsaa mange triste. Alene fra den Stue, hvor jeg laa, maatte der begraves 26 Mand dernede.

Jeg er Krigsinvalid og laa paa Hospital indtil 11. Juni 1915, først i *Mont de Marsan* indtil 28. Februar og derefter i *Blay* ved *Bordeaux*.

Den 15. Juni kom jeg til *Aurillac*. Jeg kan huske, at *Chr. Høeg, Sønder Sejerslev*, var mødt som Repræsentant for Lejren ved Modtagelsen. I Førstningen var Stemningen lidt trykket, men efterhaanden som Tiden gik, og vi blev godt kendt med hinanden, ogsaa m. H. t., hvad der boede bag Koften, kom der bedre Harmoni over Lejren. Den skønneste Tid havde vi, synes jeg da, i *Ecole Albert*; hele Billedet af Livet i Lejren den Gang bliver levende ved blot at mindes nogle Navne: *Gamle Jas, Krølle, Smæk, Sille, Bob, Jens Musik, Mona Lisa, Vom, Lazarus* m. fl. Det var i »*Tjærekomsten*»s gode Dage, kun Skade, at der ingen Eksemplarer findes af den mere. Jeg havde jo den Ære at være Typograf, mens Læreren var Redaktør.

Fra November 1916 til April 1917 var jeg indlagt paa et Hospital i *Clermont-Ferrand* for at faa taget Maal af noget saa vanskeligt som en *ortopædisk* Støvle til mit saarede Ben. Her kom jeg til at ligge i en Barak sammen med 18 saarede Franskmand, og da jeg ikke kunde tale Fransk, var det ikke helt morsomt. En Sygeplejerske tilbød saa at give mig Sprogundervisning, og i Løbet af et Par Maaneder kunde jeg klare mig nogenlunde. Jeg blev gode Venner med Franskmandene, jeg laa sammen med, og Forplejningen der var helt udmærket.

Min Hjemrejse foregik over *Tyskland*. Jeg afrejste den 31. Oktober 1918 fra *Aurillac* til en Samlelejr i Nærheden af den *svejtsiske* *Grænse*, hvor vi opholdt os nogle Dage. Den 11. November naaede vi *Konstanz* og der maatte vi blive en Uges Tid. Her oplevede vi altsaa Vaabenstilstanden, og der var Grund til at for-bavses over den Forandring, vi mødte paa Kasernen; Officererne var degraderet, de Menige havde overtaget Kommandoen, og Kejserbillederne laa smadret paa Korridorerne.

Rejsen op gennem *Tyskland* foregik ikke uden en vis Spænding; den 17. November naaede vi *Altona*. Efter at have faaet ordnet vore Papirer fortsatte vi nordpaa og ankom den 19. November til *Flensborg*. Der havde Soldatteraadet overtaget Magten. Vi fik Forplejnings- og Rejsepenge udbetalt og blev saa hjemsendt paa Orlov. Den 20. November, tysk Bededag, naaede jeg mit Hjem; hvor blev Mor glad! Ved et mærkeligt Tilfælde mødtes min Kæreste og jeg paa nøjagtig samme Plet, hvor vi for 4 Aar og 3 Maaneder siden havde sagt hinanden Farvel. Ligesaa tung Afskeden havde været, ligesaa hjertelig var Gensynsglæden. Det var en vidunderlig Tid, man oplevede lige efter Hjemkomsten; jeg havde en Del Hilsener med hjem fra Kammerater i *Aurillac*, og dem maatte jeg rundt og have afleveret.

Jeg blev gift i 1919. Paa Grund af min Invaliditet maatte jeg opgive Landbruget, men jeg fik straks anden Beskæftigelse. Jeg overtog Stambogføringen for den nordslesvigske Kvægavlsforening af rød dansk Malkerace og havde dette Arbejde i 3 Aar. Den 20. Maj 1920 overtog jeg Postekspeditionen her i *Svenstrup*, og i de mellemliggende Aar fra 1922 og indtil Likvidationen i 1930 var jeg Stambogsfører for den alsiske Hesteavlsforening. Siden 1925 bestyrer jeg den herværende Filial af Sønderborg Bys Sparekasse.

I 1932 døde min Hustru. Jeg har to Sønner, 1 paa 17 Aar, som besøger Gymnasiet, og 1 paa 11 Aar.

Hans Jacobsen Knabe, Postekspeditør,
Svenstrup, Als.

JENS LASSEN

f. d. 5. Juli 1890 i Nypøl, Lysabild Sogn paa Als, hvor Forældrene var Husmandsfolk.

I min Ungdom besøgte jeg *Hejls Efterskole*, *Frederiksborg Højskole* og *Tune Landbrugsskole* og arbejdede iøvrigt ved Landbruget. Min Værnepligt som prøjsisk Soldat aftjente jeg i *Thorn* fra 1911—13.

Ved Krigens Udbrud mødte jeg paa 3. Mobiliseringsdag i *Flensborg* og kom straks med Füs. Regt. 86 til Fronten, hvor jeg gjorde Fremmarchen med fra *Aachen* over *Liège*, *Mons*, *Soissons*, *Chateau-Thierry* og fra *Marne* i Løb tilbage til *Vic-sur-Aisne*. Den 20. September 1914 blev jeg saaret i venstre Arm og faldt i fransk Fangenskab. Det gik forøvrigt meget formløst og fornøjeligt til, man gav mig et stort Stykke Kød og et Stykke Brød og hængte Kappen over mig, da det øsregnede. Jeg kom paa Lazaret i *Le Mans*, hvor der kun er godt at fortælle fra. Jeg har dog stadig Mén af mit Saar.

I Begyndelsen af Maj 1915 kom jeg til *Aurillac*, hvor jeg var til først i April 1919. Jeg kom hjem over *Odense*.

Aarene senere har været en Arbejds Tid. I 1921 overtog jeg mit Fødehjem; jeg er gift og har en lille Pige paa 2 Aar

Jens Lassen, Husmand,
Nypøl pr. Skovby, Als.

PETER LUND

f. d. 5. Oktober 1887 i Rurup, Branderup Sogn, hvor Faderen var Lærer.

Da jeg var 5 Aar gammel, blev min Fader forflyttet til *Kvistrup*, *Øsby* Sogn. Efter min Skoletid kom jeg til Landbruget og var paa flere Gaarde paa *Haderslev-egnen*, indtil jeg i 1906 blev indkaldt til Militærtjeneste ved I. R. 31 i *Altona*.

Ved Krigens Udbrud maatte jeg den 5. August 1914 møde i *Flensborg* og kom til Ers. Batl. 35, hvis 3. Komp. jeg tildeltes. Den 16. August kom jeg til Fronten, og var først i ca. 14 Dage i *Elsass-Lothringen*. Derefter kom jeg til *Belgien* og laa 12 Dage foran *Antwerpen*; derefter gik vi frem til *Ostende* og kom i Stilling ved *Dixmuiden*. Her blev vi et Par Aar. Ved *Ypern* blev jeg haardt saaret i den ene Skulder og laa ½ Aar paa Lazaret i *Gent*. Jeg kom derefter igen til Fronten og tildeltes I. R. 362, der stod ved *Somme*. Jeg er Krigsinvalid efter mit Saar og faar en lille Invalidrente. I Juli 1918 blev jeg taget til Fange ved *Soissons*, hvor Amerikanerne kom og hentede hele min Afdeling.

Som Krigsfange kom jeg først i en Straffelejr, som de kaldte den. Der var ialt ca. 8000 Mand her. Jeg sagde straks til en fransk Løjtnant, at jeg var Dansker, og kom derefter sammen med 4 Kammerater til *Aurillac*. Det var en Forandring. Jeg husker, at »Bedstefader« — *P. Rosenblad*, *Sommersted*, gav mig Sæbe og Tørklæde til en kropslig Størvask, og derefter kom jeg under Kniven hos *Jens Barber*, der tog det store Fuldsæk, jeg havde lagt mig til. — Med Undtagelse af ca. 5 Uger, som jeg var paa en Gaard, opholdt jeg mig i Lejren. Ventetiden blev lang, især efter Vaabenstilstanden. Endelig i Marts 1919 blev vi sendt hjem. Jeg kom med første Transport, som jo gik til *København*. Jeg glemmer aldrig den storslaaede Modtagelse, vi fik. Jeg gjorde Festlighederne med i 6 Dage.

Efter Hjemkomsten rejste jeg til *Nustrup* og hjalp til paa min Broders Gaard. Han havde været i engelsk Krigsfangenskab og vendte desværre ikke hjem. Han blev angrebet af spansk Syge og døde i *Feltham*. I Efteraaret 1919 overtog jeg selv en Ejendom paa 24 Tønder Land.

Øverst: Det første Hold sønderjyske Krigsfanger fra *Aurillac* ankommer til *København*. I Midten ses nuværende Biskop *H. Fuglsang Damgaard*, der takker for den storslaaede Modtagelse.

Nederst til venstre: Paa *Padborg St.* efter Hjemkomsten fra Frankrigsrejsen Sommeren 1937. *P. Slipsager* overrækker Rejsefører *Holm* en Gave for god Rejseledelse, en Vase fra Den kgl. Porcelænsfabrik med Motiv fra Dybbøl Mølle. Til højre: *Jens Thomsen* overrækker „*Aurillac-Foreningen*“s Formand en lille Statue af *Jeanne d'Arc* som Paaskønnelse for Tilrettelæggelsen af Frankrigsrejsen.

Øverst: Det andet Hold sønderjyske Krigsfanger fra *Aurillac* ankommer til *Odense* Palmesøndag den 13. April 1919 og bydes Velkommen af nu afdøde Borgmester *Christensen* i Spidsen for Byraadet og en tætpakket Skare bagved.

Nederst: Fra Hjemkomsten til *Odense*. *Andreas Thuesen*, Sønderborg, og *Chr. Mathiesen*, Stevning, fotograferet i deres Kvarter i Bryggerigaarden i *Odense*.

Jeg var med paa *Fællesturen til Frankrig* sidste Sommer. Det blev en dejlig Tur, og for mig var det især interessant at gense Fronten, hvor jeg jo havde været saa længe. Vi kunde se Krigens Spor, men af Ruinerne fra dengang havde der nu rejst sig smukke Byer.

Peter Lund,
»Syvhoje« pr. Store Nustrup.

JOHANN CHR. NASSER

f. d. 1. Juni 1896 i *Haderslev*, hvor Forældrene var Arbejdsfolk.

Jeg er opvokset i *Haderslev*. Efter min Konfirmation var jeg et Aar paa Landet og rejste saa til *Amerika*, hvor jeg arbejdede ved Landbruget. Efter 2 Aars Forløb vendte jeg hjem til Julen 1913 og fik Ansættelse ved Postvæsnet i *Haderslev*.

Jeg blev uddannet som Soldat i *Slesvig* fra 21. September 1915 til i Juni 1916, da jeg overførtes til 18. Divisions Rekrutdepot. Herfra kom jeg sammen med flere Sønderjyder til 5. Komp., I. R. 31 paa *Vestfronten* og deltog i den store *Somme Offensiv* ved *Péronne* i 1916.

Jeg faldt usaaret i fransk Krigsfangenskab den 4. November 1918 i *Toupinny* nordfor *Guise*. Jeg stod paa Forpost paa 1. Sal i et Hus, da Franskmændene tog mig. Som Krigsfange kom jeg først til *St. Quentin* og derfra til *Aurillac*; det var i December 1918. Jeg har kun været i Depotet, hvor jeg blev godt modtaget.

Jeg kom hjem med den første Transport fra *Aurillac* til *København*. Vi fik en storartet Modtagelse, og jeg havde det udmærket hos mine Værtsfolk, der senere har været vore Gæster i 8 Dage i vort Hjem her i *Haderslev*.

Den største Oplevelse var, da jeg gensaa min Fødeby og alle mine Kære. Da jeg kom hjem, fortsatte jeg ved Postvæsnet, og efter Genforeningen gik jeg over til det danske Postvæsen. Jeg er gift, min Kone er fra *Øsby*; vi har en Søn paa 15 Aar.

Jeg er nu Postpakmester med Chaufførtjeneste, en Stilling, jeg overtog den 1. November 1937.

Jeg var med paa *Aurillac-Foreningens* Frankrigstur, der var noget forceret. Jeg vilde gerne have set Egnen ved *Cambrai*, hvor jeg har nogle Bekendte, som jeg har boet hos, og i Stillingen der faldt min Svoger.

Johann Chr. Nasser, Postpakmester,
Lille Bakkevej 12, Haderslev.

CHRISTIAN PETER NICOLAISEN

f. d. 5. November 1899 i *Ellum*, *Løgumkloster* Landsogn, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Jeg har været beskæftiget ved Landbruget i mit Hjem, indtil jeg den 10. September 1917 blev indkaldt til Regt. 84 i *Slesvig*.

I Marts 1918 kom jeg til *Vestfronten* til I. R. 3/84 og uddannedes ved Maskingeværerne. Den første Tid laa vi i Reserve flere Steder bagved Fronten, men i Maj 1918 kom vi ud i forreste Linie ved *Albert*, og hele Resten af Tiden var jeg paa *Sommefronten*. Den 9. August maatte vi vige for Franskmændene, som stormede vore Linier hver Dag. Under et fornyet Angreb den 13. August blev jeg taget til Fange sammen med hele Kompagniet ved *Lassigny*. Kun min Sidekammerat faldt; jeg blev ikke saaret. Tyskerne satte sig overhovedet ikke til Modværge.

Efter Tilfangetagelsen marcherede vi hele Eftermiddagen og fik kun noget Vand at slukke Tørsten med; vi overnattede paa en Mark under aaben Himmel, og næste Morgen fortsattes Turen; sent om Aftenen kom vi til en Samlelejr, hvor jeg var i 3 Uger. Her blev vi bevogtet af de *Sorte*, som det var bedst at holde tre Skridt fra Livet. Vi passerede senere forskellige Lejre, og til sidst kom vi til en Havneby, hvor *Nordslesvigerne* fik Besked om at melde sig. Vi var 12 Mand, der mødte paa Lejrens Skrivestue og ønskede at komme til *Aurillac*. Tyskerne sagde til os, at det vilde vi komme til at fortryde og snart igen vende tilbage.

Sidst i September 1918 ankom vi til den sønderjyske Lejr i *Aurillac*, hvor vi blev modtaget af *H. Fuglsang Damgaard* og flere Kammerater. Ca. 8 Dage senere kom jeg sammen med *Søren Hattesen (Sille)* og *A. P. Andresen* til *Aiguespares*, dér hvor *Chresten Pedersen* var Malkerøgter. Jeg har arbejdet sammen med *Jørgen Jørgensen, Pøl*, paa Gaarden *La Bastide*. Der var Arbejde nok, men Kosten var god, og Vin gav det til hvert Maaltid; en Drikkeskilling gav det ogsaa hver Maaned foruden en ekstra »Liter«.

Vaabenstilstandsdagen fejrede vi i Stilhed, men der blev udvekslet mange Tanker og Synspunkter om, hvad der nu vilde ske. Jeg kom hjem over *Odense*. Da vi stod opstillet paa Kajen i *Dunkerque*, var Antallet af Krigsfanger, Transporten omfattede, større, end »*St. Thomas*« kunde medføre. *Hans Madsen* talte af, og vi, der var paa venstre Fløj, stod musestille med Hjertebanken og ventede paa, hvor i Rækken der skulde skæres af for dem, der ikke kunde komme med. Mon vi skulde blive blandt disse? Da Optællingen var naaet 3—4 Mand forbi mig, var Tallet fuldt. Vi var naturligvis godt tilpas ved at kunne komme med — anderledes for dem, der maatte blive tilbage og afvente næste Transport.

Efter 3 dejlige Festdage i *Odense* gik Turen videre til vor Hjemstavn og Familie. Det var ved Aftenstid, at jeg ankom med Toget til *Bredebro*; her afhentede min Fader mig med Vogn, og snart var vi i *Ellum*, hvor Moder og Søkende ventede med Længsel.

Den første Sommer efter Hjemkomsten var jeg hjemme, saa var jeg et Aar ude at tjene og derefter en Vinter paa *Ryslinge Højskole*. Saa fortsatte jeg igen hjemme paa min Fødegård indtil 1929, da jeg blev gift og overtog min nuværende Ejendom paa 50 ha i *Kummerlev*. Vi har 3 Børn, en Dreng paa 5 Aar og 2 Piger paa 7 og 1 Aar.

Ja, jeg vilde ogsaa gerne have været med paa Frankrigsturen, men for os Landmænd bliver en saa lang Rejse jo et stort økonomisk Spørgsmaal.

Peter Nicolaisen, Gaardejer,
Kummerlev pr. Bredebro.

GREGERS H. NIELSEN

f. d. 16. Oktober 1898 i *Hjerpsted*, hvor Faderen var Landmand.

Jeg er opvokset i min Fødeby og har været beskæftiget ved Landbruget, indtil jeg i November 1916 blev indkaldt til Krigstjeneste.

Min militære Uddannelse fik jeg i *Segeberg* og kom saa til I. R. 163 i *Neumünster*, hvorfra jeg skulde have været sendt til Fronten. Men grundet paa, at min Fader var blevet alvorligt syg, blev jeg reklameret hjem i 6 Uger, og da jeg kom tilbage til Garnisonen i *Neumünster*, var mine Kammerater allerede sendt ud. Jeg kom saa til *Lübeck* og fik i *Lockstedter Lager* et Kursus i Brugen af Haandgranater samt uddannedes til Stormtropperne.

Derfra blev jeg med en Transport sendt til *Frankrig* og kom til *Cambrai*, hvor jeg tildeltes det mecklenborgske Regiment Nr. 90. Jeg deltog i forskellige Kampe

i *Flandern* og ved *Arras*. Min Tilfangetagelse skete kort før Krigens Slutning, det var den 28. Oktober i Nærheden af *Reims*.

Den første Tid af Fangenskabets tilbragte vi paa aaben Mark, om Dagen arbejdede vi inde i *Reims*. Det var en drøj Tid med Sult og Kulde, inden jeg efter 6 Ugers Forløb blev sendt til *Aurillac*. Jeg vidste den Gang ikke, at der fandtes en Lejr for Danske, men en skønne Dag blev *Elsasser, Polakker* og *Slesvig-Holstenere* skilt fra de andre Fanger. Vi var ca. 40, der blev sendt til *Aurillac*, men af disse var der kun 3—4 Mand, der kunde Dansk, og som fik Lov at blive i Lejren. Skuffelsen var naturligvis stor blandt dem, der maatte videre, men for os, som blev dér, var det en stor Glæde at træffe kendte Landsmænd. Jeg nød navnlig i den første Tid meget godt af *Søren Clausen*, *Svanstrup*, og *Hans Jacobsen*, Højer.

Da det Vinteren 1918 kneb med Plads i Depotet, blev jeg flyttet op i Barakkerne og var senere med i det Hold, der kom til *Arpajon*.

Jeg kom hjem fra *Aurillac* med første Transport til *København*. Vi var ude for en forfærdelig Storm, men det hjalp, at det gik hjemad, og vi naaede da velbeholden til *København* den 31. Marts. Her blev vi overordentlig hjerteligt modtaget. Jeg kom til at bo hos to ældre Damer, der tog meget venligt imod mig; jeg blev forsynet med nyt Tøj og blandt forskellige andre Gaver fik jeg ogsaa et Ur, som jeg skulde have som Erstatning for mit eget, der gik tabt ved Tilfangetagelsen.

Efter 8 festlige Dage i *København* gik det videre til *Sønderjylland* og Hjemmet, hvor Gensynsglæden var stor. Min Fader fik jeg ikke mere at se; han var død Julen 1917.

Saa blev jeg hjemme, hvor der var nok at tage Vare paa efter Krigstidens Forsømmelser. I 1929 blev jeg gift, og vi har nu 2 Dreng og 3 Piger; de to ældste er Tvillinger paa 7 Aar og det yngste Barn er 2 Aar. Vi har en Ejendom paa 40 Tdr. Land, som vi har haft siden 1924. Jeg har ikke haft Forbindelse med Frankrig siden Hjemkomsten.

Gregers Nielsen, Gaardejer,
Hjerpsted pr. Højer.

CHRESTEN N. PEDERSEN

f. d. 13. Februar 1886 i *Kærbølling*, *Rejsby* Sogn, hvor Faderen var Landmand.

I min Ungdom havde jeg Pladser ved Landbruget i *Københoved* og *Gjesten*, og jeg har besøgt baade Efterskole og Landbrugsskole. Jeg har været aktiv Soldat fra 1907—09 i *Schrimm* i *Posen*.

Ved Krigens Udbrud mødte jeg den 4. August 1914 ved II. Bataillon af I. R. 84 i *Haderslev*. Under Fremmarchen fra *Aachen* gennem *Belgien* og *Nordfrankrig* deltog jeg i Kampen ved *Mons*. I *Marneslaget* blev jeg den 6. September saaret i venstre Knæ af en Geværkugle, uden at jeg dog har faaet Mén deraf.

Tilfangetagelsen fandt Sted den 9. September 1914 i *Chateau-Thierry*, hvor jeg laa paa Lazaret. Som Krigsfange har jeg været i *Bordeaux*, *Roche fort*, *St. Jean Pied de Port*, *Bajonne* og *Ile d'Oléron*. Jeg har haft det godt overalt. I Maj 1915 kom jeg sammen med flere Kammerater fra *Oléron* til *Aurillac*.

Fra Lejren i *Aurillac* har jeg de bedste Minder fra den Tid, Pastor *N. A. Jensen* var hos os. Jeg arbejdede hos Bønderne, men har kun haft to Pladser, nemlig paa *Reyt de Viers* og *Aiguespares*. Begge Steder hjalp jeg ved Malkning, og paa *Aiguespares* forestod jeg hele Osteproduktionen. Jeg har haft det saa godt som nogen Krigsfange kunde vente at have det; men jeg vil ogsaa gerne herigennem sende en Tak for godt Kammeratskab til gamle Kammerater i Lejren, men særlig til dem, jeg har arbejdet i Hold sammen med.

Vi fejrede Vaabenstilstanden ved et Glas Vin og en dansk Sang. Og noget senere kom jo saa Hjemrejsen. Man kunde godt forstaa, at de sørgede paa *Aigues-farses*, da vi tog af Sted, og for mit Vedkommende maa jeg sige, at naar man har levet ca. 3 Aar paa samme Sted, saa er det med en vis Vemod, man tager Afsked. Men Glæden over at kunne komme hjem overskyggede dog alt andet, og det var en let Gang ned ad Bjergvejen mod *Aurillac*, hvor Kammeraterne samledes til Hjemturen, der foregik over *Dunkerque* til *Odense*. Her fik vi en herlig Modtagelse.

Herhjemme var meget forandret, og Savnet af mange af mine bedste Venner, der ikke vendte tilbage, trængte sig paa. I Bedriften stod det ikke godt til; af Besætningen var der kun Køer og Kalve tilbage. — Jeg kunde dog mødes med mine Kære i mit Hjemskære, gamle Stuer. Af Nyt var der sket dette, at der var rejst Flagstænger ved næsten hvert Hjem. Der blev dog ikke flaget for os, idet Hjemkomsten fandt Sted uanmeldt. Vi havde været ventet med første Transport til *København*.

Der var nok at tage Vare paa i den første Tid med at faa sat lidt Stil i Sagerne, og det gik, selv om det ogsaa i den første Tid kneb lidt med at finde sig til Rette i de mærkelige Forhold, der var den Gang. Jeg blev gift i 1922; min Kone er fra samme By, som jeg. Vi har 3 Børn, 2 Dreng og en Pige; *Hans*, den ældste, er 14 Aar og besøger Katedralskolen, *Anne*, 12 Aar, og den yngste, som er 8 Aar, gaar i Landsbyskolen. Vi har en Gaard paa 90 Tønder Land, hvoraf 20 Tønder er nyopdyrket efter Krigen. Vi hjælper hinanden det bedste, vi kan, og Frugterne af Arbejdet er da heller ikke udeblevet, idet vi har udvidet Bygningerne et Par Gange; det næste, vi skal have lavet, bliver en ny Stald og Lade, saa vi kan faa hele Avlen i Hus.

Den herligste Gave, vi fik, var dog Genforeningen. Vi er nu med til at bygge vort gamle Fædreland, og — gamle Kammerater, lad os ikke glemme Ansvar, vi dermed har faaet m. H. t. Fremtiden og vore Børn og hele den kommende Slægt.

Chresten N. Pedersen, Landmand,
Kærbølling pr. Rejsby.

HANS CHR. PETERSEN

f. d. 12. August 1887 i *Blans*, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Jeg var ved Landbruget indtil Krigens Udbrud. Min Værnepligt aftjente jeg i *Posen* fra 1907—09, og den 4. August mødte jeg i *Flensburg*. Jeg kom til Fronten med 6. Komp., Füs. Regt. 86 og gjorde Turen med ind gennem *Belgien* og mod *Paris*. Vi troede den Gang, at det hele vilde være nogle faa Uger, men ak! I *Marneslaget*, den 6. September 1914, blev jeg saaret i Halsen af en Granatsplint og kom paa Lazaret i *Chateau-Thierry*, hvor jeg blev taget til Fange den 9. September.

Den første Vinter i Fangenskabet var jeg i *Issoudun*, og om Foraaret kom jeg til *Tours*. Her paa Sommeren 1915 blev jeg ført til *Aurillac*, hvor jeg fik en god Modtagelse af vor gamle Ven, Sergent *Boulanger*. Opholdet inde i Lejren varede kun kort; jeg kom snart paa Landet og arbejdede hos Monsieur *Trépsac* paa *Cambon*; der havde jeg det godt; det gav ofte en 5 Francs, naar blot vi fik noget bestilt. Jeg fik lært at *piquer la faux* paa fransk Manér, og Vinen smagte godt.

Jeg kom hjem over *Svejts*. Bortrejsen fra Frankrig blev sværere, end jeg havde troet. Dagen før, jeg skulde af Sted, ankom min Broder til Lejren, og jeg vilde jo gerne have fulgtes ad hjem med ham. — Gensynet hjemme blev en stor Oplevelse, ikke mindst for mine gamle Forældre. Der var sket store Forandringer

hjemme i Krigens Aar, og det var tyndet noget ud i Besætningen, idet min Fader efterhaanden havde maattet aflevere 30 Køer til Tyskerne.

Jeg har ikke stiftet Familie; dertil har Tiden efter Krigen været for daarlig for os Landmænd med megen Gæld og store Skatter. Jeg har overtaget en Ejendom i *Blans* i 1924, medens min Broder efter Hjemkomsten fra Fangenskabet overtog det gamle Hjem.

Jeg vilde gerne have været med paa Frankrigsturen sidste Sommer, og hvis jeg ikke var blevet syg, var jeg rejst med.

Hans Chr. Petersen, Landmand,
Blans pr. Avnbøl.

CHRISTIAN EMIL JENSEN QUIST

f. d. 19. December 1899 i *Flensburg*, hvor Faderen var Købmand.

Indtil 1908 boede vi i *Flensburg* og flyttede saa til *Sønderborg*. Her blev jeg konfirmeret og kom i Manufakturhandlerlære.

Den 21. December 1917 blev jeg indkaldt til Krigsuddannelse ved I. R. 1/85 Rekrut-Depot i *Rendsborg*. Her var jeg i 7 Uger og kom saa til Videreuddannelse til *Beewerloo* i *Belgien*. Først i April 1918 kom jeg til *Fronten*; Turen gik med Jernbanen til *Cambrai* og videre til Fods til *Bray sur Somme*. Senere kom jeg til *Chemin des Dames*. Her blev jeg taget til Fange ved *Hanappes* den 4. November 1918 — en Uge før Vaabenstilstanden. Som Krigsfange var jeg først i Fangelejren *Candor* og kom derfra til *Rouen*, hvorfra jeg efter 3 Maaneders Fangenskab kom med en Transport til *Aurillac*. Modtagelsen i *Aurillac* var god, — endelig fik vi for en Gangs Skyld nok at spise. Faa Dage efter blev jeg syg og kom paa Hospitalet, hvor jeg laa indtil Afrejsen.

Den 4. April 1919 forlod vi *Aurillac*; vi var ca. 350 Mand, og undervejs kom der en Del Nordslesvigere til fra en anden Lejr, saa Antallet voksede til ca. 400. Da vi efter en 3 Dages Jernbanerejse kom til *Dunkerque* og stod opstillet ved Kajen, hvor det danske Skib »*St. Thomas*« laa og ventede paa os, viste det sig, at det kun kunde medføre godt 300. En Flok af os maatte blive tilbage og afvente Hjemsendelsen med næste Transport, og blandt disse var jeg. Efter en Ventetid paa ca. 7 Uger blev ogsaa vi afhentet af »*St. Thomas*«; under Afsyngelsen af danske Sange og med Dannebrog i Spidsen marcherede vi fra Kasernen til Havnen. Snart efter, at vi var kommet om Bord, lettede Skibet. Fra *Hull* i *England*, hvor vi lagde til, fik vi en Del Sønderjyder i engelsk Krigsfangenskab fra *Feltham-Lejren* med om Bord, og derefter stævnedes vi direkte mod *Aarhus*. Det var en Søndag Formiddag, vi løb ind i Havnen der og fik en hjertelig Modtagelse. Mine Forældre stod paa Kajen og tog imod mig; Gensynsglæden var stor.

Efter Hjemkomsten maatte jeg fortsætte min afbrudte Læretid, og da den var overstaaet, var jeg i en større Forretning i *Aarhus* et Aars Tid. Derfra kom jeg hjem i min Faders Forretning og har været her siden. Jeg er gift; vi har 2 Børn, en Dreng paa 6 Aar og en Pige paa 1 Aar.

Christian Quist, Handelsmedhjælper,
Voldgade 26, Sønderborg.

MARIUS RATGEN

f. d. 10. Juli 1891 i *Fløvt*, Øsby Sogn, hvor Forældrene var Fiskere.

Jeg var hjemme til Konfirmationen og var saa i Smedelære 4 Aar i *Haderslev*. Derefter havde jeg Arbejde i mit Fag i *Køln* og *Hamburg* og var en kort Tid hjemme i *Nordslesvig*, indtil jeg i Efteraaret 1911 blev indkaldt til Militærtjeneste ved 15. Husar-Regiment i *Wandsbek*.

Da Krigen udbrød, var jeg en veldresseret Soldat. Den 2. August 1914 rykkede Regimentet ud, og den 4. August om Morgenen drog vi ind i *Belgien*. Straks den første Dag havde vi en Fægtning ved Byen *Visé*, der, sammen med saa mange andre, blev brændt og totalt ødelagt. Felttoget gennem *Belgien* var rædselsfuldt for den stakkels civile Befolkning. Jeg var med ved *Liège* og *Namur*, men vi mødte først rigtig Modstand ved *Mons* og *Charleroi*, hvor *Franskmændene* og *Englænderne* var kommet *Belgierne* til Hjælp.

Ved Tilbagetoget under det store *Marneslag* blev jeg saaret i Ansigtet og taget til Fange. Hesten blev skudt ned under mig, og jeg var kommet til at ligge med det ene Ben ind under Hesten. Saadan laa jeg, indtil *Franskmændene* kom og tog mig.

Som Krigsfange kom jeg først til *Dinan* i *Bretagne*, hvor der var en stor Lejr. De første Maaneder var en uhyggelig Tid, hvor det var meget smaat med Fødemidler. Senere kom jeg til *Montfort sur Meu*, hvor jeg i en Militærmedie kom til at lave Hestesko til militært Brug. Forplejningen var nogenlunde.

Vi var her 5 Sønderjyder. Vi fandt snart hinanden og holdt trofast sammen. I *Montfort* fik vi Besøg af Professor *Verrier*, og det fik stor Betydning for os i Retning af større Frihed; i Stedet for den tyske Uniform fik vi civile Klæder at gaa i, og vi kunde spadserere i Byen, saa meget vi vilde.

Da den sønderjyske Lejr i *Aurillac* blev oprettet, var jeg med i det første Hold, der kom dertil; kun én Mand, *Chr. Høeg*, *Sønder Sejerslev*, var ankommet før os.

Om Tiden i *Aurillac* vil jeg ikke fortælle, det er der sikkert andre, der gør. Jeg arbejdede hos Bønderne og ved Skovarbejde.

I Oktober 1918 var jeg blandt dem, der blev udvekslet med franske Krigsfanger i Tyskland. Jeg forlod *Dépot Spécial* sammen med *Søren Hattesen*, *Ellum*, og kom hjem over *Svejts*. I *Konstanz* blev hele den store Transport, vi tilhørte, modtaget af Tyskerne med Musik. Der kom jeg paa Lazaret, idet jeg havde faaet spansk Syge, men forinden kom jeg for en Krigsret, for jeg havde jo været i den danske Fangelejr, og Tyskerne vilde have noget at vide om, hvordan og hvorledes det havde været der.

De var imidlertid godt orienteret; om det saa var m. H. t. et Dannebrogssflag, jeg havde baaret i Kasketten, saa vidste de Besked derom. Jeg gik nu ud fra, at det havde været et Rødekorsmærke, som jeg havde faaet med en Pakke fra Danmark, og det syntes de, lød meget troligt.

Jeg var jo forberedt paa dette Forhør, idet jeg undervejs hjem fra Frankrig havde truffet nogle Krigsfanger, der i sin Tid paa Grund af tysk Sindelag og Agitation var blevet bortvist fra den danske Lejr. De var svært højt oppe og sagde til mig: Ja, Dig skal vi nok sørge for, naar vi kommer til Tyskland. Og det havde de altsaa forsøgt paa. Men det fik de ikke noget ud af, thi de tyske Officerer troede naturligvis mig bedre end nogle gemene Angivere.

Efter at være blevet udskrevet af Lazarettet, kunde jeg 8 Dage senere fortsætte Rejsen nordpaa. Alt imens udbrød Revolutionen. I første Omgang naaede vi kun til *Hannover*. Her blev vi stoppet og indlemmet i den stedlige Garnison. Marinesoldater fra *Kiel* og *Wilhelmshafen*, der satte Gnister til den ulmende Revolutionsglød, kom ogsaa i ret stort Antal til *Hannover*. De første Dage blev de paa-grebet og puttet i Arresten, men det tog jo en anden Ende. Garnisonens menige Soldater dannede Arbejder- og Soldaterraad sammen med Marinerne, og saa førtes en rask lille Krig mod Officererne. Disse holdt til i et Hotel lige overfor Bane-gaarden, men de holdt ikke til ret mange skarpe Skud, inden de udleverede deres Akselstykker, Kokarder og Vaaben. Saa hævedes Belejringen, men d'Hrr. maatte kun vise sig i Civil.

Da Omvæltningen var sket, kunde jeg fortsætte til *Hamborg*. Efter et Ophold der paa en Uges Tid stak jeg af hjem, hvilket lykkedes. Noget senere, da der var mere roligt, rejste jeg igen til min Garnison i *Wandsbek*. Jeg blev kort efter sendt til *Flensborg*, hvorfra jeg saa permitteredes.

Dermed var jeg ude af det hele og skulde saa se at komme i Gang med noget herhjemme. Jeg fik Plads som Smedesvend i *Københoved*, og en Maanedstid senere, sidst i Februar 1919, overtog jeg Smedeforretningen. Her har jeg haft det godt siden. I Maj 1919 blev jeg gift. Vi har 5 Børn.

Jeg vilde gerne have været med til Frankrig sidste Sommer, men jeg kunde ikke afse Tiden dertil. Det har glædet mig at se, hvorledes alle de gamle Dreng, der deltog i Turen, har svælget i Champagne og har haft en fornøjelig Rejse.

Marius Ratgen, Smedemester,
Københoved pr. Skodborg J.

HANS RIES

f. d. 5. December 1890 i *Aabenraa*, hvor Faderen var Kornhandler.

Jeg har haft en dejlig Ungdomstid, som jeg har tilbragt dels hjemme, og dels for min Uddannelse i *Flensborg*, *Hamborg* og *København*.

Jeg aftjente min Værnepligt som Etaarig-Frivillig ved Füs. Regt. 86 i *Flensborg* og rykkede ved Krigens Udbrud i Felten med det aktive Regiment 85.

Under Kampene ved *Aisne* efter det tyske Tilbagetog fra *Marne* blev jeg haardt saaret den 17. September 1914 og blev den 20. September af *Franskmændene* taget til Fange i *Vic-sur-Aisne*. Sammen med mange andre Saarede kom jeg med et Lazarettog til *St. Brieux* i *Bretagne*. Der laa jeg i en stor Skole, der provisorisk var indrettet til Hospital; i Januar 1915 blev jeg udskrevet og overflyttet til et gammelt Fængsel sammesteds, et yderst roligt og sikkert Sted, hvor der var samlet ca. 900 tyske Krigsfanger; iblandt disse var der ca. 15 Sønderjyder foruden Civilfangerne, Kaptajn *Nis Krapp*, *Løjtkirkeby*, og Maskinmester *A. Petersen*, *Aabenraa* (Vom). Disse to, der ved Krigens Udbrud havde ligget i en fransk Havn, var blevet interneret. De var bedre udrustet til Fangenskab end vi, og jeg kom til at nyde godt af deres Forsyninger med varme Strømper og Tobak. I samme Fangecele, som jeg, var ogsaa Ulan *Martinsen*, *Højer*, og *Johannsen*, *Øster Højst*. Mens jeg var her, fik jeg Brev fra to Herrer i det gamle Land, Gymnastikdirektør *N. H. Rasmussen* og Ingeniør *Alex. Foss*, med hvem jeg senere brevvekslede nogle Gange. I *St. Brieux* fik vi Besøg af Professor *Verrier*, der kom for at tale med os Sønderjyder om at blive samlet i en dansk Lejr. Vi troede den Gang ikke, at Krigen vilde vare længe, saa særlig optaget var vi vist ikke deraf. Men saa en Dag i Marts Maaned 1915 blev vi kaldt op paa Kontoret til Kommandanten, hvor Tolken, en Elsasser, forøvrigt en køn Plante, meddelte os, at vi skulde til *Aurillac*.

Saa startede vi til en Tur tværs gennem Frankrig og ankom sidst i April eller først i Maj 1915 som det første Hold af Sønderjyder, der da blev samlet i det oprettede *Dépot Spécial* for sønderjyske Krigsfanger i *Aurillac*. Paa Banegaarden blev vi modtaget af en flink fransk Sergent, saa Begyndelsen blev meget lovende. Ankomet til *Ecole Albert* blev vi opstillet i 2 Rækker og blev saa mønstret af vor pedantiske og uselvstændige Lejrkommandant, som vi havde i alle følgende 4 Aar. En snurrig Størrelse, der gik rundt i Lejren paa stive Ben med knyttede Hænder, Tømmefingrene opad; han mindede mig altid om en ensom Stork i en Plovfure med en Sværm Havmaager omkring sig. Han blev sig selv fra først til sidst, og under hans Ledelse kunde Lejren aldrig blive, hvad der var tilsigtet. Alligevel havde

vi det, efter Forholdene for Krigsfanger i Almindelighed, godt i *Aurillac*, og sultet har ingen. Men ubetinget bedst havde man det paa Landet.

Jeg kom hjem over *København* og overtog straks efter Hjemkomsten min da lige afdøde Faders Forretning.

Hans Ries, Kornhandler,
Aabenraa.

JOHANNES PETER SØRENSEN

f. d. 13. November 1891 i *Broager*, hvor Faderen havde en Bødkerforretning.

Indtil mit 15. Aar var jeg i *Broager*, hvorefter vi flyttede til *Sønderborg*, hvor jeg blev konfirmeret. Jeg kom i Bødkerlære hos min Fader, og efter udstaaet Læretid arbejdede jeg flere Steder i *Nordslesvig* og *Tyskland*.

I 1912 blev jeg indkaldt til Militærtjeneste ved L. R. 12/163 i *Lockstedter Lager*.

Ved Krigens Udbrud laa Regimentet først i *Angel*; senere var jeg en Tid i *Froslev*, og derfra gik det til *Louvain* i *Belgien*. Vi havde flere Træfninger i *Belgien*, men mine Krigsminder bryder jeg mig ikke om at fortælle om.

Under Kampene ved *Arras* blev jeg saaret den 31. Oktober 1914. Jeg havde faaet et Skudskaar i det ene Ben og laa i to Døgn mellem de franske og tyske Skyttegrave. Franskmandene, der havde set mig, gjorde alt muligt for at faa mig over til sig. Den 2. November kom jeg i Fangenskab; Franskmandene forbandt mig og var i alle Maader gode ved mig, saa jeg følte mig tryk og i Sikkerhed. Jeg kom derefter paa et Hospital i *Limoges* og laa efterhaanden paa flere Hospitaler dér; overalt havde jeg det saa godt, som om jeg havde været én af deres egne. Jeg er Krigsinvalid.

Først i Juni 1915 kom jeg til *Aurillac*, hvor den »Gamle« (Sergent *Boulanger*) spurgte: *De er da ikke Tysker, lille Johannes?* Det kunde vi nemt blive enige om, og da jeg tilmed havde sat alle de udvortes Tegn derpaa til, saa havde jeg ingen Vanskeligheder med at blive optaget i Lejren. Meget af Tiden var jeg paa Hospitalerne, hvor jeg jo havde det godt. Jeg lærte at fælde Træer, save Brænde, spise Ost og drikke Vin samt at ryge Tobak.

Vaabenstilstandsdagen deltog jeg i Festlighederne i Lejrens Storstue. Jeg kom hjem over *København* med første Transport fra *Aurillac*, — det blev vel nok en gyngende Hjemrejse; det Hav og den Tur glemmer jeg aldrig. I *København* modtoges vi af Venner og Bekendte; Modtagelsen blev langt mere storslaet, end vi i Fangelejren havde gaaet og udmalet os den. — Min Fader og Moder hentede mig i *Faaborg*, hvorfra vi saa sammen med mange Kammerater fulgtes ad til *Sønderborg*. Da vi fra Skibet saa, at man inde paa Land havde forberedt en festlig Modtagelse for os, stemte vi i med »Der er et yndigt Land«.

Efter Hjemkomsten gjaldt det om at faa Værktøjet til at passe i Haanden igen, og det var ikke saa svært. Jeg er nu Bødkermester og leverer en stor Del af Smørdritlerne til Mejerierne paa Als. Jeg blev gift i 1923; vi har 2 Børn, begge Piger.

For nogle Aar siden var jeg i *Belgien* og *Frankrig* paa en Tur, »Jydske Tidende« havde arrangeret til *Krigsskuepladsen* og *Paris*. Og i September Maaned i Aar deltog jeg i Fællesturen til *Aurillac*; denne sidste Tur blev en Oplevelse, jeg altid vil mindes med Glæde, og jeg beder alle, der har bidraget til dens Gennemførelse, modtage min Tak. — Skulde der igen engang byde sig Lejlighed til at gense *Aurillac* og *Auvergne*, vil jeg med Glæde være med igen.

Johs. P. Sørensen, Bødkermester,
Løngang 6, St., Sønderborg.

MADS MADSEN THONESEN

f. d. 23. September 1881 i *Oksbøl* ved *Nordborg*, hvor Forældrene var Husmandsfolk.

Efter en lykkelig Barndom i mit Hjem i *Oksbøl* kom jeg efter Konfirmationen i Karetmagerlære i *Brandsbøl*. Da Læretiden var udstaaet, arbejdede jeg som Svend forskellige Steder i *Sønderjylland*, indtil jeg i 1903 blev indkaldt som Soldat. Jeg aftjente min Værnepligt ved 3. Grenader-Regts 8. Komp. i *Königsberg*. Da jeg i 1905 kom hjem, genoptog jeg igen Arbejdet ved Faget. I 1907 blev jeg gift og købte et Hus med Værksted her i *Lysabild*, hvor vi har boet siden.

Efter Krigens Udbrud blev jeg den 4. August 1914 indkaldt til Res. Füs. R. 3/86 i *Flensburg*. Den 24. August ankom vi til *Louvain* i *Belgien*. Vi var næppe kommet ud af Toget, før det gik løs; vi deltog i Kampene ved *Mecheln* 25.—27. August 1914. Da vi den 11. September 1914 overskred den *belgisk-franske Grænse* ved *Valenciennes*, vilde Bataillonskommandøren have, at vi skulde raabe Hurra; men udmattede og uoplagte, som vi var, var der ikke én eneste, der efterkom Befalingen. Vi havde marcheret i Ilmarch i over 8 Døgn, og Forplejningen kunde ikke følge med; vi skulde jo skynde os for at komme de tyske Armeer til Undsætning i *Marneslaget*. Som Følge af de anstrengende Marchture fik jeg en Benskade og blev den 15. September 1914 indlagt paa et Lazaret i *St. Quentin*, hvor jeg blev til Slutningen af Aaret 1914. Den 1. Januar 1915 kom jeg igen til mit Kompagni, der da stod ved *Lassigny*. Fra 12.—14. Januar 1915 deltog vi i Kampene ved *Soissons*; Foraaret og Sommeren 1915 havde vi det nogenlunde, i August var jeg hjemme paa en 8 Dages Orlov. Efter at være vendt tilbage til Fronten kom jeg med i Efteraarskampene ved *La Bassée* og *Arras* fra 25. September til 13. Oktober 1915 og deltog senere i Stillingkampene i *Artois*, hvor jeg blev taget til Fange.

Det skete den 20. Oktober 1915 ved en Skyttegravssprængning ved *Thélus*; Franskmandene sprængte den tyske Skyttegrav, hvor jeg stod paa Vagt. 21 Mand blev levende begravet; jeg fløj helt over paa Skrænten af den franske Skyttegrav og blev næsten helt begravet. Da jeg kom til Bevidsthed, havde jeg kun Hovedet og den ene Arm fri. Det var ved 3-Tiden, Sprængningen havde fundet Sted, og jeg laa til i Skumringen, inden Franskmandene kunde komme og grave mig ud — hele Tiden i heftig Granatild; det ene Fodled var brækket, saa Foden kun hang fast ved Huden.

Efter Tilfangetagelsen kom jeg først paa et Feltlazaret; derefter førtes jeg til et Hospital i *Brest* og var dér til i April 1916. Saa kom jeg i en Rekreationslejr paa Halvøen *Ile 'Longue* ved *Brest*, hvor jeg var til hen i Juli Maaned. Derfra kom jeg til en Lejr paa en smal Landtunge ude i Atlanterhavet ved *Nantes*, og den 4. September 1916 blev jeg sendt til *Aurillac*. Jeg havde forskellige Vanskeligheder med at komme dertil. Jeg kunde ikke forstaa, at jeg aldrig traf *Sønderjyder* og skrev saa hjem til min Kone, at jeg kun var sammen med Sydtyskere. Min Kone vilde gerne fortælle mig, at der var en Specialejr for *Sønderjyderne*, men hun mærkede jo nok, at de Breve, hvori hun omtalte denne, fik jeg ikke. Hun sparede da lidt tilovers af de Fødevarer, hun kunde købe til sig selv og Børnene, og sendte mig en Pakke. I en Daase Kaffe havde hun omhyggeligt gemt et Brev til mig med alle de Oplysninger, jeg skulde bruge, og det hjalp mig til *Aurillac*.

I *Aurillac* blev jeg modtaget af vor gode Ven, Sergent *Boulanger*, som tog sig kærligt af mig; men vi var ellers ikke just Perlevenner altid. I *Dépôt Spécial* traf jeg mange Venner og Bekendte. Da min daarlige Fod endnu ikke var helt i Orden, kom jeg ikke ud at arbejde hos Bønderne, men maatte blive i Lejren som Snekker.

Saa længe jeg lever, vil jeg aldrig glemme Vaabenstilstandsdagen. Da Kirkeklokkerne den 11. November 1918 Kl. 11 begyndte at ringe, sagde vi til hinanden, at nu maatte der enten være Fred eller Vaabenstilstand. Kl. 2 blev det af Lejrens Kommandant officielt bekendtgjort for os, at nu var Tysklands Magt knækket; Tyskerne havde bedt om Vaabenstilstand og havde faaet den. Om Aftenen var der Fest i Lejren.

Hjemrejsen foregik med det danske Skib »St. Thomas« til Odense, hvor vi ankom den 13. April. Her var der store Modtagelsesfestligheder, der varede i 3 Dage. Rejsen til Sønderjylland foregik Dagen før Skærtorsdag med Dampers fra Faaborg til Sønderborg, hvor min Hustru og Børnene tog imod mig. Det var dejligt at være hjemme, — men hvor var Børnene dog blevet store i disse Aar.

I de første Aar efter Hjemkomsten havde jeg meget at bestille, men siden 1928 har det været smaat med Arbejde paa Værkstedet, saa det kniber sommetider at faa det til at løbe rundt. Vi har 6 Børn, 2 Piger og 4 Drenge, der alle er voksne.

Jeg skal ikke nægte, at jeg havde haft stor Lyst til at deltage i *Aurillac-Foreningens Frankrigstur* sidste Sommer, men jeg manglede de nødvendige Kontanter dertil.

Mads Thonesen, Karetmager,
Lysabild pr. Skovby, Als.

ANDREAS THUESEN

f. d. 7. April 1891 i Sundsmark, Ulkebøl Sogn, hvor Faderen var Landmand.

Efter min Konfirmation i 1905 tjente jeg i 2 Aar hos en Gaardmand i Kjør; i 1907 kom jeg i Murerlære i Sønderborg, og efter endt Læretid arbejdede jeg i Sydslesvig. Fra 1911—13 aftjente jeg min Værnepligt ved I. R. 3/152 i Marienburg.

Ved Krigens Udbrud arbejdede jeg i *Augustenborg*; den 4. August mødte jeg i *Flensborg* og drog til *Vestfronten* med 3. Komp., Füs. Regt. 86. I den korte Tid, jeg var med, kom Krigen ikke til at gøre større Indtryk paa mig. Ung, sund og rask og i god Træning, som jeg var efter Soldatertjenesten, havde jeg ingen Vanskeligheder med at følge Regimentet gennem *Belgien* mod *Paris*, som vi var nærmest den 30. August; derpaa gik det i sydlig og lidt i østlig Retning til *Marne*, hvor jeg blev saaret og taget til Fange den 7. September 1914; Søndag den 6. September stormede vort Regiment de franske Stillinger; jeg var med helt fremme ved de franske Skyttegrave, men Angrebet var for svagt og blev afvist. Da vi gik tilbage, blev jeg saaret i højre Fod af en Shrapnelkugle. Her blev jeg liggende sammen med mange Kammerater. Da jeg havde ligget en Times Tid, kom den første franske Skyttekæde, der forfulgte de vigende Tyskere. En fransk Infanterist sigtede paa mig i faa Meters Afstand; jeg løftede Foden til Tegn paa, at jeg var saaret, han gik saa hen til mig, tog mit Gevær og kylede det langt væk. Lidt senere kom en fransk Sanitater; han saa lidt paa mig, tiltalte mig og gav mig en Slurk Vin, hvorefter han gik videre. Jeg laa ude paa Slagmarken denne Nat og havde mange Oplevelser; jeg kunde kravle rundt til de saarede Kammerater. En af dem, jeg talte med, var Karetmager *Petersen* fra *Sottrup*; han havde faaet et Skud i Underlivet og var meget medtaget. Jeg spurgte, om der var noget, jeg kunde hjælpe ham med, men han afslog mit Tilbud og bad mig om blot at sende en Hilsen hjem til sin Kone. Det gjorde jeg ogsaa senere, idet jeg skrev til min Svingerinde i *Ullerup*, og derfra fik jeg at vide, at han var faldet i Fangenskab og havde det godt. Jeg har aldrig senere set *Petersen* eller talt med ham.

Mandag Morgen den 7. September blev vi samlet op af Franskmandene og anbragt i et Feltlazaret bagved Fronten for senere at blive ført til *Bordeaux*. To

Maaneder senere var jeg rask og kunde udskrives af Hospitalet, saa jeg har ikke Møn af Saaret.

Fra *Bordeaux* kom jeg til *Ile d'Oléron*, en lille Atlanterhavsø udfor *Rochefort*, og den 15. December 1915 blev jeg sammen med en Transport tyske Krigsfanger sendt til *Marokko*; jeg var først i *Casablanca*; senere arbejdede jeg i *Meknes* og *Rabat*. Her arbejdede jeg ved Bygning af Landeveje og derefter ved Anlæg af Jernbaner. I tre Maaneder var jeg Oppasser ved Lejrkommandanten, en fransk Løjtnant; da havde jeg det godt og havde megen Frihed. Jeg fulgte ham ud i de arabiske Teltbyer og forrettede Indkøb af Høns og Æg til hans Køkken; det var skammeligt, at vi ikke kunde tale sammen; jeg bar en stor Vinflaske for ham, og naar han var blevet tørstig og havde drukket af Flasken, drak ogsaa jeg af den.

Efter 11 Maaneders Ophold i *Marokko* blev Sønderjyderne sendt tilbage til *Frankrig*, til *Aurillac*. Ved Ankomsten til *Marseille* var jeg saa haardt angrebet af Klimafeber, saa jeg maatte indlægges paa et Hopsital dér, og først 5 Maaneder senere naaede jeg frem til *Aurillac*. I Løbet af det første Aars Ophold dér maatte jeg tre Gange indlægges for Klimafeber, hver Gang 2—3 Maaneder; senere blev jeg indlagt paa et Sanatorium i *Clermont-Ferrand*. Da alt dette var overstaaet, og jeg var blevet nogenlunde rask, var jeg et halvt Aars Tid ansat ved Lejrens »Postvæsen« og sorterede al den Post, der skulde sendes ud til Kammeraterne, der spredt i mange Hold, arbejdede ude paa Landet; samtidig var jeg Bibliotekar hos Sergent *Boulanger* for Lejrens Bibliotek, der talte et Par Tusinde Bind. Men jeg længtes efter at komme ud af Depotet, og saa snart jeg følte mig rigtig rask, meldte jeg mig til Arbejde hos Bønderne. Det blev min bedste Tid som Krigsfange. Jeg lærte alt, hvad franske Bønder har med at gøre, at slaa Græs, malke, køre og pløje med Stude, fælde Træer til Trækulsbrænding, bage de mægtige runde Brød, vi fik, og meget andet. Tiden gik godt, og i Betragtning af, at det var i Krigstider, var Føden og Behandlingen meget god.

Da Vaabenstilstanden kom, var jeg ude i Marken for at pløje; vi vidste jo, at den snart maatte komme. Nede i Dalen laa Landsbyen *Le Vaulmier*, og da vi saa, at Flaget gik til Tops paa Postkontoret og samtidig hørte Klokkeeringning fra forskellige Kirker i Dalen, vidste vi, at nu var Krigen forbi. Kort efter kom Bonden, vi arbejdede hos, løbende og fortalte os den store Nyhed. Da blev det Fridag, Glæden var stor, og Fest blev der over hele Frankrig efter snart 4½ Aars Krig, Vinen smagte den Dag dobbelt saa godt som ellers. Da begyndte en Tid med nye Tanker. Nu maatte vi da snart komme hjem. Men Vinteren gik, og det blev ikke før i Foraaret 1919, at vi kom af Sted.

Da vi paa Hjemrejsen til Danmark naaede *Dunkerque*, kunde jeg holde Fødselsdag. Palmesøndag kom vi i Land i *Odense*. Den Dag glemmer jeg aldrig; overalt var der glade og hjælpsomme Mennesker; aldrig nogensinde har *Odense* festet for Sønderjyder, som i de følgende 3 Dage, vi var Byens Gæster. Hjemkomsten til Far og Mor var mere stiltødig; — det var herlige Dage. Men hvor var alt dog forandret fra 1914 til 19. Da fik vi Øjnene op for, hvor meget man, trods Krigen, kunde faa i Frankrig i Sammenligning med herhjemme. — Mine Forældre var blevet gamle i disse Aar; de var blevet mærket af Krigens Angst og Spænding gennem disse 4 svære Aar. 6 Sønner og 2 Svingersønner havde de haft med ved Fronten, og det kunde nok give graa Haar. En Broder faldt i *Frankrig*.

Straks efter Hjemkomsten begyndte jeg igen som Murer i *Sønderborg*. Fra 1920—21 var jeg i *København*, men derefter har jeg til Stadighed arbejdet i *Sønderborg*. I 1924 byggede jeg mig et Hus i *Ulkebøl*; da det var færdigt, giftede jeg mig og har nu en *Hans Christian* paa 12 Aar.

Jeg har ikke haft Forbindelse med *Frankrig* og har heller ikke været dér, men Lysten til et Besøg dernede mangler ikke. Rejsen til *Aurillac* i Aar har været en stor Oplevelse for dem, der var med, men en saadan Tur bliver for dyr for en Arbejder, der skal leve af sin Løn og ingen Sommerferie har.

Sidste Aar byggede jeg mig et lille Hus i *Sønderborg* og bor nu her.

Andreas Thuesen, Murer,
Ringgade 11, Sønderborg.

JØRGEN WRANG

f. d. 26. Oktober 1895 i *Egen* paa *Als*, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Jeg er opvokset i mit Barndomshjem og arbejdede som Ung ved Landbruget. I min Fritid var jeg stærkt optaget af Gymnastik og Fodbold.

Jeg blev den 10. Maj 1915 indkaldt til Krigsuddannelse ved II. Ers.-Batl. 2/86 i *Aabenraa*. Den 24. Maj 1916 afrejste vi til *Commines* i *Belgien* til R. I. R. 7/215 og kom i Stilling ved *Wyttschaette* lige overfor *Kemmel-Bjerget*, hvor der i Foraaret 1916 var foretaget mægtige Sprængninger af Franskmændene og Englænderne. Der var Kratere saa store, at nogle af dem kunde have rummet en hel Bondegård.

Den 2. August blev vi flyttet til *Sommefronten* og kom til *Chaulnes*, hvor vi kom i Skyttegravene i Skoven ved *Pressoire*. I ca. 3 Uger tav Kanonerne ikke ét Minut; og Flyverne bombarderede os samt skød med Maskingeværer og Brandpile; scm Afslutning gav det 20 Timers Trommeild, hvorved store, tykke Grene af Skovens Træer raslede ned som klippet over af en Saks. Ved et Bombardement den 17. September blev 3 af vore Understande skudt sammen. Jeg laa i den forreste og blev befriet efter 20 Minutters Udgravning; derimod blev det for sent opdaget med de andre to, og hele Mandskabet her omkom. Ved et Angreb den 21. Oktober tog Franskmændene 3. og 4. Kompagni til Fange; Søndag den 22. Oktober om Morgenen foretog vi et Modangreb og tog 2 af Franskmændenes Skyttegrave. De trak sig tilbage i Skoven, men gik senere frem igen lidt til venstre for os og tog os fra Flanken. Vi havde store Tab, og hvad der var tilbage blev taget til Fange. Jeg var blevet saaret i Ryggen af 3 Splinter af en Haandgranat. Siddende i en Sidevogn til en Motorcykle blev jeg transporteret til nærmeste Forbindingssted; senere kom jeg til *Chartres*, hvor jeg blev til den 19. Januar 1917. Jeg blev da flyttet til Lejren i *Le Mans* og var der, indtil jeg i Juni 1917 søgte om at komme til *Aurillac*, hvilket skete den 1. Juli.

I *Aurillac* blev jeg modtaget af Sergent *Boulanger*, som straks meddelte mig, at min Broder *Nicolai* var i Lejren, men paa dette Tidspunkt var paa Arbejde hos Bønderne. Et Par Maaneder senere ankom ogsaa min Broder *Jacob* til *Aurillac* fra Fronten i *Serbien*. Glæden var stor, da vi alle 3 var samlet dér. Vi arbejdede i *Jussac*, *Carlat*, *Murat* og forskellige andre Steder. Jeg foretrak at være paa Landet; var Arbejdsdagen end lang, saa var der til Gengæld ingen Knaphed paa Fødemidler og Vin.

Paa Vaabenstilstandsdagen den 11. November 1918 fik vi først Nyheden om Krigens Afslutning at vide ved 5-Tiden om Eftermiddagen. Vi standsede straks Arbejdet, og jeg løb hjem til Gaarden, hvor jeg den Gang arbejdede, og begyndte at ringe med den store Klokke, der hang over Vindeltrappen ved Stuehuset. Da jeg havde ringet ca. en halv Time, kom alle Folkene hjem, og saa holdt vi Fest med Vin og Taler Resten af Dagen og til langt ud paa Natten.

Jeg kom hjem over *Odense* den 13. April 1919 og fik dér en overmaade festlig Modtagelse. Efter 3 Dages Ophold fortsatte vi Rejsen hjem til *Sønderjylland* med Skib fra *Faaborg* til *Sønderborg*. Glæden og Begejstringen var stor paa begge Sider, da vi af vore Kære blev modtaget paa Kajen; særlig glad var vor eneste Sø-

ster; hun hentede sine hjemvendende Brødre én for én ud af Toldhuset. Vi kørte saa med Hest og Vogn til vort Hjem i *Egen*, hvor Dannebrog var hejst. En fjerde Broder, der havde været Vagtmand for franske Krigsfanger i *Tyskland*, var forlængst kommen hjem.

Nicolai har nu Fødegården og *Jacob* har et Landsted i *Svenstrup* paa *Als*. Efter Hjemkomsten fik jeg Arbejde ved Post- og Telegrafvæsenet, og 1. Oktober 1933 blev jeg fast ansat som Landpostbud i *Branderup J.* I 1920 blev jeg gift, og vi har en Pige paa 9 Aar.

Jørgen Wrang, Postbud,
Branderup J.

NIKOLAI WRANG

f. d. 14. Juni 1888 i *Egen*, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk.

Jeg er opvokset hjemme hos mine Forældre, og efter Konfirmationen har jeg haft Plads paa forskellige Gaarde paa *Als* og *Sundeved*.

Jeg har været aktiv Soldat ved I. R. 61 i *Thorn* fra 1910—12. Ved Krigens Udbrud mødte jeg i *Flensborg* den 4. August 1914 og tildeltes 2. Ers. Batl., 2. Komp. Den 26. Oktober 1914 kom jeg til *Vestfronten* til Füs. Regt. 5/86, der stod i *Blérancourt* ved *Noyon*. Her var vi til Julen 1914 og kom saa til *Moulin*, hvor vi havde meget haarde Kampe fra 6.—18. Juni 1915. I September samme Aar kom vi til *Sommepey* og *St. Marie-à-Py*, i *Champagne*. Den 28. Februar var jeg med til at storme *Novarin-Ferme*, som vi indtog. Jeg var hele Tiden Ordonnans ved Kompagniføreren, og som saadan var jeg den første, der overbragte Melding til Regimentsstaben om Udfaldet af Angrebet. Som Belønning fik jeg Jernkorset II. Kl., medens Kompagniføreren fik Jernkorset I. Kl.

Jeg blev taget til Fange ved *Berny* den 20. Juli 1916 under Kampene ved *Somme*. I tæt Taage overrumplede Franskmændene os i en Understand, og saa maatte vi enten ned paa Knæerne eller op med Hænderne. Vi blev ført hen i et Granathul, hvor de franske Soldater ladede deres Geværer og Revolvere. Jeg tænkte ved mig selv: Nu en — to — tre — og saa ligger vi dér, men saa galt gik det ikke; det hele, der skete, var, at vi blev ført over i de franske Skyttegrave. Jeg kan ikke bestemt huske, hvor vi kom hen, formentlig var det i Nærheden af *Chauny*; jeg arbejdede ved Tærskning og senere i et Stenbrud. Jeg meldte mig straks som Slesviger, men først den 7. Marts 1917 kom jeg til *Aurillac*. Turen tog 2—3 Dage; undervejs kom der flere Kammerater til; ingen var rigtig klar over, hvor vi skulde hen — nogle mente til Fremmedlegionen; men 3. Rejsedag fik vi at vide, at Maalet var *Aurillac*, og da blev vi glade.

Modtagelsen i *Dépot Spécial* glemmer jeg aldrig. *Fuglsang Damgaard* kom og bød mig velkommen paa Dansk; det var, som om man allerede var kommet hjem til Danmark. I den første Tid pressede jeg Hø paa Kasernen i *Aurillac*. Senere kom mine to Brødre *Jørgen* og *Jacob* ogsaa til *Aurillac*; vi kom sammen paa Arbejdshold og var forskellige Steder; den bedste Plads, vi havde, var hos *M. Calvet* i *Carlat*; dér var vi sammen med *Chr. Hybschmann*, *Lourup*, og *Hans Andersen*, *Snogbæk*, hvilken sidste nu er død. Da jeg talte perfekt Fransk holdt vi »*Le Petit Parisien*«, som jeg oversatte, medens Kammeraterne betalte Bladet.

Vaabenstilstandsdagen fejrede vi i løftet Stemning; vi havde regnet med snart at komme hjem, men det trak ud til Foraaret. Jeg kom hjem over *Odense*; det var den 13. April 1919 efter en dejlig Sejlads med »*St. Thomas*« over Vesterhavet. Da vi skimtede Jyllands Kyst, stemte vi i med *Der er et yndigt Land*. Der var sort af Mennesker, da Skibet lagde til i *Odense*, og alle Flag var oppe. Det var en Modtagelse, som aldrig gaar mig af Minde.

Den 16. April rejste vi hjem over *Faaborg* og *Sønderborg*. Da vi nærmede os Anløbsbroen, spejdede vi efter vore Kære. Min Hustu stod derinde i den store Menneskemængde og vinkede; ved Haanden havde hun vor lille Dreng, *Hans*, der var 3 Aar, da jeg drog ud, og nu var han 8 Aar, saa jeg kunde ikke kende ham. Ogsaa mine Forældre og min Svigerinde var mødt for at tage imod os. Viftende med smaa Dannebrogssflag kørte vi med Hest og Vogn ud af *Sønderborg* mod Hjemmet; alle, vi mødte, vinkede til os til Velkomst.

Tiden efter Hjemkomsten blev ikke altid saa lys. Da jeg tog af Sted i Krigen, havde jeg 4 Heste, 12 Køer, 1 Tyr og 12—14 Stykker Ungkreaturer paa Gaarden, og da jeg kom hjem, var der kun 2 Heste, 3 Køer og et Par Kalve; Resten havde Tyskerne taget; og Svinene, hvoraf der var ca. 30 i 1914, var helt udryddet.

Jeg overtog 1. April 1913 min Fødegård, som jeg stadig har; jeg blev gift før Krigen, og vi har kun én Søn, som nu er 26 Aar gammel.

Nikolai Wrang, Gaardejer,
Egen pr. Guderup, Als.

Indholdsfortegnelse.

	Side
Forord. Af <i>Hans Madsen</i> , Rødding	5
Min første Krigsfangerejse. Af <i>Paul Verrier</i> , Paris	7
Marneslaget. Af <i>Hans Petersen</i> , Vridsløselille	13
Danmark og Sønderjylland under Krigen. Af <i>Marie Fergo</i> , København	18
Den gamle Præst. Af Biskop, Dr. theol. <i>H. Fuglsang Dam- gaard</i> , København	22
Aurillac-Foreningens Frankrigsrejse 1937. Af <i>Jens Las- sen</i> , Nypøl	25
Som Krigsfange i Afrika. Af <i>Peter Slipsager</i> , Nr. Hostrup	52
Fra Krigens Udbrud og dens første Tid. Af <i>H. M.</i>	58
Minder og Oplevelser fra Aurillac. Af <i>Hans Bondesen</i> , Marstrup	68
Paa Højde 304 20 Aarsdagen for min Tilfangetagelse. Af <i>Viggo Guldbrandt</i> , Haderslev	77
Abbedens Hævn. Af Armand Delmas (Oversat af Lektor <i>Reincke</i> , Haderslev.)	79
Oplevelser og Tildragelser fra Fangenskabets Dage. Fortalt af tidligere Krigsfanger	81
Besøget i Aurillac. Af <i>H. M.</i>	90
Vore Døde. Af <i>H. M.</i>	93
Fra Krig og Fangenskab 1914—19	97
Daniel Asmussen	97
Chresten Christensen	97
Christen Christensen	99
Marius Christensen	100
Søren Mikkelsen Clausen	101
Hans Fuglsang Damgaard	102
Hans Festersen	104
Andreas Christensen Gaarde	105
Valdemar J. Gram	106

	Side
Viggo Petersen Guldbrandt	108
Anders Black Hansen	108
Jacob Hansen	110
Jakob Hansen	112
Nicolai P. Hansen	114
Christian Huusmann	116
Hans Jacobsen	117
Johannes Jacobsen	118
Andreas Jensen	119
Franz G. Jensen	120
Adolf Kristian Johansen	123
Niels Chr. Kloster	124
Hans Jacobsen Knabe	126
Jens Lassen	128
Peter Lund	128
Johann Chr. Nasser	129
Christian Peter Nicolaisen	129
Gregers H. Nielsen	130
Chresten N. Pedersen	131
Hans Chr. Petersen	132
Christian Emil Jensen Quist	133
Marius Ratgen	133
Hans Ries	135
Johannes Peter Sørensen	136
Mads Madsen Thonesen	137
Andreas Thuesen	138
Jørgen Wrang	140
Nikolai Wrang	141

HENVISNING TIL BILLEDERNE:

Billedet af Deltagerne i Frankrigsrejsen under Opholdet i den danske Legation i Paris er taget af Fotograf *Steen Hinrichsen*, Valkendorfsvej 32, København K., hos hvem det tilligemed et andet Billede, med en anden Gruppering af Deltagerne, kan faas i Størrelse 18×24 cm for 2,50 Kr. pr. Styk.

De øvrige Billeder fra Frankrigsrejsen er taget af Betjent *Nymand Jørgensen*, Helgavej 5, Odense, *Peter Jacobsen*, Tuborg-Depotet, Goethegade 11, Sønderborg, Gaardejer *Peter Slipsager*, Nørre Hostrup pr. Rødekro, Bagermester *Andr. Deltelsen*, Gram; og *H. N. Lind*, Assuranceforretning, Drachmannsgade 12, Sønderborg.